Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Steffens, Henrich.; Henrik Steffens ; oversat af Frederik Schaldemose
Titel | Title:	Hvad jeg oplevede.; nedskrevet efter Hukommelsen
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Vol. 3-4
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : C. Steen, 1840-1845
Fysiske størrelse | Physical extent:	1-10 i 5 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

PUBLIC DOMAIN

ex 1
46. - 114. - 8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130014530283

Hvad jeg oplevede.

Nedskrevet efter Hukommelsen

af

Henrik Steffens.

Oversat

af

Fr. Schaldemose.

Tredie Deel.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Bog- og Papirhandler C. Steen.

Trykt i det Schlesinger'ske Bogtrykkeri ved N. H. Stenderup.

1841.

Sovreise. — Bergen. — Reise langs med Nordvestkysten af Norge. — De sidste Dage i Bergen. — Sovreise til Bergen. — Skibbrud. — Hamborg. — Rendsborg. — Kiel. — Over Holsteen.

Søreise.

Jeg befandt mig i den sørgeligste Forfatning; min Stemning var mørkere, end nogensinde før, og min legemlige Tilstand betænkelig. Fuldkommen bedøvet tumlede jeg ned i Kahytten; jeg hørde at Ankeret blev vundet op, at Seilene bleve heisede, og det Nye i min Forfatning, der ellers i høieste Grad vilde have vækket min Interesse, formaaede ikke at drage mig ud af den Sløvhed, i hvilken jeg vår hensjunken. De Gestalter, der indtoge Kahytten, Søfolkene og Passagererne, svævede i ubestemte og vaklende Omrids for mig, som i en forvirret Drøm, vi havde en stjøn, gunstig Vind, og Skibet gjennemskar Bølgerne i en rask Flugt. Jeg fik hæftigt ondt, og ilede op paa Dækket; den bestandige Gjentagelse af ubehagelige Anfald udmattede mig mere og mere;

jeg hørde hvorledes de Alle beklagede mig. Nogle raadede mig alvorligt at opgive Reisen, thi Anfaldene af Søsygen vare saa hæftige, at man allerede begyndte at frygte for Følgerne; og da denne Sygdom havde indfundet sig saa usædvanligt tidligt, ved den første Bevægelse af Skibet, troede man, at jeg var fuldkommen ude af Stand til at udholde en Reise til Søes i flere Dage. Endogsaa Skipperen tilbød, at sætte en Baad ud og at lade mig og mit Tøi bringe i Land, samt at gjøre Afkald paa Betalingen for Reisen. Jeg rystede kun paa Hovedet, tumlede ned i Kahyttten, kastede mig fuldkommen udmattet og halv bevidstløs i en Køie og sov ind. Det var om Eftermiddagen at jeg besteeg Skibet; jeg sov hele Natten igjennem og det var lys Dag, da jeg vaagnede; Skibet laa stille, jeg steeg ud af Køien og maatte befinde mig paa hvor jeg var. Endnu bestandigt var jeg ligesom bedøvet og mat, men især var jeg plaget af en hæftig Tørst; Passagererne sov; nogle Kopper The vederqvægede mig og da de Sovende stod op, var jeg fuldkommen rask igjen. Det var mig nu ganske klart, at Søsygen, der rasede i mit Indre, havde meddeelt min Stemning et mørkt Anstrøg, at dette igjen havde forøget Sygdommen,

og meddeelt mig en legemlig Omfindtlighed, der ellers var mig fremmed. Det var en velgjørende Krisis; jeg følde mig fuldkommen rask; alle de Griller, der havde plaget mig, vare forsvundne; Solen skinnede klart ind i Kahytten; Glæden over min Forfatning, over den større Søreise, som jeg saa meget havde længdes efter, en Glæde, som jeg i de sidste Dage i Kjøbenhavn ikke formaaede at nyde reen, traad nu mægtigt frem. Jeg betragtede med munter Nysgjærrighed Indretningerne i Kahytten, og de Passagerer, med hvem jeg skulde gjøre Reisen. Foruden mig var der kun Tre: en gammelagtig Embedsmand med sin noget forvorne, ikke ganske unge Datter, og en pralende, jødisk Tanddoctor, hvis Fingre vare besatte med en Masse af Ringe, ligesom hans Ubrkjæde med en overdreven Mængde af Signeter og deslige. Denne Mand var paa den modbydeligste Maade paatrængende; men jeg, der nærede den glade Overbeviisning, at jeg fuldkommen havde overvundet Søsygen, følde mig aldeles sund og muntert stemt. Tanddoctoren morede mig; med den gammelagtige Embedsmand, der forekom mig som en forstandig og rolig Mand, haabede jeg, at jeg kunde underholde mig paa en lærerig Maade; selv hans

Datter gjorde intet ubehageligt Indtryk paa mig. Jeg ilede op paa Dækket; vi havde faaet Modvind, og Skibet havde kastet Anker ved Helsingør.

Jeg havde siden min Barndom ikke seet denne Stad. Det var en forunderlig, behagelig Følelse, nu selv at høre til de Reisende, hvis Stilling, jeg før som Barn havde betragtet med Misundelse fra den lille Stue. Hele Egnen henrykkede mig og jeg beklagede kun, at jeg ikke havde nydt det skjønne Syn af den sjællandske Kyst fra Havet af. Skipperen foreslog Passagererne at gaae i Baaden; han meende, at Vinden vel i nogle Dage vilde holde os fast her paa Rheden, og saaledes kunde jeg fordybe mig i Erindringerne fra mine tidligere Aar. Jeg opsøgde nogle af mine Forældres Bekjendte; hele Fremtiden laa munter for mig, og dersom jeg havde været i den gunstigste Forfatning, vilde jeg ikke have været muntrere stemt, end jeg nu var. Om Natten blev jeg vækket; en Fiskerbaad bragde mig til Skibet; Ankeret blev lettet og da Morgenrøden steeg flammende op over det svenske Land, saae vi en stor Masse af Skibe, der, ligesom vi, vare blevne holdt tilbage af Nordenvinden, men nu, belæssede med Seil, styrede ad Kattegattet til. Jeg talde henimod to hundrede

Seilere. Havet aabnede sig bestandigt videre; vi kom paa Høiden af Kullen, dette svenske Forbjærg, der i min Barndom havde været det fjærne Maal for min Længsel. Her vendte Vinden sig, og den hele Flaade var nødt til igjen at søge Rheden ved Helsingør. Passagererne yttrede den hæftigste Utaalmodighed; men jeg tog ikke Deel i den. Det ophøiede Skuespil morede mig. De svulmende Seil af saamange Skibe, der endnu ikke havde adspredt sig, det bevægede Hav, de af Solen beskinnede Kyster, Fæstningen Kronborg med sit stolte Slot, der ligger paa en fremragende Landtunge og synes at svømme i Vandet, de af den klare Soel beskinnede Tage i Helsingør, der bestandigt traad klarere frem, frembød et Syn, der henrev mig. Jeg svømmede i et Hav af behagelige Erindringer; jeg saae ud fra min Barndoms stille Stue. Denne Masse af Skibe; den nydelsesrige Nutid tilfredsstillede mig ganske, jeg havde fuldkommen forglemt Fremtiden, Reisen og dens Maal.

Mine Reisekammerater vare overbeviiste om, at jeg, naar Skibet seilede videre, igjen vilde blive hæftigt angreben af Søsygen; jeg lo og forestillede dem at jeg vilde faae Leilighed nok til at beklage dem, men at ieg ikke mere skulde give dem Leilighed til en med-

lidende Deeltagelse, hvis Værd jeg meget vel vidste at skatte. Alle Passagererne vare virkelig ogsaa sosyge paa Veien til Kullen, og længdes allerede nu efter at have Ende paa Reisen; men jeg var munter og fuldkommen frisk. De kunde ikke nyde Noget og saae med Misundelse min stærke Appetit. Søreiser have virkeligt det Eiendommelige, at de enten ganske forstyrre eller skjærpe Appetitten. Jeg erfarede nu den Fare, der var for mig i en saadan Forfatning; jeg sporede nemlig, ligesom paa alle mine Søreiser, en Tilbøielighed til at nyde stærke Drikke, som jeg næppe kunde undertrykke, og jeg indsaae nu hvor nødvendigt det var, at ordne Mandskabets Nydelse af saadanne Drikke indenfor et bestemt Maal. Jeg maa tilstaae, at de nyere Tiders Erfaringer, der have lært, at man kan undvære stærke Drikke paa lange Søreiser, og erstatte dem med andre, mindre skadelige, saasom The og Kaffe, have overrasket mig, efter det, jeg selv har oplevet.

Vi laae nu igjen paa Rheden, men Skipperen der af flere Tegn sluttede sig til at Vinden snart vilde vende sig igjen, tillod os ikke mere at forlade Skibet. Han havde Ret. Dagen derpaa nød vi igjen det ophøiede Skuespil af en med Seil belæsset

Flaade. Da vi havde naaet Kullen, adspredte Skibene sig paa Havets vide Flade. Kysterne traad bestandigt mere tilbage, den gunstige Vind drev Skibene raskt afsted, og jeg fordybede mig ganske i dette store, for mig saa nye Skuespil. Det snævre, eensformige Liv paa Skibet, i Kahytten med nogle faa Mennesker, der ikke interessere os meget, og som bestandigt vender tilbage paa samme Maade, formaaer ikke at fængsle den Reisende. Uforstyrret nyder han derfor den ophøiede Omgivelse, der, hvis han har en aaben Sands derfor, endnu længe beskjæftiger, underholder og henriver ham.

Alt, hvad der omgav mig, trak mig til sig. I Havfladens tilsyneladende Eensformighed ligger der en Mangfoldighed af Syner, der tilbyder en rig Nydelse, saalænge de ere nye. Stormen tog af, Bølgerne begyndte at jævne sig, Seilene hang slappe; da opdagede man en stor Hob Sønælder (Meduser) disse geléeagtige, gjennemsigtige, hvælvede Skiver, der afvexlende trække sig sammen og udvide sig, medens der hænger et Bundt Føletraade ud af den nederste centrale Mundaabning; hist og her satte en stor Fisk, maaskee en Makreel, Havet i Bevægelse ved at springe op; Marsviin holdt sig nysgjærrige ved

Skibet og legede rundt omkring det; man ogdagede brede, mørke Bælter paa det stille Hav, der adskilde sig fra den hele Vandflade; det var affondrede Strømminger, der fulgde deres eiendommelige Retning. De jydske Kyster viisde sig i det Fjerne; Huse og Skove traadte, hævede af Luftaffpeilingen, ind i Havet. Skibe kom og gik, og det var en bestandigt fornyet og behagelig Beskjæftigelse, at opdage dem i det Fjerne, som umærkelige Punkter; at see, hvorledes først Masterne, derpaa Skrogget af Skibet dukkede frem af Bølgerne; at gjætte hvad det var for et Skib, der kom nærmere. Saaledes foer vi i et Par Dage, da Reisen blev forsinket ved Vindstille, men dog i det Hele begunstiget af Vinden, igjennem Kattegattet, og naaede Nordsøen mellem Jylland og Norge. Bølgernes Bevægelse blev nu hæftigere; Vinden var endnu gunstig, Passagererne vare bestandigt søsyge; paa at underholde sig med dem var der ikke at tænke. Da Veiret bestandigt var godt, tilbragde jeg Tiden paa Dækket. Jeg havde mange Slags Spørgsmaal at henvende til Skipperen og Matroserne og de underholdt sig gjerne med mig; thi de mærkede vel, at jeg ikke var ubekjendt med Havet. Tanddoctoren, der gjorde sin første Søreise, gjorde Styrmanden det

ulykkelige Spørgsmaal, hvor langt vi endnu havde til Bergen og naar vi kunde være der? Jeg blev allerede bange ved at høre dette Spørgsmaal, thi det var mig bekjendt, hvor meget det ærgrer Søfolkene. Et Slags Overtro betragter det som uheldspaaende. Sømanden veed, at han er givet til Priis for Vindenes luncfulde Spil; han troer vel, at saadanne Spørgsmaal fornærme de Aander, der beherske Vindene. Han vover sjeldent, endog naar Udsigterne ere nok saa gunstige, at yttre noget Afgjørende, endog om den nærmeste Fremtid.

„Om sex Uger, maaskee endog senere," — svarede han fortrædeligt og lod Tandlægen staae.

Imidlertid vedblev Vinden at være gunstig, uagtet hiint betænkelige Spørgsmaal. Vi vare henimod Aften komne ind i den frie Nordsø, og opdagede tidligt den næste Morgen de norske Kyster.

Det var ikke den Utaalmodighed, der findes hos en, som er udmattet af en Søreise, der overfaldt mig, men det var en bedre Længsel, der greb mig, da jeg nu i det vide, taagede Fjerne opdagede Gjenstanden for min hele Barndoms og Ungdoms vedvarende Forventning, først vel i en uklar, ubestemt Skikkelse, men dog lidt efter lidt tydeligere. Vi omseilede i en stor

Afstand det flade Jedderen, denne farlige Kyst, hvis frugtbare Jordbund i ældre Tider var det sydlige Norges Kornkammer, men som nu er øde og ufrugtbar, og nærmede os til den klippefulde, sønderrevne Kyst. Synet i en Fraſtand af nogle Mile var frygteligt: oventil afrundede Klippemasſer laae, som uhyre Blokke for os i [illegible]-Retninger, adskilte fra hverandre ved dybe Indsnit; først bag ved disse hævede de høiere Bjærge sig. Den klare Dag satte os istand til tydeligt at kjende de forvirrede, sammenhobede Bjærgmasſer, og jeg betragtede bestandigt med Forbauselse den klippefulde Kyst. Det første Indtryk, som dette Syn fremkaldte, var ikke glædeligt; jeg blev greben af en uhyre Angest.

En af mine Hovedbeskjæftigelser i Norge skulde være at samle Mollusker paa Vestkysten. Under et forbigaaende Vindstille, saae jeg ned i Havets vaade Dyb, betragtede de svømmende Meduser og glædede mig til det Øieblik, da denne Rigdom af dyriske Væsner, der bundne til Havbunden, danne en broget Vrimmel, skulde udfolde sig for mig. Denne Beskjæftigelse havde intet Betænkeligt; de Arter, der vare mig nye, eller tvivlsomme, behovede jeg kun at indprænge mig, efter deres friske Skikkelse, og at opbe-

vare dem i Spiritus, men den egentlige videnskabelige, nøiere Bestemmelse kunde dog først finde Sted efter min Tilbagekomst til Kjøbenhavn; thi mit Bekjendtskab med Molluskerne var endnu altfor usikkert og de videnskabelige Hjælpemidler manglede mig; i Mineralogien derimod tiltroede jeg mig mere grundige Kundskaber. Jeg troede at mit Bekjendtskab med Bjærgarterne og det jeg havde erfaret om Bjærgenes Structur, var en tilstrækkelig Forberedelse for denne Undersøgelse; men nu fremtrængde der sig pludseligt en Anelse om at Alt, hvad jeg vidste og havde lært, maatte vise sig som noget aldeles Utilstrækkeligt lige overfor dette mægtige Chaos. Saaledes maa en ung Mand være tilmode, naar han, dannet ved Foredrag og Skrivter, overtager en vigtig og indviklet Forretning for Staten, i den falske Forudsætning, at han besidder en Duelighed, som han ikke er i Besiddelse af. Jeg tænkte mig disse Klippemasser, som en Gjenstand for mine Undersøgelser; den var mig for mægtig. Det vidste jeg vel, at man skal adskille Bjærgets Structur, som Resultatet af en oprindelig Dannelsesproces, fra de sildigere Revolutioner, ved hvilke Masserne ere blevne skilte fra hverandre og forandrede. Den Tid var den Anskuelse herskende, at de

sildigere Forstyrrelser og Adskillelser havde fundet Sted ved mægtige Vandfloder og at Bjærgstrækninger, der vare adskilte og afrundede i alle Retninger, som den der laa for mig, syntes at bære Spor af saadanne Forstyrrelser; men ved Siden af dette høitidelige Syn sammenkrympede denne Anskuelse sig til en jammerlig Forudsætning. Dog drog Bjærgstrækningen mig uimodstaaeligt til sig; jeg var tilmode, som om der laa en heel ny Opgave for mig, som om det, jeg havde lært, slet ikke stod i noget Forhold til den; men, da Ungdommen er tillidsfuld, forsvandt denne Angst snart, og jeg greb med Glæde det Haab, at hine henrivende Masser vilde aabenbare mig deres Hemmeligheder, naar jeg levede iblandt dem.

Vinden, der hidtil havde været os gunstig, var os nu fuldkommen imod, og Skipperen styrede til en Havn, for der at oppebie en gunstig Vind; det var Siriwaag, paa den sydvestlige Kyst af Norge, nogle faa Mile Syden for Stavanger, mit Fødested, som jeg forlod i mit tredie Aar, og ikke siden havde seet. De Klippemasser, der langt borte fra forekom mig afrundede, traad nu frem i skarpere Omrids; de hævede sig bestandigt mægtigere, skilde sig bestandigt mere bestemt; endnu bestandigt var Veiret klart, og

Skibet løb ind mellem Klipperne i den eensomme Havn. Alt omkring mig var Vand og skaldede Bjærge; en lille grøn Plet laa kummerligt midt imellem Klipperne, og det Indtryk, som denne Bjærgeensomhed gjorde paa mig, der kom fra en jævn, mild, frugtbar, skovrig og stærkt beboet Egn, var frygteligt og voldsomt. Vi forlode Skibet. Enkelte Fiskerhytter laae adspredte rundt omkring, og midt imellem dem en anseelig Bygning. En Kjøbmand havde, for Sildefangstens Skyld, nedsat sig i denne eensomme Egn; han traad os imøde, som vi stege i Land, og tilbød os forekommende, og med norsk Gjæstfrihed, fit Huus og fit Bord i den Tid, vi vilde opholde os i Havnen. Dette Tilbud var meget tillokkende for de tre Reisende, der bestandigt havde lidt af Søsyge, og blev derfor modtaget med Glæde; ogsaa mig var det meget behageligt. At sove i den lave Kahyt, og i den endnu lavere Køie, i hvilken Loftet udbredte sig trykkende nær ved mit Hoved, var mig altid meget ængsteligt; det var mig, som om jeg skulde qvæles, naar jeg krøb ind ad Siden af Køien, der lignede en Spalte i Væggen af Kahytten; kun den høieste Udmattelse kunde drive mig ind i dette ængstende, snævre Rum. Efter en kort, urolig Slummer, vaagnede jeg

da sædvanligt op i stor Engstelse. Et bequemt Leie i et gjæstfrit Huus var mig altsaa meget behageligt. I dette var Alt venligt, og vidnede om Velstand; der blev strax sat et Maaltid for os; vor Vert var en venlig, undseelig Mand, der betjende os, medens vi med et Slags Graadighed fortærede, hvad der blev lagt for os, og næppe vovede selv at nyde Noget. I mit Overmod bad jeg ham dog ikke at genere sig; „Lad" — sagde jeg, — „som om De er hjemme!" — De Reisende bleve her paa Landet snart befriede fra deres Søsyge, der allerede havde begyndt at tage af, da vi nærmede os til Landet; Underholdningen blev levende; og nu først nærmede jeg mig til mine Medreisende; paa Havet havde jeg næppe kunnet føre en vedvarende Samtale med dem. Men ogsaa her havde jeg ingen Ro. En Kunstner kan ikke med større Utaalmodighed opsøge Kunstens Skatte i Rom, end jeg opsøgte de Bjærge, der omgav mig. Den Bjærgart, som jeg snart erkjendte, overraskede mig; det var en grovkornet, labradorisk Sienit, en af de ædleste Bjærgmasser, man kjender, der bliver faa mægtig paa de sydostlige Kyster af Norge og som indeholder den ædleste Zirkon. I min Samling i Kjøbenhavn fore kom et Stykke af denne Bjærgmasse mig som en

Zirat, og en reisende Botaniker, der paa Kap opdager de ædleste Planter i vore Haver og Drivhuse, der maa træde de siirligste Pelargonier og Erikaer under Fødder, fordi de i tætte Masser bedække Sletten, som han gaaer hen over, kan ikke føle sig heftigere greben, end jeg var. Taarerne styrtede mig ud af Øinene; det var mig, som om Jordens Inderste havde aabnet sit hemmelighedsfuldeste Værksted; som om den frugtbare Jord, med sine Blomster og Skove, var et, vel behageligt, men let Dække, der skjulde uudforskelige Skatte, som om dette her var trukket tilside, oprullet, for at drage mig ned i det viunderlige Dyb, der aabnede sig. Indtrykket var aldeles phantastiskt, og det maa have været en levende Fremstilling af dette Indtryk, der gav Tieck Anledning til at skrive sin Novelle Runebjærget, i hvilken der forekommer et Menneske, der, dreven af en hemmelig Længsel efter de vilde Bjærges skjulte Hemmeligheder, forlader de frugtbare Sletter, og, dæmoniskt lokket, bilder sig i sit Vanvid ind, at han har opdaget store Skatte, i det han med Møie bortslæber en Sæk med Stene uden Værdi. Tieck har tilstaaet, at han ved denne Novelle tænkde paa mig.

Vi forbleve i hele aatte Dage i denne Havn.

I Førstningen var Underholdningen temmelig levende. Det første Indtryk, som Egnen havde gjort paa mig, afsløvedes desto snarere, jo stærkere det var; til Bjærgundersøgelser var der ingen Leilighed; jeg turde ikke bortfjærne mig langt fra Havnen, thi Alt paa Skibet var beredt til hurtigt at benytte sig af den første gunstige Forandring af Vinden. Men alle de Bjærge, som jeg saae i Nærheden, bestode af den samme ikke i Lag liggende Sienit. Tilsidst blev der altsaa intet andet tilbage for mig, end at underholde mig med mine Reisekammerater. Den Tilbøielighed til, naar man paa en Reise er løsrevet fra de sædvanlige Omgivelser, ogsaa at forglemme de sædvanlige Hensyn, traad ogsaa frem iblandt os. Selv den gamle Embedsmand blev aabenhjertet og begyndte at blive snaksom og at fortælle Begivenheder af sit Liv; men mit Haab om at finde noget Lærerigt ved hans Underholdning, forsvandt. Hans hele Liv var af det allersædvanligste Slags; hvad han havde ønsket og haabet, var meget ringe; jeg gysde tilbage for det Tomme i en saadan Tilværelse, og fandt ingen Drivt til at komme ham imøde med den samme Aabenhjertighed. Tanddoctoren pralede, løi, brystede sig af min Liderlighed, og jeg var ofte nødt til at erindre

ham om, at vor Verts Kone, samt Døttre, saavelsom vor Medreisende vare tilstede. Denne Sidste betragtede jeg nu noget nøiere. Hendes Ansigtstræk vare behagelige, om man end ikke kunde kalde dem smukke, hendes Øie var levende; hun gjorde det Indtryk, en forstandig Person pleier at gjøre; hun alene taug og syntes at lide af en hemmelig Kummer. Bevidstheden om hendes vanskabte Personlighed syntes at trykke hende, og en dyb Deeltagelse drog mig til hende. Af Faderen havde jeg allerede erfaret alt det Ydre af hendes Skjæbne, hvorledes hendes Moder nylig var død, og Faderen bleven ansat som juridisk Embedsmand i Bergens Stift. Han var meget tilfreds med sin Ansættelse, thi alt, hvad han ønskede, havde han opnaaet, hans Forfængelighed var tilfredsstillet og hans Indkomster vare forøgede. Den stakkels Pige syntes at have fattet Tillid til mig, og da vi engang alene begyndte en Samtale, begyndte hun, jeg veed ikke selv hvorledes, at tale med mig om sin Stilling: hvorledes hun stod forladt i Verden, endskjøndt hun elskede sin Fader, hvorledes hun havde levet i en fuldkommen stille Forstaaelse med sin Moder. Med min Moder, sagde hun, har jeg mistet min sidste Støtte; hun døde for et halvt Aar siden, og vi gaae

nu til en eensom Egn, hvor vi ikke kjende noget Menneske. De graae Bjærge indjage mig Skræk, Menneskerne ere mig fremmede og jeg veed ikke, hvordan jeg skal holde det ud i hiin øde Egn, forladt af den hele Verden. Min Fader er vel god, men han veed dog ikke hvad der piner og ængster mig. Taarerne kom den stakkels Pige i Øinene, og hun syntes endnu at ville betroe mig mere, da Husets lystige Døtre traad, under en lydelig Latter, ind tilligemed Tanddoctoren.

Siden denne Samtale havde fundet Sted lod det som om den stakkels Pige søgde en Leilighed til at fortsætte sin Fortælling. Jeg var greben af en dyb Medlidenhed, og for første Gang begyndte det at ahne mig, at Qvindekjønnet, ikke sjeldent, vaabenløst og fjendtligt berørt af alle ydre Forhold, bliver givet til Priis for Mændenes raae Magt.

Niebuhr gjør i et af sine Breve en Bemærkning, der har overrasket mig. Qvinderne i det attende Aarhundrede, skriver han, synes at have erholdt en høiere Dannelse, at have uddannet en finere Sands, end Mændene. Dette forekommer ham som en endnu uopløst Gaade, og det synes ham at være Umagen værd at efterspore Kilden til denne Dannelse; han erindrer

om Klopstocks Meta og om saa mange andre Kvinder, der have udviklet en fiin Sands i en i det Hele raa Omgivelse. Den nærmeste Grund til dette Særsyn synes mig dog at ligge nær nok. I en rolig Tid, der var fremmed for alle heftige Bevægelser, i hvilken det huuslige Livs stille Orden altid gjentog sig, hvor der blot herskede nogen Velstand, paa een og samme Maade i de velhavende Familier, henrandt Kvindernes Liv i stor Eensformighed. Det var den Tid, da de engelske Romaner i Oversættelser overswømmede baade Tyskland og Dannemark. Jeg selv havde i mine Forældres stille Familiekreds oplevet den Indflydelse, som disse Skrivter udøvede; paa Mændene kunde den kun være forbigaaende, hvis den overhovedet fandt Sted; men paa Kvinderne maatte den udøve en langt stærkere Magt. Forældrene vare mindre opmærksomme paa Romanernes Skadelighed, og de syntes vel ogsaa mindre skadelige. Naar Pigerne havde naaet den Alder, i hvilken de bleve bevægede af ubestemte Følelser og Ahnelser, i hvilken de desværre maae vente paa om endeligt et mandligt Hjerte vil slaae for dem, hensank de i Drømmerier, der nærede og uddannede deres skjulte Forhaabninger; derfra Kvindernes lidenskabelige Tilbøielighed til en-

hver digterisk Natur. Enkelte Yttringer af den Magt som den ophøiede Omgivelse udøvede paa mig, lod Pigen vel ahne, at jeg mere levede i Drømme, end i Virkeligheden, at jeg var meget forskjellig fra de øvrige Mænd, og min Deeltagelse i hendes Skjebne kunde jeg ikke skjule for hende.

I de sidste Dage af vor utaalmodige Venten i Havnen, fandtes der ofte Leilighed nok til uforstyrrede Meddelelser. Jeg erfarede nu, at en skrækkelig Begivenhed kort førend hendes Moders Død, havde nedsænket Pigen i en dyb Kummer. Et ungt Menneske, hun kaldte ham Fætter, med de bedste Udsigter i Livet, blev af forfærdede Mænd baaret som Lig ind i Huset. Han var under Svømningen blevet greben af Krampe. Hvad hun fortalde om ham, viisde kun alt for tydeligt, at en om Tilbøielighed for den Afdøde havde opfyldt hendes Hjerte. Hun var uudtømmelig i at rose ham; hun priisde hans Forstand, hans Godhed, hans Kundskaber — og selv hans mandlige Skjønhed blev mere antydet med en vis Undseelse, end udtaelt. Mange Slags Forholdbleve sagte berørte, af hvilke jeg maatte slutte, at hun sluttede sig til at han havde fattet Tilbøielighed for en anden Pige. Denne fortrolige Meddelelse

efter hvilken hun maaskee længe i Stilhed havde længdes efter sin Moders Død, syntes at føre hende videre, end hun selv vilde; og jeg begyndte at formode, at det unge Menneskes Død var en Lykke for hende; hun havde sandsynligviis været bestemt til at erfare noget mere bittert, dersom han var forblevet i Live. Dette Blik i et qvindeligt Væsens stille, tærende Kummer greb mig; hun syntes at have en Anelse om det, der bortfjærnede Mændene fra hende, og dog var der intet Bittert i hendes Kummer; ingen haard Dom kom over hendes Læber, og hun taalde Mændenes Mangel paa Opmærksomhed, og den Ligegyldighed, med hvilken endogsaa hendes Fader behandlede hende, med stille Hengivenhed.

Det er mærkværdigt, at jeg saa snart forglemde denne Pige og hendes Skjæbne, omendskjøndt hun paa min Reise bestandigt beskjæftigede mig smerteligt, omendskjøndt det var den første Erfaring af det Slags i mit Liv. Jeg erindrer slet ikke at jeg siden efter, endog naar lignende stille, qvindelige Lidelser vakde min Deeltagelse, har tænkt paa hende, og først nu, da jeg tilbagekalder Begivenhederne paa min Reise i min Erindring, hæver hendes Gestalt og hendes

kummerfulde, dybtbevægede Ansigt sig med Bestemthed for mig.

Vinden forandrede sig, vi forlode vor Verts Huus, hvor vi vare blevne saa gjæstfrit modtagne og nærede; hans Kone, en omhyggelig Huusmoder, havde hele Dagen været beskjæftiget for Gjæsterne; to lystige Døttre syntes at finde megen Behag i Tanddoctoren og at sørge meget over at vi skulde reise. Fuldkommen helbredede for Søsyge, forfriskede og muntre, bestege de Reisende igjen Skibet, og jeg ventede med stor Spænding paa hvad den næste Dag nu vilde skjænke mig. Den Masse af Østers, der endnu i Mai Maaned vare at nyde, og den friske Luft, der i Mængde var forhaanden, bidrog ikke lidet til vor Munterhed. Vi forlode Havnen, og den første Dag gik hen, uden at der mødte noget Nyt eller Tiltrækkende. Jeg hørde, at vi vare paa Høiden af Stavanger; men vi havde bestandigt den aabne Sø paa venstre Haand, paa Høire den norske Kyst, som vi holdt os temmelig langt borte fra. Om Natten vare vi nu i det forvirrede og mærkværdige Klippe-Archipelagus, ved hvilket den vestlige Kyst af Norge erholder en ophøiet Charakteer, der ikke har sin Mage i Europa. Mellem disse Øer gaaer Veien, der fører

til Bergen. Forventningen tillod mig ikke at sove; i den skumle Nat, der nu allerede bestandigt var temmelig lys, betragtede jeg de mægtige, steile Klipper, der nu omgav os paa alle Sider. Dagen var mørk og taaget; det regnede stærkt; Bjærgene vare tilhyllede, og hist og her traad de fugtige, dunkle Masser ud af den tykke Taage, medens de brusende Bølger allevegne slog mod den vaade Bred og opløsdes i Skum. Vel beklagede jeg, at den dunkle Atmosphære tilhyllede mig den frie Udsigt, men der laa noget saa ophøiet Mørkt, noget saa Gigantiskt i denne Omhylning, der skjulde en Gaade i Naturen, og kun lod see enkelte Stykker, at jeg villigt og gjærne hengav mig til det mægtige Indtryk. Ofte skar pludseligt en umaadelig høi, steil Bjærgvæg ind i den taagede Atmosphære tæt foran os; Veiret blev henimod Middag noget klarere; de jagede Skyer blottede i en forbausende Høide de dunkle Toppe af et vildt Bjærg; der syntes at svæve, dybt indhyllet i den tykke Taage, frit i den høie Atmosphære, og en næsten sønderknusende Forestilling om Bjærgenes frygtelige Storhed og Høide rundt omkring os, trængde uimodstaaeligt ind paa os. En Sydostvind drev Taage og Skyer til det fiærne Hav; den vunderligt afvexlende Egn

laa for os, i det klare Soelskin. Norges Vestkyst kan ikke sammenlignes med nogen Anden i Europa; det middellandske Hav har vist nok Tillokkelser, der ere fremmede for disse vilde Egne, men den dristige, ophøiede, mangfoldigt afværlende Forbindelse mellem et grændseløst Hav af Bjærge, der, sønderrevne i deres Indre, ofte styrte ned i Havet med en Høide af 4—5000 Fod, findes intetsteds. Selv Klippeøerne, der omgav os, ere gjennembrudte, og sønderrevne. Forbjærge træde, adskilte fra Øerne, med snævre Landtunger ind i Vandfladen, og de steile Vægge, der styrte næsten lodrette ned, holdt, endog da Egnen laa for os i det klare Soelskin, op, medens svævende Skyer bedækkede Bjærgenes Toppe, eller dybere nede, dannede et Taagebælte, der løsrev sig fra Bjærget, i det det fulgde Vindens Retning og adspredte sig langt borte i den klare Luft. En mere sammenhængende Bjærgstrækning, vild som de Øvrige, forfulgde os paa vor høire Side; om den dannede en Ø, eller hang sammen med det faste Land, var uvist. Havde nu denne Omgivelse beskjæftiget os et Øieblik, og vare vi paa Høiden af Forbjærget, der ofte var adskilt fra det Ligeoverstaaende ved en meget snæver Kanal, saa havde pludseligt hele Scenen forandret

sig. For os laa en stor, reen Vandflade, lig en Indsø, allevegne omgivet af klippefulde Bredder; kun de høie Bølger, de Skibe, der lode sig see langt borte, beviisde, at vi befandt os paa en Bugt af Havet. En saadan betydelig Udvidelse tjende næsten til Beroligelse; thi medens man vinder sig frem imellem Øerne, bliver man ved enhver, endog den ringeste Bortfjærnelse, hensat i en ganske anden Egn. Den uophørlige Omværling af Scenen, ved hvilken Øgrupper, der synes at hænge sammen, pludseligt skilles vidt fra hinanden, og de Adskilte synes at flyde sammen; vide, grønne Dale med deres rigtigtnok i det Hele tarveligé Trævegetation, som meddeler den hele Omgivelse et her fremmed Præg, der ligesaa snart forsvinder igjen ved en pludselig Bøining — har, hvor ophøiet og beundringsværdigt det end i Begyndelsen synes, dog tilsidst noget Foruroligende og Ængstende. Intet Indtryk bliver, Ethvert forsvinder igjen; ofte synes tæt foran os liggende Klipper at standse enhver Fremskriden; vi troe, at see en fuldkommen lukket Klippevæg for os; en hurtig Forandring, Farten spalter den som ved en Trolddom. Ofte nærmer man sig til det faste Land, det sammenhængende Bjærg henviser paa det Indre af Landet,

og tydeligt erkjender man den evige Sne, der bedæk-
ker Bjærgets Ryg, og følger med stor Klarhed Sne-
linien, der skiller de mørke Sider fra deres i det fulde
Soellys skinnende Bedækning. Det er ikke blot Klip-
pegrupperne, der ved hvert Skridt forandre deres
Stilling mod hinanden, det er ogsaa den vedvarende
Omværling af Belysningen, der fremkalder denne
hurtige, som ved et Trylleri frembragte Forandring
af Scenerne. Vi seilede tæt forbi en steil Klippevæg,
der syntes at stige op i en umaadelig Høide; Havets
Flade var fuldkommen rolig, uden Bølger, glat som
et Speil; vi saae igjennem det fuldkommen klare Vand
ned i en betydelig Dybde, som i en Afgrund, i hvil-
ken Klippevæggen syntes at tabe sig steilt forneden,
ligesom foroven i den grændseløse Atmosphære; vi
saae Østers klæbe til Klippevæggen ovenover og ne-
denunder hverandre; vi opdage en Vrimmel af mang-
foldige Fiske; høit ovenover os saae vi en krum, af
Solskinnet oplyst Traad, der bøiede sig fra den øverste
Rand af Bjærget ind i Atmosphæren, en uforklarlig
Gaade for dem, der først blive overraskede af dette
Syn. Det er et Vandfald, der styrter ned fra Bjær-
get; man opdager deroppe intet Spor af de nedstyr-
tende Bølger. Det synes at være en rolig, glind

fende Bue, Vandet bortdunster i en betydelig Høide, ethvert Spor af den fugtige Vanddunst forsvinder i Atmosphæren; vi seilede igjennem neden under dette Vandfald. Pludseligt forlade Øerne os, vi opdage dem igjen i det vide Fjerne; Havbugten udvider sig mere og mere, og for os ligger i sin hele Størrelse det atlantiske Hav, der med sine mægtige Bølger vælter sig ind i Havbugten. Denne Sovei til Bergen var ikke uoplivet; vel vare Skovene, der i ældgamle Tider havde bedækket Klipperne, forsvundne; kun forkrøblede Træer og Buske vore hist og her i en ubetydelig Høide over Havet; Fiskerhytter af en kegleformig Bygning, med en Aabning i Kegletspidsen (Liurer), der paa samme Tid lade Røgen ud af Hytten og Lyset ind i den, opdagede man hist og her (omtrent 6—7 forenede til en elendig By). Men mellem Øerne roede Baade, der kom med stor Hurtighed og forsvandt igjen; Nogle roede, medens Mandskabet anglede; Andre droge i Forening de af Fisk betyngede Garn i Land; Brigger, Fregatter, Galeaser ledsagede os. Det var paa en Tid, da Søfarten var levende. Den skaanselløse Krig mellem England og Frankrig havde naaet sin lidenskabeligste Høide, begge Nationers Kapere lurede i utallig Mængde,

især i de sydlige Egne; det var altfor usikkert at passere igjennem Kanalen mellem Calais og Dower; mange Skibe fra de nordlige Egne, endog naar de vendte tilbage fra Sydamerika, valgde den lange Vei omkring Skotland og løb ind i norske Havne. I det vi seilede over Bommel, Selbøe og Korse-Fjord, opdagede vi paa det høie Hav Koffardiskibe, blandede med Mindre, der krydsede mod Vinden og stræbde at tage en sydlig Retning.

Undertiden saae vi paa Landet anseelige Træbygninger af to eller tre Stokværk, med store speilklare Vinduer; det var Gjæstgivergaarde, anlagte for Skipperne. Vi tilbragde to Dage og to klare Nætter paa denne Fart mellem Øerne; den altid interessante Afvæxling af Gjenstandene havde bestandigt holdt mig i Spænding; jeg sov i denne Tid kun i nogle faa Timer, og beklagede det, naar Mathed en for en kort Tid lukkede mine Øine.

Den tredie Dags Morgen opdagede vi paa Toppen af et fremspringende Forbjærg, en Række hvide Bygninger; det var Pakhuse, der lode os formode, at Bergen var i Nærheden. I det vi seilede omkring Forbjærget saae vi den store Mængde Skibe i Havnen, og henover disse den vidtløftige, klartoplyste

Stad med dens Taarne, der snævert omgivne af høie Bjærge, gjorde et ophøiet Indtryk.

Jeg har i de fire Nordmænd søgt at fremstille det Eiendommelige ved Staden Bergen, Livet i den og i Havnen. Jeg kan, i det jeg beraaber mig paa denne Fremstilling, her beskjæftige mig umiddelbart med min egen Stilling, der var truende og alvorlig nok, til hurtigt at udslette ethvert andet Indtryk, der havde grebet, ja bedøvet mig paa Reisen.

Bergen.

Da jeg havde betaelt Skipperen, og nu landede med mine Sager ved Stadens vidtloftige Landingsplads, overveiede jeg først med Skræk hvor lille den Sum var, som jeg havde tilbage. Nogle Mænd, der bare mine Sager, ledsagede mig over Pladser og gjennem Gader, der overraskede og behagede mig ved de anseelige, for det meste af Træ opførte Huses, muntre og lyse Farver; men bestandigt fremtrængde den beængstende Tanke sig paa ny, at jeg nu befandt mig, uden Hjælpekilder, forladt iblandt fuldkommen

ubekjendte Mennesker, og med Skræk overveiede jeg hvilke Fordringer, det Selskab, paa hvis Bekostning jeg reisde, vilde gjøre, og hvor lidet jeg var istand til at opfylde dem i min hjælpeløse Forfatning. Jeg kom over en munter Plads; paa et Hjørne af den fremtraad der et Huus, der allerede faldt i Øinene formedelst sin Størrelse, men endnu mere formedelst sine tykke Mure, der vare mørkebrune og forældede. To korte Fløie gik ud fra Hovedbygningen; en Trappe i Midten førde til det første Stokværk; jeg traad igjennem den vide Forstue ind i den høie og anseelige Gjæstestue og mit Hjerte slog hæftigt og ængstligt, i det jeg ved at træde ind i dette anseelige Gjæstgiversted, overveiede min Armod.

Verten kom mig høfligt imøde; han havde et meget godmodigt Udseende, og anviisde mig en anseelig, høi Stue i det nederste Stokværk. Vinduet gik ud til en noget forvildet Have; over denne saae man ud over en Arm af Havnen, der skar sig dybt ind i Landet; paa hiin Side hævede Bjærgene sig, og paa venstre Haand i nogen Afstand det høieste Bjærg i Nærheden af Bergen, Uldriken, vel 2 til 3000 Fod høit. Landskabet, der laa foran mig, havde en mørk Charakteer. Jeg bestilde Middagsmad, stor

endnu eensom i min Stue og overveiede min truende Stilling. Nu begreb jeg ikke hvordan det var muligt, at jeg saa letsindigt havde kunnet beslutte mig til at styrte mig i en saadan Forfatning, som jeg med den allerringeste Eftertanke maatte have forudseet. Jeg, der hele mit Liv igjennem havde været omgivet af Slægtninger og Venner, stod nu for første Gang adskilt fra dem ved et vidtloftigt Hav, i en fremmed Stad, fuldkommen hjælpeløs og forladt. Men denne Stemning varede ikke længe. Af min Lærer, Professor Wahl, der var født i Bergen, havde jeg faaet Anbefalingsskrivelser til Stadens to anseeligste Læger, Doctorerne Büttner og Monrad, samt tillige til en rig Kjøbmand. Alle modtoge mig venligt, viiste mig den største Deeltagelse og lovede, at gjøre Alt, for at befordre mine Hensigter. Nogen Tid hengik nu i selskabelige Adspredelser. Jeg blev ikke blot indbuden af dem, som jeg var anbefalet til; Mænd, hvis Bekjendtskab jeg gjorde hos disse, næsten alle Handelsherrer, aabnede mig deres Huse; Studerende, der havde forladt Universitetet i Kjøbenhavn, og havde erfaret min Ankomst, besøgde mig tilsidst næsten dagligt. Meest var det unge Theologer og Jurister, der ventede paa Ansættelse, og saalænge

søgde at slaae sig igjennem som Huuslærere. Jeg sad nu ikke mere alene; da jeg var aabenhjertet og meddeelsom, sluttede jeg mig let til denne Omgivelse og Trangen til en nærmere Omgang tilveiebragde snart et fortroligt Forhold, der varede ved saalænge jeg forblev i Bergen. Jeg fortærede kun lidet i Gjæstgivergaarden. Jeg haabede, at jeg, naar jeg aabenhjertet underrettede det Selskab, der havde udsendt mig, om min Stilling, skulde erholde den anden Halvdeel af Reisepengene, som jeg rigtigt not først skulde have naar Reisen var udført.

Saaledes følde jeg mig en Tid lang udvortes beroliget, og kunde lære at kjende det selskabelige Liv i Bergen, saaledes som det var paa den Tid. Det maa ikke forundre Nogen, at dette ved sin fuldkomne Forskjellighed fra alt, hvad jeg hidindtil havde oplevet, trak mig til sig her en kort Tid. Naar jeg nu oprigtigt fortæller, hvorledes Livet den Tid forekom mig i Bergen, maa man erindre, at der næsten er hengaaet et halvt Aarhundrede siden den Tid, at næsten alle den Tids Forhold have forandret sig, og at der, som jeg har hørt, næppe er blevet et Spor tilbage af den store Raahed, som jeg den Tid fandt.

Bergen er omgivet af vilde, næsten utilgjænge-

lige Bjærge; ved en Landreise i det Indre af Landet maa man, i det man gjennemskjærer de høieste nordiske Alper, skride over et Pas af mere end 4000 Fods Høide, og en saadan Høide har i de utroligt vilde og sønderrevne vestlige, kun lidet befolkede norske Bjærge, en stor Betydning. Alpepasser paa 8—9000 Fod i Tyrol og i Schweiz ere, i Sammenligning med dette, gjorte bequemme ved Landeveie, og frembyde kun faa Vanskeligheder. Saaledes er Bergen ligesom affondret fra det øvrige Norge; lettere forbunden med de store Handelsstæder i Tyskland, Holland, England, Frankrig, Spanien og Italien, end med dette Land, ved hvilket Staden ligesom udvortes klæber, uden at træde i borgerlig eller selskabelig Forbindelse med det. Mange af disse Vanskeligheder ere for en stor Deel overvundne. Landets Forfatning har frembragt en politisk Forening med de øvrige Indvaanere, om hvilken der før slet ikke var Talen. Den Tid var Bergen udelukkende en Handelsstad; endskjøndt den ganske var beboet af Nordmænd, bar den dog Præget af en Handelskolonie, og endnu spore man Følgerne af dens Forbindelse med Hanseæderne, der, da disse vare saa mægtige i Norden, var saa vigtig i det femtende og sextende Aarhun-

drede. At enhver Samtale i Bergen dreiede sig om Handelsanliggender var naturligt. Vel vilde det være Uret at nægte at Bergens Indbyggere ogsaa den Tid vare deelagtige i Landets øvrige Beboeres Fortrin. De vare gjæstfrie, aabenhjertige og frimodige der, hvor Handelsinteressen ikke paabød Tausshed; Ungdommen var fuld af Selvtillid og kraftfuld; det var især disse Fordele, der i den første Tid vare tillokkende for mig; men den herskende Egennytte, den modbydelige Pengestolthed, den indskrænkede, raae Anskuelse af Livet, maatte nødvendigt forekomme tilbagestødende, eftersom man traad nærmere. Bergen havde det Uheld, at berige sig ved et uformuftigt Monopol paa sine nordlige Landsmænds Bekostning; den betydeligste Udførselsartikel var Stokfisk, og Omsætningen til Bordeaux, Bilbao, Lissabon og Havnene i Middelhavet var meget betydelig. Beboerne af Nordlandene og Finmarken turde ikke selv sælge Stokfiskene udenlands; Kjøbmændene vidsde ved et bedragerisk Creditsystem at holde disse stakkels Mennesker i en bestandig Afhængighed, og al Møie, alt Arbeide, alle Farer og Besværligheder faldt paa disse ulykkelige Mænd, der med Hunger og Anstrængelse, ja ikke sjeldent med Livsfare fangede Fiskene, medens

Kjøbmændene alene nøde en betydelig Fordeel. Det er vel en naturlig, ja en roesværdig menneskelig Følelse, der, hvor saadanne skjæve og dadelværdige Forhold træde os imøde, især hendrager vor Deeltagelse til den bedragne og lidende Deel: men sædeligt betragtet er den Ulykke, der træffer dem, der nyde den tilsyneladende Fordeel, ingenlunde ringere. Et saadant af Staten fremkaldt permanent System af Bedrageri slovgjør efterhaanden enhver menneskelig Følelse, lammer Aanden, og man kan stride om, hvem der har vundet meest ved Ophævelsen af dette Monopol, Nordlænderne, i det de igjen erholdt deres naturlige Rettigheder, eller Kjøbmændene i Bergen, i det de mistede en sædeligt forstyrrende Forrettighed.

Men det var ikke alene dette fordærvelige Forhold til de nordlige Beboere, der gjorde at Indvaanernes Raahed saa mægtigt fik Overhaand; ved det at Handelen især og næsten udelukkende indskrænkede sig til eet eneste Produkt, der afkastede en umaadelig Fordeel uden at det kostede Møie eller Anstrængelse, opstod der nødvendigt en Indolents, forbunden med aandelig Indskrænkethed, ligesom den, der finder Sted i de sydlige Lande, hvor Indvaanerne have alt uden Møie. Nordboeren er af Naturen lad, hvor den

raa Egn, og den strænge, nægtende Natur ikke op
fordrer til vedvarende Moie og Arbeide, og hvor
forskjellige end de Forhold ere, under hvilke den rige
Kjøbmand i de orientalske Hovedstæder lever, fra dem
der udgjøre en nordisk Handelsstands Omgivelse, er
jeg dog overbeviist om, at den sædelige Dannelse
som den var i Bergen paa den Tid, fremkaldte en
stor Lighed mellem Begge.

Der gives ikke let noget mere Modbydeligt, end
raa, smagløs Luxus. Jeg veed næsten ikke at nævne
noget af det, der omgav hine den Tid saa rige
Kjøbmænd, der ikke vakde en afgjort Ækelhed hos
mig; naar jeg blot undtager deres altid reenlige og
høist fine Linned. Boligerne vare ligeledes hollandsk
reenlige; da de næsten alle vare af Træ, og malede
med Oliefarve, blev de i meget korte Mellemrum
afvadskede, ikke alene indvendigt, men ogsaa udven-
digt. Alt, hvad der var af Metal paa Dørre og
Vinduer, eller alt andet saadant Bohave, glindsede med
en bestandig fornyet Politur, og det gjorde vist nok
et meget behageligt Indtryk, ved den første Indtræ-
delse stos en rig Familie, naar man fandt Perso-
nerne reenlige paa engelsk og Hufene paa hollandsk
Viis; men Møblernes Skikkelse var plump, og ma-

forblev ikke længe i et Selskab uden at opdage Spor af Raahed. Kjøbmændene tog slet ingen Hensyn til det, der kunde interessere en Fremmed. Naar han ikke kunde tale med om Silde- og Stokfiske-Fangst, om Disconto og Børsefterretninger, var han ikke alene forladt, men endogsaa foragtet. Opdagede man nu ovenikjøbet, at det var en Lærd, betragtede man ham med en nedladende Medlidenhed, der grundede sig paa den Anskuelse, at ogsaa Lærdom var en Erhvervkilde, og det en saa lidet lønnende, at Mennesket kun ved Armod, eller Mangel paa Dueligbed kunde bevæges til at hengive sig til en saa ugunstig Haandtering. Det var virkelig kun en instinctagtig Consequents, der fremkaldte en ganske modsat Anskuelse af Lærdommen, der hvor den havde grundet en anseelig og gunstig Stilling i Staten. Under saadanne Forhold erkjendte man ikke alene Aandens Fortrin, men bøiede sig endog ganske for dem; for at undskylde denne Underdanighed for sig selv og at bortfjærne enhver ved Indskrænkning ubekjendt Aands, Magt, for fuldkommen at berolige sig, naar det, der var saa fremmed, dog ikke ganske lod sig afvise, blev den regjerende Aand, som man vel kan kalde den, antaget for absolut ufeilbar. Den

var den eneste Repræsentant, til den holdt man sig med den fuldkomneste Tillid, og nu vidste man nøiagtigt hvormegen Aand, man om Dagen havde at bruge, og hvorledes denne maatte være beskaffen naar man skulde træde i nogen solid Handel med ham, uden i mindste Maade at lade sig vildlede ved de mange usikkre Tilbud og vaklende Løfter, der ikke lovede sikkre Renter af den Kapital, man vilde anvende.

En saadan Mand, der ligesaa afgjort besad og udøvede det aandige Handelsmonopol, som Kjøbmændene Monopolet paa Stokfiskhandelen, var Biskoppen i Bergens Stift, Nordahl Bruun. Intet Aandigt fik Indpas i denne Handelstad uden det gik igjennem ham. Han var virkelig en aandrig Mand. I sin Ungdom og medens han opholdt sig i Kjøbenhavn, blev han regnet blandt de fortrinligere Digtere, og et tragisk Drama (Zaire) som han den Tid forfærdigede, havde fundet Anerkjendelse og Bifald. Især var han berømt for sin Veltalenhed paa Prædikestolen, og det med Rette; men gjennem hele Landet blev og bliver endnu en Nationalsang, der med Varme, med umiskjendelig indre Sandhed og med stort digterisk Talent besynger det norske Livs Lykke

og Eiendommeligheder, almindelig sjunget og agtet. Den er i det mindste tredsindstyve Aar gammel, ja vel endnu ældre, og endnu bestandigt hører man den i alle Egne af Norge; den har hævet sig til et blivende Symbol for den nordiske Levemaade. Men at denne Mand har besiddet nogen betydelig videnskabelig Dannelse, kan man næppe antage. Han tyranniserede fuldkommen alle Bergens Indvaanere. Mennesket behøver af og til en Mening, og er beroliget, naar han erholder den fix og færdig af en Mand, som han troer at han kan forlade sig paa. Dette gjælder ikke alene i saadanne høist naturlige, raae Forhold, som den Tid i Bergen, men virkelig ogsaa i de meest bevægede aandige Kredse. Novalis har allerede gjort den rigtige Bemærkning, at en Philosophi, der afslutter sig i sig selv og allerede er færdig, just erholder en saa stor Popularitæt derved, fordi Mange ved den kunne med Bequemmelighed afvise en besværlig Gjenstand, der ellers bestandigt vilde plage dem.

At jeg, efter min hele Tænkemaade og hensat paa nogle Maaneder blandt Bergens Indvaanere, skulde paa en eller anden Maade komme i Collision med denne Mand, var at formode. Jeg traf ofte

sammen med ham i den første Tid af mit Ophold og omendskjøndt jeg vel saae, at enhver Opposition imod ham vilde være fuldkommen frugtesløs, og derfor taug, syntes han dog meget godt at mærke at hans ellers saa meget beundrede Snak ikke gjorde noget Indtryk paa mig. Jeg besluttede strax, at jeg ikke vilde træde i nogen Berørelse med ham; jeg besøgte ham ikke; hvilket allerede fornærmede ham. jeg yttrede mig i Selskab med de yngre Mænd frimodigt om hans Indskrænkethed og Anmasselse, og kort Tid efter var det bekjendt i hele Staden, at jeg søgde at danne en Opposition mod den almindelig ærede Biskop. Hans Drama var bestandigt forekommet mig som noget Ubetydeligt; allerede i Kjøbenhavn havde jeg havt en hæftig Strid med nogle Venner om det. Vel udøvede berømte Navne en stor Indflydelse paa mig, og jeg var meget tilbøielig til at bøie mig med Ærefrygt for mere betydelige Aander, men jeg maatte føle mig inderligt tiltaelt og fremmet af dem; dette var nu ikke Tilfældet med Nordahl Bruun; jeg erkjendte vel i ham en legemlig dygtig nordisk Natur; jeg beundrede Nationalsangen der var udsprungen af en inderlig afgjort og eiendommelig Bevidsthed; jeg havde hørt Prækener af

ham, der gjorde Indtryk, og jeg tilstod ham en stor Veltalenhed; men omendskjøndt han bar den paa den Tid herskende Orthodoxies Lænker, saa vare disse dog saa stive, saa aandløst opfattede, saa overfladiskt overkalkede med moderne Sentimentalitæt, uden sand indre Følelse, saa hule og tomme, at jeg ækledes ved dem. Jeg var ikke tilbøielig til at skjule Anskuelser af det Slags, og naar jeg ikke yttrede dem for Kjøbmænd, saa var det blot fordi jeg ingen Tilbøielighed spurede til at indlade mig i en Samtale med dem om saadanne Gjenstande. Imidlertid kunde min oprigtigt udtalte Dom om den alsidigt dygtige Mand ikke blive hemmelig, og den vilde uden tvivl have lukket alle de rige Kjøbmænds Huse for mig, dersom jeg ikke, ved mine senere ugunstige Forhold hensjunken i en dyb Selvbetragtelse, selv havde trukket mig tilbage. Og Levemaaden i Bergen vilde virkeligt ganske have aandigt tilintetgjort mig, dersom jeg ikke havde trukket mig tilbage.

Man vil finde dette begribeligt, naar jeg nu nøiere beskriver denne Levemaade. Bergen var berygtet formedelst den da herskende Drikkelyst. Jeg blev først indbuden hos en rig Kjøbmand; der fandt jeg en Masse af Kjøbmænd, nogle Læger, civile

Embedsmænd og Præster, Konen i Huset traad
først ind, da vi satte os til Bords, tog Plads ved
den øverste Ende af Bordet, gammeldags paaklædt
undseelig og stille; Ingen gav Agt paa hende; hun
taelde saalænge hun var tilstede ikke eet Ord; og stod
stiltiende op da Deserten blev bragt; vi bleve siddende
længe derefter og Ingen gav Agt paa at hun gik
bort. Ved Begyndelsen af Maaltidet blev der sat
en halv Flaske Madeira for hver af Gjæsterne; den
blev rakt Gjæsterne, istedetfor eet Glas fuldt ved de
sædvanlige større Gjæstebud; derefter erholdt Enhver
to Flasker Bordeauxviin. Desuden blev siin Rodviin,
Malaga, Alicante, o. s. v! sat frem. Efter Bordet
blev der skjænket Kaffe og Cognac. Derpaa besøgte
det hele Selskab en offentlig Have, hvor der blev
spillet Kegler; en stor Bolle Punsch dampede paa
Bordet, blev tømt og atter fyldt. Om Aftenen
vendte vi tilbage, og der blev drukket til Midnat.
Jeg var forskrækket over denne Masse af Drikkeva-
rer; og omendskjøndt jeg havde nydt forholdsmæssig
meget lidt, omendskjøndt jeg vel kunde tømme et Par
Flasker Viin, uden at det gjorde et stort Indtryk paa
mig, kom jeg dog fuldkommen bedøvet hjem. Denne
frygtelige Drikken fandt jeg allevegne, om just ikke

t en saa høi Grad; den var mig snart imod, ja den blev mig nyttig; en Tilbøielighed til at drikke Viin var en ulykkelig Arvedeel efter min Fader. Men den vedvarende aandige Beskjæftigelse twang mig til at holde Maade i at drikke. Denne gyselige Umaadelighed afskrækkede mig; dog var jeg siden Vidne til et Drikkelag af et saa kjæmpemæssigt Slags, at jeg næppe tør vover at fortælle hvad jeg oplevede, fordi det næsten maa synes utroligt. En velhavende ung Kjøbmand indbød os en Morgen til en Frokost. Den Tid stod man meget tidligt op i Bergen, og Klokken var næppe aatte, da Selskabet samledes. Verten, en Kjæmpe af en Karl, havde lagt an paa at overvinde nogle af Gjæsterne, der vare bekjendte for at kunne drikke godt. Jeg saae en Mængde Flasker staae, og man drak Dry-Madeira og Cognac, afvexlende Glas for Glas. Omendskjøndt jeg i min Ungdom ikke forsmaaede et Glas Viin i et lystigt Selskab og ikke altid holdt det rette Maal, gysde jeg dog tilbage for denne Raahed. Hvor lidet jeg end havde nydt, fandt jeg mig dog, efter at have drukket et Par Glas, høist ubehageligt afficeret, og forlod Selskabet for at komme til mig selv igjen. Verten indbød mig til Middag, og Nysgjærrigheden efter at erfare hvad

der vilde blive af en saa usædvanlig Drikken, over vandt min Modbydelighed. Da jeg kom igjen, sad nogle af Morgengjæsterne endnu sammen; de Flest vare gaaede ravende hjem. Da de Sidste vare for svundne, kom de, der først havde forladt Selskabet efterhaanden igjen. Verten alene var bleven sid dende, han var rolig og besindig, som ellers, og man mærkede slet intet paa ham. Vi satte os til Bordet, og de, der havde holdt længst ud ved Fro kosten, kom først, da Maaltidet næsten var til Ende. Nu gjorde Verten, der ved Middagsbordet havde drukket som sædvanligt, sine Gjæster det Forslag endnu engang at drikke dem under Bordet. Jeg forlod Selskabet tidligt om Aftenen, med den Beslut ning aldrig mere at tage Deel i et saadant Drik lag, men erfarede at Gjæsterne vare blevne sammen til langt ud paa Natten og at Verten virkelig havde holdt Ord. I det mindste kom han næste Morgen meget tidligt til mig og beklagede sig over sine Gjæ ster. Disse Mennesker, sagde han, bilde sig ind, at de kunne hamle op med en ordentlig Drikkebroder og kunne dog ikke taale noget. Da jeg for en Del Aar siden læsde Hr. von Schweinichens Levnetsløb blev jeg erindret om denne gigantiske Dranke.

Saadanne Scener og det fuldkomne Betydningsløse ved enhver Samtale bortskræmmede mig fra Selskaberne; de Eneste, der interesserede mig, vare de to Læger, til hvem jeg var anbefalet, men som vare saa beskjæftigede, at de kun sjeldent vare at faae i Tale. Fruentimmernes Levemaade bidrog meget til denne Raahed. De Faa, som jeg saae, vare saa udannede, at det ordentlig forstrækkede mig; allerede deres Klædedragt var mig paafaldende, den var smagløs og gammeldags. I Bergen er Veiret næsten altid mørkt og det regner meget. Naar Skipperne efter Aars Forløb igjen besøge Havnen og komme i Nærheden, spørge de: Regner det endnu i Bergen? Man saae derfor ofte Qvinderne i en selsom Dragt paa Gaden. De vare indhyllede i et stort, vidt Klæde, der var slaaet op over Hovedet og bundet fast under Hagen, saa at man kun saae en Smule af Ansigtet. Disse mumieagtige Skikkelser erindrede mig om Afbildningerne af de ægyptiske og arabiske Qvinder, saaledes som jeg havde seet dem hos Niebuhr. Det var virkelig de samme Gestalter, der viiste sig her i det høieste Norden, blot at den altid dunkle Farve erindrede om det mørkere Klima. Qvinderne viiste sig aldrig i Selskaber og bleve

heller ikke fiint behandlede. Jeg var engang Vidne til en Scene, der satte mig i Forbauselse. En italiensk Skuespillertrop var, Gud veed ved hvilken Skjæbne, bleven forslaaet til Bergen og gav nogle Forestillinger i Raadhuussalen. Om et Par af Tilskuerne tilfældigviis, ved et længere Ophold i en italiensk Havn, havde lært nogle italienske Ord, maa være uvist, men at næppe een Eneste af de Tilstedeværende forstod Skuespillernes Sang, er vel fuldkommen vidst, jeg vidsde nok ligesaa lidet som de Øvrige. Men det levende Spil, den de Meste ved ganske ubekjendte dramatiske Forestilling, Buffoenerier, satte Selskabet i den største Spænding, Øvrigerne bare en forunderlig Hovedbedækning; det var et Slags Sæt af Flor, der ragede stivt op i Veiret, understøttet af Messingtraade. De sad, medens Mændene stode bag ved. De Damers Hovedpynt, der sad foran, hindrede dem, der sad bagved i at see, disse reisde sig derfor op og betog nu Mændene Udsigten. Man forlangde bydende, at de skulde sætte sig, men Begjærligheden efter at nyde dette dem saa nye Skuespil, var altfor hæftig; Fruentimmerne blev staaende. Paa eengang saae man en Mængde Stokløftede i Veiret og de syntes ikke at falde meget

sagte ned paa Fruentimmernes Skuldre og Hoveder. Jeg saae hvorledes nogle Damers Hovedpynt antog en ganske anden Skikkelse, der rigtignok, hvor tilfældigt den endog var opstaaet, dog ikke forekom mig mere bizar og paafaldende, end den sædvanlige. Alle de staaende Damer satte sig nu og bukkede sig dybt; det hele Skuespil lignede et grusomt, pludseligt Nedertag. Hist og her hørde man et halvtundertrykt Skrig, og dog kunde dette farlige Angreb ikke overvinde Fruentimmernes Nysgjærrighed; lidt efter lidt bukkede først det endnu forstyrrede Hovedtøi, derpaa Hovedet op; langsomt og frygtsomt hævede derpaa hele Skikkelsen sig; Mændenes bydende Raab lød igjen forgjæves; Stokkene fore igjen i Veiret, og denne Scene blev gjentaget tre eller fire Gange.

Jeg havde allerede gjort Afkald paa al Omgang; min Forfatning blev bestandigt mere betænkelig. I Gjæstgivergaarden var Embedsmanden og hans Døtter forblevne i nogle Uger; jeg saae hende kun sjeldent og taelbe sjeldent med hende, men aldrig uden Vemod. Da hun reisde, rakte hun mig grædende Haanden, og over hendes haabløse Fremtid forglemde jeg min Egen. Men Tanddoctoren var mig i høieste

Grad besværlig; han drev vel omkring i Staden, men vilde under enhver Betingelse, som det lod, knytte et fortroligt Forhold med mig. Min Vert var ikke alene en artig, men ogsaa en godmodig og behagelig Mand. Han heed Balchen, og har vel fortjent det af mig, at jeg skulde nævne ham.

Da jeg trak mig tilbage fra Selskaberne, havde jeg fra Lægernes, Præsternes og Skolelærernes Bibliotheker sammenbragt hvad Tilfældet gav mig i Hænderne, og saae mig nu igjen fordømt til en Mangel paa litterair Nydelse, der ikke var lidet forskjellig fra den i min tidligste Ungdom. Den gamle Doctor Büttners Bibliothek var mig endnu det vigtigste. Han var af Fødsel en Thüringer, var, førend han forlod sit Fædreneland, optraadt som Skribent ikke alene i Lægevidenskaben, men ogsaa i Naturhistorien og var desuden Medlem af flere lærde Selskaber. De øvrige Bibliotheker leverede mig den af Claudius saa meget fremhævede älteste Urkunde des Menschengeschlechts og Asmus; ogsaa Voltaire, Rousseau og andre franske Skribenter, som jeg først lærde at kjende nøiere; ældre danske og svenske Digtere; men den forunderligste Underholdning skaffede dog den mig allerede bekjendte Lessing mig.

Saaledes fordybede jeg mig i alle Slags Studeringer, men benyttede enhver klar Dag til Bjærgundersøgelser. Vel vare disse mig meget lærerige, men de kunde ikke strække sig vidt, og Grognosterne er det nu tilstrækkeligt bekjendt, at selv en Naturforsker, der besidder langt større Kundskaber, end jeg, kunde, indskrænket til den Halvø, hvorpaa Bergen ligger, kun erholde meget ringe Oplysninger om det Eiendommelige ved den skandinaviske Bjærgformation. Da jeg var indskrænket til nogle faa Urbjærgarter, der bestandigt gjentog sig, og hvis geologiske Betydning blev mig fremmed, gav de mig kun liden aandelig Nydelse. Naar jeg undertiden et Par Dage igjennem drev omkring imellem de vilde, skaldede Bjærge, kunde de i Klofterne sparsomt fremtrædende Forandringer i Bjærgenes Structur, umueligt beskjæftige mig tilstrækkeligt. Den mørke, brogede Himmel, det dunkle Hav og de vilde Bjærge yttrede da deres hemmelige Magt paa mig; især erindrer jeg, at de nøgne Bjærgsøer, der laae i en betydelig Høide, Vegetationens tiltagende Forkrøbling, Synet af en Ny, nemlig Alpeplanterne, der alle vare mig velbekjendte, fordi jeg førend jeg tiltraad min Reise, havde gjort dem til Gjenstand for et nøiagtigt Studium, vel

overraskede mig behageligt, da jeg opdagede dem blomstrende i deres eget Hjem, men dog til samme Tid, i Forening med den hele øvrige Omgivelse, satte mig i en høist vemodig Stemning. Naar jeg afplukkede en Saxifraga, en dværgagtig Rubus, og betragtede de fine Blomsterdele, var det mig, som om de ligesaa lidet kunde være hjemme i den gigantiske vilde Natur, som de tilslørede Phantasibilleder, der bevægede min Sjæl. Naar jeg skred raskt igjennem de vilde Dale, eller med overdreven Iil klattrede op ad steile Bjærgsider, følede jeg en vis dristig Selvtillid ved at kjæmpe med de uhyre Masser, ja at overvinde dem. Men naar jeg gik omkring paa de nøgne Toppe, naar jeg saae igjennem Taagen ned i det brusende Hav, da blev jeg overfalden af en Følelse af Forladthed, da trængde Bevidstheden om min frygtelige Eensomhed sig ind paa mig, og jeg saae ingen Hjælp for den nærværende Tid, intet Haab for den Tilkommende. Naar jeg, udmattet og træt og gjennemblødt, igjen stod alene i Gjæstgivergaarden i min stille Stue, og saae gjennem Regnen ud over den forsømte Have og den snævre Arm af Havet, til de i Taage indhyllede Bjærge, — da var det som om alle Bjærgeensomhedens Rædsler ogsaa overvældede mig her og et mørkt Slør

kastede sig ikke alene over min uvisse Nutid og usikkre Fremtid, men ogsaa over Fortiden, som jeg dog havde mødt saa muntert og med saa megen Selvtillid.

Iblandt de Skrivter, der faldt mig i Hænderne, var der flere udførlige Beskrivelser over berømte Lærdes Levnet. Naar jeg nu læsde med hvilken Omhu Forældre og Lærere ledede og ordnede ethvert Skridt af en saadan Lærds Dannelse, hvorledes han bestandigt saae sig understøttet og fremmet af sin Omgivelse, hvorledes hans mandige Alders Skjæbne ikke sjeldent blev forberedt i hans Ungdomsaar og bestandigt var en Gjenstand for hans Omgivelses besindige Overlæg; naar jeg erindrede, hvorledes ogsaa jeg havde bivaanet lignende alvorlige Raadslagninger om yngre Venners og Slægtningers Skjæbne: da maatte det blive mig klart, ja gribe mig med Skræk, at jeg bestandigt havde været overladt til mig selv. Aldrig fandt jeg mig som Gjenstanden for en saadan Raadslagning. Det Taabeligste og Ubesindigste, det Dygtigste, det meest Afgjørende opstod af min egen Beslutning i mit stille Kammer, og blev kun mine Venner bekjendt, naar jeg bar Følgerne. Min Moders Billede svævede da levende for mig; men hun havde ikke forberedt mig for denne Verden, der havde

taget mig til Fange med alt sit Trylleri, men for en
Anden, der, som jeg følde, desværre var bleven mig
for fremmed.

Vel var jeg omgivet af flere unge Mennesker
der hang sig ved mig, der ogsaa toge stor Deel i det
jeg levende meddeelde dem, og min Sands for at
undervise kunde vel forbigaaende finde sig tilfredsstillet
naar jeg holdt et udførligt Foredrag og de hørde op
mærksomt paa mig; men jeg maatte altid give, i
modtage; paa en gjensidig interessant Meddelelse var
der ikke at tænke. Vistnok tjende disse Foredrag til
at give mig Oplysning om Meget, der var mig ube-
kelt; nye Anskuelser, som jeg paa denne Maade havde
vundet, kunde overraske mig og en Tidlang sætte mig
i en glad Bevægelse; men da følde jeg netop paa
det Hæftigste hvorledes jeg ikke selv modtog Noget
jeg tænkte med dyb Vemod paa Rigdommen af den
gjensidige Meddelelse, som jeg før nød og følde den
dybere den rædselfulde aandige Ensomhed.

Just paa denne Tid indtraf en Begivenhed, der
i og for sig selv var ubetydelig, men dog gjorde mig
til en Gjenstand for Folkesnak i Bergen. Endskjønt
jeg holdt mig aldeles stille og i den sidste Tid
saae de Venner, der besøgde mig, blev jeg dog ans-

for Hovedet for et Parti, der reisde sig mod Biskoppens absolutte Autoritæt, naar Talen var om politiske, philosophiske og æsthetiske Gjenstande. Jeg erfarede det næppe. Ligesom Nordahl Bruun som Theolog var en stiv Orthodox, var han ogsaa en Modstander af Revolutionen. Jeg, der hverken var en afgjort Ven af Revolutionen, eller en Rationalist, maatte nu gjælde for begge Dele. Var det misforstaaede Ytringer af mig, jeg veed det ikke, men ikke alene unge Mennesker, men ogsaa ældre Mænd beraabde sig paa mig. Man maa ikke forundre sig over, at et eetogtyveaarigt ungt Menneske i Bergen kunde gjælde for en Autoritæt. De Candidater, der besøgde mig, kjendte mine Forhold i Kjøbenhavn, min Omgang med Hovedstadens literaire Notabilitæter; de vidsde, at jeg der blev nævnet som Skribent, i Hovedstaden blev de Fag, som jeg havde udmærket mig i, ikke bestemt angivne, og saaledes var det Rygte, der var udbredt om mig i den fjærne Egn, saa tilstrækkeligt grundet, at jeg kunde tjene Nordahl Bruuns Modstandere som en ønskværdig Støtte, og at jeg maatte af hans Tilhængere betragtes som en ikke ubetydelig Fjende. Biskoppen var vistnok en ægte norsk Natur; da han var af en stærk Legemsbygning, kunde han ogsaa tage

Deel i de selskabelige Glæder, der vel viisde sig mindre raae, hvor han var tilstede. Han taelde gjærne og høit, men hans Domme vare afgjørende, og hans Anmasselse, der var grændseslös, fordi den ingen Modstand fandt, var ikke behagelig for Enhver. Allerede Handelsfordelene forbandt Mange med Franskmændene, og omendskjøndt det egentlige Had til Aristokratiet, i en Stad, hvor der den Tid, saa vidt jeg erindrer, ikke levede nogen Adelsmand, hvor Handelsstanden herskede ganske alene, ikke fandt nogen Næring, var dog ikke Faa revolutionairt sindede. Andre følde sig stodte tilbage ved hans Orthodoxi. Hidindtil havde de ikke vovet at yttre sig høit, men da en Stemme fra Hovedstaden, som de ikke ansaae for ganske ubetydelig, efter deres Mening, understottede Oppositionen, traad de dristigt frem. Saaledes var jeg, uden at jeg paa mit stille Værelse vidste eet Ord derom, i Bispens nye og mægtige Tilhængeres Øine et farligt Menneske, en Vantroende, en Jakobiner. Nu kan jeg rigtigt nok ikke nægte, at mine religiøse Anskuelser ingenlunde vare skkre og faste og at Revolutionsprincippet endnu udovede en stor Magt over mine vaklende politiske Meninger; men paa enhver Maade var den Dom falsk, der betegnede mig som

Hovedet for et Parti. Men jeg skulde paa en overraskende Maade erfare hvilken Rolle jeg spillede i Staden. De unge Venner vidsde, at jeg nogle Gange havde præket i Kjøbenhavn. De opfordrede mig til at bestige Prækestolen i Aftensangstjenesten i en af Hovedkirkerne, og gav Anledning til at Sognepræsten opfordrede mig dertil. Jeg var forbauset, da jeg fandt den store Kirke propfuld af Mennesker. I Bergen talde man 25 til 26,000 Indvaanere; endnu aldrig havde jeg præket for en saadan Forsamling: men min Præken var omhyggeligt udarbeidet og godt memoreret, jeg overvandt den Frygt, der i Begyndelsen overfaldt mig, og Prækenen blev holdt uden Anstød.

Jeg havde til Text Stedet i Brevet til Romerne, 8 Kap. 18 Vers: „Thi jeg holder for at denne Tids Lidelser ikke er den Herlighed værd, der skal blive aabenbaret for os." Dette Valg var foranlediget af min daværende Stemning, jeg var virkelig, da jeg i alle Retninger af min Tilværelse følde mig trykket, tilhøielig til at opgive alt Haab for denne Verden, og at slutte mig til en Høiere. Prækenen selv bar vel Spor af denne Stemning; i ethvert Tilfælde maatte den være meget afvigende fra dem, man ellers var vant til at høre her. Jeg havde taelt om Dum-

hedens Haan, om Uvidenhedens trykkende Misfor-
staaelse, om de Mægtiges Overmod, og om de indre
betænkelige Kampe, og om hvorledes vi bestandigt
paa ny maae gjøre sørgelige Erfaringer, samt at baade
i og udenfor os det Ringe og Uværdige næsten altid
vinder Seier. Selv min Fremstilling, mit Sprog
forekom vel de Fleste fremmed.

Jeg forlod Kirken, afslog en Indbydelse af den
mig næsten ubekjendte Præst, og indesluttede mig
igjen, da jeg selv ved min Præken var kommen i en
mørk Stemning, i mit eensomme Værelse. Kort efter
stormede mine Venner ind. Min Præken havde gjort
et utroligt Indtryk; jeg kunde, paastod mine Venner,
i enhver Henseende maale mig med den som Taler
berømte Nordahl Bruun. At en indre Bevægelse, en
indre Rystelse udtaelde sig med al et hæftigt grebet
ungdommeligt Gemyts Sandhed, er meget sandsyn-
ligt; men nu antog hiin Partiaand, der hidindtil kun
havde viist sig frygtsom og undseelig, i begge Retnin-
ger en mere bestemt Skikkelse. Hvormange af de
Gjenstande, som min Præken havde berørt, der kunde
vække Misfornøielser, havde jeg slet ikke betænkt. Men
begge Partier havde hørt hvad de ønskede. Min Frem-
stilling af den Jammer, der findes i alle det menne-

skelige Livs Forhold, gjaldt deels for kjetterisk, deels for revolutionair. Faa Dage efter circulerede der en Skrivelse fra Biskoppen blandt Præsterne i Staden, der forbød at lade unge Studerende betræde Prækestolen. At denne Foranstaltning gjaldt mig var iøinefaldende. Biskoppens Tilhængere jublede, hans Modstandere skjændte. Desværre var den Maade, hvorpaa disse forsvarede mig, ligesaa skadelig for mig, som de Fjendtligtsindedes Angreb. Begge stemmede overeens i det, de igjen fortalde, og saaledes udbredte Venner og Fjender Yttringer, der skulde hidrøre fra mig, og som under ingen Betingelse kunde taales paa en Prækestoel. Til Lykke tiltroede jeg mig den Tid, og længe efter ikke den Evne at tale frit. Jeg besad Prækenen saa ganske, som den var holdt, og sendte Manuscriptet til Biskoppen, omtalde Forbuddet, der almindeligt betragtedes som foranlediget ved min Prækken, og bad ham om en offentlig Dom, som Embedsmand, over Indholdets Tilladelighed eller Utilladelighed. Han bevidnede i et Blad koldt og med faa Ord, at min Prækken, som jeg havde meddeelt ham, ikke indeholdt Noget, der var at dadle, enten i religiøs, eller politisk Henseende. Endskjøndt nu alle de udspredte Rygter bleve gjendrevne ved denne Erklæ-

ring, maa jeg dog tilstaae at han havde vundet Seier. Thi om endog Indholdet var uden Dadel, kunde jo Prækenens Form være saa slet og ureen at den fuldkommen retfærdiggjorde det udstedte Forbud, og paa denne Maade blev da ogsaa mit Manuscript benyttet. Han beholdt det hos sig i fjorten Dage, og jeg hørde snart hvilken Brug han havde gjort af det, og det ikke af de unge Candidater, der besøgde mig. Ældre besindige Mænd opsøgde mig nu og dadlede min Ubetænksomhed haardt og strængt. De havde sagde de, kunnet danne en gavnlig Opposition, mod dette vel talentfulde, men ved sin Uvidenhed og Forfængelighed farlige Menneskes Anmasselse, dersom jeg fuldkommen havde ignoreret hiin Foranstaltning. Nu havde han vundet en afgjørende Seir og det paa lang Tid.

Jeg bekymrede mig kun lidet om den Vending som min Sag tog, selv Bergen var mig modbydelig; jeg følde mig tilbagestødt i alle Retninger; thi min Stilling blev virkelig bestandigt mere betænkelig. Mai og Juni, Halvdelen af den Tid, som jeg kunde benytte, vare allerede henrundne, og jeg maa tilstaae, at mit Ophold i Bergen ikke bragde Selskabet nogen Nytte. Fra Kjøbenhavn kom slet intet Svar. Jeg

blev nødt til at gjøre min Vert, i hvis Huus jeg næsten havde tilbragt to Maaneder, bekjendt med min Forfatning. Dette vovede jeg næsten uden Betænkning; thi saalænge jeg havde været der, havde der ikke været taelt om min Regning, og han yttrede hver Dag mere og mere uforstilt sin Hengivenhed for mig. Han forsikkrede mig, at jeg aldeles ikke skulde ængste mig for hans Skyld; vel var han selv fattig, men hans Gjæstgivergaard var just i disse Sommermaaneder stærkt besøgt; Havnen var fuld af Skibe, det vrimlede af Søfolk af alle Nationer, der, som sædvanligt fortærede meget. Dertil var den vidtløftige Gjæstgivergaard næsten ganske ubeboet, thi næsten alle Søfolkene tilbragde Natten paa Skibene. „Jeg kan altsaa" — forsikkrede han, — „uden den mindste Ubeqvemmelighed undvære den Stue, som De beboer; at De" — sagde han videre, — „naar De forlader Bergen, snart vil komme i den Stilling, at De igjen kan erstatte mig Alt, er noget jeg slet ikke tvivler paa."

Jeg var nu rigtigt nok beroliget for Øieblikket, dog var min Stilling bestandigt trykkende. Først midt i Juli erholdt jeg en Anviisning paa en lille Sum, der satte mig i Stand til at leie en lille

Baad for at beskjæftige mig med Molluskefangst[er]
paa Vestkysten. Det Apparat, der behøvedes dertil
og som, om jeg ikke tager Feil var bleven benytte[t]
af O. F. Müller og Vahl, var endnu til og i brug-
bar Stand. Jeg var meget lykkelig og fuld af For-
ventning efter de Undersøgelser, som jeg vilde opdage
Den leiede Baad laa færdig, jeg besteg den, o[g]
fandt den gamle Mand, som jeg har ladet træd[e]
frem i de fire Nordmænd og som efter det, man for-
sikkrede mig, havde opnaaet 90 Aar. Omendskjønt
han ikke mere kunde staae paa sine Been, bevæge-
han dog den hele Dag med megen liden Afbrydelse
Aarerne i Forening med en ung Fisker.

Jeg finder iblandt mine Papirer en Dagbog
der først begyndte efter denne Reise, og som jeg mo-
slutte, har jeg virkelig, deels ved Embedsmændene
og Præsternes Gjæstfrihed, deels ved det gode Kjø-
paa alle Næringsmidler, tilbragt den sidste Halvde-
af Juli og hele August paa Vestkysten af Norge.

Nordvestkysten af Norge.

Jeg har i denne Tid bereist og lært at kjende halvanden Bredegrad paa Vestkysten af Norge; jeg har trængt ind i det Inderste af de to store Fjorde Hardanger- og Sogne-Fjord, og den meest ophøiede, dristige Bjærgnatur, hvis Lige ikke findes i hele Europa, omgav mig. Det var et selsomt Liv; som jeg nu førde, meest i Eensomhed, omgivet af smudsige Fiskere, de saakaldte Striglere. Den største Deel af Dagen tilbragde jeg i Begyndelsen mellem Øerne, for det meeste uden at vide hvor jeg skulde hvile om Natten; ofte førde mine Matroser mig til nogle Fiskerhytter, der aldeles ikke vare indbydende. Man fandt allerede udenfor Huset Spor af en utaalelig Stank; ækle Levninger af raadne Fisk omgav Hytterne; jeg maatte bukke mig for at komme ind i det mørke Rum gjennem en Dør, der gik til af sig selv, skjøndt den ingen Laas havde. Det eneste Lys faldt igjennem en Aabning i det spidst tilløbende Tag; brændte der en Ild paa Arnestedet, saa var den hele Stue fuld af en qvælende Røg, og man opdagede gjennem Røgen næppe de baade oven og neden sodede Vægge. Mørk Røg, Smuds og en uudstaaelig

Stank gjorde det umueligt for Enhver, der ikke var
Strigler, at opholde sig blot i nogle Minutter
disse Værelser.

Jeg vil ikke gjentage her hvad jeg udførligt ha
afmalet i min Novelle, de fire Normænd, Flinthoute
Stilling var temmelig nøiagtig min egen. Naar de
hyppige Regn twang mig til at tilbringe Natten pa
et ingenlunde venligt Leie i det fælleds Forsamlings
huus, der i Almindelighed kun bestod af een, rigtig
nok ikke ganske lille Stue, befandt jeg mig sædvanlig
overordentlig slet; Stuen var benyttet som Forraads
kammer; de opstablede tørrede Fisk udbredte en høi
modbydelig Lugt, og man søgde at forbedre denne
ved Pors (Myrica Gale); men denne stærkt duf
tende Plante virkede bedøvende, og Blandingen af
denne Duft og Fiskelugten var i høieste Grad mod
bydelig. Indvaanernes sløve, mistroiske Væsen var
mindre frastødende, end deres Boliger. Naar jeg gan
ske udmattet sov ind, vaagnede jeg ikke sjeldent op
en ubeskrivelig Angst, som om jeg skulde qvæles; jeg
vovede aldrig at klæde mig af, thi naar denne Fø
lelse overfaldt mig, maatte jeg i en Hast styrte ud
af Stuen, for at komme til mig selv igjen i den fri
Luft, om og den hæftigste Storm rasede mellem Fjel

dene eller Regnen styrtede ned i Strømme. Dog var jeg sund og rask paa denne Reise; alle dens Mois sommeligheder vare, som det syntes, mig styrkende og gavnlige.

Hvor ubehageligt meget end var, hvormeget jeg end maatte undvære de sædvanlige Fornødenheder, Næring, Reenlighed og Bequemmelighed, var denne Tid dog i høi Grad rig paa Nydelse. Det mørke Liv i Bergen, den næsten truende og usikkre Fremtid svævede vel for mig, men Alt var trængt tilbage, som de dunkle Skyer efter et Uveir; dette leirede sig paa min Tilværelses Horizont, medens den nærværende Tid var at sammenligne med den lyse, klare, skyefrie Himmel; der gives ikke let Forholde i Livet, der bringe os nærmere til den naturlige Tilstand, end de, i hvilke vor Trang fordrer en umiddelbar Tilfredsstillelse, ligesom Beskjæftigelsen en bestemt, uopsat Virksomhed. Hvor jeg efter store Anstrængelser skulde finde et vedergvægende Maaltid, og hvordan det skulde være beskaffent; hvor jeg skulde finde et Natteleie, og om jeg kunde vente et nogenlunde bequemt, vare Sorger der hver Dag beskjæftigede mig. Ofte nok bleve mine tarveligste Forhaabninger

skuffede; men Ungdommen finder sig i Alt. Det sle
teste, i tynde Flader dannede Havrebrød (Havre-Flad
brød) og en Drik Vand med nogle Draaber Cogna
vederqvægede mig. Et Leie i en slet Seng, ofte
min Baad, hvor jeg lagde mig indhyllet i mi
Kappe, og et Par Timers Søvn styrkede mig hurtig
igjen, om jeg end var nok saa træt. Dog hengik
der sjeldent nogen Dag uden en eller anden Ret Fis
Jeg har med mine Hænder fanget Foreller i d
udybe Bække, der rislede igjennem de nøgne Klipper
Af Hummer var der en saadan Mængde, at je
kunde faae flere end jeg kunde fortære, for den aller
ringeste Mønt. Ogsaa mine Beskjæftigelser interes
serede mig i høi Grad. Naar det store Garn, me
den stærke, firkantede, aabne Jernrand, paa den
ene Side betynget med en Vægt, ved Jernbuer, de
gik ud fra Hjørnerne af Randen og krydsede hinan
den, fastgjorte ved et Ankertoug, i det Bommen ble
dreiet, om hvilken Touget slyngede sig — lidt efte
lidt blev ladt ned i Havets Dyb, fulgde jeg det me
Øinene indtil det forsvandt; derpaa lurede jeg paa
det Øieblik, da det stødte an mod Bunden af Havet
Langsomt blev nu Baaden sat i Bevægelse, medens
Instrumentets skarpe Kant, der gled hen paa Bun

den af Havet, kastede i Garnet hvad der forefandtes i Dybet. Med stor Spænding ventede jeg nu hver Gang paa hvilke Skatte min Fangst vilde stjænke mig. Den virkelig phantastiske Brimmel af Muslinger, Sneglehuse, Søgræs, Koraller, der laae iblandt hinanden, vare voxede paa og til hverandre, medens selsomtdannede geleeagtige Mollusker bevægede sig imellem dem, aabnede mig en Verden af den selsomme Art. Havdybets forborgne Liv henrev mig, og de forunderligste Naturgestalter beskjæftigede mig, medens jeg kom Dyrene i et stort Kar med Vand, og atter overlod de sædvanlige og tilstrækkeligt bekjendte til Havet, men afsondrede de sjeldne, mig ubekjendte eller tvivlsomme og i det mindste forelobigen betragtede og undersøgde dem. De Mænd, der roede Baaden, lod jeg vise de Steder, hvor Fiskefangsten især var rig. Saaledes roede vi fra det ene Sted til det Andet, og en dobbelt, sjeldent tredobbelt Fangst, frembød Bestjæftigelse nok for en heel Dag. Imidlertid afverlede Egnen, der omgav os, uophørligt, og det Nærværende syntes mig saa rigt; Hav, nogne Klipper, sattige Hytter, Skibe og Baade gav en stille nydt, men vedvarende Underholdning, medens Havets Skatte som jeg havde erholdt, fordrede en ved-

varende, anstrængt Opmærksomhed, og selv Omsor-
gen for Næring og Natteleie holdt mig i en indre
Spænding. Ofte strømmede Regnen ned, og ikke
sjeldent blev jeg to eller tre Gange om Dagen gjen-
nemblødt og igjen tørret af en skarp Vind. Under-
den forlod jeg Baaden, for at anstille en Vandring
gjennem de store Klippeøer.

Jeg erindrer, at jeg overnattede paa en saadan
Ø i en Dal, der paa alle Sider var indesluttet af
høie, steile, nøgne Klipper, saa at Solen forsvandt
nogle Timer efter Middag og først viisde sig igjen
seent paa Formiddagen. En mere end sædvanlig
venlig Hytte laa i denne Dal, det friske, grønne,
altid fugtige Græs voxede yppigt der, jeg saae
Havre og Byg trives, beskyttet mod Vindene; nogle
Kjør gik paa Græsgangen. Alt frembød en bygge-
lig Roligbed, Beboeren af denne Dal, en raa
Olding med et langt Skjæg, den gifte Søn med fire
Børn vare saa fortrolige, saa lykkelige ved min Nær-
værelse, der var en Sjeldenhed for dem, at jeg be-
sluttede at oppebie Solens sildige Opgang her, lige
som jeg havde oplevet dens tidlige Nedgang.

De Gamle havde i flere Aar ikke forladt denne
stille Dal; den unge Kone var kun sjeldent kommen

til dens Bred; kun Sønnen gjorde undertiden for Handelens Skyld større Reiser endog til Bergen. Men selv disse vare ingenlunde hyppige og det rolige Liv henflod stille i den største Indskrænkning. Denne Begivenhed er bleven saa fast i min Hukommelse, fordi jeg aldrig er traadt Rigdommen af Livets tilsyneladende Eensformighed, et simpelt Sjælelivs reent indfattede, fra alle vilde Vande adskilte Kilde, nærmere, end her. Baade Fader og Søn havde i deres Ungdom været Søfolk. De havde seet Verden, kjendte Frankrig, Spanien, Havnene i Middelhavet, som det er Matroserne forundt at lære at kjende dem. Et almindeligt Billede af Verdensforholdene bar de ind i denne eensomme Dal; men Ordningen havde boet her meget længe, Sønnen i ti Aar. Den Tids hæftige Bevægelser i Historien ytrede sig i det vide Fjærne. Afstanden, baade med Hensyn til Tid og Rum, syntes at have tabt sin Bestyrkning, og selv det der skeede i Nærheden, var dem saa fremmed, syntes dem saa adskilt fra deres egen Tilværelse, som Begivenheder blandt fjærne Folk; og dog laa dette Fremmede saa nær den simple Sands, bevægede de eenfoldige Sjæle saa dybt, som om det hørte til den inderste Tilværelse. Ligesom det lille

Barn ved Moderens Bryst udstrækker sine Arme, for at gribe det Allerfjærneste, som om det var i Nærheden — saaledes omfavnede her det varmeste, folde løseste Menneskehjerte de fjærneste Begivenheder, som om det var dets egen Tilværelses. Jeg maatte fortælle meget; disse Menneskers Liv og Tænkemaade vare mig paa engang saa klare, at jeg snart kjendte hvilke Begivenheder jeg vilde fremhæve og hvorledes jeg maatte fremstille dem. Aldrig havde jeg mere opmærksomme Tilhørere, aldrig hørde jeg en mere forstandig Dom. Tiden forsvandt overordentlig hurtigt for mig i denne Dagens og Sjælenes Dæmring, og dog var det mig, da jeg forlod Hytten, som om jeg skildtes fra et Hjem, hvor jeg havde levet længe.

Livet, i de Egne i hvilke jeg den Tid drev omkring, den Maade hvorpaa jeg tilbragde min Tid, var saa afvigende fra det, Reisende i Almindelighed opleve, at jeg maa beklage at jeg ingen Dagbog har holdt; men dog troer jeg, at de enkelte Begivenheder, der endnu svæve for mig, ikke ville være uden Interesse.

Det var allerede i de første Dage efter min Afreise fra Bjærgene, at jeg kom til et Sted, der kal

des Hope, i Samnanger-Fjord, for at besøge en an-
seet Mand, til hvem jeg var anbefalet. Han heed
Christie, havde beklædt betydelige Embeder og nu,
som en formuende Mand, trukket sig tilbage i Stil-
hed. En anseelig Skikkelse, med en Holding, der
bød Agtelse, og vidnede om et tidligere Liv i store
Kredse, traad mig imøde og bød mig med Venlighed
velkommen. Saavidt jeg kan mindes, levede han
alene, idet mindste mindes jeg ingen andre Beboere,
især ingen Damer. Huset var elegant indrettet; han
behandlede mig venligt og forekommende, dog med
en vis Værdighed, paa en faderlig Maade, der bød
mig Beskedenhed og Maadehold i mine Ytringer.
Hans videnskabelige Dannelse glædede, hans modne
Domme imponerede mig. Det var mig velgjørende,
at finde en Mand her, som jeg i enhver Henseende
maatte sætte over mig selv, og den Orden, Reenlig-
hed, Bequemmelighed, de fortrinlige Maaltider og
de fortræffelige Vine havde jeg tilstrækkeligt lært at
skatte, efter at jeg allerede i nogle Dage havde dre-
vet omkring i de smudsige Fiskerhytter. Han vilde
vise mig en skjøn Udsigt, og førde mig ind i en Sal,
hvis Elegants overraskede mig. Denne var i sin
Længde deelt i tre Dele ved to Søilerader, og hvad

der især syntes mig paafaldende, var, at jeg i denne
Sal saa høit oppe i Nord ingen Kakkelovn saae. Da
jeg yttrede min Forundring derover, viisde han mig
Dørrene paa nogle Søiler, der næppe vare til at
kiende; det var Kakkelovne. I Sverrig havde man
nogle Aar før begyndt at forfærdige et Slags Steen-
papiir og vel ogsaa anvendt det til Kakkelovne. Af
dette vare ogsaa Søilerne gjorte; indvendigt hule,
nogle af dem forsynede med Trækhuller og indrettede
som Kakkelovne. Men han havde anvendt dette usæd-
vanlige Material paa en endnu meer ophøiet Maade.
Da jeg yttrede min Forbauselse over disse Søiler,
førde han mig til en Dal i Nærheden af Huset. Den
var indesluttet af vilde Klipper; Kløfterne og nogle
af Bjærgsiderne vare bevoxede med Fyrretræer. Bun-
den af Dalen fremviisde en yppig Græsvært, og en
klar, hurtigtflydende Bæk strømmede igjennem den.
Dalen bar disse Egnes vilde og mørke Præg, og
her opdagede jeg nu et græsk Tempel. Til den for-
reste Side af Templet førde Trappetrin; korinthiske
Søiler bare Frontespicen; en rund Bygning med en
Kuppel dannede Templet selv. Det var selsomt at
opdage en saadan Bygning i en saadan Egn. Ind-
vendigt var den, saa vidt jeg kan erindre, meget

simpel, rundtomkring gik der et Gallerie, nedenunder var der Bænke. Altar og Prædikestoel stode i Baggrunden; den Sidste var anbragt over det Første. Det var en Landsbykirke for Omegnen og af Hr. Christie ganske opbygget af Steenpap. Jeg har siden foresporgt mig om denne Bygning, der den Tid var ny, har trodset det umilde Clima i en Række af 46 Aar. De Efterretninger, som jeg erholdt, stemmede ikke overeens. Nogle paastod, at den var ganske forfalden og ubrugbar. Min Ven, den berømte Violinist Ole Bull, troede at kunnne paastaae det Modsatte. Mærkværdigt og overraskende var Synet af den paa enhver Maade.

Det er bekjendt, at Nordmændene paastaae, at der i det atlantiske Hav ved de norske Kyster lever en Blæmpepolyp, der, naar den hæver sig op af Dybet, sætter Overfladen i en heftig Bevægelse. Dette Uhyre, fortæller man, hæver sine Fangearme i Veiret, omslynger endog de største Skibe og trækker dem ned i Dybet. Efterretningerne om dette Dyr er virkelig tolosfalsk. Pontoppidan (i sin naturlige Historie, om Norge) har samlet Vidnesbyrdene om Synet af dette gigantiske Dyr, og man kan næppe tvivle paa at

et eller andet Naturphænomen har givet Anledning til disse Fortællinger, endskjøndt man kun kan være lidet tilbøielig til at antage at et saadant Uhyre (Kraken) virkelig er til. Jeg havde givet mine Fiskere det Hværv, naar de under vor Reise, hørde noget om denne Skabning, da strax at lade mig det vide; thi ogsaa de paastode, at de mere end een Gang havde seet Kraken langt borte, og selv under deres Fortælling udtrykde de den Angst, der havde grebet dem ved dette Syn.

Engang opholdt jeg mig paa en af de yderste vestlige Øer; de Øvrige vare traadte tilbage mod Østen, og det umaadelige Verdenshav omgav mig uroligt bevæget, paa alle Sider. Da styrtede mine Ledsagere tidligt om Morgenen ind, som jeg endnu laa paa mit tarvelige Leie. „Kraken lader sig see!" — raabde de forskrækkede og i hæftig Bevægelse. Jeg sprang hurtigt op og opdagedede virkelig omtrent en halv Miil borte og paa et bestemt Sted en hæftig Bevægelse i Havet, der aabenbart maatte være opstaaet ved det at et eller flere Dyr havde dukket op. „Vi ville besee Kraken i Nærheden!" — sagde jeg og ilede til Baaden. Mine Ledsagere saae paa mig fulde af Forundring og Skræk. — „Det er Galskab!

Det er Raseri!" — skreg de og afslog paa det Bestemteste at ledsage mig. Jeg havde allerede til min store Ærgrelse opgivet ethvert Haab, men vilde dog see til hvad min Veltalenhed formaaede. „I vide dog," — sagde jeg, — „at jeg veed mere om Dyrene i Havet, end I; jeg kjender ogsaa Eders Krake og veed hvorledes man uden Fare kan komme til den; jeg indestaaer Eder for enhver Fare. Jeg er bleven opdraget i en varm Stue, imellem Bøger, og I ere Norges, i den hele vide Verden berømte dristige Sømænd; skal jeg, den Svage, den Forvænnede, bestjæmme Eder, og med rolig Tillid vove det, hvor for I bæve tilbage?"

„Naa!" — raabde de fortrædelige; — „dermed skal din Skrælling ikke prale; men dersom Kraken sluger os, skal Du være ansvarlig for det."

Vi satte os i Baaden, og da Folkene vare fortrædelige, bleve Roslagene kraftige; de syntes trodsige at ville føre baade mig og sig selv i den sikkre Død, og Baaden fløi hurtigt igjennem Bølgerne.

Jeg beundrede de kjække Søfolk, der i den Overbeviisning at Døden lurede bag ved dem, roede til med forbittret Iver og ikke engang saae sig om, aabenbart for at vise mig, hvor dristig de kunde gaae

Faren imøde. Jeg, der saae ud over Havet, er
kjendte snart Grunden til denne Bevægelse. Jeg saa
de bekjendte Vandspring, der stige i Veiret gjennem
Valfiskens Sprøitehuller, og flere af disse Dyr, der
ikke syntes at være meget store, adspredtes til alle
Sider og dukkede under, da vi nærmede os. Jeg
opfordrede mine Ledsagere til at see sig om, og der
var det mig vanskeligt at overbevise dem om, at den
hæftige Bevægelse paa Havfladen var kommen af en
Forsamling af Valfiske. De paastode meget mere, at
Kraken var dukket ned i Dybet, og at Valfiskene ved
dens Nærværelse vare drevne til Havets Overflade.

Som bekjendt ere de Valfiske, der beboe det nord-
lige Hav, og som vise sig paa de norske og skotske
Kyster, endnu ikke tilstrækkeligt adskilte. Hvad det var
for en Art, som vi saaledes saae langt fra, er jeg
ikke i Stand til at bestemme; men det lader sig for-
mode, at en saadan Forsamling af Valfiske seet i en
lang Frastand, har givet Anledning til Fablen om
Kraken. Om et saadant Syn er den eneste Anledning
dertil vover jeg ikke at bestemme. Men Professor
Vahl, hvem jeg nogle Aar efter fortalde denne Be-
givenhed, tilstod mig, at han allerede længe havde
formodet det Samme.

Fra en saadan fjerntliggende Øe ledsagede jeg engang Fiskerne derfra Egnen, langt ud i Havet; der opsøgte vi en bekjendt Sandbanke, 2—300 Fod dyb, for der at fiske med Liner.

Det var en skjøn, rolig Morgen og Veiret syntes at være stadigt. Tidligt om Morgenen roede vi i den store Baad, besat med 6 Mand, ud paa Havet; en let Morgentaage bedækkede dette og Klipperne. Fiskerne selv indbøde mig godmodigt til at ledsage dem og toge mig med uden Betaling. Medens de fangede Fisk vare de begjærlige efter at erfare hvad jeg med mit Garn vilde bringe op af Dybet, Vinden var østlig. Mændene, der vare forsynede med lange Fiskeliner, bestege Baadene tilligemed mig. Seilene bleve heisede og det gik raskt ud paa Havet. Lidt efter lidt fordeelde Taagen sig, Solen straalede klart paa den bevægede Havflade, de fjærne Bjærge kortsjærnede sig mere og mere, og det var en egen Følelse, at være, i en aaben Baad, saa nær ved de vrolige Bølger, given til Priis for det vidtløftige Verdenshav. Vinden gik til Syden, tilsidst til Vesten; vi seilede bestandigt langsommere, vi krydsede hid og did, og Baadens Bevægelse, som den snart fornøede paa Toppen af Bølgerne, snart dukkede ned

imellem dem, forekom mig, der ikke var vant t
Saadant, voldsom, ja farlig. Fiskerne vare rolig
og min Angst morede dem. Tilsidst bleve Seilen
tagne ind, man greb til Aarerne. Jo mere Vinde
dreiede sig til Vesten, desto mægtigere bleve Bølge
slagene. Den største Deel af Dagen var hengaa
og Aftenen nærmede sig, førend vi naaede Sandban
ken, der laa sex eller syv norske (mere, end an
geographiske) Mile fra Øen. Den Nat, jeg nu er
levede, er mig uforglemmelig. Rundt omkring omgiv
af Havets Bølger bleve vi, da Mørket begyndte
falde paa, bestandigt stillere; Masterne vare la
i Baaden; Fiskerne havde endnu førend Natten br
frem, gjort en god Fangst; jeg kunde ogsaa enga
udkaste mit Garn, og lærebegjærlige, omgav de v
lige Mænd mig, da jeg øsde mit rige Bytte af G
net i Vandkarret og undersøgde det. Der fandt
nogle sjeldne og ubekjendte Arter iblandt det, og
maatte holde et populairt Foredrag over min Fang
Imidlertid var Solen sjunken ned under Horizonte
men langt borte i Vesten blev den klare Aftenr
synlig hele Natten igjennem, i det den forunde
dukkede op over Bølgerne, der omgave os, og
paa igjen forsvandt. Aarerne laae roligt,

gyngede overladt til sig selv, paa Bølgerne; Samta-
len blev mere knap, en Psalme blev sjunget; jeg
borde, hvorledes de mumlede Bønner, og derpaa
lagde sig, indhyllede i deres Kapper, ved Siden af
hverandre, og sov ind. De vare trætte af Dagens
Anstrængelser; deres Søvn var fast; nogle snorkede
høit. Bølgerne sloge mod Baaden, Luften hvælvede
sig over os; den Bevidsthed, at en grændseløs Af-
grund under mig hvert Øieblik kunde opsluge det
lille Fartøi, holdt mig vaagen; og Havensomhedens
sælsomme Magt greb mig. Det var mig som om
jeg tilhørde Dybet, hvis Beboere jeg med frækt Nys-
gierrighed havde forurolliget. Min daværende Stil-
lings mørke Baggrund, tusinde Billeder fra For-
tiden, traad frem og forsvandt igjen. Hverken Kum-
mer eller Glæde kunde antage en bestemt Skikkelse,
alle Følelser sløvgjorde hverandre vexelvis, alle
Modsætninger gyngede sig, ligesom Baaden, og hen-
flød i hverandre, som Bølgerne; det var en Følelse,
som jeg aldrig havde kjendt enten før eller siden. I
Stumringen kunde jeg slet ikke kjende den fjærne
Verden, og lærde her, mere end nogensinde ellers, at
kiende Omgivelsens dybe, uudgrundelige Magt, den
Magt med hvilken Naturen behersker Sjælen. Lidt

efter lidt bleve Billederne bestandigt mere utydelige
Forestillingernes gyngende Bevægelse mere rolig, Be
gernes Pladsken tonede som en Vuggevise, og je
faldt, ligesom mine Ledsagere, i en dyb Søvn.

Da vi vaagnede om Morgenen, steeg Morgen
røden op over Klipperne, der som et dunkelt Skyl
trak sig hen langs med den fjærne Horizont. Fis
fangsten, der nu blev gjentaget, var lykkelig, m
Bytte rigt, Vestenvinden blæsde endnu; vi seilede o
naaede den anden Aften Den.

Jeg tilbragde en Aften i en Gjæstgivergaar
ikke langt fra Bergen, der havde en selsom Beliggen
hed. Det var en ansеelig Bygning af to Stokvær
og den Side, der vendte ud imod Vandet, hæved
sig paa den yderste Rand af en Klippe, der gik stei
ned i Dybet; en Dør gik umiddelbart ud til Have
betydelige Skibe kunde lægge tæt op til Huset, tæ
tere, end en Vogn formaaer at kjøre til. Der bl
lagt Bretter ud, Skibet blev bundet til Huset, og ma
steeg umiddelbart fra Dækket ind ad Døren. Stu
som man anviisde mig, gik ud til Havet. En Bi
laa roligt, bunden til Huset, og ud af det aabn
Vindue hævede jeg med Medesnoren et Par Fis

Veiret, for at lade dem tillaves til min Aftensmad. Matroser og Fiskere sade i den store Stue, og jeg underholdt mig gjærne med dem, hvor jeg fandt dem. Talen var om en Præst paa en af de nærliggende Øer, hvis Lærdom blev roest meget. Jeg var nysgjærrig efter at lære at kjende ham, og den følgende Dag opsøgde jeg ham. Det er efter en saa lang Tids Forløb mig ikke let mueligt at adskille de Øer, paa hvilke jeg opholdt mig. Er min Hukommelse, tro, saa var den Ø, paa hvilken Præsten boede, Sartor-Øen; jeg fandt ham ikke hjemme. Kirken laa en stærk norsk Miil borte fra Præsteboligen. I denne fandt en Vielse af elleve Brudepar Sted. Landbeboerne benytte de rolige Sommermaaneder, og fra alle Egne komme da Brudeparrene sammen. Nogle Bønder vare i Begreb med at gaae i Kirke; jeg var begjærlig efter at bivaane denne Høitidelighed, og ledsagede dem. Da vi kom i Nærheden, opdagede jeg en temmelig stor Slette, i hvilken der laa en lille Trækirke. En stor Mængde Mennesker drev omkring i Egnen af Kirken. Man førde mig til Præsten, en livlig Mand af Middelalder, hvis drøie Manerer var mig paafaldende. Han modtog mig venligt, beklagede, at jeg forgjæves havde

opsøgt ham i hans Bolig, indbød mig til at tag
Deel i Høitideligheden og derpaa at tilbringe Na
ten i hans Huus. Brudeparrene stode i en Skar
bleve forestillede for mig af Præsten, og Brudene
Dragt var mig især paafaldende. De vare klædte
Sort med Sølvkjæder, eller forgyldte Kjæder o
Halsen, og bar forgyldte Kroner paa Hovedet. Den
Dragt havde vel i et Par Aarhundreder været ufe
anderlig. Men de Fleste vare raae, plumpe Skikke
ser, bare sig høist keitede ad, og viisde sig undseelig
og forlegne.

Fra den forsamlede Hob tonede hæftige Tromme
slag; Flere vare forsynede med Geværer, Skud skulde
forherlige Dagen. En Karl havde sneget sig be
hen til os; Flinteløbet blev lagt imellem vore Ho
veder, Skuddet gik af tæt ved vore Ører, truede
med at sprænge os Trommehinden, og jeg var i ne
gen Tid fuldkommen døv. Dette skulde være e
Æresbeviisning.

Brudene bleve førte ind i Kirken; Præsten, der g
tæt bag ved Brudeparrene, anviisde mig en Ste
og Kirken fyldte sig. Trængselen af Mennesker v
frygtelig; efter en kort Tids Forløb spurede jeg e
udstaaelig Liglugt; de rige Bønder lode sig begra

i Kirken; den haarde Klippegrund tillader ikke, at man gjør Graven betydelig dyb, og saaledes raadne Ligene tæt ved Kirkegulvet. Jo længere den sammentrængte Hob opholdt sig der, desto uudstaaeligere blev Stanken.

Præsten traad for Alteret, og den høist ugenerede Maade, som han opførde sig paa, var mig meget paafaldende. Det ene Brudepar efter det Andet blev stillet ligeover for ham; Vielsesformularen, og de ikke korte Formaningstaler, blev gjentagne elleve Gange; derhos afbrød Præsten sig ikke sjeldent selv, for at rette Ord til Bønderne, gav Befalinger for at gjenoprette den forstyrrede Orden, og afstrømme nedflydende Sveed. I den lille Kirke var Alt tæt sammentrængt, Præstens Stoel, i hvilken jeg sad, var kun to eller tre Skridt borte fra Alteret. Paa een Gang, da fem eller sex Brudepar vare afgjorde, vendte Præsten sig til mig. „Det er ikke at holde ud!“ — raabde han og tørrede igjen Sveden af Panden; — „Giv De mig noget Madeira; De finder Flasken under Bænken.“ Der var intet Glas; jeg rakte ham Flasken; han satte den flere Gange for Munden, gav mig den tilbage, opmuntrede mig til ligeledes at drikke, raabde med megen

Velbehag: „Det styrker!“ og fortsatte Vielsesceremonierne.

Dette maa synes Enhver, der første Gang ser det, høist upassende; det lod sig sikkert indrette paa en meget anstændig Maade; men en Styrkning var rigtignok aldeles nødvendig og Optrinnet syntes ikke at give Menigheden nogen Forargelse. Jeg tænker hvad der passer sig for Præsten for Alteret, kan Du ogsaa tillade Dig uden Anstød, og jeg behøvede saa en saadan Styrkning, thi den forpestede Luft gjorde, at jeg var nær ved at falde i Afmagt.

Vielsesceremonierne varede i det mindste i nogle Timer, og nu besteeg Præsten Prækestolen. Præken var ligesaa ugeneret som Vielsen. hvad der især var mig paafaldende og er forblevet mig uforglemmeligt, er Indholdet. Han bar sig høist lidenskabeligt ad og skjendte med stor Iver paa Rationalisterne, og ved denne Leilighed paa alle øvrige Kjættere, ikke alene Atheister og Deister, men ogsaa paa Armenianere, Socinianere, Pelagianere, der tilligemed en Mængde Andre bleve nævnte ved denne Leilighed. Jeg betragtede Menigheden og alle de Tilstedeværende syntes ikke meget opbyggede, hvilket vel heller ikke var mueligt, men meget forbauset

at følge Talen med den meest spændte Opmærk-
somhed, at høre de fremmede Navne og beundre
Præsten. Nu troede jeg at begribe hvordan Ryg-
tet om hans store Lærdom var opstaaet. At Menig-
heden intet forstod af Talen var indlysende; Taleren
syntes heller ikke at have lagt an paa, at den skulde
forstaae ham. Men hvad der overraskede mig, var:
at Prækenen aabenbar skulde træffe mig; ja, een
Gang vendte han sig endogsaa til mig; hele Menig-
heden saae paa mig næsten med et Slags Skræk,
og til det Ubehagelige ved min Stilling kom nu
Frygten for at hele Menigheden skulde betragte mig
som en Kjætter. Jeg formodede, at den gode Mand
havde hørt noget om min Præken i Bergen, sand-
synligviis med stor Overdrivelse. Prækenen varede i
fulde fem Qvarteer. En lang Psalme blev derpaa
sjunget, og efter fem til sex Timers Forløb blev det
mig endelig forundt, at komme ud af den forpestede
Luft og at indaande en Frisk.

Præsten traad hen til mig, rakde mig venligt
Haanden; vi styrkede os endnu engang med den for-
træffelige Viin, men vare desværre de Sidste, der
tilligemed Degnen forlode Kirken.

Derudenfor gik det nu meget larmende til; Trom-

mer hvirvlede, Flinteskud faldt fra alle Kanter, o
de unge Mennesker jublede og skreg. Præsten fore
slog mig vel at bivaane Bryllupshoitideligheder
men jeg var saa fuldkommen udmattet og saa ild
tilmode, at jeg besluttede strax at forlade Selskab
og at opsøge min Baad, endog om jeg skulde lægg
den Miil tilbage uden Ledsagere.

Da Præsten saae min faste Beslutning, lod ha
Vognen komme og forlod den hele Forsamling; je
kjørde med ham til hans Bolig. Jeg kunde ik
bare mig for at spørge ham hvad der havde bev
get ham til saaledes i hele Menighedens Nærværel
at betegne mig som en Kjætter. Han lo, betragte
den hele Sag, som en Spøg, og yttrede overhove
en Tænkemaade, som jeg maatte gyse tilbage fo
naar jeg betænkde i hvilken Gestalt de raae Menne
sker i hans Menighed lærde at kjende Religione
Jeg tænkde derved paa de religiose Forlystelser
Mexico og Rio Janeiro, og paa raae Menneske
selsomme Tilbøieligbed til at betragte det Helligs
som en Gjenstand for barbariske Forlystelser. Je
maatte tilbringe Natten hos denne Præst, men to
kede Gud, da jeg den næste Morgen kunde forla
ham; han var mig i høieste Grad modbydelig.

Paa denne Reise trængde jeg nu ogsaa for første Gang mod Syden ind i Hardanger-Fjord, og derpaa siden mod Norden ind i Sognefjord. Den vældige Klippenatur traad mig her imøde; jeg lærde at kjende hine Kløfter, hvor Klipper, der ere nogle tusinde Fod høie, staae hverandre nær og gaae næsten lodret ned. I denne mørke Havbugt skinner Solen, endog midt om Sommeren, kun i et Par Timer; Arme af Havet trænge sig ind i disse snævre mørke Bjærgspalter; det er forbundet med stor Fare at roe mellem disse Klipperande; ved det nedstyrtende Vand blive Bjærgmasserne løse, store Stene styrte med en uhyre Voldsomhed ned i større, eller mindre Buer, og naar man farer ind i Dalen, hører man den stærke Larm af de nedfaldende Steenmasser, som de pladske ned paa Overfladen af Vandet. Næppe i Midten af et saadant Kløft, i hvilken man holder sig med Ængstlighed, lige langt fra begge Bjærgvægge, formaaer man at undgaae Faren. Som saadanne Havbugter lærde jeg at kjende Matre-Fjord, Nærøn- og Urlands-Fjord, hiin i Hardanger, de to Sidste i Sogne-Fjord.

Jeg besteeg Folgefonden, denne store, evige Sneflade, der i de nedhængende Kløfter danner ægte,

endog pyramideformige Gletschere, om just ikke af stort Omfang. Jeg fordybede mig ofte alene i den vilde Bjærgeensomhed, og medens jeg i min Ungdom fandt Glæde og en behagelig Nydelse i den venlige Omgivelse af en skjøn Vegetation, traad her Naturens uhyre Magt mig imøde. Det var en forunderlig af Glæde og Angst sammensat Følelse, der greb mig, naar jeg paa den glindsende hvide Snee flade i det vide Fjærne opdagede lignende høiere, der bleve rykkede frem i en skuffende Nærhed; naar jeg paa andre Steder, høiere end den sidste Sennhytte (Hyrdehytte) lod det sidste Spor af den dværgagtige Alpevegetation bag mig, ikke opdagede andet rundt omkring mig, end skaldede, sønderslagne Klipper, nøgne Bjærgsøer, der væltede deres mørke Bølger i denne vilde Egn, og hist og her mægtige Sneplet ter. I saadanne Øieblikke lærde jeg at kjende Steenaturens lokkende Magt. Den havde et Tryllerie forførerisk, som Vandenes, men mere mørkt, mere rædselfuldt, end disses. —

I Sogne-Fjord ved Leierdals-Øen og i Omegnen af Sognedal traad en forunderlig mild, ja fyldig Natur frem midt iblandt de nordiske Bjærgenes Rædsler. Disse Dale ere sande Drivehuse. Den

haarde Vinter, de vilde nordiske Storme stige ikke ned i dem, yttre kun deres Magt paa Klippetoppene og forblive der. Sneen forvandler sig, endog midt om Vinteren til Regn; Solen fremkalder, naar den skinner ned i disse Dale, et næsten sydligt Klima; Foraarsplanterne spire op af Jorden i Mars og April; stedse fugtige, friske, grønne Enge, der bestandigt blive holdte vaade af Vandet, som risler ned fra Bjærgene, afvexle med Byg- og Rugagre; i en mægtig, frugtbar Jordbund voxe Elletræer og Espe, endog hist og her Ege og Linde, lutter Løvtræer; de stive Naaletræer ere forsvundne; i store Frugthaver trives paa en overraskende Maade ædle Frugtarter; hvor der viser sig Grøfter ved Veiene vaagner en yppig, rig Blomstervegetation, næsten som den, der overrasker den Reisende i Sjællands frugtbareste Egne. Jeg erindrer endnu levende, hvorledes jeg traad ind i denne fortryllende, men dog, som det syntes mig fuldkommen forvildede sydlige Have, der syntes at være henflyttet til Norden ved en hemmelig Magt. Indtrykket er vældigt, først venligt, men derpaa ogsaa mørkere; thi Indvaanerne af disse Dale er intet mindre, end elskværdige; de ere nedsjunkne i en dyb, usædelig Raahed, leve næsten alle i Røghytter uden

Vinduer og gaae under i Smuds og Urenlighed. De mørke Drømme om et forhexet Folk ere blevne mig mit hele Liv igjennem. Det syntes at være den samme ædle Stamme, om hvilken jeg havde hørt saa meget, og som beboede Norges indre frugtbare Dale. Jeg havde jo selv i det Indre af Hardangerfjord kunnet hilse den i enkelte Individer. Men Livets Nød, der herskede allevegne, og den farlige Forbindelse med raae Søfolk af andre Nationer havde ligesom bedøvet Indvaanerne, og som en Pest smittet de venlige Egne, i hvilken en ædel Stamme kunde og burde have uddannet sig. Den Tanke at Trolddommen kunde borttages fra en saadan Egn, naar ædlere Naturer her velgjørende og besindige udøvede en velsignet Virksomhed, greb mig allerede den Tid levende, og saaledes opstod (i de sire Nordmænd) Billedet af en Lykksalighedsø (en Ø paa det faste Land, ligesom Sancho Pansas, omringet af vilde Klipper, ligesom de, der sædvanligt ere ombølgede af Havet.

Jeg maa, førend jeg slutter Fremstillingen af min Reise, endnu fortælle min Sammentræffen med de ægte norske Bønder, og Læseren vil nok tillade

mig at gjentage her i sin virkelige historiske Skikkelse en Begivenhed, som jeg har benyttet i min Novellecyklus „de fire Nordmænd."

Jeg traf i det Indre af Hardangerfjord en dansk Officier af høi Rang; vi reisde i nogle Dage sammen, og havde tilbragt flere Nætter i smudsige Hytter. Engang opdagede vi en venlig Bolig; det var Morgenen efter en slet tilbragt Nat. Vi vilde bestige nogle Bjærge; Officieren saae en Tjenestepige komme ud af en Sidebygning, lukkede Døren, som hun kom ud af, op, og spurgde efter Konen i Huset, der kom frem, næppe kjendelig i det mørke Rum. Han bestilde Middagsmad for os Begge, og lagde, i det han tænkte paa de forrige Dages Lidelser, overmodigt til: „En Smule Snavs skader ikke."

Konen lovede, at sørge for Middagsmaden; vi tiltraad vor lille Vandring, og kom tilbage efter et Par Timers Forløb. Vi vare ikke lidet forbausede, da man førde os ind i en reenlig Stue, hvis Vægge bestode af Bjælker, der vare lagte paa hverandre; klare Vinduer oplysde Stuen, et Bord med fiint Dækketøi stod i Midten; Vinflasker, Glas, engelsk Porzelain sirede det. En sytten- eller atten-aarig Pige i Egnens Dragt, reenlig og net klædt, traf vi alene

i Stuen; hun stod med nedslagne Øine, blufærdig og taus, og vovede ikke at træde os imøde. Kort derefter traad Verten ind, vel i den hvide uldne Bondetrøie, men dog høist anstændigt klædt. Et langt graat Skjæg bedækkede det blottede Bryst, en tættilsluttende Hue hans Hoved; han var skjønt voxen bredskuldret; hans Øie var livfuldt og kjækt, og han gjorde aldeles det Indtryk, som en fornem Mand. trykkede os i Hænderne og bød os velkomne. Endelig kom Konen, ligeledes reenligt klædt efter Landets Skik; hun var ophidset og man saae tydeligt paa hende, hvorledes hun i Kjøkkenet havde anstrængt sig for sine Gjæster. Jeg havde allerede engang før lært at kjende en saadan Bondefamilie og ifølge min Natur følde jeg mig snart hjemme blandt disse Mennesker; men det var tydeligt, at Officieren var fremlegen, han sad ved Siden af Konen, der uden Forlegenhed begyndte en livlig Samtale med ham. Suppen kom og ved Siden af Officieren stod en tilbørlig Tallerken. „De vil vel, kjære Kone!“ — sagde Officieren, — „sætte noget særdeles Lækkert for mig?“ — tog Laaget af og opdagede til sin store Forbauselse — Snavs. „Nu kan Herren,“ — sagde Konen med en spodsk Mine; — „tage saa meget deraf, som han

behøver; vi bruge ikke saadant Noget her.« Jeg tør ikke skildre Officierens Forlegenhed. Han var forstemt og saaret; da Maaltidet derfor var forbi, vilde han paanøde Verten Betaling. Bonden blev forbittret over dette Tilbud. Den ægte norske Bonde er stolt af sin Gjæstfrihed; at see denne forhaanet er den største Fornærmelse, der kan ramme ham; han seer altid ned paa de Danske. En Strøm af Skjældsord traf nu den forskrækkede Officier; han kom i en stor Angst. — Hans Kaarde vilde ikke have hjulpet ham stort; mod den kraftfulde Nordmand vilde den ikke have formaaet Noget. Konen var ængstlig, ligesom jeg; Datteren græd og Øieblikkets Nød gjorde mig veltalende. Jeg holdt virkelig en Tale, i det jeg snart vendte mig til Bonden, snart til Officieren, og den havde nogen Lighed med den, som jeg i Novellen har ladet Rosfing holde.

Officieren maatte indsee, at han her maatte gjøre gode Miner til slet Spil. Et venligt, forsonende Ord af ham beroligede Bonden; min Tale blev høiligen belønnet af Konen og Datteren; vi tømmede endnu en Flaske meget god Viin. Men da vi forlod Huset, skjændte Officieren desto lydeligere paa Bøndernes plumpe Raahed og Stolthed og jeg loe i Skjægget.

Denne Reise var rig paa Erfaringer af alle Slags. Det Meeste af det, jeg har fremstillet i Novellerne, har jeg den at takke for.

De sidste Dage i Bergen.

Der gives en Følelse, der, saavidt jeg erindrer, har grebet mig ligefra min første Ungdom, naar jeg vendte tilbage til mit Hjem fra en Reise fuld af Nydelse, og igjen befandt mig i min sædvanlige Omgivelse, og for denne Følelse bukkede jeg ogsaa undertiden nu, og det i en høiere Grad, end nogensinde før. Det var en ubestemt Angst, ikke for et bekjendt eller bestemt forventet Onde, snarere er det mig, som ere onde Aander i min Fraværelse have sammensvoret sig imod mig. Denne Angst tiltager jo mere jeg nærmer mig til Hjemmet, og naaer sin høieste Spids, naar jeg seer mig eensom i Arbeidsstuen, omgivet af Papirer og efterladte Papirer. Nu var denne Følelse i høi Grad pinende; det Indtryk, som Reisen havde efterladt sig, var ingenlunde aldeles glædeligt. Naturen havde vel viist sig for mig i sin største Drivtighed, jeg havde lært at kjende Egne, der endog i min

der og efterat jeg har besøgt en stor Deel af de europæiske Alper, forekomme mig som de kristigste og vigtigste, men Beboernes undertrykte Tilstand plagede mig, og den Raahed, der paatrængde sig mig, skjulde den bedre Side af en Tilværelse, der dog i enhver Henseende var kummerlig. Saaledes ydede Reisen selv mig ingen reen Nydelse. Men endnu mere end forhen indesluttede jeg mig i min eensomme Stue og grublede over det Trøsteløse i min Stilling; ja selv ved Reisen blev denne endnu mere forvirret, thi nu skulde jeg sammentrænge Resultaterne af mine Jagtagelser i en Beretning, og jeg havde tabt Modet, det lette Sind, der kjæmper med enhver Vanskelighed og troer at overvinde den.

Iblandt den Mængde Mollusker, som jeg bragde med hjem, var der mange Nye, men jeg manglede de Hjælpemidler, der ere nødvendige for at adskille dem fra de Bekjendte. Den gmelinske Udgave af Linnées System, det eneste Værk, der stod til min Tjeneste, formerede min Forvirring, istedet for at hæve den. Jo mere Umage jeg gjorde mig, desto mere forvirret syntes mig Alt, og min Tilstand var virkelig trøsteløs.

I en endnu høiere Grad syntes Resultatet af

mine geognostiske Undersøgelser mig ubetydelige, og i Sandhed fra en ulykkeligere Side kunde denne Undersøgelse ikke begyndes. Mit første Forsøg begyndte i en Egn, der lagde de største Vanskeligheder i Veien for enhver Undersøgelse. Geognosien, som den paa den Tid havde dannet sig ved Werner, frembød ingen Hjælp; syv eller aatte forskjellige Bjærgarter kjendte jeg vel; jeg vidste hvorledes Granit- Gneis- Glimmerskifer- Hornblende-Dannelser afvexlede med hverandre, og vel efter bestemte Love laae i Lag paa hverandre; jeg saae hvorledes de forskjellige Lag bøiede og her, mere eller mindre vare rettede eller hævede efter det Lodrette, efter de forskjelligste Verdenshjørner; men at opdage en Orden i denne Forvirring var mig umueligt. Den samme Vilkaarlighed, ved hvilken Øerne ere skilte fra Fastlandet, ved hvilken de ere spaltede og sønderrevne, syntes at være trængt ind i Bjærgmassernes indre Structur. Tydskland's berømteste Geognoster, som siden have været her: Hausmann, v. Buch, Neumann, have undersøgt disse Egne. Alt, hvad de formaaede at levere, er fragmentarisk. Kun det store Hovedresultat: at dybere Urbjærsgsformer, der ere fortrængte af herskende Gneis i det Indre af den skandinaviske Halvø, træde

frem og uddanne sig, er bestemt blevet udtaelt. Den Tid var endog dette Resultalt ubekjendt, og hvorledes de nyere Bjærgvægge, der gaae steilt ned til Havet, forholdt sig til Bjærgdannelsen i det Indre af Landet, var mig fuldkommen skjult. Den indre, pinende Uro, der udsprang af denne Usikkerhed, drev mig altid paa ny ind imellem Bjærgene i Omegnen af Bergen; men ulykkeligviis er Forvirringen netop her størst. Egnen imellem Bergen og Samnangerfjord frembyder et Billede paa den gyseligste Forvirring. Neumann, der blandt alle Geognoster nøiagtigst har undersøgt den bergenske Halvø, fandt flere Vanskeligheder ved at bestemme Lagenes Forhold. Norges berømte og mesterlige Jagttager Keilhau har, saavidt jeg veed, endnu ikke været der. Mig forekom denne Egn, som en af de frygteligste jeg kiender. Urbjærglagenes Retning vinder sig i Labyrinther; næsten lodrette Lagflader styrte, i det de falde i en fuldkommen modsat Retning, mod hinanden og danne de gyseligste Afgrunde. Kjæmpemæssige Ruiner bedække de nøgne Bjærge og de vildt nedstyrtende Bække skjule sig bag Ruiner og trænge sig igjen stummende frem. Det Hele frembyder en rædselfuld Blanding af chaotisk Stivhed og vild Uro. Af dette

vilde Chaos syntes ethvert Spor af Sammenhæng forsvundet, og Egnens Beboere, der ere vante til disse Bjærges Rædsler, kalde dog et Sted midt iblandt dem, Rædselsdalen.

Det var denne urolige Længsel efter en klar Or den, der drev mig om mellem disse Bjærge. Hvad jeg fandt, forøgede Forvirringen, og min Stemning var desværre saaledes, at ogsaa denne havde en usalig Tillokkelse for mig.

Der ligger en Dagbog fra den Tid for mig, der afgiver et sørgeligt Vidnesbyrd om den indre Uro, hvori jeg levede. Vel kunde end ung Mand paa 21 Aar, af en oprindelig munter Sindsbeskaffenhed, ikke bestandigt leve i en saadan Oval; og jeg maa af denne Dagbog slutte mig til, at denne Uro ofte for svandt, just naar den havde naaet den høieste Grad, og min oprindelige muntre Selvtillid brød sig igjen en Bane.

Selsomt og tillige gyseligt er det mig, at der ikke i denne Tid fremtraad nogen Ahnelse, nogen tro stende Erindring om min Barndoms Religiositæt. Det var en hæftig Trods, der stemmer sig imod enhver Ulykke, og denne afvexlede igjen ved en blodagtig Sentimentalitæt. Med en vis Skamrødme gjennem

blader jeg Dagbogen, og naar der ikke fandtes enkelte Fragmenter fra en bedre Tid, naar ikke noget mere Betydeligt blev lydeligere i lyse Øieblikke, kunde jeg blive' vildfarende i min tidligere Ungdom.

Og dog var det just denne Tid, der først fremkaldte en dybere Skepticisme i mig. Jeg blev drevven hen til Pyrrhonismen, og denne forsøgde at danne sig som Tænkemaade. „Du er" — sagde jeg engang til mig selv, — da Tilværelsens Forfængelighed var mig klar — „at Du har været er dog blot en Modification af den nærværende Tilværelse, — at Du vil blive, er af Alt det Uvisseste, og at Du er, det Nærværende, som Du derved vil undertrykke, forsvinder i det Forbigangnes Form og i Fremtidens Uvished, i det det bliver udtaelt." Denne Art Skepticisme er bleven en Trivialitæt, jeg veed det vel, men naar den ikke bliver meddeelt en ung Mand udenfra, men trænger sig frem indenfra, og truer med at ryste Tilværelsen selv i dens dybeste Grund, udøver den en frygtelig Magt. Ikke alene af min Dagbog fremtræder det Moment, i hvilket denne Tvivl greb mig; det staaer bestandigt i min Hukommelse og ogsaa i senere Epocher af min Tilværelse vilde det trænge sig frem. Det blev forberedt ved et Slags vild Natur-

anskuelse, der sammenfattede Historisk og Physisk, betragtede Alt indbegrebet i en yppig Production, der blev uhyggelig, ja modbydelig, og strax slængde Alt hvad der blev frembragt tilside som noget Uværdigt, for at foretage den samme tilintetgjørende Proces med en Ny. I denne Tvivl paa Tilværelsen, der blev en sand Fortvivlelse, laa der en fuldkommen aandig Opgiven af sig selv, der blev høist farlig, ikke alene for Erkjendelsen, men ogsaa for Sædeligheden. Man maa erindre, at jeg før med Vold holdt Speculationen tilbage, naar den vilde trænge sig frem, at den, hvor den den Tid traad mig nær, aldrig viisde sig som Tvivl, men meget mere som en levende Tilfredsheds friske Tillid. Men Scepticismen havde, som den greb mig, intet Positivt; den var en reent tilintetgjørende Negativitæt, der udelukkede enhver Production og lammede enhver Virksomhed. Jeg finder i min Dagbog ingen Ytring, der synes at træde Speculationen nærmere. En vild Successsion af de sig selv opslugende Frembringelser blev optagen i den hvilende Kredsform; de vexlende Gestalters lige Linie syntes bøiet at slutte sig i sig selv, men denne sluttede Kreds fattede kun den forvirrede Verel for at fixere den; der fremvældede intet Liv af denne Eensomhed.

Dog, hvor dybt rystet jeg end var i alle Momenter af min Tilværelse, fremtraad der dog glade Timer, ja Dage; det var saadanne, i hvilke en eller anden aandig Gjenstand ret levende beskjæftigede mig, men denne Glæde forsvandt hurtigt, ja, jeg kunde føle en dyb Medlidenhed med mig selv, naar jeg betænkte hvorledes disse klare Dage svævede grundløse over en sønderslaaet Tilværelses opslugende Dyb.

Der maatte fattes en Beslutning, det indsaae jeg; min Reise forekom mig aldeles mislykket; af det, jeg vilde udrette, var der, saaledes troede jeg, intet skeet; at vise mig igjen i Kjøbenhavn med det ubetydelige Resultat af mine Undersøgelser, var mig utaaleligt. Da opstod pludseligt den Beslutning at reise til Tydskland; vel var det tydske Sprog mig meget vel bekjendt, men jeg taelde det høist ufuldkomment. Denne Svaghed var jeg mig vel bevidst, men den betog mig ikke Modet. „Alt, hvad de Tyske ville," — sagde jeg til mig selv, — „hvad deres største Aander søge, er ogsaa Gjenstanden for din længselfulde Stræben; der gives der en aandig Kamp, i hvilken Du maa tage Deel; Du er her, men allerede nu lever Du der; først, naar det er lykkedes Dig, at udmærke Dig, vil Du igjen vende tilbage

til Kjøbenhavn." I det jeg havde fattet denne Be-
slutning, var det mig som om alt Nutidens Bevæg-
stende pludseligt forsvandt, og min Ungdoms, mit
Temperaments hele friske Tillid traad igjen frem.
„Resultatet af din Reise fordrer ingenlunde din Nær-
værelse, Du kan herfra, eller endnu bedre fra Ham-
burg tilstille Selskabet Beretninger om det, Du har
fundet og opdaget." Det Sidste syntes mig det Rig-
tigste. Mine Venner i Kjøbenhavn skulde først erfare
Noget om mig, naar jeg havde betraadt tyst Grund.

Jeg maa her fortælle Noget, der først synes taa-
beligt, men dog har en psychisk Betydning. Jeg for-
stillede mig levende, at jeg uden nogen Udsigt, uden
Hjælp og uden Midler, vovede mig ind i et fremm-
med Land, hvis Sprog jeg ikke engang havde til-
strækkeligt i min Magt; — „Du vil," — tænkte jeg
— „komme til at døie meget Haardt; Mangel og
Armod vil kaste Dig paa et Sygeleie; ingen deelta-
gende Mennesker vil bekymre sig om Dig, den Fremm-
mede. Vil Du ogsaa kunne udholde dette?" —
spurgde jeg mig selv, — „og er det maaskee muelig
allerede nu at anstille en Prøve?" — Taalmodig-
hed ved at taale legemlige Smerter, syntes mig at
frembyde den nærmeste og bequemmeste Prøve.

holdt min Finger i Flammen af Lyset, indtil den ikke alene var fuld af Blærer, men ogsaa dybt saaret, og denne Prøve, der efter min Mening var lykkedes saa vel, trøstede mig, endskjøndt Taalmodigheden ingenlunde holdt ud og jeg hæftigt bebreidede mig mit taablige Forsøg, da Smerterne i flere Dage vare uudstaaelige og jeg maatte tilbringe Nætterne uden Søvn.

Iblandt de unge Mænd, der havde sluttet sig til mig, og som ogsaa efter min Reise besøgde mig i min Eensomhed, var ogsaa en velhavende Kjøbmand. Han havde erfaret min Hensigt at reise til Hamborg, af Andre og kjendte min Forfatning. Han foreslog mig at overtage en Ladning, som han just vilde sende til Hamborg og at sælge den der. „Jeg har da," — sagde han, — „den Fordeeel at affætte Varerne ved en paalidelig Mand, og de Procenter, der tilkomme Dig, ville sandsynligviis komme Dig tilpas." — Jeg vilde strax frabede mig dette Tilbud, men han afbrød mig: „Jeg veed hvad Du vil sige" — sagde han, — „Du forstaaer intet af Kjøbmandskabet; men det Lidet, som Du behøver at vide ved denne simple Forretning, og de Forholdsregler, der ere nødvendige for ikke at blive bedragen, vil jeg snart bibringe Dig." — Men jeg kunde imidlertid slet ikke beslutte mig

til at gaae ind paa dette Forslag. Førend jeg bestemt afslog ham det, tilbragde jeg en søvnløs Nat; jeg begreb nok, at det hele Forslag kun indeholdt et Paaskud for at forskaffe mig en Sum, men jeg erindrede hvor uheldig jeg ligefra min Barndom pleiede at være med saadanne ydre Forretninger, og hvorledes jeg selv altid blev bedraget, naar jeg undertiden forsøgde paa at afslutte en fordeelagtig Handel for mig selv. Jeg holdt mig for overbeviist om, at enhver Indblandelse i denne Forretning fra min Side vilde bringe min velmenende Ven betydelig Skade. Derimod modtog jeg uden Betænkning den Sum som han tilbød mig, og den var tilstrækkelig til at bestride Omkostningerne ved Reisen og at underholde mig i nogen Tid i Hamburg. Jeg var overbeviist om, at mine Kundskaber snart maatte bringe mig videre, og gav mine Venner i Kjøbenhavn det Hverv at sælge min Samling og mit Bibliothek. Om den endog blev solgt betydeligt under sin Værdi, troede jeg, at jeg derved vilde erholde en Sum, der, efterat jeg havde betaelt min Gjæld, endnu maatte afgive noget Betydeligt. Efterat jeg paa en saadan Maade som det syntes tilstrækkeligt, havde sikkret min nærmeste Fremtid, forlod jeg uden Sorger Bergen.

Reise til Hamborg.

Skibet var en Brig, forhen en Grønlandsfarer, og derfor meget stærkt bygget, fortil belagt med dobbelt Tømmerværk, for ubeskadiget at kunne trænge igjennem Isмarkerne. Skipperen, en lille, urolig Mand, behagede mig ikke, men Styrmanden meget bedre. Denne havde noget Bestemt, Trodsigt, Kjækt. En mager, ængstlig Kjøbmand fra Jylland og jeg vare de eneste Passagerer i Kahytten. Men foruden Skibets lille Besætning var der endnu fem engelske Matroser ombord, der havde lidt Skibbrud paa Kysten af det sydlige Norge og nu reisde til Hamborg, for der at tage Tjeneste paa engelske Skibe. Ogsaa Styrmanden havde som Skipper bragt en Seiler til Norge og der mistet den. Saaledes traad Farerne ved en Søreise mig truende imøde.

Den 15de October forlod jeg Bergen; men Modvind opholdt os, som jeg seer af min Dagbog, i ti Dage paa Bergens yderste Rhed (Strudshavn). Medens vi opholdt os der, kom Kapitainen fra en Koffardifarer ombord; han var nødt til at opholde sig endnu i nogen Tid i Bergen, var vendt tilbage fra de dansk-vestindiske Øer, havde, for at undgaae de franske og

engelske Kapere, tilbagelagt den vide Omvei omkring Skotland, og medgav os Breve til sine Rhedere og til sine Forældre i Altona.

En langvarig Reise paa et saadant Skib er især ubehagelig, fordi man fuldkommen er givet til Prisis for een eneste Mands Vilkaarlighed. Snart opdagede vi, at vi, dersom Reisen vilde komme til at vare længe, vilde komme i et ubehageligt Forhold til Skipperen. Allerede nu syntes han fortrædelig. indlod sig næsten slet ikke med os, og tilbageviisde vrang ten ethvert Spørgsmaal. At foretage sig noget Arbeide var umueligt, thi tilligemed mine øvrige Sager vare ogsaa mine Bøger nedpakkede i Rummet af Skibet. Man frygtede for Kapere; om vore Papirer end sikkrede os i det Hele for at Skibet kunde blive opbragt, pleiede Kaperne dog ikke sjeldent uden Betænkning at medtage, endog af neutrale Skibe, hvad de fandt af nogen Værdi. De Par Bind, som jeg havde beholdt i Kahytten, vare snart gjennemlæste. Uroligheden der tillod mig intet sammenhængende Arbeide. Vilde jeg derfor undertrykke de mørke Grublerier, som jeg var underkastet i Bergen, vilde jeg undflye Kjedsommeligheden, maatte jeg søge en Beskjæftigelse.

Her kom nu mit Bekjendtskab med Havet fra min tidligere Barndom af mig meget vel tilpas. Søsyge havde jeg ikke at frygte for; jeg bevægede mig med en Sømands Sikkerhed paa det gyngende Skib, og tilbød mig at overtage alle Slags Matrosarbeide, naar man blot vilde give mig Anviisning dertil. Styrmanden sluttede sig snart til mig, underrettede mig med Venlighed, og da vi forlode Strudshavn, kunde man allerede overdrage mig Meget; jeg klatrede op i Masterne og haandterede Seil og Tougværk ikke ganske ubehændigt. Denne, om just ikke betydelige Hjælp, og det, at jeg altid var villig til at forstrække Skipperen med Penge til de Udgivter, som han maatte gjøre hist og her i Havnene, fremkaldte snart et venskabeligere Forhold mellem mig og denne knarvurne Mand. Den nøie beregnende Kjøbmand paastod sin Ret til først efter en lykkelig fuldendt Reise at betale sin Fragt, og underkastede sig med megen Taalmodighed Skipperens gnavne Væsen, der tilsidst steeg til følelig Grovhed. Denne Sidste tillod sig uden Betænkning at tage fat paa det stakkels Menneske, naar han stod ham i Veien og at støde ham til Side. Mod saadanne Mishandlinger gives der nu slet ingen Hjælp. Overhovedet er det

høist selsomt, hvorledes endog dristige Mænd, der ikke ere vante til Søen, ved den første Søreise tabe alt Mod; Alt forekommer dem saa forunderligt, saa selsomt, ja saa farligt, de see sig ængstlige omkring, de lytte til enhver stærk Lyd og et truende Ord af en Matros kan jage Skræk i en heel Hob ellers modige Mænd.

Vor Reise mellem Øerne varede længe. I en anden Havn tilbragde vi endnu en heel Uge. Her fandt vi mellem nøgne Klipper kun een smudsig Hytte, og først i Begyndelsen af November kunde vi forlade den norske Kyst, for i denne farefulde og stormfulde Maaned at seile igiennem Nordsøen. En heftig Storm fra Sydost modtog os, vi maatte med flere Seil, end Stormen tillod, krydse og tage Vinden saa knapt som mueligt; Skibet arbeidede frygteligt; Vinduesskaaderne vare lukkede for Kahytvinduerne, Bølgerne brød sig skummende over Skibet; ogsaa jeg blev nu opfordret til Arbeide, thi de fem engelske Matroser paastode deres Ret som Passagerer, og nægtede haardnakket enhver Hjælp. Den Fare at blive dreven bestandigt mere mod Norden og ud over Skotland, maatte vi søge at undgaae, og pludselig indtraf nu en Omstændighed, der satte mig i et høit

ubehageligt Forhold til Skipperen. Jeg var, siden vi vare blevne satte i en saadan farlig Stilling, meget opmærksom paa Skibets Gang; vel søgde Skipperen, som sædvanligt, at holde alle sine Jagttagelser og Bestemmelser hemmelige, men jeg havde selv et Søkort og et temmelig nøiagtigt Secunduhr. Naar Loddet blev kastet ud, for at maale Fartens Hurtighed, kunde Resultatet ikke blive mig skjult; jeg benyttede enhver Leilighed til at bestemme Høiden og samlede alle Formodninger, for saa meget som mueligt at lære at kjende Længden. Jeg overbeviisde mig snart om Skipperens fuldkomne Uvidenhed. Han maatte tilsidst tilstaae, at han ikke vidsde hvor vi vare. Jeg vovede nu vel ikke, ligefrem at opponere imod ham, men vendte mig til Styrmanden, der, som jeg meget vel mærkede, med Foragt saae ned paa den uduelige Skipper. Jeg forelagde ham i Skipperens Fraværelse mine Jagttagelser, og paastod, at vi vare drevne saa vidt mod Norden, at vi befandt os paa Høiden af Orkenøerne. Styrmanden holdt det for sin Pligt at sige Skipperen det. Denne havde vel seet og tilladt mine Jagttagelser, men betragtede dem kun som en unyttig Tidsfordriv, der ikke kunde føre til noget Resultat. Da han nu erfa-

rede, at jeg vovede at controllere ham, blev han i høieste Grad forbittret, og dersom ikke Styrmanden var traadt saa bestemt paa min Side, dersom ikke Skipperen selv, da han havde besindet sig, havde indseet, at han maatte benytte ethvert Vink, der kunde forskaffe ham nogen Oplysning i hans betænkelige Stilling, havde jeg let kunnet blive udsat for dette raae Menneskes Mishandlinger. Men nu nedlod han sig til at prøve mine Jagttagelser. Vinden blev nu mere gunstig; ja der indtraad næsten Vindstille.

Da Havets ubehagelige Bevægelse, naar en Storm ophører, havde lagt sig lidt, drev vi en heel Dag usikkert omkring. Seilene hang slappe; Strømningen var vestlig; den iagttagne Høide 58 Grader. Vel vare mine Bestemmelser meget usikkre, dog vovede jeg den Paastand, at Murry-Firth ikke kunde være langt borte. Vor Cours var, da Vinden nu igjen reisde sig noget, hele Natten igjennem sydvestlig, og da Dagen brød frem, opdagede vi de skotske Kyster i en betænkelig Nærhed. Vi kunde kjende Skove og Huse, og Vindens forandrede Retning tillod os lykkeligviis at bortfjærne os fra Landet. Denne Begivenhed forskaffede mig Agtelse, saavel hos Skipperen

som hos Styrmanden; men den Førstes hemmelige Forbittrelse kunde ikke blive mig skjult.

Stormen reisde sig igjen; vi vare nu i fjorten Dage drevne omkring i Nordsøen. Der opstod igjen en Strid. Skipperen vilde ikke troe det, da jeg paastod, at vi vare paa Høiden af Elbmundingen. Det var en klar Dag; Stormen var yderst hæftig, enkelte Skibe med kortrebede Seil hævede sig paa Spidsen af Bølgerne og skjulde sig igjen. Jeg troede blandt disse Skibe at gjenkjende den Koffardimand, hvis Skipper havde medgivet osÆrinder. Vi søgde at nærme os; gjennem Raaberen blev der gjort Kapitainen Spørgsmaal. Min Gisning blev bekræftet; vi gjenkjendte Kapitainen; vi befandt os udenfor Elbmundingen og nogen Tid efter opdagede vi Helgoland. Vi vare nødte til at løbe ind i Elben. Den hæftige Storm rasede fra Vesten ind i Mundingen, og det var umueligt at holde Søen. Vi trydsede — to store Skibe tilligemed os — uden for Helgoland, men ingen Loods vovede sig ud. Henimod Aften ankrede vi, men den stigende Flod hævede Vandet, Ankeret blev revet løs fra den sandige Grund, Skibet erholdt hæftige Stød, Masterne bleve kappede, midt i denne Forvirring og Angst søgde de fem engelske

Matroser at bemægtige sig den store Baad. I „de fire Nordmænd" har jeg udførligt beskrevet dette Skibsbrud og vil ikke gjentage Fortællingen.

Den med femten Mand besatte sidste Baad forlod det mastløse, synkende Skib; om Natten drev Strømmen det fire eller fem Mile ud i det vide Hav; jeg var saa udmattet, at jeg næsten blev ligegyldig mod enhver Fare. Jeg havde forend Skibsbruddet arbeidet i flere Dage som Matros; da jeg derpaa vilde sove ind i Køien, stødte Skibet an. Den bestandigt stigende Fare, de engelske Matroser Oprør, Kampen med disse, endelig Skibets Synken dannede paa hverandre følgende Momenter, der bestandigt satte mig i stor Spænding. Jeg laa uvirksom paa Bunden af Baaden; Bølgerne brødesig, i det vi søgde at gjennemskjære dem og styrtedetildeels ind i Baaden. Bestandigt maatte Vandet øses ud; Roningen, Vandøsningen, Bølgernes Brusen, i det de brøde sig mod Baaden, de Engelskes Mumlen, de plattyske og danske Bønner, dannede en forunderlig Verden i den vaade, stormfulde Nat, som omfavnede mig som en Drøm. Jeg var gjennemvaad og Søvandet lysde paa mit Legeme med sit phosphoriskt Skin. Det var den anden Nat, jeg saa

ledes oplevede paa det aabne Hav i en Baad. Den faste, men dog sløve Bevidsthed, at vi vare indviede til Døden, ledsagede mig bestandigt; en egentlig Dødsangst følede jeg ikke. — Var det den ungdommelige Livskraft, som holder Tanken om Døden fra sig saalænge som der synes at være noget fjærnt Haab tilbage, der beroligede mig? Saa meget er vidst, jeg ventede ved ethvert Bølgeslag, der med usædvanlig Magt slog ind i Baaden, Døden med en Rolighed, der, som jeg formoder, dog skjulde et stille Haab i sig. Det var efter Klokken sex om Morgenen, da vi opdagede en Koffardimand; det var den fra Altona, som vi nu saae tredie Gang, og som var bestemt til at redde os; ikke ganske uden Fare tog Skibet os op; det selv drev for sit Anker.

Det er en selsom Følelse, at see sig paa en saadan Maade pludseligt reddet af en stor Livsfare, en gjennemtrængende Opjublen af den hele Tilværelse, en voldsom Glæde, der bryder frem af de dybeste Livskilder. Den Fare, i hvilken Skibet var, syntes Kapitainen og Mandskabet betænkelig; vi derimod følede os fuldkommmen sikkre. Da Styrmanden, der ligesom de engelske Matroser, i kort Tid havde lidt to Gange Skibbrud, omfavnede mig og ønskede mig

til Lykke med at jeg i mine unge Aar havde gjort en saa misundelsesværdig Erfaring, følde jeg Sandhe- den af hans Lykønskning; det var mig virkelig, efterat jeg var reddet, som om denne Begivenhed var noget meget Ønskværdigt.

Det er, som man forsikkrede mig, en Vane, at de Skibbrudne forlade Skibet, at lade Dyrene tilbage; saa længe der befinder sig et levende Dyr paa Skibet have de Strandede ved Redningen af Godset nogle Fordele. Jeg havde medbragt en stor Hund fra Ber- gen; den var mig meget kjær; det var en Nyfound- lænder; den tjende mig til Beskyttelse. Det vilde have været farligt, at angribe mig personligt, og selv mod den forbittrede Skipper ydede dens Nærværelse mig en bedre Beskyttelse, end Styrmandens. Den blev tilbage paa Skibet; jeg troede at den var forloren. Da vi havde tilbragt nogen Tid paa Skibet, og vare komne noget til os selv igjen, hørde vi en hæf- tig Pladsken; det var Hunden. Den blev trukken op, og det glædede mig at jeg havde den igjen. Den havde kostet mig meget i de Dage, da vi havde dre- vet omkring i Nordsøen, og det var endnu en Lykke, at den havde vidst at vinde Mandskabets Ynde- lod sig nøie med hvad der blev levnet. Men hvor-

ledes havde nu denne Hund kunnet finde mig igjen? blev den ledet af et Spor i Havet midt i den stormfulde Nat; eller havde den maaskee henimod Morgen opdaget Skibe, og allerede gjort et lignende Forsøg hos Andre, førend den svømmede til Koffardiskibet? At jeg i min daværende Forfatning ikke fandt, at den naturligste Forklaring var den sandsynligste, vil man uden tvivl finde begribeligt. Jeg troede, at see et Beviis paa dens store Hengivenhed i denne Begivenhed; jeg fandt mig forpligtet til at besvare den. Men i Gjærningen indsaae jeg vel, at den Taknemmelighed, med hvilken jeg maatte betale denne forunderlige Hengivenhed, vilde komme til at staae mig dyrt; thi jeg havde mistet Alt. Den lille Sum, som jeg havde hos mig, og som var bestemt til at dække Fragtomkostningerne, var deels betalt forud til Skipperen, deels skjænket til Kokken for at vedligeholde hans gode Villie mod Hunden, deels fortæret i Havnene. Anvisningen paa Kjøbmand L. i Hamburg var gaaet tabt ved alle mine øvrige Sager, ja selv mit gode Uhr hang i Koien, af hvilken jeg sprang hurtigt ud, da Skibet stødte an. Jeg havde siden slet ikke tænkt paa det.

Jeg var klædt i en allerede meget brugt Over-

kjole, der var bleven sønderrevet og smudset ved Arbeidet paa Skibet, og nu var fuldkommen ubrugelig. Kapitainen paa Fregatten overlod mig en allerede noget forslidt Overkjole; men jeg var rank og mager; Overkjolen hang mig som en Sæk om Livet.

Det var en smuk Morgen; Koffardiskibet lod Ankeret i Stikken, Stormen havde lagt sig, men der blæsde en rask Vestenvind; der, i det den var os behjælpelig, der vilde seile ind i Elben, holdt alle de Skibe tilbage, der vilde forlade Floden.

Saaledes viisde Tyskland, som jeg havde længes saa meget efter, sig for mig paa en meget værdig Maade. Solen kastede sine klare Straaler paa den mægtige Strøm; den stærkt beboede dansk Side laa i Nærheden af os mod Norden; de saakaldte Everter eller mindre Baade, bevægede sig mellem de større Skibe, der altid bleve talrigere, jo dybere vi seilede ind i Elben; bag efter Skibet fulgte Baaden, i hvilken vi havde reddet os.

Stormen den forrige Dag og om Natten lod formode Ulykkestilfælder; ja det synes mig, at vort Skibbrud allerede var bekjendt. Fra de Skibe, som vi kom forbi tilraabde man os Spørgsmaale: „om Mandskabet var reddet, o. s. v.“ Mig var dette

Skuespil saa nyt, saa stort; al Angst for Fremtiden var forsvunden; og den næste Nød truede mig saa meget mindre, som Søfolkene behandle enhver Skibsbrudden med stor Velvillie og ere beredte til ethvert Offer. — Skibet maatte blive liggende ved Stade. Den gule Feber herskede paa de vestindiske Øer, og den maatte holde Quarantaine. Vi Reddede fik Tilladelse til at forlade Skibet. En Blankeneser-Ewert optog den jydske Kjøbmand og mig. Vi bleve altsaa her skilte fra Skipperen og Styrmanden. Den Første havde naturligviis ingen Fordring paa mig, jeg meget mere paa ham, thi jeg havde næsten betaalt den hele Fragt ved Udlæg. Blankeneserne bragde os ikke alene uden Betaling til deres By, men satte ogsaa et ret nærende Maaltid for os. Da jeg nu betraad den høie Trappe, der førde op ad den steile Bred til Gjæstgivergaarden, og i en afslidt, alt for vidt Overkjole, der reent vanskabte mig, med nogle faae Skillinger i Lommen, hilsede paa en saa uheldspaaende Maade det Land, i hvilket jeg vilde grunde min tilkommende Skjæbne, overfaldt der mig en grændseløs Angst. Meget bidrog det ogsaa dertil, at jeg nu rundt omkring mig hørde Gamle og Unge

tale det tyske Sprog, og det i en Mundart, der var mig uforstaaelig.

I Rendsborg hørde jeg siden, hvorledes en dansk Kokkedreng, da han forlod Skibet, raabde forundret, i det han saae en Kone, der bar et Barn og hørde hende tale Tysk med det: „Hvor dumt, at tale Tysk med et lille Barn!“ Ham var det med den største Møie ikke lykkedes at forstaae Sproget, og her blev der fordret, at et lille Barn skulde forstaae det. Man leer, naar man hører dette, og dog var det en lignende, om og ved Reflexion tilbagetrængt Overraskelse, der greb mig; den kan træde mindre frem, naar man paa Fastlandet nærmer sig en fremmed Grændse; men en Søreise afskjærer alle Overgange. Styrmanden og Skipperen vare vel tyske, men taelde Dansk med mig. Den største Deel af Mandskabet bestod af Nordmænd. Under Overfarten paa Eideten blev der vel taelt Tysk, ogsaa tidligere havde jeg, baade i Danmark og i Norge underholdt mig saa godt jeg kunde i dette Sprog, men her var det et almindeligt herskende Sprogs Magt, der pludselig trængde ind paa mig, og gjorde mig det Hjælpeløse i min Stilling klart.

Vi traad ind i Gjæstgivergaarden i Blankenese.

det var sildigt om Aften, og vi vilde naae Altona. Kjøbmanden havde reddet en betydelig Sum i Bankosedler. Jeg gjorde ham begribeligt, at jeg kun derved var ganske blottet for Penge, at jeg havde besørget Udlægget for Skipperen. Jeg nævnede ham Summen, som eg havde noteret; han udbetaelde mig uden Modsigelse Halvparten; vi leiede en Vogn og kom om Natten til Altona.

Dagen derpaa ilede jeg i min saa vanfirende Dragt til Hamborg og opsøgde Kjøbmand L. Min Anviisning var gaaet tabt; jeg sagde ham det og nævnede ham Summen. Til min Forundring gjorde han ikke den ringeste Modsigelse, men udbetaelde mig den. Vistnok var Ladningen bestemt for ham; han havde vel og erholdt et Brev fra Kjøbmanden og mit Skibbrud maatte være ham bekjendt. Men mig forekom denne Beredvillighed til at udbetale Summen, hvorved jeg i det mindste for nogle Maaneder blev reven ud af min Forlegenhed, endog endskjøndt jeg ikke maatte anvende saa lidt paa de nødvendige Klæder, som en høist ædelmodig Handling. Med en grændseløs Angst nærmede jeg mig til Huset. Jeg frygtede for, at jeg i min selsomme Dragt skulde blive afviist med Skam og Skjændsel, som en bedra-

gerist Betler. Jeg saae nu al min Nød forsvunden, betragtede denne saa uventede Forekommenhed som et lykkelig Tegn for Fremtiden, og denne laa nu klar og sorgfri for mig.

Hamborg.

Saaledes var jeg da i Tyskland, men vistnok un- der Forhold og i en Omgivelse, der kun tjende lidet til at befordre mine Hensigter og Planer.

Jeg forlod den Gjæstgivergaard, i hvilken vi vare stegne af, og drog til Hamborg, hvor jeg kom ind i et beskedent Tagkammer. Det var et glim- rende Epoche for denne store Handelsstad, Pa- chegru vandt i Belgien hele Sommeren igjennem den ene Seier efter den Anden; Holland stod han aabent; Republikkens Skjæbne var allerede afgjort; en Mængde flygtende Hollændere, iblandt disse flere af de rigeste Familier vare dragne til Hamborg; den vrimlede af Fremmede, og jeg hørde Antallet anga- ves til mere end tredive Tusinde. Da de belgiske og hollandske Havne vare usikkre, trak hele Handels-

sig til Hamborg; de store Handelsherrers Luxus havde naaet den høieste Spids; de store Handelsforhold lokkede til bestandigt dristigere Foretagender, og i det Øieblik, da Alt syntes saa haabefuldt og glindsede, blev uventvivl Grunden lagt til den ulykkelige Katastrophe, der indtraf nogle faae Aar efter og for en lang Tid lammede denne Stads Handel.

Midt i denne Vrimmel stod nu den unge Mand med faa Midler, næppe Sproget mægtig, med Tanker og Planer, der her, og især i hans Omgivelse, ingen Anklang fandt, ja som endog, hvor han vilde yttre dem, ikke engang blev begrebne.

Havnen vrimlede af Skibe; det var næsten farligt at trænge sig igjennem de snævre Gader, i hvilke de Riges Equipager rullede med uforsigtige Hjul, og store Fragtvogne næppe lod en Plads for de tæt op til Væggene trængte Fodgjængere, medens Varer paa mægtige Karrer med lave Hjul blev slæbte eller rullede af flere Mænd, eller med Besværlighed trukne paa Slæder. Den mægtige Handelsvirksomhed omgav mig; alt hvad jeg hørde og saae, var mig fremmet og uforstaaeligt. I Kjøbenhavn, endskjøndt en Handelsstad, ligesom Hamborg, levede jeg bestandigt i en Omgivelse, der ikke stod i Berørelse

med Handelen. Den phantastiske Maade, hvorpaa Barnet i Helsingør havde opfattet Handelsforholdene, kunde næppe finde et Hvilepunkt her, hvor jeg kun hørde tale om Børsspeculationer, Vexler, Disconto o. s. v.

Min Omgang indskrænkede sig til to Kjøbmænd; den Ene var den allerede omtaelte L. og den Anden, en Dansk, Madsen, i Altona. L. var en Kjøbmand af ringere Rang; hans Dannelse naaede næppe ud over hans noget indskrænkede Handelskreds, og det var ikke let at imponere ham med mine Kundskaber. Han levede ganske efter Hamborgernes Viis. I hans Huus var alt simpelt, borgerligt indrettet. Konen, den ugifte Søster, vare uafladeligt beskjæftigede med Huusholdningen, med at koge og vadske. Kjøbmanden tilbragde hele Dagen paa sit Comptoir. Hver Søndag besøgde de Kirken, og i de pyntede Stuer herskede da en høitidelig Stilhed. De forlode sjeldent Huset; deres Omgang var meget indskrænket, dog lærde jeg her at kjende et Familieforhold, der overraskede mig og sikkert var af det sjeldnere Slags. En Aften fandt jeg en Mand paa mere end tredsindstyve Aar der; han forekom mig høist selsom, var, uagtet sin Alder, høist keitet og undseelig,

trykde sig usikkert om alle Livets Forhold, vovede ingen afgjørende Dom om noget, og lod sig kyse af det sagteste Indtryk. Denne Mands Opførsel satte mig i Forbauselse; jeg anfaae ham næsten for fjantet. Men nogen Tid efter erholdt jeg den selsomste Oplysning om hans Stilling. En langt ældre Mand (han var, som jeg hørde, over halvfemsindstyve Aar gammel) kom tilligemed den Tredsindstyveaarige; han var for sin høie Alder endnu meget rørig, havde et anseeligt Udvortes, og viisde sig stræng og bydende. Han var den tredsindstyveaarige Oldings Fader, og behandlede denne sin Søn, som en Dreng; denne turde næppe aabne Munden i hans Nærværelse, uden at blive viist tilbage med den største Uartighed. Som jeg siden hørde, turde Sønnen ikke foretage sig noget paa egen Haand, levede under Faderens Tugt, som en Umyndig, vovede ikke at forlade Huset uden hans Tilladelse, og engang skal den halvfemsindstyveaarige Gubbe havde raabt fuld af Forbittrelse og i mange Menneskers Nærværelse: „Jeg maa dog lære den Dreng Mores!“ Datteren, fortalde man mig, havde udholdt den samme strænge Tugt til sit sex og syrgetyvende Aar; derpaa var hun løben bort med en Degn. Medens jeg var i Hamborg døde Fade-

ren, og nu skulde den tredsindstyveaarige Yngling begynde at staae paa egne Fødder og at see sig om i Verden. Hvorledes han har baaret sig ad derme er mig ubekjendt, thi jeg har aldrig siden hørt noget fra ham.

Familien L. havde mig meget kjær; jeg var al tid velkommen, og lærde snart at tale flydende Ty endskjøndt fuldt af Feil. Naar jeg blev borte i nogle Dage, syntes de urolige, og det var kun alt for na turligt, at der opstod et Slags Tilbøielighed mellem mig og den ugivte Søster. Jeg hørde, saa at sige til Familien; en gammel Herre, der kom næsten hver Aften, Konens Fader, underholdt sig gjærne med mig, og jeg morede mig, naar han taelde om sit Liv og sine Handelsreiser. Jeg lærde først af ham at spille Kaart, nemlig Piquet, og da jeg havde dette lette Spil inde, turde jeg næppe blive borte een Af ten; vi spillede om Regnepenge.

Jeg havde paa denne Maade levet omtrent i en Maaned i Huset, da en yngre Broder kom fra Lon don. Han agerede en engelsk Dandy, syntes hver utilfreds med mit Forhold til hans Familie, søgte enhver Leilighed til at angribe mig, og om muelig at ydmyge mig. Min Klædedragt var rigtignok hel

besteden; i lang Tid bar jeg intet andet end en Overkjole og viisde, da hele Verden kjendte min Forfatning, mig ogsaa i Selskaber med denne. I Kjøbmandens Huus var dette ikke paafaldende; ja Familien, der ansaae Sparsomhed som en stor Dyd, roesde mig derfor; men den yngre Broder tillod sig engang en Bemærkning derom.' „Er det" — sagde han, — „Skik i deres Fædreland, at man besøger Selskaber i Overkjole?" „Sikkert," — sagde jeg, — „naar man ingen Anden har, og det bedste Selskab i mit Fædreland vilde aldrig tillade sig en Bemærkning derom." Han taug og Broder og Søster roesde og forsvarede mig; men han var forbittret og vovede siden et andet Angreb. Ved Middagsbordet blev der sat en Steg for mig, som jeg skulde skjære for; jeg undskyldte mig med min Ubehændighed. „Enhver ung Mand af Levemaade maa kunne skjære for!" — raabde den unge Mand, der sad lige overfor mig, triumpherende. Dette Angreb ærgrede mig, og jeg besluttede allerede ikke mere at besøge Familien. Imidlertid fattede jeg mig. „De kan altsaa uden al Tvivl skjære for," — sagde jeg og skjød Stegen hen til Broderen. „Sikkert!" — svarede han overmodigt. Med udvortes Rolighed og indvortes Forbit-

trelse svarede jeg: „De min Herre! beviser altfaa i det mindste at en Mand uden Levemaade kan skjæm for.“ Der opstod en forlegen Taushed i Selskabet men den unge Mand, der overhovedet var noget overmodig, syntes at være vant til saadanne Svar; dog var dette det sidste Angreb, som han tillod sig.

Ganske anderledes var Forholdet hos Madsen. Han havde lært meget og viisde sig som en Mand af den bedste Opdragelse. Hans Kone var mild og af fiin Dannelse; Begge, der vare høist velvillige imod mig, yttrede den største Deeltagelse i min Skjæbne og viisde sig hjælpsomme paa enhver Maade. Jeg uden den inderligste Taknemmelighed erindrer jeg de Timer, som jeg tilbragde i deres Huus, og den Godhed, som de altid viisde mig. Han havde den Gang begyndt sin Handel, levede stille, men høist anstændigt. Først for kort siden har jeg erfaret, at han skjøndt blind lever sund og i en høi Alder hos sin Familie i Heide i Ditmarsken.

Det vilde være mig overordentligt kjær dersom disse Linier endnu traf ham i Live og erindrede ham om den paa den Tid unge Mand, der nu som Di ding med Taknemmelighed erindrer hans Godhed og Velvillie.

Paa Studeringer var der i de Forhold, hvori jeg levede, rigtignok slet ikke at tænke. For mig laa den svære Opgave at aflægge det Selskab, der havde sendt mig til Norge, Regnskab for min Reise. Den hvilede tungt paa mig. Jeg havde nu mistet Alt, og istedetfor at indgive en udførlig videnskabelig Beretning, formaaede jeg kun at fortælle om min Ulykke, om mit Skibbrud. Vilde man ikke betragte det Hele som en Udflugt for at besmykke min Ladhed og den unyttigt forødte Tid. Jeg fandt hvor nødvendigt det var at skaffe et eller andet Vidnesbyrd, som jeg kunde beraabe mig paa. Lykkeligviis havde jeg efter min Reise paa Norges Vestkyst indbudet de to Læger i Bergen, til hvilke min Lærer Vahl havde anbefalet mig, til at besee de Skatte, som jeg havde medbragt. Den gamle Doctor Büttner, der i sine yngre Aar havde beskjæftiget sig med zoologiske Studier, meddeelde jeg mine Tvivl, med Hensyn til de Vanskeligheder, som jeg fandt i at bestemme og beskrive Dyrene. Vel havde han ikke beskjæftiget sig med denne Deel af Naturhistorien, vel tillod hverken hans Kundskaber, eller hans Tid ham at være mig behjælpelig, men dog var han bedst underrettet om mine Vestrø-

belser og om de Skatte, jeg havde samlet; jeg be-
raabde mig paa ham.

En anden Angst plagede mig ikke lidet. Mit
Skibbrud i Forbindelse med mit Ophold i Norge
og med den dumdristige Beslutning at give mig fuld-
kommen til Priis for alle Tilfælder i et fremmed
Land, forekom mig selv saa lig et Digt, at jeg
maatte befrygte for at det ogsaa vilde forekomme mine
Venner saaledes. Virkelig erfarede jeg siden, at
denne Frygt ikke var ugrundet.

Da min første Skrivelse med den udførlige Ef-
terretning om min Søreise, om mit Skibbrud, kom
til Ole Hieronymus Mynster, og blev forelæst flere
af mine Venner, herskede der, som de fortalde, først
en Forbauselse, derpaa en fornærmelig Taushed, indtil
til endelig den lidet skaanende O. H. Mynster raabte:
„Det er Pinedød Løgn!"

En ung Mand, der siden udmærkede sig som
Digter, kom til Universitætet i Kjøbenhavn; han var
fra Bergen, og hans Navn var Sagen; der kunde
mit Skibbrud naturligviis ikke være ubekjendt og da
jeg under mit Ophold havde gjort megen Opsigt,
blev det naturligviis ofte omtaelt.

I mine Breve besvoer jeg nu mine Venner

saasnart som mueligt at sælge min Samling og mine Bøger. I det Svar, som jeg erholdt, blev der vel ikke yttret nogen Tvivl om min Beretning, men om mit Skibbrud var Talen dog saa lidt, at jeg med inderlig Ærgrelse læsde deres Tanker mellem Linierne. Min dumdristige Beslutning blev uden Skaansel dadlet. „Du maa nu bøde for Din Daarskab; vi kunne her kun gjøre lidet for Dig," — skrev O. H. Mynster; — „Salget af Dine Sager er forenet med mange Vanskeligheder, naar Du ikke vil hensælænge dem for en saa ringe Sum, at Din Gjæld her næppe kan blive betalt, og Du erholder slet Intet." Dog vare mine Venner yderst forskrækkede over min Forfatning. Rahbek foreslog mig literairt Dagleierarbeide, Correspondentsartikler for Maanedskrifter, Oversættelser af tyske Romaner, o. s. v. I Grunden havde jeg selv tænkt paa saadanne Arbeider. Hvad Göthe allerede tidligt havde været mig, er Læseren bekjendt. Den første Deel af Wilhelm Meister var netop udkommen, og endnu førend Efterretningerne ankom fra Kjøbenhavn havde jeg oversat et Par Kapitler. Dette Forsøg vilde nu slet ikke lykkes. For Oversættelsen fandtes der ingen Forlægger, og for at samle interessante Correspondents-

Efterretninger, maatte jeg leve i en Omgivelse, til hvilken jeg aldeles ikke kunde forskaffe mig Adgang. Min Ubehændighed var i denne Henseende virkelig utroelig. Jeg forstod aldeles ikke at fremskynde en gunstig Forbindelse. Da jeg var mig min Armod bevidst, imponerede Bogladerne mig endog saaledes, at jeg ikke vovede at træde ind i Nogen.

Imidlertid hengik Tiden og den Smule, som jeg havde at raade over, tog paa en betænkelig Maade af. Paa Arbeider var der ikke at tænke. Den af Mennesker vrimlende Stad, det nærliggende Altona, de vidtudstrakte Forstæder hen ad Bergedorf, de prægtfulde Landsteder og Haver langs med Elben, gav mig tilstrækkelig Beskjæftigelse, og endnu engang traad et bevæget ydre Liv mig kraftigt imøde og rev mig hen.

Naar jeg paa Børstiden saae de Handlende med iilsomme Skridt gjennemskjære Gaderne, naar paa Børsen selv den tætte Menneskevrimmel traad mig imøde og jeg hørde en Mumlen af saa mangfoldige og hverandre krydsende Samtaler, naar jeg betænkte, at enhver saadan Samtale berørde en anden Interesse, forstyrrede længe nærede Forhaabninger, og afgjorde hele Familiers Skjæbne, — kunde jeg dukke saa fuldkommen ind i de menneskelige For-

holds store Almindelighed, at min egen Stilling forekom mig aldeles smaalig og nbetydelig. Men i Baggrunden lurede dog Drivten til Selvopholdelse, der efter en saadan Adspredelse vaagnede desto mægtigere.

Det var en skjøn Vinter; Sneen bedækkede Egnen; Veiret var klart; jeg kunde ugentlig opsige mit lille Tagværelse; Alt, hvad jeg besad, lod sig med Lethed pakke ind i en lille Vadsæk, og, saaledes bærende min hele Eiendom, besluttede jeg at tiltræde en større Vandring.

I de mindre Stæder, i Gjæstgivergaardene, hvor jeg lod mig nøie med en kold Stue og et maadeligt Leie, kunde jeg behjælpe mig ligesaa billigt, som i Hamborg, og i denne Tid bragde virkelig Angsten mig, tværtimod min Natur, til at agte endog paa den mindste Udgivt. Min Hund ledsagede mig som min Beskytter, ja, det var især den, der bestemde mig til at forlade Hamborg for nogen Tid, thi der var det vanskeligt og fordrede store Udgivter at ernære den. Jeg var paa denne Reise aldeles overladt til mit Lune; blot Retningen mod Rendsborg undgik jeg; der levede min Fader og jeg kjendte intet Fortrædeligere, end at maatte tage min Tilflugt til ham

i min daværende Forfatning. Jeg vandrede igjennem Landsbyer og Stæder og kom til Fæstningen Glückstadt. Jeg veed ikke hvad der egentlig behagede mig her; det var maaskee meest de gamle Vertshuusfolks Venlighed i en lille Gjæstgivergaard. Jeg hensnakkede Aftenerne med dem; jeg fortalde dem om mit Skibbrud, og de gamle trohjertede Mennesker, der behjalp sig selv kummerligt, lod mig paa den troskyldigste Maade tage Deel i deres Glæder og Lidelser; ved Bankerotter havde de mistet moisommeligt erhvervede Summer, paa en Grønlandsfarer deres eneste Barn; det forekom dem som en Lettelse, at finde et deeltagende Menneske, der græd med dem, naar de udgjøde Taarer ved Mindet om deres Søns Død.

Men her skulde jeg selv opleve Noget, der rystede mig dybt. Fæstningsvolden eller et stort Dige mod Elben, laa i Nærheden af Gjæstgiverstedet. Hunde turde ikke bestige disse Volde og Diger, og jeg var meget bekymret for min Nyfoundlænder. En Dag gik jeg i dybe Grublerier over min egen Skjæbne og mine Vertshuusfolks Lidelser tæt neden under Volden, da jeg hørde et Skud falde ovenfor. Jeg veed ikke hvad det var, der pludseligt ængstede mig. Min Hund havde ledsaget mig; jeg saae den ikke

den kom ikke, da jeg kaldte paa den, men jeg opdagede Spor i Sneen, som den havde efterladt, da den var klattret op ad Volden. Fuld af Angst besteeg jeg Volden; jeg havde vundet Voldskytten ved en lille Sum; han havde lovet, at han kun vilde bortjage, ikke dræbe Hunden. Han traad mig selv forskrækket imøde, paastod, at han kun havde seet den krumme forte Ryg over Sneen, at han ikke havde kjendt min Hund og derfor skudt den. Jeg fandt det stakkels Dyr, det slikkede endnu døende min Haand.

Man maa sætte sig ind i min daværende Stilling, for at fatte den fulde Betydning af et saadant Tab; Jeg var dybt rystet; selv Voldskytten viisde en stor Deeltagelse. Jeg havde næsten i fire Uger opholdt mig i Glückstadt, nu drev det mig afsted. Regningen i Gjæstgivergaarden var saa ubegribelig ringe, at det var mig indlysende, at de gode gamle Folk kun vilde lade mig betale, for ikke at fornærme mig.

Jeg gik nu uden min gamle trofaste Ledsager tilbage til Hamborg. Jeg følde mig ubeskrivelig forladt; jeg blev plaget af en indre Angst for Fremtiden, som jeg endnu aldrig havde følt. Den daglige Omsorg for Hunden og dens Forpleining, det Offer, dens Underholdning kostede mig, beskjæftigede mig,

gjorde mig den dyrebar; at jeg havde mistet det eneste levende Væsen, der ubetinget sluttede sig til mig, syntes mig, som et dunkelt Varsel at hentyde paa en dunkel Skjæbne. Alt det udvortes og indvortes Farlige ved min Stilling blev mig paa een Gang klart. Jeg havde nu drevet omkring i to Maaneder, ganske overladt til mine Phantasier, uden nogen bestemt videnskabelig Beskjæftigelse. Skrivter læsde jeg vel, efterhvi Tilfældet bragde mig dem i Hænderne, men de vare for det meste af det lette Slags, og mere skikkede til at frembringe vilde phantastiske Drømme, end til at dæmpe dem. Det vedvarende adspredte Liv paa Gaderne, i Omegnen af Staden, i Gjæstgivergaardene, paa Kaffehusene, i Vinkjælderne, bestandigt blandt Mennesker, der vare mig fremmede, forhindrede mig i selv at producere Noget. Jeg erindrer ikke, i denne hele Tid at have skrevet noget Sammenhængende, som et Digt, en Fortælling, en Række af videnskabelige Tanker; og dog kogde og bruusde det i mig, og jeg var bestandigt, ikke blot greben af min ydre Forsatning, men ogsaa hæftigt bevæget; men det var gigantiske Drømme, uformelige Ahnelser, der ikke formaaede at paatage sig nogen Skikkelse. Begivenheder og Tan-

ker dannede et forvirret Virvar; det indre og ydre Liv vare saaledes forviklet i hinanden, at en klar Adskillelse ikke var tænkelig. Der gaves Timer, ja Dage, i hvilke jeg troede, greben af en piinlig Angst, at have forglemt Alt, hvad jeg med tidligere Møie og Anstrængelse havde lært. Jeg søgde da at fatte en eller anden mig velbekjendt Gjenstand, at følge den i sin Sammenhæng; den pinende Angst steeg, jeg følde mig legemlig beklemt; Aanden stand-sede, som om der hvilede en trykkende Byrde paa mig, som jeg ikke formaaede at afkaste; aandig tom stod jeg der og kunde ikke besinde mig paa Noget. Saaledes havde jeg indvortes oplevet, hvorledes Ar-mod og ulykkelige Forhold kunne nedtrykke en duelig ung Mand og vel ogsaa ikke sjeldent ødelægge ham. Dette er en sørgelig Erfaring, der, fra dette Øieblik af, har dannet en mørk Baggrund i mit hele Liv. Mit senere Liv, som Universitætslærer, har kun altfor ofte ført mig unge Mænd imøde, der vare i den samme Forfatning, som den, hvori jeg den Tid var. Jeg har ofte nok seet dem nær ved Afgrunden, og en indre, piinlig Deeltagelse har da fremkaldt den oplevede Angst, saa at jeg var tvungen til at bære den fremmede Ulykke, som min egen, især naar jeg,

hvilket kun altfor ofte var Tilfældet, ikke var i Stand til at hjælpe og redde.

Jeg kom tilbage til Hamborg; jeg behøvede ven- skabelig Deeltagelse, og ilede til Kjøbmand B. I min mørke Stemning var jeg ikke tilbøielig til at betroe Andre min hele trykkende Forfatning. Jeg havde forladt Staden uden at lade Nogen det vide; da jeg nu traad ind i Stuen, styrtede Mand, Kone og Søster mig jublende imøde. Søsteren svømmede i Taarer: „Gud ske Lov, at De er der!“ — raabte hun, — „Hvor har De været?“ De bestormede mig med Spørgsmaal. Da jeg i nogle Dage ikke havde viist mig, havde Kjøbmanden opsøgt mig i min Bo- lig og var bleven hæftigt forskrækket, da han havde erfaret, at jeg havde forladt den for bestandigt. De ventede nu fuld af Bekymring at høre fra mig; jeg kom ikke og deres Angst steeg. Vel havde jeg aldrig yttret mig om min usikkre Fremtid, men da jeg kun var lidet skikket til at forstille mig, maatte min indre Kummer og min tankefulde Adspredelse vel have været paafaldende for velvillige og deeltagende Ven- ner. De gjættede det Ulykkelige i min Stilling, og deres Deeltagelse og store Glæde ved nu at see mig igjen, rystede mig dybt.

Jeg maatte nu fortælle Alt, og fremstillede min Reise som en blot Lune. De klare, tørre og rene Vinterdage havde, imod min oprindelige Hensigt, lokket mig videre. De gamle Vertshuusfolks venlige Godhed rørde dem, min Hunds Død bedrøvede dem.

Efter nogen Tids Forløb opfordrede Kjøbmanden mig til at træde ind i en anden Stue med ham; han ønskede at tale med mig alene. Hvor overrasket blev jeg ikke nu, da han tilstod mig, at han havde gjennemskuet min Forfatning, og foreslog mig at arbeide paa hans Contoir og at lære Handelen. "Jeg har;" — sagde han, — "mærket Deres Tilbøielighed til min Søster." Kort sagt, Forslaget laa klart for mig, jeg skulde ægte hans Søster, blive Handelscommis og siden Associé af Huset.

Jeg kom i den piinligste Forlegenhed; at yttre Noget, der kunde krænke en Familie, der havde behandlet mig med saa megen Velvillie, syntes i høieste Grad dadelværdigt, ja, var mig aldeles umuligt. Med Hensyn til mit Forhold til hans Søster havde jeg Lidet eller Intet at bebreide mig; hun var ældre end jeg, og omendskjøndt hun havde noget Behageligt og Tiltrækkende, dog ingenlunde smuk. Hendes Opdragelse og Dannelse forhindrede enhver betydelig

Underholdning. At et ungt Menneske, i en trykkende Stilling, er tilbøieligt til med Hengivenhed at slutte sig til et qvindeligt Væsen, der kommer ham deeltagende imøde; at han under saadanne Omstændigheder kan komme i et fortroligt, ja paa en Maade ømt Forhold til en Pige, er begribeligt; dog var det aldrig faldet mig ind, at tillægge dette Forhold en dybere Betydning. Paa en Erklæring havde jeg aldrig tænkt, og den Tanke, at gifte mig, var mig frygtelig. Jeg var ogsaa overbeviist om, at Pigens Tilbøielighed var ligesaa lidet dyb som min. Naar jeg imidlertid overlægger alle Omstændigheder, synes Broderens Erklæring mig meget naturlig. Disse Menneskers Opdragelse var jævn og borgerlig, aldeles uden nogen Tilsætning af det Pjantastiske. Et Forhold, som det mellem Søsteren og mig, erholdt nødvendigviis fra min Side et poetisk Anstrøg. Vore Meddelelser bleve, endskjøndt jeg er mig bevidst at vi aldrig taelde om Kjærlighed, bestandigt inderligere, og det, der i en mere dannet Familie ingen Følger vilde have havt, maatte af disse simple Mennesker, udlægges som et Tegn paa alvorligere Hensigter. Uden al Tvivl havde min Personlighed imponeret; man kunde troe, at et ung-

Menneske med min Dannelse og mine Kundskaber, vilde, naar han først var bleven bekjendt med Forretningerne, give deres Handel et nyt Sving, og saaledes var, som det altid er Tilfældet hos saadanne Mennesker, vel en forstandig Beregning ligesaa virksom ved dette Forslag, som Velvillie.

Jeg har ofte erfaret, at naar man pludseligt bliver sat i en uventet Stilling, naar man bliver tvungen til at gribe hurtige Forholdsregler, uden at have Tid til at overlægge, er det sikkre Instinct en bedre Veiviser, end al Reflexion. Jeg indsaae, at begge disse Forslag, at blive der for at lære Handelen og derpaa at gifte mig, vare nøie forbundne med hinanden. Derpaa grundede jeg min Opførsel. Jeg forestillede min Ven, da jeg dog nu maatte tale om min Forfatning, at det Betænkelige ved den kun var forbigaaende, at min Familie og andre Forhold i mit Fædreland inden kort Tid vilde forbedre min Stilling; og selsomt nok, i det jeg forsøgde at vise den venligtsindede Mand min Forfatning i et venligere Lys, forekom den mig selv saaledes og Kummeren, der plagede mig, syntes mig overdreven. Det var mig let at overbevise ham om min Udueligbed til Handelsforretninger, og om det Taablige i at op-

give en Løbebane, som jeg ikke uden Held havde betraadt. Om Forholdet til hans Søster udtrykte jeg mig noget vaersomt, ja, jeg vovede at yttre, at en Forbindelse med hans Familie var mig ønskværdig, dersom jeg turde haabe, at hun vilde forbinde sig med en ung Mand med usikkre Udsigter, der endnu i en Række af Aar ikke kunde tænke paa at gifte sig, og som i ethvert Tilfælde da maatte nedsætte sig i en lang Afstand fra Hamborg.

Jeg havde truffet den rette Tone. Kjøbmanden selv syntes meget tilfreds med den besindige Maade, hvorpaa jeg drev denne Sag ligesom en Forretning. Han bad mig imidlertid om at forlade Huset, uden at vende tilage til hans Familie; Ingen kunde være mere tilfreds med dette Forslag, end jeg. Saa lykkeligt, som jeg havde hjulpet mig igjennem hos Kjøbmanden, saa fuldkommen raadvild vilde jeg have været ved at staae ligeoversor hans Søster.

Dagen derpaa fik jeg et Besøg af L. selv. Jeg tilbragde Middagen hos Familien; om det, som jeg havde taelt med Broderen om, blev der ikke yttret det mindste; og om end Forholdet mellem mig og Søsteren var noget koldere, var Forskjellen dog næppe at mærke.

Jeg havde tilbragt denne første Nat i et Gjæstgiversted; nu foreslog L's. Svigerfader mig at flytte ind paa et Værelse i et Huus, der tilhørde ham, igjen et Qvistværelse. Huset var leiet bort til en Vert; Leien for mit Værelse var meget ringe. Jeg levede her i tre eller fire Uger. I denne Tid erholdt jeg den Efterretning, at nogle af mine Sager vare blevne reddede fra Vraget af Skibet. Det var intet andet, end den zoologiske Deel af Gmelins Udgave af Liné. Uhret troede jeg, at have seet hænge i Blankeneserens Stue; jeg vovede ikke at fordre det.

Fra nu af blev min Forfatning bestandigt mere betænkelig; Brevene fra Kjøbenhavn gav mig slet ingen Trøst. Summen blev hver Dag ringere og truede med ganske at forsvinde. Jo høiere min Nød steeg, desto mere trak jeg mig tilbage fra Kjøbmand Madsen i Altona, og fra Familien L. Jeg levede i hele aatte Dage af Æbler, Pærer og Simler. Den sidste lille Sum var allerede forsvunden. Nu blev jeg syg og det for første Gang greben af en inflammatorisk Angina, en Opsvulmen af Tonsillardruserne, en Sygdom, der siden oftere har overfaldet mig. Jeg havde allerede tidligere bemærket, at det Selskab, der forsamlede sig i Huset, ingenlunde var det

anstændigste; det var Matroser med deres Tøser, og ikke sjeldent opstod der Larm og Trætte. Da jeg henimod Aften kom syg hjem, og blot under de hæftigste Smerter kunde tale og synke, saae jeg en oplyst Sal og hørde Dandsemusik. Kun med Møie lykkedes det mig at faae et Par Kopper The af Verten og en Simle. Jeg bar selv det, jeg havde faaet, op paa mit Værelse og sank nu træt og udmattet ned paa min Seng. Jeg sov undertiden uroligt ind og vaagnede igjen, greben af en hæftig Feber; den hvirvlende Vandsemusik tonede, det forvirrede Skrig trængde ind i min Stue og et Slags Fortvivlelse havde grebet mig. Det var Midnat; Dandsemusikken var forstummet; men Skriget, der bestandigt blev hæftigere, overtydede mig om, at der var opstaaet en betænkelig Strid mellem Gjæsterne. Paa een Gang hørde jeg, at Nogen styrtede hurtigt op ad Trapperne. Flere fulgde efter; min Stuedør blev voldsomt reven op; en ophidset, halvberuset Matros styrtede med ængstlieg Miner ind, Andre, der forfulgde ham, bagefter, og jeg saae en truende, farlig Kamp opstaae i min egen Stue og tæt foran mit Sygeleie.

Imidlertid vare Vert og Vertinde hurtigt ilede

til; Synet af en Syg syntes at bringe de Halvberusede til Besindelse; hele Sværmen forlod larmende og under en bestandig Trætte mit Værelse og lod mig tilbage i et trøstesløst, natligt Mørke.

Jeg havde været forloren, dersom ikke de tvende venligtsindede Familier havde forespurgt sig om mig. De bleve forskrækkede, da de erfarede, i hvilken Forfatning deres Sendebud havde fundet mig. Nu var der strax Hjælp ved Haanden: Læge, Lægemidler, styrkende Spiser, saaledes som jeg formaaede at nyde dem. Sygdommen veeg efter ni Dage, og jeg kom mig igjen.

Mit trodsige Sind var brudt; jeg indsaae, at jeg var nødt til at forlade Hamborg paa hvilken Maade det end maatte skee. Efter Samtalen med Kjøbmand L. kunde jeg ikke beslutte mig til at henvende mig til ham. Men Kjøbmand Madsen i Altona kom mig imøde paa Halvveien. Min Fader var ikke langt borte; han levede i Rendsborg; hos ham min yngste Broder som Underofficier paa Avantage, og min ældste Søster, der var vendt tilbage fra sine Slægtninger i Odsherred, for at føre hans Huusholdning, tilligemed den gamle Pige. Jeg havde vel skrevet til dem fra Norge, men ikke efter mit Skibbrud fra Ham-

borg. Jeg haabede bestandigt paa en Forandring i min Forfatning og vilde ikke belæsse min Fader, der selv levede i en høist indskrænket Stillng, med nye Sorger.

Nu var jeg nødt til at gjøre ham bekjendt med hele min trøstesløse Forfatning. Fra Kjøbenhavn havde man gjort mig det Forslag at gaae til Kiel og der at leve af at give Undervisning, eller af at holde Forelæsninger; og det er mig ubegribeligt, at jeg ikke selv valgde denne Vei, da jeg endnu besad en lille Sum. Jeg bad nu min Fader om at unde mig en Plads i sit Huus, saalænge som det var nødvendigt, for, ved Hjælp af mine Venner i Kjøbenhavn, at bringe en lille Sum sammen, hvorved jeg kunde udruste mig tilstrækkeligt, for at kunne træde anstændigt op i Kiel. Jeg kjendte min Fader. Bebreidelser, som jeg meget vel følde, at jeg havde fortjent, traf mig slet ikke. „Jeg deler," — skrev han, — „min sidste Bid Brød med Dig; til herbid jeg længes efter at see Dig!"

Jeg forlod altsaa Hamburg og midt om Vinte[r] en bragde den agende Post mig til min arme Fader

Rendsborg.

Denne levede i høieste Grad nedtrykt. Han havde truffet et Forlig med sine Creditorer, og maatte overlade dem en stor Deel af sine Indkomster. Hvor ydmyget jeg traad ind i hans Huus, er let at begribe. Man tillade mig at ile hurtigt hen over denne haarde Ydmygelsesepoche; den varede desværre kun altfor længe. Jeg kan selv i dette Øieblik ikke klart gjennemskue hvori det laa, at det ikke kunde lykkes mine Venner i Kjøbenhavn at skaffe de Anbefalinger og den lille Sum, der behøvedes til min første Indretning i Kiel. Jeg kan ikke sige, at min Fader leed Nød, endog, da jeg kom til, kunde hans Forfatning ved den aldeles simple Indretning af hans Huusholdning, ikke blive forværret; men min Fader var ikke vant til saadanne Savn, som de, der her bleve fordrede, og min Stilling ængstede ham.

I Rendsborg betragtede man mig i Almindelighed som en forfalden, forulykket Student, der nu, da hans gamle Fader skulde vente Understøttelse af ham, laa ham til Byrde.

Ved saadanne Leiligheder bliver man ikke staaende ved det Simpleste. „Det Menneske gjaldt jo for et

Geni," — sagde man mellem sig selv, — "hvad er der nu blevet af ham?" — "Han er bleven ruineret ved Udsvævelser," — paastod en Anden, — "han er bleven sløv, og vil vel, naar han har bragt sin Fa- der til Bettelstaven, selv ende i Hospitalet."

I Kjøbenhavn gik det Rygte om mig, at jeg havde ladet mig hverve i Preussen — nu, jeg er og saa bleven preussisk Soldat og skammer mig ikke derved. —

I denne Tid levede jeg, vel ofte bedrøvet over min Faders Armod, men i det Hele roligt og stille, og, som det forstaaer sig af sig selv, i stor Eensomhed. Min yngste Broder sluttede sig af sin hele Sjæl til mig, og jeg var forbauset over det dybt opvakte aan- dige Liv, der bevægede sig i ham. I enhver lyst Stad findes der enkelte Mennesker, der tage Deel i Tidens aandige Bevægelser: Præster, Læger, Skole- lærere, vel ogsaa en eller anden Embedsmand. Saaledes havde det ikke manglet min Broder, og saaledes manglede det heller ikke mig paa Hjælpemid- ler. Min Broder drev et meget udbredt historisk Studium; sin Videnskab selv søgde han theoretisk at opfatte; mathematiske Kundskaber havde han erholdt ved vor ældste Broder; enhver Time, som han havde

tilovers, anvendte han paa sit Studium; man kaldte ham af Spot den lærde Underofficier, og da der næppe var en Officier i den derværende Garnison, i det mindste blandt dem af den ringere Classe, der beskjæftigede sig paa en lignende Maade, maatte hans Studium bestandigt isolere ham mere og mere. Hans Avancement blev slet ikke befordret derved; i det mindste vare hans Udsigter for den næste Fremtid høist mørke. Hvor inderligt vort Forbund under saadanne Omstændigheder maatte blive, er begribeligt. Det var gavnligt for os Begge; vi lærde i denne Ting ganske at lade være at tage Hensyn paa ydre Forhold, og vi ventede ingen Løn, vi fordrede intet Bifald, vi løsde ingen Opgaver; intet Udvortes og heller ingen usikkre Forhaabninger forstyrrede os. Der maatte vel leve en inderlig Trods i denne ikke ganske frivillige Resignation, men den forskaffede os Nydelser og Glæder, som Ingen ahnede; aldrig har jeg været flittigere.

Paa en slappende Adspredelse, der i Hamborg havde grebet mig, fulgde en aandig Energi, som jeg ikke havde kjendt siden jeg forlod Kjøbenhavn. De Bøger, som jeg her forefandt, kom mig kun tarveligt til Hjælp; men nu viisde min sikkre og usædvanlige Hu-

kommelse sig. Jeg besidder Udarbeidelser fra hiin Tid, der sætte mig i Forbauselse, naar jeg overveier de ringe Hjælpemidler, der da stode til min Tjeneste.

Det Eneste, der i denne Tid forstyrrede mig, vare Breve fra Kjøbenhavn. De maatte forstemme mig, og jeg skulde erfare, at det eneste jordiske Tab, som jeg kunde lide, endnu forestod mig. I Sommeren 1795 udbrød der en Ildebrand i Marine-Etablissementet (paa Holmen). Den var farlig; den hæftige Vind kastede nogle Gnister paa et af de største Taarne i Staden; Kirken var tæt omgivet af Huse; Sprøiterne kunde ikke naae det brændende Taarn, flammende styrtede det ned og antændte en Gade. Vinden udbredte Ilden med stor Hurtighed; en Trediedeel af Staden blev lagt i Aske, og min lille, moisommeligt erhvervede Eiendom, Bibliothek og Samling, blev fortæret af Luerne. Jeg var nu ganske blottet for Alt; mit sidste Haab havde grundet sig paa denne Besiddelse. Jeg havde engang næret den Forhaabning, at Arveprindsens Søn, den nuværende Konge af Danmark, den Tid ti Aar gammel, vilde kjøbe denne Samling. Jeg erindrer ikke om dette Haab forsvandt, eller om Kjøbet blev forsinket.

Nu var jeg aldeles afhængig af mine raadvilde Venners Hjælp; jeg vil ikke nægte dem Iver, men jeg maa nægte dem Behændighed. Hvor betydeligt dette Tab end var i min Stilling, overvandt jeg det dog. Det forstyrrede mig kun en kort Tid i mine Studeringer. Saaledes overladt til mig selv, blev jeg tvungen til at raadføre mig med mine Kundskaber. Trangen til en aandig Sammenknyttelse af Gjenstandene opvaagnede bestandigt hæftigere, fordrede hæftigere at tilfredsstilles, jo mere den overveiende Aand var overladt til sig selv. Mange Anskuelser, der senere begrundede mit Rygte, fremspirede paa den Tid, om de end ikke kom til Modenhed. I Bevidstløshedens Afgrund slumrede endnu Ideen om Tilværelsens levende Eenhed, men den vorde, instinctmæssigt aagrende, op af den skjulte Grund, og det combinerende Talent traad frem, med en frembringende Kraft, der overraskede mig. Jeg følde en uudgrundelig Glæde; der ligger i den levende Combination af den frembringende Kraft, der ligger i denne selv en Tilværelsens indre Vished og Sandhed, der rigtignok altid vil blive fremmed for den dialectiserende og reflecterende Tid. Medens Spot, Haan og Foragt traf den, som det lod, forulykkede

Yngling, følde han sig lykkeligt greben af en aandig Jubel, og kunde dele sin Lykke med en inderlig elsket Broder. Denne forstod mig ganske; han var min første Discipel, og mit Foredrag var et Privatissimum i egentligste Forstand.

Saaledes hengik et heelt Aar, og endelig kunde jeg, nødtørftigt udrustet, og med en varm Anbefaling fra Wahl til Professor Fabricius, forlade Rendsborg, og stige af i en Privatbolig, der var leiet til mig i Kiel. Jeg besad fem Daler, da jeg begyndte mit Levnetsløb i Kiel.

Men en Begivenhed maa jeg omtale, der rystede mig dybt under mit Ophold i Rendsburg. Fæstningen ligger i en meget sørgelig, flad og sandig Egn. Kun en liden Skov træder ud af den nøgne Slette, omtrent een Fjerdingvei fra Staden. En lille Fæstning har altid noget ubeskriveligt Mørkt. Jeg kunde slet ikke blive den Tanke qvit, at jeg var en Fange. Selv naar jeg gik ud af Portene, følde jeg mig kun som en, der for et Øieblik var given fri, og som om Aftenen igjen maatte vende tilbage til sit Fængsel. Denne Følelse blev endnu forøget ved Besætningens Beskaffenhed. Den bestod for største Deelen af hværvet Mandskab, hvis Troskab var meget mis-

tænkelig. Denne Fæstning blev altsaa virkelig af Besætningen ansect som et Slags Fængsel, og dog var Desertionen meget hyppig. Om Aftenen, naar den Flygtede blev savnet efter Tappenstrøg, hørde vi de sørgelige Kanonskud, der opfordrede Bønderne i Omegnen til at forfølge ham, og lovede dem en Belønning, naar Jagten lykkedes dem.

Det Afskyelige ved den danske Hværving var almindeligt bekjendt; og hvor sædeligt nedsjunket det ved denne Menneskehandel erhvervede Pak end var, traad dog enhver sand menneskelig Følelse over paa Deserteurens Parti. Jeg var altid ved saadanne Leiligheder i høieste Grad ængstlig. Ofte drømmede jeg da, at jeg selv var en Flygtning, at jeg blev forfulgt og greben. Dette skeede virkeligt engang.

I en censom, afsidesliggende Egn, bortfjærnet fra Landeveien, traf en Bonde mig, da jeg botaniserede, og spurgde trodsigt efter mit Pas; thi de stakkels fangne Soldater erholdt, naar de engang vilde trække frist Luft udenfor Fæstningen, et Bevis; da jeg ikke kunde fremvise dette, opfordrede han mig til at ledsage sig til Fæstningen, og skildes ogsaa virkelig først ganske fortrædelig fra mig ved Porten, da Officieren i Vagten havde kjendt mig. Det var

virkelig ogsaa ikke alene det Tyranni, hvormed disse stakkels Mennesker, der ved falske Løvter vare lokkede ind i Landet, blev behandlet, der var at beklage, men ogsaa Bøndernes Fordærvelse i Omegnen af Fæstningen. Deserteurjagten var et Slags Levevei.

Min Fader boede i et Huus paa eet Stokværk, der tilligemed flere lignende dannede en Række; foran os laa Volden; paa Gaden foran disse Huse fandt den bekjendte oprørende Straf for Deserteurer Sted; tilLykke just vel ikke ligefor min Faders Huus, men dog saaledes, at man kunde høre Trommehvirvlen ved Executionen. Ved en saadan Leilighed trak jeg mig, saa meget som mueligt, tilbage i Huset, for ikke at høre Noget.

En Gang styrtede et Menneske ind til os, for at fortælle os, at en Delinqvent just havde befriet sig selv og var undsluppen med blodig Ryg. Jeg ilede op paa Volden, hvor allerede en Mængde nysgjerrige Mennesker stod; jeg saae hvorledes det stakkels Menneske flygtede nøgen og blodig over Fæstningens Glacis, og søgde at naae den lille Skov; men jeg saae ogsaa hvorledes hans Kræfter efterhaanden toge af, hvorledes hans Flugt efterhaanden blev langsom-

mere; endnu førend han naaede Skoven sank den Ulykkelige ned og blev ført tilbage.

For at begribe den Dumdristighed, hvortil Fortvivlelsen drev dette Menneske, maa man kjende den Maade, hvorpaa Delinqventerne bleve bevogtede under Executionen. Lykkeligviis er denne barbariske Straf forsvunden, og kun ældre Mænd ville kunne erindre den. To Rader Soldater, forsynede med store Spidsrødder, dannede Delinqventens Marter-gang; Synderen var nøgen indtil Bæltestedet, Skjorten var foldet ned; Tommelfingrene vare sammenspændte med Skruer, to lange, med brede Metalspidser forsynede Stave (Spontons), bleve baarne horizontalt af to Underofficierer, mellem hvilke Delinqventen gik. Rækkerne selv vare lukkede med korsviis stillede Geværer, to Officierer stode udenfor med blottede Kaarder.

Straffens Haardhed var aldeles afhængig af Officierernes og Soldaternes Villie. Da jeg som Barn opholdt mig i Helsingør, opstod der engang en Kamp mellem Kavalleriet og Infanteriet i Garnisonen; den steeg til et formeligt Angreb; Flere bleve saarede paa begge Sider og en Commission, der skulde undersøge Sagen og bestemme Straf-

fen, var bleven anordnet paa en saadan Maade, at Infanteristerne skulde samtykke de anklagede og overbevise Kavalleristers Straf, og omvendt. Min Faders Oppasser, en trohjertet Nordmand, var ved denne Leilighed, sandsynligviis ophidset af de Andre, kommen i Berserkeraseri, og havde saaret en af Modstanderne betydeligt. Det stakkels Menneske havde en Fjende, der vilde hævne sig paa ham. Medens han nu sad fangen, vidste hiin at forskaffe sig Adgang til ham, forsikkrede ham, at han havde aflagt alt Fjendskab, yklede den største Deeltagelse og vandt det stakkels Menneske. „Den Saarede," — fortalde han nu, — „ligger for Døden; Lægerne paastaae, at han nødvendigt maa døe i Dag eller i Morgen. „Du vil uundgaaeligt blive henrettet; endnu kan Du undslippe." — Fuld af Dødsangst søgde Stakkelen at flygte, blev greben og hans Straf blev naturligviis betydeligt skjærpet. Ved Forhøret blev Sagen bekjendt; Officierer og Gemene, der kjendte Delinquenten, toge den største Deel i hans Ulykke; han var almindelig elsket. Ved Kavalleristernes Exekution blev der brugt Stigremme istedetfor Spidsrødder, og de Blærer, der opstode derved, vare mere smertelige og mere vanskelige at læge, end de blodige Saar af Hasselvaan-

dene. Men Underofficierer og Gemene havde truffet en stille Overeenskomst. Straffens Haardhed var afhængig af Antallet af Gangene gjennem den piinlige Række. Men denne Gang fordybede Officiererne sig i Samtaler; Kammeraterne, der vare befriede for deres Foresattes Opsyn, lode Remmerne falde sagte ned paa Ryggen, og med Forundring saae vi Børn, der holdt hjerteligt meget af Manden, ham komme tilbage den samme Eftermiddag. Min Fader maatte, for at gjøre Farcen fuldkommen, tvinge ham til at tilbringe nogle Dage paa Sygestuen.

Men de hyppige Desertioner havde vækket Officiérernes Forbittrelse, og Straffen blev udentvivl fuldbyrdet med al muelig Strænghed paa den stakkels Deserteur. I sin Fortvivlelse havde nu denne befriet sine Tommelfingre fra Skruerne, kastet den Underofficier, der bar Spontonnen foran ham, til Side, revet de korsviis staaende Geværer om, bortfjærnet Officiererne ved et Stød, ilet op paa den nærliggende Vold, styrtet sig i Graven, svømmet over og naaet den aabne Mark.

Dette Menneskes Skjæbne var bleven mig saa vigtig, at jeg med Angst ventede det Øieblik, da man vilde slæbe ham tilbage. Han kunde ikke staae paa

sine Fødder, Hovedet hang ned paa hans Skuldre, som paa en Døende. Jeg havde ventet, at hans Tilstand skulde vække Medlidenhed og hans drifstige Gjærning tiltagende Beundring blandt Krigerne; men jeg erfarede med Forbauselse netop det Modsatte; Forbittrelsen var almindelig. Vel kunde man efter Bogstaverne ikke forøge Straffen fordi han havde søgt at befrie sig, men det var at forudsee at Resten af den skulde blive fuldført med den største Grusomhed. Jeg forglemde ved dette Syn Alt. Soldaten hørte desværre ikke til min Faders Regiment. Det stod i Regimentschirurgens Magt, i det mindste at skaffe ham den Lettelse, at han nu blev bragt til Sygehuset, forat komme til sig igjen, og først derefter maatte lide Resten af sin Straf. Lægen var der; jeg søgte at overtale ham til at erklære at Fortsættelsen af Straffen vilde bringe hans Liv i Fare. Da Forbittrelsen var saa stor, vovede han det ikke. Delinquenten blev bunden til et Træ; jeg gik bort, oprørt ved dette Optrin, og erfarede, at man havde uddeelt friske Spidsrødder og nøie vogtet paa ethvert Slag. Det stakkels Menneske blev bragt halvdød til Sygehuset.

Men han viisde sig som en dygtig og bestemt Mand. Da han var kommen helbredet ud af Syge-

huset flygtede han paa ny og undkom lykkelig. Jeg kan ikke nægte, at Officiérernes Raseri og Ærgrelse morede mig; men min Afsky for Hværvingssystemet tiltog. Ubeqvemmelighederne ved feilagtige Statsindretninger blive ofte nok beklagede og dadlede, naar de træffe den personlige Frihed eller Eiendommen; men lettere bliver desværre den skadelige Indflydelse overseet, som de udøve paa Statens Borgeres Sædelighed, og hvorledes de ikke sjeldent undertrykke den naturligste, menneskelige Følelse.

En anden Begivenhed, der angik mig nærmere, tør jeg ikke lade uomtaelt. Den er vel i og for sig selv ubetydelig, men den efterlod et Indtryk, der har forfulgt mig hele mit Liv igiennem.

En Bekjendt, der undertiden besøgde min Broder, og som ikke var mig ubekjendt, fortalde os, hvorledes en vistnok almindelig foragtet Officier, desværre af borgerlig Herkomst, og som levede i den høieste Liderlighed og Armod, havde tilbudt ham et kostbart Merskumspibehoved for en yderst ringe Priis. Han, der selv var Officier, gysde, thi det var ham klart, at det maatte være stjaalet. Jeg hørde opmærksomt til, thi jeg havde selv været tilstede ved dette Tyverie. Sagen forholdt sig saaledes: Da jeg paa min Reise

fra Hamborg til Rendsborg kom med den agende Post til Neumünster, var Gjæstestuen opfyldt med en Mængde Mennesker, Borgere, Reisende, og iblandt disse var ogsaa denne Officier fra Rendsborg. En Jøde lod et kostbart, overordentligt smukt Merskumspibehoved, for hvilket han forlangde en betydelig Sum, circulere iblandt Gjæsterne. Hovedet kom ikke mere for Dagen. Imidlertid vare rigtignok nogle Gjæster gaaede til og fra. Jeg foreslog, at alle de, der vare tilstede, skulde lade sig visitere. Alle af Borgerstanden stemmede i med, men Officiererne fandt sig fornærmede ved et saadant Forslag. Nu vare rigtignok Alle ligesaa lidet tilbøielige til at underkaste sig en saadan, under disse Omstændigheder bestjæmmende Undersøgelse. Pibehovedet var forsvundet; Jøden, der var i Fortvivlelse, meldte sit Tab for Øvrigheden. Sagen var nu ganske klar; jeg maatte møde som Vidne; flere af de den Tid tilstedeværende med mig; Officieren blev casseret og indspærret.

Men det, hvorved denne Historie blev mig saa forfærdelig, var følgende Omstændighed; Jeg erindrede ganske tydeligt, at jeg, da jeg gjorde Forslaget til en almindelig Visitation, stod tæt ved Typen. Dersom nu denne, tænkde jeg — og en frygtelig Angst

greb mig, — havde practiseret det Stjaalne af sin Lomme i min, naar Officiererne villigt havde underkastet sig Visitationen? Jeg overveiede min daværende Forfatning, hvorledes jeg viisde mig for alle dem, der kun kjendte mig halvt, hvorledes jeg vilde forekomme Dommeren; endog det, at jeg gjorde Forslaget til Visitationen kunde benyttes imod mig. Min hele jordiske Tilværelse vilde, det var klart, være bleven tilintetgjort paa den grusomste Maade. Endnu aldrig havde jeg dybere angret min overilede Beslutning, dumdristigt at give mig til Priis for alle Livets Tilfælder. Endnu bestandigt, endskjøndt i min Faders Huus, hvilede der en Skygge paa min Tilværelse; men just i de Øieblikke, da denne Følelse greb mig dybest, sneg den christelige Tanke om en høiere beskyttende Haand sig ind i min Sjæl og stemmede mig til en dybere Ydmyghed. Selv nu i min høie Alder griber en Svimmelhed mig, naar jeg tænker paa dette Øieblik. Det er mig som om Ulykken var skeet og jeg tilintetgjort.

Jeg forlod ikke uden Vemod Rendsborg. Det indskrænkede, rolige Liv havde dog ogsaa sine Behageligheder. Vi tre Søskende levede i en skjøn For-

troligheb. Den gamle Pige blev i det mindste taalt med sin med Alderen stigende Underlighed. Hun havde forglemt det Danske, ikke lært det Tyske, og kunde egentlig ikke gjøre sig forstaaelig i noget Sprog. At hendes Utaalmodighed derved steeg i høieste Grad, var naturligt. Saaledes levede vi i en næsten eiendommelig Eensomhed, og følde os bestandigt mere bestemt adskilte fra vore Omgivelser.

Min Søster kom dog meest i Selskaber, hun var elsket formedelst sin Livlighed og selskabelige Dannelse, men endnu mere for sin Opfindelsesgave; hun var yderst duelig i at sye, og skræderere, og endskjøndt hendes eget Toilette, som begribeligt, ikke var meget glindsende, bestemde hun dog Damernes Moder i hele Staden.

Min halvtredsindstyveaarige Fader levede ensomt som vi; men saavel min Broder, som min Søster paastod, at han var bleven som oplivet paa ny ved min Nærværelse. Han formaaede ikke at opgive det Haab, som jeg før havde vækket hos ham. Han holdt sig for overbeviist om, at min Forfatning snart vilde forandre sig, og ofte, naar jeg, utilfreds med den nølende Hjælp, hensank i en tungsindig Uro, har han trøstet og opmuntret mig. Netop i denne

sørgelige Tid, da han maatte bringe mig Offre, der i hans Forfatning ikke vare ubetydelige, viisde han sin ædle, kjærlige Natur. Der gives et eensomt Forbund mellem ulykkelige, fra Selskabet fortrængte Mennesker, der nedsænker sine Rødder i den udødelige Personligheds dybeste Grund; der ligger noget Helligt i det.

En meget ubetydelig Begivenhed skulde bidrage til at kaste et Lys af Fremtiden i vor daværende Livs sørgelige Mørke. Det Trykte havde, som Saadant, endnu ikke mistet sin imponerende Magt; især i smaa Stæder gjaldt det for en Udmærkelse, at blive nævnet offentligt. Nu kom den almindelige Literatur-Tidende vel først, efter at den længe havde circuleret omkring, hæfteviis til Rendsborg. I et saadant Hefte fandtes der en Recension over min Oversættelse af Wildenows Botanik. Sproget, Tilsætningerne bleve roeste, især Botanikkens Historie i Danmark fremhævet som en værdiefuld Tilgivt. Tilfældigviis kom kort derpaa, ligesaa forældet, et Hæfte af Millins Journal encyclopédique, og ogsaa heri var Oversættelsen fordeelagtigt recenseret. Sandsynligviis havde en eller anden af mine literaire Venner i Kjøbenhavn givet Anledning til begge disse

Recensioner. De kunde være mig nyttige i min da-
værende Forfatning; her bidrog de væsentligt til at
gjøre min Stilling behageligere. Min Fader gjorde
disse Critikker en ubeskrivelig Glæde, han viisde alle
sine Venner dem; han søgde at udbrede Kundskaben
om dem saavidt som mueligt, og uden tvivl bidrog de ikke
lidet til at stemme mange af Indvaanernes Mening
mere gunstigt.

Kiel.

Det var i Februar 1796, at jeg kom til Kiel.
Næsten to Aar vare henrundne siden jeg forlod Kjø-
benhavn, og det syntes mig at en nye betydelig
Epoche i mit Liv nu maatte begynde. Jeg kom til
Kiel med de ivrigste Forsætter, at benytte enhver
Time; dog var jeg ikke uden Sorger. Jeg kjendte
ikke et Menneske der, havde intet bestemt Begreb om
hvorledes min tilkommende Virksomhed vilde blive.
Saaledes vil jeg bekjende, at en indre Angst greb
mig, da jeg, vandrende til Fods, en klar Vinteraften
saae Kiel ligge for mig. Denne Stad, tænkte jeg

ved mig selv, indslutter alle de Forhold, af hvilke min tilkommende Skjæbne skal udspringe. Til Professor Fabricius var jeg især henviist; ham skulde jeg overgive et Brev fra Vahl. Som sin Tids første Entomolog var han mig vel bekjendt, men om hans Personlighed havde jeg ikke erfaret noget. Vistnok kunde det første Forsøg paa at introducere mig hos en tyst Lærd være afskrækkende. Vahl sendte mig i Hamborg en Anbefalingsskrivelse til den berømte Directeur for et Handelsinstitut, Professor Büsch. Vahl havde i dette Brev vel yttret noget om min Stilling og bedet Büsch om at beskjæftige mig paa en eller anden Maade. Denne allerede paa den Tid gamle Mand betragtede mig betænkeligt, efterat han havde læst Brevet. „Hvorledes kan dette Brev fra Kjøbenhavn allerede være her?" — spurgde han mig i det han betragtede mig opmærksomt. Havde Vahl i Adspredelse skreven en urigtig Datum? Jeg veed det ikke. Min daværende Forfatning gjorde mig høist ømfindtlig; den Mistanke, som disse Ord udtrykkede, ærgrede mig. Uden at besvare Spørgsmaalet, vendte jeg ham Ryggen, gik hurtigt bort og saae ham aldrig siden. Ofte tænkde jeg, da jeg siden igjen, og det med min Familie, blev sat i en betænkelig For-

fatning, og traad i en nøie Forbindelse med hans Venner og Slægtninger, paa dette Optrin, der næppe varede i nogle Minutter. Han var død og hans Mistanke var bist at undskylde. Men uheldspaaende syntes mig denne første Sammentræffen med en tyss Lærd og uvilkaarligt blev jeg greben af en Frygt for lignende Optrin, for en ydmygende Modtagelse, der vilde skræmme mig tilbage, uden at det blev mig tilladt at forklare mig.

Med et tungt Hjerte betraad jeg Stadens Gader og opspurgde min tilkommende Verts Bolig.

Staden var mig ikke ubekjendt; nogle Maaneder iforveien var jeg vandret til Kiel med nogle faa Skillinger i Lommen. Jeg havde tilbragt Natten i en Kro paa Landeveien, vilde blive i nogle Timer i Kiel for at tage det Sted, hvor jeg skulde opholde mig, i Øiesyn. Den Tid troede jeg at jeg nogle Uger senere for bestandigt skulde finde mit Ophold i denne Sted.

Det var en skjøn Sommermorgen; den fortryllende Egn henrykkede mig. Jeg gik igjennem Stadens Hovedgader; besøgde Slotshaven og saae for første Gang tyske Studenter, der ilede med deres Mapper fra den ene Høresal til den Anden. Jeg

gik ikke ind i noget Huus; jeg talde ikke med noget Menneske. Som en gaadefuld, tilfluttet Fremtid laa Staden med sine Indvaanere for mig, skjæbnesvanger, ahnelsesfuld. Jeg forlod Staden, og den Følelse, der den Tid gjennemtrængde mig, greb mig nu paa ny, da jeg betragtede min tilkommende Bolig. Min Vert var en Kludehandler. Man vil maaskee troe, at jeg traad ind i et smudsigt Huus; Dette var ingenlunde Tilfældet. Manden var velhavende, og havde i mange Aar levet i et barnløst Ægteskab. Den gammelagtige Herre i Huset og hans Kone havde ventet mig. Mine faa Sager vare allerede ankomne; jeg blev meget venligt modtaget, og maatte tilbringe Aftenen med den alvorlige Mand og hans Kone. Min Stue var meget reenligt indrettet, munter — og, jeg veed ikke hvorledes det kom, da jeg nu om Aftenen lagde mig, da jeg i min stille Stue saae mig omgivet af simple Møbler, var al min Angst forsvunden.

Dagen derpaa besøgde jeg Fabricius. Hans Personlighed indtog mig allerede. Han var en lille venlig Mand, der havde ventet mig, og, som det lod, modtog mig med stor Glæde. Vahl havde tilskrevet ham et meget udførligt Brev.

„De maa“ — sagde han, — „for det Første leve; Deres Virksomhed paa Universitætet kan først begynde ved det næste Semester. Der er mange Familier her, der længe have ønsket at forskaffe deres Børn Undervisning i Naturhistorien; Betalingen vil jeg maa sige Dem det forud, blive maadelig, men De kan allerede begynde i Morgen, og vil, tænker jeg, paa denne Maade kunne hjælpe Dem igjennem, indtil vi ere i Stand til at anvise Dem en mere betydelig Virkekreds ved Universitætet.“

Hvem var lykkeligere end jeg! Hidindtil var jeg givet til Priis for alle Tilfælder; de faa Venner, der vare venligtsindede imod mig, og som toge Deel i min Skjæbne, vidste ikke at hjælpe mig; her syntes nu alt forberedt, Skjæbnen at være forsonet med mig. Fuld af Glæde forlod jeg Fabricius. Man havde anviist mig et Sted, hvor jeg kunde spise i Selskab med flere Studerende. Jeg satte mig iblandt disse, der vel vare ældre Studerende; jeg hørde en Mumlen, der tydeligt nok havde Hensyn til mig, men bekymrede mig ikke videre derom. Samtalen med Fabricius havde giengivet mig min hele tidligere Selvtillid, og jeg pentede med mere Nysgjærrighed end Frygt, Udfaldet af denne Opfør-

sel. Endelig sagde en af dem høit, i det han vendte sig til mig; „Hier ist kein Fuchsenlager!“ Jeg forstod ham ikke, thi denne velbekjendte Benævnelse var mig fuldkommen fremmed. Af Breve fra Kjøbenhavn vidsde jeg, at en theologisk Candidat derfra, der nød stor Agtelse paa Universitætet, og hørde til den fortroligere Kreds, som O. H. Mynster forsamlede omkring sig, følgelig var mig velbekjendt, opholdt sig i Kiel. Han lo, forklarede mig Meningen af dette Udtryk, og forsikkrede mig at jeg den næste Dag kunde vente en ganske anden Modtagelse. Dette var virkelig ogsaa Tilfældet; de Studerende, der havde erfaret at jeg var en gammel Student (ein steinalter Bursch), behandlede mig med udmærket Agtelse. Vildfarelsen var at undskylde, thi jeg var vel, ved det anstrængende Liv i Norge, ja endog i Hamborg og Rendsborg, da jeg ogsaa der var i bestandig Bevægelse, og lagde betydelige Strækninger tilbage til Fods, sund og rask, man saae dog endnu bestandigt ud som et ungt Menneske paa atten Aar.

Jeg levede nu fuldkommen sorgfrit; mine ringe Fornødenheder kunde jeg fuldkommen tilfredsstille; fire eller fem Undervisningstimer vare tilstrækkelige dertil. Fabricius og Universitæts-Bibliotheket forsy-

nede mig med Bøger, og jeg begyndte med en sand Lidenskab mine Studeringer. Mange Anskuelser havde uddannet sig i Rendsborg; hvad der, medens jeg maatte behjælpe mig med utilstrækkelige Hjælpemidler, var skeet i min Videnskab, vidste jeg ikke; enhver ny Opdagelse henrykkede mig, og saa mægtig var den uhemmede Vidslyst, at jeg forglemde Alt omkring mig, og i den sorgfrie Omgivelse blot levede for den rige Nutid, næsten uden at tænke paa Fremtiden.

Men for denne var der ved en gunstig Tilskikkelse sørget for mig paa en Maade, der ikke kunde være lykkeligere. Kieler-Universitætets Tilstand var ikke den bedste. Vel besad det Lærere af Betydenhed, ogsaa i mit Fag. Fabricius havde som Entomolog et stort Navn; ja han var for denne Videnskab hvad Linné var for Botanikken. Professor Weber gjaldt for en udmærket Botaniker; den paa den Tid saa berømte Professor Reinhold, der i Jena havde gjort saa stor Opsigt, hvem den philosophiske Studium allerede skyldte saa meget, fordi han først havde henvendt Opmærksomheden paa den kantiske Philosophi, var kaldet til Kiel og havde allerede været her i eet Aar. Den ærværdige og berømte Archiater Hensler,

der havde et stort Navn som lærd Læge, hævede det medicinske Facultæt, og Professor Cramer hørde til sin Tids grundigste og meest udmærkede elegante Jurister. Men der viisde sig ogsaa betydelige Huller. En Lærer i Physik og Chemi var paa den Tid endnu slet ikke der; Mineralogien blev af Fabricius kun behandlet som en Bisag i Forelæsningerne over den almindelige Naturhistorie, og selv med Zoologien saae det kun slet ud. Fabricius holdt nemlig meget af at reise; han tilbragde sin meste Tid i Petersburg, Amsterdam, London og Paris. Paa det sidste Sted var han i en nøiere Forbindelse med flere af de maadeholdne Hoveder for Revolutionen; overhovedet blev han der skattet som den høieste Autoritæt i sit Fag. Nu var det just hans Hensigt at tilbringe den næste Sommer i Paris; det maatte altsaa være ham behageligt, at der kom en ung Mand, der i hans Sted kunde holde Forelæsninger over Naturhistorien, og saaledes laa det i hans Interesse, at understøtte det Ønske, som jeg i al Stilhed nærede ved min Ankomst til Kiel, men som jeg paa ingen Maade turde haabe skulde blive saa hastigt opfyldt.

Det philosophiske Facultæt besluttede at tillade mig at holde naturhistoriske Forelæsninger, endog

førend Promotionen, naar jeg bestod i en Prøve, som Professor Fabricius skulde lede. Denne Lærdes gunstige Dom over mine skriftlige Arbeider havde især bidraget til denne Beslutning.

Da jeg nu mødte hos Fabricius, oplevede jeg en Scene, der er bleven mig uforglemmelig. I en Krog af Værelset sad en Kone paa en Skammel. Hendes Dragt var meget forsømt; Hovedet var blottet; det lange Haar hang over Skuldrene ned paa Ryggen; hun var bleg; hendes Physiognomie betydningsfuldt; hun havde en Journal for sig, og var saa fordybet i Læsningen, at hun slet ikke syntes at bemærke mig da jeg traad ind, og heller ikke opslog Øinene medens jeg taelde med Professoren. Rundt omkring hende dannede store Hobe af Journaler et særegent Rum. Tilfældigviis havde Dagen iforveien en Dame villet ride om i Egnen; Hesten havde slaaet hende af og beskadiget hende betydeligt. Jeg dadlede denne Dames Uforsigtighed. Da fløi paa een Gang de opdyngede Journaler fra hverandre og Konen stod forbittret ligeover for mig. „Altid" — raabte hun, — „skulle Fruentimmerne dadles; Tilfældes Beskadigelser, der naar de træffe Mændene, opvække Deeltagelse, fremkalde kun Bebreidelser, naar Talen

er om et Fruentimmer." Bestandigt hæftigere, bestandigt mere levende flød Talen; Sproget var let, ja ædelt; Gjenstanden for hendes Tale var Fruentimmernes Undertrykkelse af Mændene. Hvad der nu er Dagens Thema, eller i det mindste for kort siden var det, hørde jeg allerede den Tid paa en overraskende Maade. Jeg var, jeg tilstaaer det, forstrækket; jeg vidsde slet ikke hvorledes jeg skulde opføre mig. Fabricius mærkede min Forlegenhed og stod ganske roligt op. „Lad De det være godt," — sagde han noget sagte, i det han vendte sig til mig, og talede nu venligt og forsonende med Fruentimmeret. Hun taug, og nu blev jeg hende forestillet som en ung Mand, som man allerede oftere havde taalt om. Det var Fru Professorinden. Jeg havde egentlig slet ikke tænkt paa at denne Mand havde en Kone; jeg havde ikke hørt noget om hende. Manden er død; Konen ogsaa, og hendes Selsomhed er saa bekjendt i hele Holsteen, at jeg vel uden Anstød har kunnet fortælle dette Optrin. Hun var meget dannet, havde læst meget i alle Sprog og ledsagede sin Mand paa hans Reiser. Fabricius overlod Huus og Barn til sin Kone, og saaledes vare begge Dele rigtigt nok ikke i de bedste Hænder. Især var baade

han og hun berømte for deres grændseløse Adspredelse. Det var naturligt, at Fabricius selv, under saadanne Forhold, var meget skjødesløst klædt. Man fortæller, at de, naar de gik paa Reiser, kastede deres Klæder mellem hverandre i den samme Kuffert; Konen stampede Sagerne sammen med Fødderne og lukkede derpaa Kufferten. — Engang havde de flere Gjæster hos sig til efter Midnat; en Reisevogn holdt om Natten for Døren, Kufferterne bleve oppakkede, og de leiede Tjenestefolk havde bortfjærnet sig. Da Gjæsterne vare borte, lukkede Professoren Huset; han og hans Kone steeg i Vognen og kjørde.

Da de eet Aar efter kom tilbage fra Paris, fandt de det dækkede Bord, Bordtøiet, Tallerkener, Glas og de forraadnede Lævninger af Maden, — Alt ligesom de havde forladt det.

Da Lavater var i Holsteen, ønskede Fru Professorinden at gjøre hans Bekjendtskab. Men han levede i den nøieste Forbindelse med det daværende holsteenske christelige Aristokrati. Konen bestormede ham en Tid lang forgjæves med Breve; endelig, da han reisde igjennem Kiel, opsøgde han hende om Morgenen; han vilde reise videre; Hestene vare bestilte, uden al Tvivl troede han, naar han viiste sig

Iver i at opfylde Damens Ønske, at berede en varm Beundrerske en stor Glæde. I hendes Huus herskede der, som naturligt, en stor Uorden. Da Lavater lod sig melde og erklærede, at han ikke kunde vælge nogen sildigere Time til sit Besøg, og da Damen havde bedet ham indstændigt om et Besøg, lod man ham stige op ad Trappen, og han stod for Damens Sovekværelse.

Da han havde travlt, tilkjendegav han vel sin Nærværelse ved at banke, men aabnede pludseligt Døren og traf Damen, der just var i Begreb med at forlade Sengen, i en Tilstand, i hvilken Qvinderne ikke gjærne lade sig overraske af Mændene. Han blev forstrækket, men Fru Professorinden blev forbittret, da hun saae en ubekjendt Mand træde ind, fjændte formedelst hans Paatrængenhed, og befalede ham at pakke sig.

Han, der var vant til at vise sig med et Slags apostolisk Værdighed midt imellem sine Beundrere, og at blive modtaget med en andægtig, salvelsesfuld Hylding, var bestyrtset, ilede ned af Trappen og fortsatte sin Reise. — Med Skræk erfarede Professorinden nu hvorledes hun havde modtaget og afvist den høitærede, mærkværdige Mand.

Da Lafayette sad i Ollmütz, gik hun i Forbøn for Fangen hos Kongen af Preussen, og udvirkede virkelig, af Agtelse for hendes Mands Navnkundighed, vel et afslaaende, men høfligt Svar. Hun var ikke lidet stolt af denne kongelige Skrivelse; hun meddeelde Enhver den; ogsaa jeg har læst den.

Dagen, da jeg skulde proves, kom, og min Opgave, som jeg skulde udarbeide, uden Hjælpemidler, i Professorens Huus, var en Afhandling om Generationstheorien. Som bekjendt var dette et Hovedthema paa den Tid, og naturligviis en Gjenstand, der i høieste Grad interesserede mig, og her viisde sig nu min virkelig sjeldne Hukommelse. Efter i Korthed at have omtaelt den aristoteliske Lære, begyndte jeg med den bekjendte harweyske Sats: Omne animal ex ovo, og med Redis første Forsøg. Alle de Jagttagelser, som Haller, Bonnet, Spallanzani og Andre havde anstillet, den paa disse Jagttagelser grundede Theori, svævede for mig. Patrins Indvendinger vare mig vel bekjendte; jeg sluttede, som naturligt, med Blumenbachs Epigenesis. Denne Opsats var meget udførlig. Jeg anvendte flere Formiddage paa at udarbeide den i Professorens Huus;

den fyldte flere Ark. Jeg havde lovet ikke at efterslaae nogen Bog og holdt Ord. Saa bekjendt var denne Gjenstand mig, saa levende svævede den for mig i sin daværende Skikkelse, at jeg nedskrev Alt med den største Hurtighed. Jeg vovede ingen Indvendinger mod det Tarvelige i den blumenbachske Lære. En Ahnelse om den levende Udviklings store, almindelige Betydning, og om den dybe Lov, der paa eens Maade griber alt Levende, og yttrer sig i Kjønnenes Udvikling som i alle Fasers Livsfunctioner, i enhver tilsyneladende Form, var opgaaet for mig. Det var den første Gang, at der under saa betydelige Forhold var forelagt mig en Opgave til Opløsning, der for mig havde den meest levende Interesse. Om Frygt var Talen slet ikke. Jeg var i egentligste Forstand begeistret; det var, som om alle mine Studier havde ventet paa dette Øieblik, for at udgyde sig i den aandige Fremstillings levende Strøm. I de Dage, da Prøven stod paa, tænkte jeg ikke paa Andet; jeg skyede alle Mennesker, spiisde paa mit Værelse, sov kun i nogle Timer, og bragde et Værk i Stand, der for Iestandigt afgjorde min Skjæbne paa Universitetet. Uden al Tvivl maatte denne Opsats bære Spor af den Begeistring, af

hvilken den var udsprungen. Jeg er overbeviist om, at ingen vigtig Jagttagelse manglede; selv i Sproget viisde den Lethed sig, med hvilket den var udarbeidet; men sikkert vrimlede den af Sprogfeil. Selsomt er det, at et mig saa vigtigt Dokument fuldkommen er forsvundet af mine Papirer, medens saa meget Ubetydeligt er blevet bevaret.

Eenstemmigt tildeelde det philosophiske Fakultet mig Tilladelse til at holde naturhistoriske Forelæsninger, og der fremtraad den Anomali, at jeg blev Privatdocent uden at have promoveret; dog maatte jeg forpligte mig til siden at promovere.

Foraaret kom; den herlige Egn udviklede alle sine Tillokkelser. Jeg var som opvaagnet af en svar Drøm; som en lykkelig Reconvalescent, der, efterat han har overstaaet en farlig Sygdom, føler alle sine Livskræfter fornyede. Jeg var ubeskrivelig lykkelig; den tidlige Morgenstund tilbragde jeg i den mørke, eensomme Skov ved Düsternbrook, saae med Henrykkelse hen over Havnen til den yndige Egn, der hævede sig paa den anden Side, og følde mig fri, tillidsfuld, ligesom den om mig levende, herlige Natur. Taarer styrtede ud af mine Øine; det var den

bsieste Lykke, der fremlokkede dem. Kun naar jeg tænkde tilbage paa Rendsborg, paa min Faders og min nu forladte Broders sørgelige Stilling, traad Erindringen om den mørke Fortid smerteligt frem. Min Broder var vel kort efter at jeg havde forladt Rendsborg, bleven Secondlieutenant, men hans Stilling var derved kun lidet forbedret.

Min selskabelige Natur fremkaldte snart mange Slags Bekjendtskaber og Berørelser. Vigtigst af Alle var den kjærlige Modtagelse, som jeg fandt hos Architater Hensler; han var en af de skjønneste Oldinger, jeg nogensinde har seet, en i den ædleste Forstand fornem Mand, der ved sit Væsens rolige Værdighed ligesaa afgjort beherskede sine Omgivelser, som han ved Mildhed og Godhed vandt alle Mennesker. Jeg har ikke let kjendt en Universitætslærer, der med en saa levende Interesse søgde at opdage og derpaa at fremhjælpe ethvert Talent, som han. Han havde som Læge erhvervet sig en ikke ubetydelig Formue og besad et Bibliothek, der ikke alene var meget fuldstændigt i det medicinske Fag, men ogsaa indeholdt de bedste Udgaver af de gamle Skribenter og de vigtigste Skrivter i Naturvidenskaben. Det bestod, om jeg ikke tager Feil, af næsten 10,000

Bind, og var, ved det hensigtsmæssigste Udvalg og en hurtig Anskaffelse af de betydeligste nye Skrifter for mig, langt vigtigere, end det den Tid meget ufuldstændige Universitætsbibliothek. De stod ubetinget til min Tjeneste, og omendskjøndt et ungt Menneske, der levede i hans Huus, og egentlig endnu mere, og i høieste Instants, hans Svigerdatter Dore Hensler, den afdøde Niebuhrs bekjendte og udmærkede Veninde, og Udgiverinden af hans Brevvexling, førde Opsynet over det, havde jeg dog fuldkommen fri Adgang til Bibliotheket. Jeg turde nu gjennemsøge disse Skatte, og, hvad der var mig endnu vigtigere, mod et Beviis tage dem med hjem. Den, der erindrer sig min tidligere Dannelse, vil indsee, hvor høist behagelig og interessant en anden Skat maatte være mig, der blev opbevaret i hans Huus. Det var ikke alene en meget fuldstændig Samling af de bedste, især engelske Reisebeskrivelser, men ogsaa en Samling af engelske Originalkaart. De Timer, hvilke den gamle, herlige Læge tillod mig at tilbringe i sit Huus eller i sin Nærhed, hørde i enhver Henseende til de Skjønneste, jeg har oplevet i Kiel. Hans Samtaler vare altid lærerige, opmuntrede enhver eiendommelig Yttring, og trængde den

aldrig tilbage. Hver Uge forsamlede han Studerende i sit Huus og underholdt sig med dem paa en belærende Maade; jeg blev da aldrig borte, og, omendskjøndt han ikke udgjød sig i tørre Formaninger, virkede dog hans sædeligt værdige Væsen rensende paa ethvert ungt Menneske, der nærmede sig til ham. Han havde, saa længe jeg levede i Kiel en ubetinget Magt over mig, og omendskjøndt jeg aldrig traad ind i den snævrere Kreds, hvori han levede, der især er bleven bekjendt ved Niebuhr, og indbefattede alle Holsteens udmærkede Notabilitæter, — omendskjøndt, som jeg vil bekjende, denne Kreds just ikke lokkede mig meget; kunde jeg dog, naar jeg en Tid lang ikke havde seet Hensler, længes efter blot at see ham, ligesom jeg i min tidligere Barndom længes efter Synet af min Moder. Hver Gang jeg tænker paa ham, svæver hans indtagende Venlighed, hans muntre Underviisning, og den stille, sædelige Magt, som han udøvede paa mig, med dyb Rørelse for min Sjæl. Der gives næppe et Menneske, hvem jeg skylder mere end ham; det Følgende vil lære hvorledes han aabnede mig den egentlige, betydeligere Løbebane, og et saadant fast Holdepunkt, der beherskede mig, var mig meget nødvendigt. Næppe vare min

Stillings trykkende Forhold forsvundne, førend mit tidligere voldsomme Overmod ogsaa trængde frem. Alle Reconvalescentsens muntre Følelser, der vare forbundne med Erindringen om den forsvundne Ulykke, forsvandt kun altfor snart.

Det har altid været mig mærkværdigt, hvor hurtigt Erindringen om Sygdomme forsvinder i vort physiske Liv og Erindringen om vor ulykkelige Tilstand i vort Historiske. Vi nyde Sundheden, ligesom Lykken, som om den reneste udtrykte vor Natur, som om en saadan Tilstand forstod sig af sig selv. Strænge Sædelærere og mørke religiøse Mennesker bebreide de Sunde og Lykkelige, at de paa en saadan Maade modtage utaknemmeligt hvad en naadig guddommelig Tilskikkelse skjænker dem. Og dog tør jeg paastaae, at en saadan Reflexion, der altid gjør det usikkert, som vi saa roligt nyde, og betragter den Levekreds, i hvilken vi med Tillid bevæge os, bestandigt som en usikker og vaklende, indeslutter noget Sygeligt og Usundt i sig. Naar vi ikke forværle det, der ogsaa kaldes Letsindighed og betragtes som en Last, med det muntre, lette Sind, der nyder, med munter Tillid, hvad en venlig Tilskikkelse skjænker, og da rigtignok ikke sjeldent bliver overrasket af den truende

Ulykke, som dog ikke lader sig afværge, saa kunne vi vel med Rette regne dette til de skjønneste Gaver, der ere meddeelte de Dødelige. At dette lette Sind, naar jeg betragter mit ungdommelige Liv, kun grænsede altfor nær til en lastværdig Letsindighed, tør jeg rigtignok ikke nægte. Alt kom mig imøde; Venskab og Velvillie bar og pleiede mig, og om jeg end havde Fiender og Modstandere, kjendte jeg dem dog ikke. Til de Professorer, med hvilke jeg traad i en nærmere Forbindelse, hørde Botanikeren Weber, som jeg ledsagede paa hans botaniske Excursioner. Hans Søn, der næppe var femten eller ferten Aar gammel, var under Fabricius' Veiledning bleven Entomolog, og Faderen tillod, at Barnet lod trykke en Nomenclator entomologicus (rigtignok et blot Fingerarbeide.) Han blev, uagtet sin Alder, en af mine første Venner. Den Maade, hvorpaa jeg kort efterat jeg første Gang havde aabnet mine Forelæsninger, gjorde Bekjendtskab med den berømte Jurist Cramer, var i det mindste usædvanlig og original. Han havde et Landsted i Forstaden; jeg blev kort ind i Haven, en lydelig Jubel tonede mig imøde, og jeg saae en gammelagtig Mand, der stod krumbøiet i en Gang, medens nogle unge Mennesker, det Ene efter det Andet,

sprang hen over ham. En gammelagtig Dame stod i Nærheden af ham, og sagde, i det hun saae mig: „Cramer, der er Steffens!“ — „Godt!“ — svarede Manden, uden at forandre sin Stilling; — „Spring De kun til,“ — vedblev han, og mig behagede denne Maade at indlede det første Bekjendtskab med en lærd Mand, overordentlig; — jeg sprang virkelig hen over ham, vendte mig, da Springet var lykkedes, om og gjorde min Compliment. Han rakde mig leende Haanden; de unge Mennesker, der kom til, roesde Høiden og Letheden af mit Spring; at alt stivt Ceremoniel efter saadan en Indledning var forsvundet, og at jeg blev optaget i den selskabelige Kreds, som en gammel Bekjendt, forstaaer sig af sig selv. Uagtet dette ligefremme Væsen, var Cramer dog en alvorlig, rolig og besindig, Mand. Hans Kundskabers dybe Grundighed afprægede sig i hans Gestalt. Han var, som bekjendt, en Søn af den som Theolog, Taler og Psalmedigter bekjendte Cantsler Cramer. Hans Broder, et selsomt, excentrisk Menneske, blev af Revolutionen lokket til Paris, og døde der, efter mange mislykkede Foretagender, i Armod og Elendighed, som et Offer for sit ultrarevolutionaire Sindelag.

Mit Forhold til de Studerende dannede sig ret behageligt. Jeg kunde stille mig som Student iblandt de Andre og gjorde det, og dog betragtede de mig efter min Stilling ikke ganske som en Saadan, men i det Mindste som den Første iblandt dem. Jeg tog undertiden Deel i deres Selskaber og i deres Forlystelser; men de gjorde ingen besværlige Fordringer paa mig; jeg levede i deres Midte og dog paa en vis Maade adskilt fra dem.

Saaledes begyndte mine Forelæsninger over Naturhistorien under de heldigste Auspicier. Rigtignok kunde de, saaledes som jeg anmeldte dem, ikke forbedre min Stilling; thi omendskjøndt jeg læsde fem Timer om Ugen, havde jeg dog opslaaet mine Forelæsninger som offentlige. Jeg vovede ikke at fordre et Honorar, og optraad ikke ganske uden Frygt som Docent i et Sprog, som jeg ingenlunde tilstrækkeligt kunde beherske. Dog fandt mine Forelæsninger et uventet Bifald. De Studerendes Antal beløb sig paa den Tid næppe til tre hundrede, og Halvfjerdefindstyve til Firesindstyve af disse meldte sig som Tilhørere. Jeg havde uden al Tvivl mere den personlige Tilbøielighed, end Foredragets Fortrinlighed at takke for dette Bifald; i det mindste syntes de

Hæfter, som jeg den Tid omhyggeligt udarbeidede, fordi jeg ikke tiltroede mig Evne til at holde et frit Foredrag i det tyske Sprog, ingenlunde at fortjene en saadan Roes, som den, der blev mig til Deel. Men jeg erholdt et mig høist behageligt Beviis paa mine Tilhøreres Bifald. Et fem Timers Publikum var rigtignok noget usædvanligt, og da jeg havde læst i tre eller fire Uger, blev jeg overrasket med en for mig meget betydelig Sum, der var ledsaget af følgende Skrivelse:

"Deres utrættelige Flid, kjære Hr. Steffens, den saa uegennyttige Iver, hvormed De ganske opoffrer Dem til vor Nytte og Fornøielse, bringes med den reneste Taknemmelighedsfølelse det Høslagte af

Deres

Dem agtende Tilhørere."

Et Øieblik var jeg, det tilstaaer jeg, meget saaret ved Modtagelsen af denne Sum. Jeg spurgde mig selv, om jeg ikke blev ydmyget ved at modtage denne Betaling, som jeg ikke havde forlangt; men snart indsaae jeg, at det her kom an paa, om jeg ved en latterlig Hovmod skulde forstyrre mit næppe grundede Forhold til Universitætet, eller vilde antage med Taknemmelighed et oprigtigt Tegn til Velvillie og

Hengivenhed. Min Beslutning var let fattet og Antagelsen af det frivilligt tilbudte Honorar tjende til at gjøre Forbindelsen mellem mig og mine Tilhørere endnu mere inderlig. Thi saaledes er Menneskets — en Sag, der for ham har noget Tillokkende, bliver ham altid dyrebar, naar han har bragt den et Offer; derfor blive de offentlige Forelæsninger altid mere forsømmeligt besøgte, derfor ere Lærernes Honorarer allerede i denne Henseende nyttige, og her kom endnu Forhold til, der gjorde det Hele endnu mere pikant. De Studerende selv havde forvandlet den offentlige Forelæsning til en Privat, og det frivillige Honorar blev givet en ung Mand, der stillede sig paa samme Punkt som de. Saaledes hengik den første Sommer for mig paa den behageligste Maade, og ogsaa paa en anden Maade fandt dette mig nye Universitætsvæsen Interesse for mig.

Dueller blandt de Studerende, der vare ubekjendte i Kjøbenhavn, havde i den senere Tid taget Overhaand, og, hvis jeg ikke tager Feil, thi tydeligt kan jeg ikke erindre mig det, havde nogle af dem havt et ulykkeligt Udfald. Man vilde, for at styre dette Uvæsen, oprette en Æresret. Hvor ofte man end har forsøgt paa dette Middel, hvor ofte det end

er mislykket, saa er det dog begribeligt og naturligt, at man altid forsøgde det paa Ny. Maaskee troede man, at min Nærværelse paa Universitætet kunde benyttes. Jeg var en mæglende Person mellem Studenter og Professorer, som man ellers ikke kjender paa Universitæter. Min muntre Maade at være og at leve paa, erhvervede mig Tillid, og jeg var virkeligt snart bekjendt med en Mængde Smaatretter, og havde mere at bestille, end jeg ønskede, med at jævne dem. Denne Æresret kom virkeligt i Stand. Jeg erindrer ingen Opposition fra de Studerendes Side; imidlertid er det mueligt, at Nogle udelukkede sig, men saa meget er vist, at en saadan Modstand, hvis den virkelig fandt Sted, ikke traad os forstyrrende imøde, saalænge jeg ledede Sagen. Jeg var nemlig den, der var valgt til at forestaae den, og da Senatet vel fordrede, at en Professor skulde have den øverste Opsigt over Retten, og at han maatte gjøres bekjendt med dens Forhandlinger, men overlod det til de Studerende selv, at vælge den Lærer, som de i denne Henseende skjænkede den største Tillid, bragte jeg det dertil, at den gamle Hensler blev valgt. Han antog Valget; der blev gjort et Udkast til Lovene, og de, der dannede denne Commission, fandt

Behag i denne Virksomhed. En Mængde smaa og ogsaa betydeligere Stridigheder bleve bilagte, da der indtraf en Begivenhed, der paa en usædvanlig, ja betænkelig Maade gjorde Fordring paa vor Virksomhed.

En ung Kjøbmand kom til Kiel; han boede i en af de første og største Gjæstgivergaarde, og levede raskt. Han søgte Bekjendtskab med Studenterne, med hvilke han forødte store Summer. Dog sluttede kun Saadanne sig til ham, som intet synderlig godt Rygte havde; de Bedre skilde sig, om de og vare komne i Berørelse med ham, snart igjen fra ham; thi de Summer, som han bortslængde, Letsindigheden i hans hele Væsen, maatte vække Mistanke hos Enhver om at han ikke paa en redelig Maade var kommen i Besiddelse af dem. Nu paastod denne unge Mand høit og offentligt, at han var bleven bestjaalen af en Student. Her fandt Æresretten sig altsaa opfordret til at lægge sig derimellem. Jeg havde endnu næppe erfaret Noget om den unge Mands Ophold; men da man bragde mig denne ubehagelige Efterretning, besøgde jeg ham strax, ledsaget af to Medlemmer af Commissionen. Han kunde slet ikke nægte sin Bestyldning, heller ikke syntes det at være hans Hensigt.

„Kostbarheder af Værdi," — sagde han, — „ere stjaalne fra mig; tager jeg ikke Feil, fandtes der et kostbart Uhr iblandt dem;" han nævnede Tyven og fortalde os Omstændigheder, der, hvis de virkelig forholdt sig saaledes, ikke tillode nogen Tvivl. Vi bad ham ikke at tale til Nogen om vort Besøg, og overhovedet for det første slet ikke at tale noget om Tyveriet. Imidlertid var der allerede førend dette Besøg udgaaet en Indbydelse til alle Commissionens Medlemmer, for at forsamle dem hos mig. Denne Indbydelse kunde ikke blive skjult, og der opstod en almindelig Bevægelse blandt Studenterne, hvorvel den ikkun yttrede sig i Hvidsken. Men vi ilede til den Anklagede. Hans Skræk, da han saae os, hans Blegnen, hans Stammen, overbeviisde os desværre om Sandheden af Beskyldningen, som vi meddeelde ham. „Er De uskyldig," — sagde jeg, — „behøver De ikke at frygte. Vi ville forsvare Dem og De skal erholde den fuldstændigste Fyldestgjørelse. Men skulde De være skyldig, saa raade vi Dem at tilstaae det. Endnu er det mueligt, at give Sagen en saadan Vending, at De kan undgaae en vanærende Straf og bringe Sagen i Forglemmelse ved et frem-

tidigt dadelfrit Levnet. Udleveringen af de forsvundne Sager er naturligviis den første Betingelse."

Den ulykkelige unge Mand henflød i Taarer. Han var ude af Stand til at nægte og sittrende overgav han os det Stjaalne. Mig greb en dræbende, tilintetgjørende Følelse, da jeg saae ham staae saaledes sønderknuust. Jeg vendte mig grædende til ham; men den Beslutning, som vi havde fattet, udførde jeg.

"At De ophører med at være Student forstaaer sig af sig selv," — sagde jeg, — "og vi vente, at De strax forlader Universitætet. Finde vi Dem om fire og tyve Timer endnu her, ville vi i den Bestjaalnes Navn indgive en Klage til Senatet, og saa er De for bestandigt beskjæmmet. Reis De derfor bort i Stilhed, saa ville vi bidrage Alt til at Sagen kan blive neddysset. De kan studere paa et andet Universitæt, og denne ulykkelige Gjærning vil uden tvivl svæve for deres hele tilkommende Liv, som en advarende Formaning."

Den unge Mand lovede at reise strax, og var endnu den samme Dag forsvunden. Da vi havde forladt ham, fandt vi de øvrige Medlemmer af Commissionen forsamlede hos mig. Jeg forestillede dem

hvor nødvendigt det havde været at gaae hurtigt til
værks i denne Sag. „Det er rigtigt nok," — sagde
jeg, — „en Fremgangsmaade, der ikke er efter Lo-
ven; vi have tilegnet os en Ret, der kun tilkommer
Senatet; vi have relegeret en Student for bestandigt,
og han har anerkjendt vor Dom." — Det, som vi
Tre havde gjort, blev almindeligt billiget. — „Men
nu," — vedblev jeg, — „maae vi ogsaa gjøre vor
høiere Foresatte bekiendt med denne Sag, og det paa-
tager jeg mig uden Betænkning, da jeg staaer i den
nøieste Forbindelse med ham."

Jeg var endnu bestandigt dybt rystet, og da jeg
gjorde den gamle Hensler bekjendt med den hele Be-
givenhed og med vor Handlemaade, henflod jeg i
Taarer. Den ærværdige Olding var selv rørt; han
maatte indsee, at vi havde handlet i den redeligste
Hensigt, dog rystede han paa Hovedet og paalagde
mig, at forsamle Medlemmerne af Commissionen
hos ham om Eftermiddagen. Han syntes at ville
overlægge med sig selv, hvordan han skulde opføre sig.

Imidlertid havde vi endnu en Gang at gjøre
for at bringe Sagen til en endelig Afgjørelse. —
Vi opsøgde igjen Kjøbmanden, bragde ham de stjaalne
Sager, truede ham med en korporlig Tugtelse, der

uden Tvivl vilde træffe ham, dersom han her i Kiel nævnede den unge Mand, om hvis Bortfjærnelse fra Universitætet vi underrettede ham. „De selv," — forestillede jeg ham, — „vil gjøre bedst i at forlade Staden saasnart som mueligt. Deres slette Levnet, og den Maade, hvorpaa De t ækker letsindige unge Studerende til sig, har tiltrukket sig det academiske Senats og Politiets Opmærksomhed, og det kan let skee, at et Forbud fra Politiet vil gjøre en Ende paa Deres Ophold her." Hans Opførsel overtydede os om det Grundede i den Mistanke, som vi længe havde næret. Han syntes at erkjende vor Dommerret, blev frygtsom, forlegen, og lovede at forlade Staden; men Udfaldet blev et Andet. Nogle Dage gik hen; han var endnu der, da der indløb en Requisition fra Bremen, der bevirkede, at han blev sat fast. Det var en reisende Commis, der havde tilbageholdt de betydelige Summer, som han havde indcasseret for et Handelshuus, og nu forødte dem her.

Henimod Aften var Commissionen forsamlet i den gamle Henslers Huus. Han taalde til os i Senatets Navn, og efterat Faktum udførligt var berettet og protokolleret, forestillede han os, at vi med Billighed burde have skjænket ham den Tillid, at ind-

hente hans Raad. Han dadlede ikke vor Fremgangs-
maade, men vel det Egenmægtige i vor Handlemaade.
De Andre taug; men jeg troede, at maatte vove et
Forsvar. „Vi danne," — sagde jeg, — „en Æres-
ret, og her var Talen om en Gjærning, der, naar
den forblev ustraffet, kunde kaste en Skygge paa alle
de herværende Studerende; vi maatte afkaste en
Skjændsel, der kunde træffe os. Det kunde altsaa
ikke være tvivlsomt hvad vi havde at gjøre. At
spørge Nogen, endog Dem, som vi ære saa høit, om
Raad, vilde forudsætte en Usikkerhed, der ikke vilde
være os til Ære. Hvad vi gjorde, maatte gaae
umiddelbart ud fra os selv, naar det med Hensyn til
os skulde have en rensende Charakteer. Vel er vor
Forening opstaaet i den Hensigt, at bilægge Stridig-
heder mellem os selv; men med hvilken Autoritæt
kunde vi dømme i saadanne Sager, naar vi taalde,
at den hele Corporation blev beskjæmmet? Man
turde ikke danne nogen Æresret, naar man ikke vilde
tilstaae, at denne, ved en saadan Begivenhed, som
den Omtalte, ikke blot er berettiget, men endogsaa for-
pligtet til at handle selv. Dette er den ene Side af
vor Handlemaade; den Anden synes at være ligesaa
nødvendigt befalet af Omstændighederne. Den unge

Forbryder vilde, hvis han ikke i Stilhed var bleven bortfjærnet, for bestandigt have været beskjæmmet ved Sagens Behandling for Retten."

Jeg taelde med Varme, af den inderligste Overbeviisning og omendskjøndt det var til en Mand, som jeg bar en grændsesløs Agtelse for, dog aldeles uden Hensyn. Jeg troer ikke at tage Feil, naar jeg forudsætter, at denne Begivenhed endnu mere satte mig fast i min ærede Velynders Gunst. Men han selv, og vel ogsaa Senatet, maatte vel indsee, at den Selvtillid, der ved en saadan Begivenhed maatte uddanne sig i en Forbindelse af unge Mænd, kunde, om der endog denne Gang ikke var noget Betydeligt at indvende mod vor Opførsel, i Fremtiden tage en mere betænkelig Retning. Man lod den hele Anstalt falde, og Æresretten syntes at have udtømt sig i denne ene Handling, i det mindste erindrer jeg ikke, at den siden har havt nogen betydelig Virksomhed.

Men for mig var denne Begivenhed høist vigtig. Paa den ene Side saae jeg, saaledes stillet i Nærheden, ind i tvende Forbryderes Liv og saadant kunde paa mine Side aldrig skee, uden med en indre Angst; og paa den anden Side havde denne hele Virksomhed en hemmelig Tillokkelse for mig. At opdage hemme-

lige Politikneb og kunstigt skjulte Forbrydelser, har altid havt noget Tillokkende for mig. Mange af de Anecdoter, der ere blevne bekjendtgjorte om den berømte franske Politipræsident Sartine, havde jeg allerede læst i min tidligste Ungdom, og de havde gjort et dybt Indtryk paa mig. Jeg fandt ingen liden Behag i at udøve et lignende hemmeligt Politi.

Imidlertid forsvandt denne Begivenhed af min Hukommelse; Studeringer og selskabelige Forhold beskjæftigede mig paa en behagelig Maade. Lidt efter lidt og umærkeligt trak jeg mig tilbage fra min i Begyndelsen altfor udvidede Omgang med de Studerende; nogle Ældre sluttede sig nærmere til mig.

Iblandt mine unge Venner var der Flere, der udmærkede sig ved Aand og ved stor videnskabelig Iver; Nogle, der og siden have erhvervet sig et ikke ubetydeligt Navn. Til dem, som jeg gjærne besøgte, endskjøndt sjældnere, hørde en Beslægtet af den gamle Hensler, der, saavidt jeg erindrer, nylig havde promoveret som Læge. Han bliver oftere omtalt i den niebuhrske Brevveksling og foresvæver mig som en kundskabsrig, rolig og besindig Mand, hvis Omgang var mig lærerig og nyttig. En Anden, som jeg blev

nærmere bekjendt med, var den endnu levende, ogsaa som theologisk Skribent bekjendte Generalsuperintendent i Schleswig, Dr. Callisen. Vi traf i de senere Aar sammen paa Reiser. Jeg saae ham med Glæde for nogle Aar siden i Berlin, og endnu som assisterende Geistlig ved den danske Konges Kroning i 1840, og vi havde Leilighed nok til at erindre os gamle Venner og tidligere Ungdomsbegivenheder.

Ethvert ungt, livligt Menneske, der i enhver Henseende er overladt til sig selv, er kun altfor tilbøielig til at vise sig sædelig ligegyldigt, og dersom det ikke bliver understøttet deels af en bedre Natur, deels af Ungdomserindringer, der, om de end ikke blive med Flid fremkaldte og vedligeholdte, dog ikke ganske tabe deres tidligere Magt, kan det let synke paa en betænkelig Maade. Men der gives et sørgeligt Middel, ved hvilket man bliver sædeligt opmærksom paa sig selv; det er de sædelige Feil, som man gjør sig skyldig i; og i det man ofte nok finder Leilighed til Anger, bliver man paa samme Tid alvorligt formået til at underkaste sine Handlinger og Tanker et strængere Opsyn. Disse Betragtninger af en betænkelig Art, der ikke skulle fordølge, at jeg befandt mig sædeligt i et vaklende og ingenlunde farefrit Stilling,

skulle fornye Mindet om en Ven, hvis Omgang den Tid var mig nyttig og heldbringende i sædelig Henseende, omendskjøndt de Midler, som jeg efter hans Raad greb, let paa en anden Maade havde kunnet blive farlige. Det var B., en Søn af en meget berømt dansk geistlig Taler, der opholdt sig i nogen Tid i Kiel, da han reisde til Tyskland og Frankrig, men endnu længere paa sin Tilbagereise. Han gjorde mig opmærksom paa den store Nytte af en bestandig sædelig Opsigt over mig selv. „Vi maae," — paastod han, — „hver Aften underkaste Dagens Tanker og Handlinger en stræng Control, og for at vi kunne overse vore moralske Frem- og Tilbage-Skridt, er det aldeles nødvendigt hver Aften at optegne den upartiske Dom, som vi afsige over os selv.

Nytten af en saadan Fremgangsmaade er let at indsee. Moralske Betænkeligheder, der saaledes blive fremkaldte, ere pinende; man ønsker paa enhver Maade at tilfredsstille dem. At føre en moralsk Dagbog, laa nu rigtignok slet ikke i mine Natur, men dog ansaae jeg det for gavnligt at underkaste mig en saadan Tugt; jeg fortsatte virkelig i nogle Maaneder Dagbogen, men denne Tid var ingenlunde glædelig. Allerede om Morgenen ængstede

Tanken om det sædelige Plageri, som jeg skulde begynde om Aftenen, mig. Man vil tage meget Feil, naar man troer, at denne Angst aftog eller tiltog med Mængden af de indre eller ydre Forseelser, som jeg troede, at have gjort mig skyldig i; dette var iblande Tilfældet; meget mere var Arbeidet selv mig hjerteligt modbydeligt, enten jeg nu om Aftenen fandt Grund til at rose eller til at dadle mig; ja det Første var mig endog ikke alene det Betænkeligste, men endog det Modbydeligste. Vel levede jeg i en overordentlig sædelig Pirrelighed; den bestandige Reflection gjorde mig usikker og vakklende endog ved de ubetydeligste Handlinger og hvad der skulde være Produktet af et koldblodigt Overlæg, antog uvilkaarligt et phantastisk Præg. Saaledes forekom min Samvittighed mig selv som et kjælent Barn; latterligt nok saae jeg den ofte som en Dukke i et Glasskab; snart smilede den venligt til mig, snart syntes den truende og mørk; ja, dette Billede forfulgde mig ikke allene i Drømme, men ogsaa om Dagen, og den tarvelige Symbolik, der var opstaaet af en tør Reflection, Sandseligbedens Fetischisme, var saa usel, at ogsaa dette Billede tilsidst blev mig ikke alene modbydeligt, men ogsaa betænkeligt.

Endelig hørde jeg et Skrivt nævnes: „En Jagttagers Dagbog over sig selv“. At dette under disse Omstændigheder maatte være mig vigtigt, var naturligt, saa meget mere som Lavater, der allerede nogle Aar før i Kjøbenhavn havde gjort et saa stort Indtryk paa mig, blev nævnet som den anonyme Jagttager af sig selv. Jeg har siden ikke engang seet denne Bog. Jeg erfarede de Grunde, der havde bestemt ham til at belure sin daglige Opførsel, og hver Aften at kritisere den. Det var de bekjendte, som jeg tildeels havde hørt af min Ven, tildeels selv havde udtænkt mig. Jeg læsde videre, hvorledes Manden opregnede sig alle de Feil, som han i Fremtiden havde at undertrykke. Jeg havde baaret mig ligesaadan ad. De skjønneste Beslutninger fulgde derpaa; de lignede meget mine. Jeg læsde af et Slags fortrædelig Pligtfølelse videre; Deeltagelse kunde Bogen ikke indgyde mig. Jeg saae saaledes Manden, ligesom jeg, plagede sig, hvordan han skred sædeligt frem og saa igjen tilbage, hvor han sluttede sig til ethvert Skin af gudelig Forbedring; i Dag er det lykkedes Dig at undertrykke et Udbrud af din Vrede, heed det da undertiden; i Dag har Du opdaget Spor af Vellyst i din Sjæl mod en fiendtligsindet Mand; i

Dag har Du frasagt Dig en Fordeel for at blive din bedre Overbeviisning tro, o. s. v. Enhver lille Sum, der blev givet en Bettler, eller paa anden Maade offret til Armoden, var ombyggeligt optegnet.

Det var mig meget gavnligt at see disse Sjælens indre Rænker i deres eget Dyb, der havde saa megen Lighed med mine Egne, som noget, der var fremstaaet i et for mig fremmed Menneske; det sædeligt Skjæve deri var mig i Øieblikket klart. „Det er umueligt“ — sagde jeg til mig selv, — „at fortsætte en saadan Selviagttagelse, naar Resultatet af samme ikke er en Overbeviisning om en bestandig Fremskriden af en moralsk Forbedring. Til Lykke havde jeg just paa denne Tid med stor Opmærksomhed og Interesse læst Kants „Religionen indenfor den blotte Fornufts Grændser“. Den rene Redelighed i den Tænkemaade, der herster i dette Skrivt, havde behaget mig endnu mere, end den religiøse Anskuelse, og det var blevet mig klart at vi ved at efterspore om end nok saa piinligt, vore Handlingers sædelige Legalitæt, dog aldrig kunne erholde en sikker Overbeviisning om vor virkelige sædelige Tænkemaade; at vi meget mere, i det vi saaledes indgruble os i os selv, bestandigt komme mere ind i en Selvstuffelse, der er istand til

at saare den ægte levende Sædelighed i dens dybeste Rødder. Endelig faldt det mig med et Slags Gysen ind, hvad jeg hidindtil slet ikke havde tænkt paa, nemlig at en Sjæls hemmeligste Raadslagninger med sig selv laae trykte for mine og hele Verdens Øine; nu læsde jeg først Fortalen; hvorledes Manuscriptet tilfældigviis var kommet i fremmede Hænder og var blevet trykt uden den anonyme Forfatters Villie og Vidende.

Dette klang i mine Ører som en slet Undskyldning; jeg kastede Bogen bort og rev min Dagbog i Stykker. Jeg følde mig fra nu af som en løsladt Fange; dog vover jeg ikke at paastaae, at den Glæde, som jeg følde over min Befrielse var af reen sædelig Art. Plageriet var nu tilende; men de to Maaneder vare ikke fvundne unyttige bort. Jeg var for en Tid lang opmærksom paa mig selv, og Grunden var lagt til en indvortes Alvor, der vel ikke altid beskyttede mig, men som efter ethvert Fald fremkaldte en dybere Anger end før. Nu blev den ægte Kilde til en levende Sædelighed desværre endnu bestandigt skjult for mig, endskjøndt en dunkel Erindring fra mine Børneaar mindede mig om, at den engang havde været mig nærmere, og havde oplivet og glædet mig.

Til min meest fortrolige og gavnligste Omgang hørde, efter at denne moralske Feber var overstaaet, især en Privatdocent, der optraad i Kiel omtrent et halvt Aar ældigere end jeg. Han er bekjendt som Forfatter til et Par Smaaskrivter, der i sin Tid gjorde megen Opsigt. Det Ene af disse Skrivter handlede om Sprogenes Oprindelse (det var aftrykt i det syvende Stykke af Bidragene til det tyske Sprogs videre Uddannelse, 1797, der udkom i Braunschweig). Dette Skrivt, der kun synes at have vakt liden Opmærksomhed, er virkelig aandrigt, og om det end ikke har grebet sin Opgave i dens fulde Dybde, saa er dog den hele Maade, hvorpaa det er opfattet, eiendommelig og af Betydenhed. Forfatteren nægter bestemt, at Sprogene ere opfundne, han viser, at de, for at være opfundne, forudsætte en Tænken, der allerede var umuelig uden Sprog.

Et andet Skrivt af ham, der er blevet borte for mig, var over det tyske Nationaltheater. Det gjorde stor Opsigt, det blev betragtet som et Arbeide af en af de fortrinligste Aander paa den Tid, og naar Forfatteren blev af Recensenten behandlet med sky Ærefrygt, saa laa Grunden i den Forudsætning, at det var den berømte Leisewitz, der efter mange Aars For-

løb havde brudt Tausheden, for at yttre sig om en vigtig og almindelig interessant Gjenstand. Og dette lille Skrivt udmærkede sig virkelig paa en paafaldende Maade fremfor alle af samme Slags paa den Tid. Man kunde troe, at Lessing igjen var opstaaet, thi Alt var behandlet paa en virkelig eiendommelig Maade; Sproget havde en let Klarhed, Tankerne en aandrig Bevægelighed, som man i den Tid ikke kjendte i den saakaldte æsthetiske Literatur. Man troer i Almindelighed, at Brødrene Schlegel og Tieck vare de Første, der have angrebet den sædelige Jammerlighed, der herskede i Kotzebues Stykker, og som i lang Tid nedværdigede Theatret. Men den Første var virkelig Mackensen, der paa en seierrig Maade viisde Gemeenheden i de kotzebueske Dramaer.

Mackensen var meget nøie bekjendt med den kantske Philosophi og en enthusiastisk Beundrer af denne Philosoph. Hans Iver gav os Anledning til et grundigere Studium af denne Philosoph. Han var en stille Modstander af Reinhold, og jeg veed ikke hvad der stødte mig tilbage fra denne, i mange Henseender fortjente Mand. Jeg har under mit hele Ophold i Kiel forsømt at gjøre hans Bekjendtskab.

Endskjøndt Mackensen strev med megen Lethed,

havde han dog ingen Talegaver og forstod ikke at fængsle sine Tilhørere. Jeg besøgte hans Forelæsninger over den almindelige Grammatik, som rigtignok ikke havde den lærerige og frugtbare Udvidelse, som de siden erholdt, men som dog interesserede mig ved mange nye og skarpsindige Bemærkninger. Auditoriummet var i den første Time meget fuldt, men tog pludseligt af, sank efter nogle faa Dage ned til fire eller fem Tilhørere og selv disse kom meget uordentligt. Jeg ledsagede ham sædvanligt, naar han læste, og næppe vare fjorten Dage hengaaede, førend vi fandt et aldeles tomt Auditorium. Det var pinligt for mig, at see en Mand, for hvem jeg havde megen Agtelse, sat i en saadan Stilling. Men Macken syntes at tage Sagen meget let. „Ønsker De" — sagde han — „at jeg skal fortsætte Forelæsningerne, bliver jeg hjemme." Dette gjorde jeg gjærne; Tilbuddet var mig behageligt. Forelæsningen forvandlede sig til en daglig regelmæssig Samtale, og her erholdt jeg først et Begreb om en Videnskab, der siden har uddannet sig i et saa betydeligt Omfang, og som udentvivl indeholder en af de betydeligste Opgaver for den tilkommende Historie. Havde jeg tidligere lært at kjende denne Videnskab, vilde den i høi

Grad have gjort Fordring paa min Opmærksomhed. Men nu vakde den kun en forbigaaende Interesse, hang for noie sammen med mit Venskab for Læreren, og tabde sig, da jeg skildes fra ham. Dog vil jeg aldrig for lemme de lærerige Timer, som jeg paa denne Maade tilbragde med ham; de vare i flere Henseender blevne mig meget vigtige, og jeg regner ham uden Betænkning blandt de aandrigste Mænd, som jeg har lært at kjende. Dersom han havde levet længere, vilde han have erhvervet sig et betydeligt Navn. Jeg var vel hans afgjorte Beundrer, men ingenlunde hans slaviske Efterligner. Hans Tanker bare Præget af Originalitæt; de tilhørde ham i egentligste Forstand. Han døde kort efter at jeg havde forladt Kiel, i Sommeren 1798, i sin bedste Alder, af en epidemisk Blodgang, der blev saa farlig, at de Studerende forlode Universitetet og alle Forelæsninger ophørde.

En anden mærkværdig Mand, der hørde til min Omgang, var Præsten Køster, en høist original, hypochondrisk Humorist. Han trak sig tilbage fra Selskabet, levede kun med meget faa Venner, og sluttede sig i de sidste Tider til Mackensen og mig. Hans Lune afverlede pludseligt mellem den sorteste Melan-

choli og den meest overmodige Lystighed. Mig var denne Sidste næsten gyseligere, end den Første; thi den grændsesløse Bitterhed, med hvilken han da bedømde alle Mennesker og Forhold, den skarpe Vittighed, med hvilken han skjærende traf enhver menneskelig Svaghed, havde noget aldeles Tilintetgjørende. Hans Latter var, naar han blev greben af en saadan Lune, næsten konvulsivisk og frygtelig. Han udmærkede sig ved en mærkværdig lakonisk Maade at udtrykke sig paa. Hans Fader en formuende Kjøbmand i Glückstadt, synes at havde havt megen Lighed med ham, og Forholdet mellem Fader og Søn var mærkværdigt. De syntes at staae lige overfor hinanden med den samme haarde Tilbageholdenhed. Da min Ven blev Garnisonspræst skrev han følgende Brev til sin Fader:

"Jeg er bleven Garnisonspræst.

Johann Køster.

Faderen svarede:

"Det er mig kjært,

Johann Køster.

Denne Mand havde en udbredt Læsning, og alt hvad han lærde erholdt i hans Aand et eiendommeligt, for det meest bizart Præg. Ligesom Ovinderne med

deres sikkre Instinct opdage Mændenes selskabelige Svagheder, saaledes besad han et lignende Instinct til at opdage enhver Svaghed hos Skribenterne; og netop de Fortriinligste bleve da en Gjenstand for hans træffende Spot. Jeg har aldrig kjendt en Mand, der har været farligere for min ofte enthusiastiske Beundring for fortriinlige Aander, end han.

Kant, Schiller, ja Göthe viisde sig, naar han fremstillede dem i deres Svaghed, næsten i et latterligt Lys. Der gives intet Menneske, ikke engang det Fortriinligste og meest Begavede undtagen, der ikke lider af en, eller anden Svaghed, som, naar den bliver rigtigt erkjendt, og skarpt haandhævet, og rykket os nær, i det mindste forbigaaende dækker alle hans Fortrin, ligesom Haanden formaaer at bedække Solens Glands. Den Overraskelse, der griber os, naar vi see et Menneske, som vi ære og beundre, pludseligt forvandlet til en Karrikatur, og naar vi maae tilstaae os, at denne virkelig ligger skjult i ham, og nu bliver fremhævet med skarpsindig Sandhed, havde i Begyndelsen noget Morende for mig, men dog spstod der en piinlig Følelse, som jeg søgde saasnart som mueligt at blive befriet fra. —

Jeg var i min Ungdom en afgjort Enthusiast.

Noget, der interesserede mig i et Skrivt, som syntes mig nyt, lærerigt, frugtbar, henrev mig, ja, gjorde mig blind mod Skribentens Feil. Kun hvad der syntes mig affecteret, usandt, laant og fra anden Haand, men dog med Fordringer, stødte mig afgjort tilbage. Jeg har under min Omgang med denne bittert dadlende Mand oplevet, hvor aldeles forbigaaende hans Dadel over Mennesker og Skrivter, som jeg ellers elskede og skattede, altid var mig. Den forsvandt naar det elskede Menneske, det agtede Skrivt i hans Fraværelse beskjæftigede mig, og jeg kunde da ikke engang mindes Dadelen.

Jeg var engang Vidne til et høit selsomt Optrin i Kosters Bolig. En Mand af hans Menighed havde en Forretning hos ham; som det siden viisde sig skulde Præsten døbe ham et Barn. Men det selsomme Menneske kunde for lutter Komplimenter og Ordgyderi slet ikke komme til at udtale sit meget simple Ønske.

Efter at Koster nu en Tid lang havde hørt til med den største Opmærksomhed, uden at kunne faae ud af Manden hvad han egentlig vilde, blev han pludseligt greben af sit bittre Lune. Han begyndte nu at tale aldeles paa samme Maade som Manden,

en Masse af Komplimenter og Ord uden Sammenhæng væltede sig i stor Uorden mellem hverandre. Den Fremmedes Forvirring voxde, og da begyndte en Samtale, som om to Forrykte snakkede med hinanden. Endelig komplimenterede Koster den Fremmede under en Strøm af Ord ud af Døren.

„Veed Du nu hvad han vil?“ — spurgde jeg Præsten.“ Af ham har jeg vidst nok ikke erfaret det, men hans Kone har i disse Dage skjænket ham et Barn, og jeg har hørt Ordet Daab, og maa nu paa en anden Maade søge at erfare Tiden. Jeg kjender dette Menneske; at have en Forretning med ham, er en sand Qval; men som i Dag har jeg endnu aldrig seet ham; sandsynligviis har han drukket for meget.“

I Nærheden af Kiel laa der en Landsby ved Navn Dorfgarten. I en temmelig stor Sal i et Bondehuus forsamlede det bedste Selskab fra Staden, Herrer og Damer, sig, medens de overlod den større Gjæstgivergaard til de Studerende. I denne Sal sad Damerne i en saa tæt Atmosphære af Tobaksdamp, at man næppe kunde kjende dem. Jeg gjorde det Forslag, at behandle den hele Sal som et Tobakspibehoved, at lede Røgen ved Hjælp af et Rør igiennem Taget, og ridende paa dette at røge paa anden

Haand. Jeg erindrer ikke, at jeg nogensinde har seet Damer, der med saa stor Taalmodighed indhyllede sig i en saa fortykket Atmosphære. Om Sommeren tilbragde Mackensen, Køster og jeg, naar Veiret var nogenlunde taaleligt, nogle Timer efter Bordet i denne Sal. Man saae os altid sammen, og der manglede ikke Mennesker, der troede at de velmenende maatte advare mig.

Jeg indsaae vel, at jeg i min daværende Stilling maatte fremtræde som Skribent. Jeg valgde et Thema, som jeg var fortrolig med. Mit første tyske Skrivt: „Om Mineralogi og det mineralogiske Studium, 1797," udkom anonymt. Det fandt en større Anerkjendelse, end det fortjende. Det er mærkværdigt, at en ung Mand ofte tilbageholder det Bedste, han besidder, og beslutter sig til at lade noget meget Ubetydeligt trykke. Naar jeg overveier hvad der bevægede mig til at holde det bedre, som jeg kunde levere, tilbage, indseer jeg nok, at jeg manglede Mod, til at yttre det Eiendommelige. Tilskyndet af Mackensen havde jeg begyndt at studere Kant; men den hele Opgave, som Kant havde sat sig, var mig egentlig endnu fremmed, og det speculative Element, der gjærede

i mig, havde ingen historisk Basis; det forurolige-
gede mig, uden at hjælpe mig frem. Jeg er virkelig
næsten forskrækket ved at betragte den ubehændige
Brug, som jeg i dette Skrivt gjorde af Philosophien.
De underlige Betingelser og Indskrænkninger, under
hvilke jeg antog en Stræben efter levende at opfatte
Naturen i dens Enhed, som en uimodstaaelig, og
dog ikke lod den gjælde, fordi Kant havde afskaaret
mig ethver Haab om Held, frembragde noget Piin-
ligt. Men jeg levede nu engang, at maatte frem-
træde, som ung Docent, under den herskende Philo-
sophies Beskyttelse. Mackensen taelde om dette Arbeide
med venskabelig Skaansel, omendskjøndt han, som jeg
ikke tvivler paa, ret godt erkjendte dets Svagheder.
Køster behandlede det aldeles uden Skaansel, og da
Skrivtet laa trykt for mig, forekom det mig selv
fattigt, tomt og betydningsløst. Og virkelig har heller
intet Menneske nogensinde agtet paa Raisonnementet.
Dette Skrivt har i nogle og tyve Aar vundet en
Plads blandt Haandbøgerne i Mineralogien, og det
som et Slags Indledning til denne Videnskabs Historie.
Den forudsendte Historie om Mineralogiens Literatur
var maaskee ogsaa, hvorvel den var temmelig tar-
velig, ikke ganske uden Fortjeneste. Kun den svenske

Mineralog Valerius havde skrevet en kort Veiledning til Mineralogiens Historie; min var fildigere og ogsaa i nogle ældre Epocher fuldstændigere. Nu har dette Ungdomsarbeide mistet alt sit Værd.

Det var i de sidste Maaneder af Aaret 1796, at jeg udarbeidede dette Skrivt. Vinteren var hengaaet i Omgang med Mackensen og Køster, og ved Forelæsninger. Jeg havde aflagt et Par smaa Besøg i Rendsborg, i et Veir, der var mig det behageligste, at reise til Fods i, nemlig i en klingende Frost.

Den 8 April 1797 fandt min Promotion Sted. Professor Heinze, Decanus ved det philosophiske Fakultæt, der altid havde været meget venskabeligtsindet imod mig, foranstaltede i Facultætets Navn en glimrende Promotionsfest. Næsten alle Professorer tog Deel i den. Foraaret kom, og jeg troede nu at kunne vise mig uden Skam som academist Lærer og Skribent i et fremmed Sprog for mine kjøbenhavnske Venner.

Det er selsomt, men det forholder sig saaledes, omendskjøndt mit Skrivts ringe Værd var mig indlysende, hvorvel ikke saa klart som senere, følde jeg mig dog hævet ved dette Forsøg paa at blande mig

mellem de saa høit agtede tyske Skribenter og troede nu fuldkommen at have opfyldt det Løvte, som jeg havde givet mig selv, ikke at vende tilbage til Danmark, førend jeg afgjort havde udmærket mig. Jeg seilede med Paketbaaden, saae, til min Beskjæmmelse være det sagt, for første Gang Møens mærkværdige Kridtbjærge, der i det vi omseilede dem, satte mig i Forbauselse ved deres Dristighed. Jeg opholdt mig i tre til fire Uger i Kjøbenhavn og tilbragde denne Tid ligesom i et Slags Tummel af Erindringer. Nu, da mine Udsigter vare mere gunstige, end under mit forrige Ophold i Kjøbenhavn, var hele Verden tilfreds med mig. Min Morbroder havde skrevet til mig i Hamborg, da jeg var i den høieste Elendighed, syg og forladt. Han formanede mig at vende tilbage, som den forlorne Søn til sin Fader. „Forsynet har" — skrev han, — „sørget naadigt for Dig; Der staaer en Huuslærerplads aaben for Dig." — Jeg afslog min Morbroders Tilbud, takkede ham, og forblev i min hjælpeløse Stilling; nu modtog han mig venligt og var fuldkommen tilfreds med mig.

Med mine Venner levede jeg lystigt og tilfredsstillende; selv Professor Vahl og det Selskab, der havde sendt mig til Norge, syntes snarere at gjøre sig selv Bebrei-

delser, fordi de havde udrustet mig med saa ringe Hjælpemidler, end mig. Jeg fandt min ældste Broder i fuldkommen Virksomhed som Lærer ved Artilleriskolen, og blev for første Gang indført i det norske Selskab. Dette blev mig siden vigtigt, og jeg vil da finde Leilighed til at tale udførligere om denne mærkværdige Forening af mine Landsmænd, der dannede et Slags nordiske Hæteriser og i en lang Række af Aar fremkaldte en ogsaa i den danske Literatur mærkværdig Opposition.

Om min første Bolig hos en Ven i Nærheden af Kjøbenhavn maa jeg dog anføre noget. Den var original nok, og fremstillede en Side af de unge danske Lærdes Liv rigtignok til det frapanteste Extrem.

J. K. H. havde udmærket sig ved sine Skolekundskaber allerede da han kom til Universitætet og vækket store Forhaabninger. Han kom til Universitætet tilligemed den ulykkelige N. som jeg har taalt om i det første Bind af disse Memoirer, og som forskaffede sig et saa frygteligt Rygte som Forbryder i Berlin. Begge vare Jurister, begge vakde store Forhaabninger, der ikke bleve opfyldte. H. blev, efterat han havde begyndt sin juridiske Løbebane, greben af en ulykkelig Tilbøielighed til literaire Beskjæftigelser,

og hans hele Stilling blev usikker, vakklende, ofte trængende, lige til hans Død. Han elskede en vedvarende, forviklet og mangfoldig Beskjæftigelse; den bestemte og faste som Advokat var ham imod, og han opgav den. Men han har siden erhvervet sig betydelige Fortjenester. Han var, om jeg ikke tager Feil, den første Stifter af det skandinaviske Selskab, i det mindste en meget vigtig Befordrer af dets Stiftelse og dets Secretair; og hans Historie om Grev Struensee er endnu bestandig et classisk Værk. Han havde besøgt mig i Kiel og boede hos mig. Dette Besøg fandt Sted flere Uger før den Reise, som jeg havde besluttet til Kjøbenhavn, og han havde affordret mig det Løvte, at jeg skulde tage ind hos ham. Han boede ikke i Kjøbenhavn, men paa Roskilde-Landevei, i Nærheden af Frederiksberg.

Jeg lod mine Sager bringe derhen, og blev forskrækket, da jeg traad ind i hans Stue. En saadan gyselig Uorden havde jeg endnu aldrig seet. Han boede sammen med en yngre juridisk Candidat. De gamle, halvt itubrudte Møbler, en brøstfældig Pult, Stole der vare i Stykker, et Par Borde, der vare belæssede med Bøger, Papirer, Tallerkener og Klædningsstykker, stode rundt omkring. Bogbylderne

vare næsten tomme. Bøger og Papirer laae imellem hverandre paa Gulvet.

Det var henimod Aften; jeg lagde mine Sager fra mig, besøgde nogle Venner i Kjøbenhavn, og kom sildigt tilbage. Jeg blev ført ind i Sovekammeret, i hvilket der stod to smudsige Senge. Jeg maatte lægge mig tilligemed min Vert i den Ene. Allerede dette var mig gyseligt. Siden jeg var en Dreng havde jeg altid sovet alene. Naar jeg spyttede, tilsmuurde jeg det skandinaviske Selskabs Papirer, der chaotisk omgav Sengen. Da jeg om Morgenen stod op, blev der vel budt mig The, men det eneste Drikkekar bestod af en Spolkumme uden Underkop, af hvilken vi maatte drikke efter hverandre. Smør laa paa en skaaret Tallerken og blev brugt til et dobbelt Formaal. For det Første blev det smuurt paa Brød med en smudsig Kniv, for det Andet maatte jeg tilligemed min Vert og Kandidaten smøre mine Støvler med det.

Det var mig rigtigtnok umuligt at udholde det længere i denne Bolig, men til at fornærme min Vert, der var en Mand af overordentlig Hjertensgodhed, kunde jeg ikke beslutte mig. Lykkeligviis gav Husets Beliggenhed, næsten en halv Miil fra Sta-

den, mig en tilstrækkelig Grund til at bede ham om ikke længere at maatte gjøre Brug af hans Godhed. Nordenen i hans Bolig var allerede om Aftenen fal- den mig i Øinene, og jeg lod ifølge en Aftale, mine Sager bringe til en Ven i Kjøbenhavn.

Tiden hengik hurtigt. Jeg var lykkelig ved at see Forholdene til mine Venner i Kjøbenhavn bragte i Stand igjen. De tre eller fire sidste Dage havde jeg tilbragt i stor Adspredelse; Nætterne i muntre Selskaber med mine Venner; næppe havde jeg i denne Tid kunnet sove i nogle faa Timer. Den sidste Nat tilbragde jeg i Nærheden af Havnen efter gammel Skik hos Professor Bang, der paa en rørende Maade glædede sig over min bedre Stilling.

Det var om Eftermiddagen, jeg maatte ile for at naae Paketbaaden, der skulde bringe mig tilbage til Kiel. Jeg betragtede Passagererne: Ingen inter- esserede mig. Jeg var i høieste Grad træt, udmattet og søvnig; næppe var Skibet gaaet under Seil, før- end jeg krøb i Køien og sov ind. Om Natten vaag- nede jeg; saae den mørke Lampe brænde i Kahytten, hørde nogle Passagerer snorke i Køierne, saae i Skum- ringen Andre søsyge, Mænd og Qvinder blandt hver- andre, liggende eller siddende paa Bænkene. Jeg steeg

op paa Dækket, en stærk, gunstig Vind opsvulmede Seilene; Skibet gjennemskar Bølgerne med stor Jil; jeg talede et Par Ord med Styrmanden, men snart blev jeg igjen, efterat jeg havde indaandet den friske Luft, greben af en utrolig Søvnighed. Jeg lagde mig i Køien og sov anden Gang ind. Da jeg vaagnede, var det lys Dag. Alle Passagererne havde forladt Kahytten, og fra Dækket opdagede jeg nu, til min Forbauselse, en Ø temmelig nær ved i Syden. Jeg gned mine Øine; jeg formodede, at vi endnu bestandigt maatte have den sjællandske Kyst paa vor høire Haand, og var ikke lidet forundret, da jeg erfarede, at den Ø, som vi saae, og som allerede laa bag ved os, var Femern. Jeg var altsaa kommen næsten uafbrudt sovende fra Kjøbenhavn til Holsteen.

Det var en skjøn, klar Sommerdag, da vi løb ind i den majestætiske og fortryllende Kieler-Bugt. Bestrømmede af Solen laae de bakkede, frugtbare Bredder paa begge Sider, en vedvarende rask og gunstig Vind førde os med utrolig Hurtighed nærmere til vort Maal, og medens jeg fordrev Tiden i en munter Samtale med Mandskabet eg Passagererne, der nu forekom mig mere underholdende, opdagede vi

Kiel, og Klokken elleve om Formiddagen forlode vi Skibet.

I mindre end atten Timer havde vi lagt sex og tredive Mile tilbage. Denne voldsomme Sammenrykken af de to Stæder, Kjøbenhavn og Kiel, formindskede den sidste Stad paa en høist paafaldende Maade; Huse og Gader krympede sammen, og Kiel forekom mig forandret paa en næsten ubehagelig Maade.

Det var den første Gang, at jeg havde gjort denne Erfaring paa en saa paafaldende Maade. Den forekom mig at være noget psychologisk Mærværdigt. Vel vil Enhver have oplevet hvor lille de Rum, i hvilke han har levet som Barn og som da syntes ham store, forekomme ham, naar han efter en lang Tids Forløb seer dem igjen. Vistnok er dette Phænomen physisk det samme, og det paatrænger sig os ogsaa i de senere Aar, men det var den Tid mærkværdigt formedelst Maaden, hvorpaa det fremstod. En lille Stad, som vi betræde første Gang efterat vi længe have levet i en stor, forekommer os vel som en Saadan; men vore Følelser have Intet, der ligner det, der griber os, naar vi længe have boet i en anden lille Stad, derpaa en Tid lang opholdt os i en Stor, og nu see den Første igjen. Grunden, hvorfor Alt

nu under disse Omstændigheder saa paafaldende formindsker sig, ligger i den voldsomme Forandring af alle tidligere Forhold og Maal, der have paatrængt sig os og instinctmæssigt sat vor Dom i Bevægelse. Denne bliver med al Vanens Magt anvendt paa at bedømme Maalenes Forhold og kan ikke holde sig mod det Nye; derfor ville de mindre Stæder, som vi gjennemskjære paa vor Reise mellem de Store, ikke paatrænge os denne skarpe Modsætning, der indslutter en ubestemt Mængde af mangfoldige Størrelsesforhold i sig, og selv de, der ere vante til at bedømme Afstande efter Dienmaal, blive skuffede paa en paafaldende Maade, naar de ville sammenligne Længden af en Gade, eller Størrelsen af en offentlig Bygning i en lille Stad, i hvilken de leve, med lignende Gjenstande i en Stor.

Universitætsbygningen i Breslau har vel en meget ubetydelig Dybde, men er paafaldende ved sin betydelige Længde og viser sig meget anseelig langt fra. Da jeg var i Paris, maalte jeg Billedgalleriet i Louvre, som jeg ofte besøgte, efter Skridt, og fandt, at det var tre Gange saa langt som den hele Universitætsbygning i Breslau, et Forhold, som de Indbyggere, der kjendte Billedgalleriet i Paris, slet ikke

vilde anerkjende og mig selv syntes det utroligt, end-
skjøndt jeg ved en oftere Gjentagelse havde fundet
Skridtene i Paris bekræftede, paa en ganske lille Dif-
ferents nær, og nøiagtigt optegnet dem. Denne Er-
faring er, hvor ubetydelig den end maa synes, dog
meget vigtig, thi den beviser den uendelig dybe Ind-
flydelse, som Indtryk, der ere blevne til Vane, have
paa Sjælen. Her, hvor Talen er om Forhold af
Maal, er en abstract, fra al subjectiv Vane udledet
Bestemmelse af to forskjellige Gjenstande umuelig;
men hvor den griber dybere ind i Sjælen, hvor
den er af aandig Art, er den Magt, som Vanen ud-
øver, uden al Tvivl mere betydelig, uden at vi be-
sidde et Maal til Sammenligning og derfor ikke blive
det Skuffende vaer.

Og denne Bemærkning trængde ret bestemt ind
paa mig; thi det var ikke blot de ydre sandselige For-
hold af Størrelser, hvis Modsætning stillede sig tæt
ved hverandre, men ogsaa de to eller tre aandigt
rigeste Epocher i mit Liv, der kun vare skilte fra hin-
anden ved en Søvn.

Jeg var sovet ind i Kjøbenhavn og vaagnet op
i Kiel, og da maatte det være mig paafaldende, hvor for-
skjellige de Gjenstande vare, som i den første Stad, der, ved

Samlivet med mine Venner, igjen oplivede en spirende Forgangenhed, sammenlignet med en skjæbnesvanger Nutid, der vakde mig nye, aldrig ahnede Tvivl og paa en betænkelig Maade gjorde Alt usikkert, hvad jeg hidindtil med en næsten bevidstløs Tillid troede aandigt at besidde.

Nu vil det være paa Tiden at fremstille den Epoche af mit Liv, i hvilken Speculationens Magt greb mig, for aldrig mere at forlade mig. Mig forekommer det, at en saadan Bekjendelse, en videnskabelig Confession, selv om den bærer Præget af Subjectivitæt, maa være af stor Vigtighed. Enhver Philosoph søger saa meget som mueligt at fortrænge de personlige Betingelser for hans videnskabelige Foreſtilling, for at hans videnskabelige Bestemmelser maa erholde et renere universelt og et almindeligt gyldigere Værd; han har Ret, han er forpligtet dertil; al fast videnskabelig Sikkerhed beroer paa at dette lykkes ham. Dog have de personlige Betingelser, under hvilke de vigtigste Opgaver først traad ham imøde, en stor Betydning for Videnskaben selv. Bevistheden om Vigtigheden af en saadan reent personlig Udviklingsmaade, der fremkaldt ved Menneskernes Eiendomme-

lighed, ligesom ved deres Skjæbne og ydre Forhold, der ikke blot tilfældigt og udvortes ere forbundne med dem, bliver i vore Dage bestandigt skarpere erkjendt. Deri ligger den levende Interesse, som Levnetsbeskrivelser nu vække. Man troer ikke fuldkommen at fatte de dybsindige Naturer, naar man ikke formaaer at følge Gangen af deres Udvikling, og det saa meget mindre, som Trinnene i den aldrig følge reent og uhemmede paa hverandre. Ikke blot hvad den sande Udvikling fordrer, ogsaa hvad der hemmer den og giver den fjærnere Uddannelse en skjæv, forskudt Retning, maa udforskes, for at man kan kjende Grændsen og Maalet for endog de fortrinligste Naturer. Dette er saa meget mere nødvendigt, som den skjæve, sygelige Retning netop er den, der ved Smitte pleier at blive epidemisk, og desto visfere og voldsommere, jo mere den bærer Almindelighedens udvendigt paatrængte Præg.

Uden nu at forudsætte at den aandige Indflydelse, som jeg har udøvet som Skribent og Lærer, er af stor Betydenhed — veed jeg dog bedst hvorledes det som jeg har villet og Maaden, hvorpaa jeg har villet det, er anerkjendt, og hvor stor Skyld jeg end selv bærer i denne Henseende, troer jeg dog, at det

ikke vil være uinteressant for dem, der overhovedet have fulgt mine literaire Bestræbelser med nogen Tilbøielighed og Deeltagelse, at erfare, hvorban det Omsving i min hele Tænkemaade opstod, der fra nu af tvang mig til at gaae ud fra Tilværelsens Eenhed og Totalitæt og at betragte og vurdere Alt med Hensyn til denne.

Allerede førend min Reise til Kjøbenhavn havde denne Forvandling i min Aand begyndt. De Uger, som jeg henlevede blandt mine Venner i Kjøbenhavn, havde igjen fortrængt den nye spirende Retning. Der udøvede Gjenstandene atter deres gamle Magt paa mig; gamle Erindringer bleve mægtige; den forsvundne Tilværelse fængslede mig; en hemmelig Magt laa i Modersmaalet, ja skjulde sig i de eiendommelige Ytringer, i Tankernes conventionelle Udtryk, der klang mig imøde fra forrige Tider „med al en lykkelig Banes og en lykkelig Tilværelses søde Trylleri.“

Hvad jeg havde oplevet og tænkt siden jeg forlod Kjøbenhavn, traad tilbage næsten som en Drøm, fremkaldt ved den nye Nærværelse, der omgav mig. Selv mine bestemte videnskabelige Studier opfordrede mig til en anstrængende Beskjæftigelse, der bortkaldte mig fra alle opspirende, indre Grublerier. Med nye

kostbare Værker i Naturhistorien vare de forskjellige Bibliotheker blevne berigede; jeg maatte lære at kjende dem. Nye Dyr fandt jeg i Museerne; den botaniske Have fængslede mig ved mærkværdige Planter, som jeg endnu ikke kjendte, men allermeest, fordi enhver ny Gjenstand traad mere bestemt frem i Rækken af det noie Bekjendte, tildrog de rige Mineralsamlinger, saavel de Offentlige, som de Private, sig min Opmærksomhed.

Wad var vendt tilbage fra Italien; en betydelig Mineralsamling var i Opkomst ved Universitætet under hans Beskyttelse; en ny, meget interessant, mig hidindtil ubekjendt, besad Manthey. Da jeg saaledes bestandigt var beskjæftiget, beherskede Gjenstandene mig, ligesom i min tidligere Ungdom, aldeles, og den aandige Betydning, som de indesluttede, vakde umiddelbart min Opmærksomhed. Tilværelsen i sin Fylde var, ligesom i min tidligere Ungdom, bleven mig til Sprog, Gjenstandene i deres Mangfoldighed vare blevne mig til Ord. Jeg søgde ingen Andre. Og naar jeg nu efter en saadan Dag tilbragde Aftenerne med Rahbek, med Brødrene Mynster, med Laub, med Hornemann, og det hele, gamle Liv omfattede mig, hvor kunde jeg da finde et Øieblik, der hensatte mig

i min stille Stue i Kiel, der vækkede de Tanker, der trængde mig tilbage i mit inderste Jeg og ved de abstracte Begrebers Magt lod Verden, den mangfoldige Natur, ja Historien og Menneskerne, der omgav mig, blegne og vige tilbage.

Endnu efterat jeg havde hilset mine Venner i Kiel, og ved Fortællinger forfrisket Mindet om Livet i Kjøbenhavn, hengik der flere Dage, førend jeg fandt tilrette i de nye Opgaver, der beskjæftigede mig. Men disse vare blevne mig vigtige. Da den Tankegang, der var bleven afbrudt af Reisen, lidt efter lidt dukkede op igjen, fængslede den mig bestandigt mere og mere; jeg maatte hengive mig til den; min inderste Tilværelses Sandhed var knyttet til den.

Til de udmærkede Aander, der paa min Tid besøgde Holsteen, hørde F. H. Jacobi. Jeg havde ikke læst Noget af ham, men Rygtet fremstillede ham som en af de fornemste Aander paa den Tid. Mackensen havde seet ham et Steds sammen med Reinhold. Begge vare komne i en speculativ Samtale, og min Ven fortalde mig med hvilken afgjort speculativ Overvægt Jacobi havde viist sig. Maaskee havde

hans Utilbøielighed til Reinhold nogen Indflydelse paa hans Fortælling.

Jeg maa her omtale en Begivenhed, der, endskjondt senere, forøgede min personlige Interesse for Jacobi.

Engang; da jeg søgde Bøger i Henslers Bibliothek, holdt en stor Vogn, bespændt med fire Heste, udenfor Døren. Den var ikke ulig en mægtig militairisk Rustvogn; et Overtræk bedækkede den; da dette blev aabnet, saae jeg til min Forbauselse Vognen deelt tværsigjennem i to Halvdele; begge Rummene vare opfyldte med Senge. Af den første reisde sig en lang, rank Dame, der ikke mere var ung, og med hende hendes Ledsagerinde. De steeg ud af Vognen, gik ind i Stuen, der var nedenunder tæt ved Indgangen, spurgde, om jeg var bekjendt i Huset, og da jeg bejaede dette, opfordrede de mig til at melde Fyrstinde Gallizin hos den gamle Hensler. Hun havde et aldeles fornemt, ja bydende Udseende; hendes Ansigtstræk vare aandigt imponerende, og da en gammel Mand traad ud af den anden Halvdeel af Vognen tilligemed en Tjener, af hvilke den Første saavel ved sit Udseende, som ved sin Dragt fremstillede sig som en katholsk Geistlig, vidste jeg at Ja-

cobis berømte Veninde stod for mig. Jeg ilede for at gjøre den gamle Hensler bekjendt med hendes Ankomst, og denne Melding gjorde et stærkt Indtryk paa ham. Han syntes forbauset og bevæget og ilede med at modtage Damen.

Jeg opsøgde de Bøger, som jeg behøvede, forlod hurtigt Huset, da min Nærværelse maaskee kunde være til Besvær, og har siden ikke seet Fyrstinden. Jeg fandt siden denne Reise omtaelt i Fyrstindens Levnetsbeskrivelse af Katerkamp.

Jeg havde hørt i hvilket nøie aandigt Forhold hun stod til Hemsterhuis, og omendskjøndt jeg ikke kjendte denne Philosophs Skrivter, havde jeg dog en stor Agtelse for ham, og troede godmodigt, at han, der var bleven mig nævnet som en Platoniker, vel var naaet derhen, hvorhen jeg endnu stræbde, og den aandsbeslægtede Kone forekom mig som en betydningsfuld, høist værdig, ja hemmelighedsfuld Gestalt. Hun er, saaledes som hun traad mig imøde, bleven mig uforglemmelig, og selv Jacobi, der hørde til denne Kreds, blev mig mere betydningsfuld. Det var det første Blik, som jeg, den Fremmede, Scythen, kastede ind i den skjulte Aandeverden, der rørde sig i

Tyskland, og som lige siden min tidligste Ungdom havde aabnet sig ahnelsesfuld for mig.

Det Skrivt af Jacobi, der faldt mig i Hænderne, var det bekjendte „om Spinozas Lære; i Breve til Mendelsohn.“

Dette Skrivt har nu gjort Epoche i mit Liv. Det var det Første, der concentrerede alle slumrende, speculative Tanker i mig og bragde dem til Udbrud. Hvad der i Kjøbenhavn gjorde mig fremmed for mine Venner, som en hemmelig Besiddelse, hvis Indhold jeg ikke kjendte, som en forborgen Skat, der hvilede i mit Inderstes dybeste Afgrund, men som jeg ikke forstod at hæve, den evige dybtliggende Kilde, af hvilken alle mine Følelser af Naturen og det historiske Liv udsprang, hvad der i min mørke Eensomhed, under mit Ophold i Bergen paatrængde sig mig mere i vilde Anskuelser, end i bestemte, syntes her at komme mig imøde i sin høieste Concentration; Nøglen til alle de tillukkede Hemmeligheder frembød sig, og jeg greb den med lidenskabelig Hæftighed. De fleste af de abstracte Begreber, som jeg her fandt, vare mig fremmede, og dog troede jeg, at forstaae den fuldstændigt i den Forbindelse, i hvilken de bleve fremsatte. Der var oplukket en ny Verden for mig, og

dog troede jeg at hilse en Gammel, der for længe siden var mig bekjendt. Jeg fordybede mig i dette Skrivt; enhver Linie var mig betydningsfuld og der opsteeg først en Ahnelse i mig om Tilværelsen af en Videnskab, der gjorde det, som dybt bevægede mit Inderste, til Gjenstanden for en stor, historisk Grandskning. Og dog var jeg ingenlunde bekjendt med Philosophiens Historie. Jeg kjendte de græske Philosophers Meninger, ligesom det syttende Aarhundredes, men som Notitser; de vare mig baade bekjendte og fuldkommen fremmede.

Nu først opsteeg der en Ahnelse i mig om en Videnskab, der, i det den var den dybeste Opgave for de fortrinligste Aander i de aandigt mægtige Epocher af Historien, paa samme Tid maatte ansees for den egentlige Opgave for enhver Forsker: at man til enhver Tid maatte finde en indre Overeensstemmelse med sig selv, ikke blot med de Øvrige; at den, der vil være Philosoph, ikke blot maa udtale noget Lært, men tillige noget Oplevet af hans egen Aands inderste Frembringelser.

Hvad man nu end med Rette kan dadle hos Jacobi, maa man dog med Berommelse tilstaae ham, at han mægtigere, end nogen Anden paa sin Tid,

formaaede at oplive Kimet af en dyb aandig Selv-
virksomhed i de slumrende Gemytter. „Man vil finde
det begribeligt, at Jacobis Skrivt, formedelst min
Ukyndighed i de egentlige speculative Studier, fra
hvilke en eensidig Beskjæftigelse med den kantske Phi-
losophi mere udelukkede, end henførde til dem, vel
kunde vække en Stræben, men ingenlunde tilfredsstille
den; men han havde nævnet en mægtig Aand, og
igjen fremmanet den af det Forbigangnes fængs-
lende Fortryllelse, saa at den blev nødt til at træde
ind i det Nærværendes Kreds, saa at man kunde
forelægge den Spørgsmaal og den maatte besvare
dem. Han havde knyttet en selsom Gysen til denne
Aandeaabenbarelse. Den redeligste, strængeste For-
sker efter Sandhed skulde, dersom vi ville sætte Til-
lid til ham, fremkalde den allerinderste Usandhed og
bringe den for Dagens Lys, og det paa den uimod-
staaeligste Maade; der skulde ikke gives nogen anden
Redning mod denne mægtige Aand, end ved at styrte sig
uden Besindelse i subjective Følelsers Uklarhed. Ogsaa
jeg havde hørt denne Aand nævne, og en rædselfuld
Advarsel var knyttet til dens Navn. Skrivtet viisde
mig, hvorledes dets Forfatter, ligesom Insecten, der
fredfede om Flammen, bestandigt blev lokket, endskjønt

han saae Tilintetgjørelsen, naar han nærmede sig til den. Næppe kunde man sige, at det var lykkedes ham, at finde en forbigaaende Redning i dette Følelsernes Mørke, i de forvirrede Begrebers kiølige Skygge.

Men i min Sjæl bølgede og bruusde netop et Hav af de mangfoldigste Følelser, der opdukkede af den ordnede Naturs aandelige Afgrund, ligesom af den efter en bestemt Form kjæmpende Historie, og søgde efter en Skikkelse; dog forgjæves, fordi denne henrandt og søgde en Ny, der ligesaalidet havde nogen Varighed. Kun disse blivende Gestalter, som jeg maatte finde, hvad det end skulde koste, svævede for mig som den kjæmpende Aands inderste Fornødenhed. Fast, uforanderlig Sikkerhed, indre, aandig Overeensstemmelse, ikke med Andre, men med mig selv, et urokkeligt Middelpunkt, af hvilket baade Lidenskaber, og Tanker og Følelser, Tænken, Villen og Tilværelse gik frem, og til hvilket de altid igjen maatte finde den een Gang kiendte Vei tilbage: var nu det Maal til hvilket min bevægede Aand stræbde med Anstrængelse af alle sine Kræfter.

Men blandt alle Mænd paa den Tid havde Lessing meest beskjæftiget mig, ved sin Aands store Klar-

hed, ved den Sikkerhed, med hvilken han beherskede og gjennemskuede enhver Gjenstand, og ved den klare Orden i hans Fremstilling. Naar Göthe forekom mig at være sin Tids skreste, umiddelhareste Natur, i hvilken en oprindelig Sikkerhed bevægede og dannede det Dybeste med Lethed, var Lessing mig den klareste Repræsentant for sin Tids Besindighed. Göthe ydede mig en uudgrundelig Rydelse, der var umiddelbar og ingen Mægling behøvede. Naar jeg læste Lessing var just Skarpheden af en mæglende Bevidsthed, om den end ikke kom til Afslutning, mig det meest Tiltrækkende. Naar vi inderligt rystede, ikke tilfredsstillede, endog ved de aandige Rydelser, der synes os de mægtigste og behageligste, befinde os i os selv, og søge et evigt hvilende Standpunkt, da ere vi vel nærmest henviiste til os selv; men, for at orientere os i os selv, behøve vi et Forbillede; Haabet om at et saadant betænkeligt Forsøg vil lykkes os, bliver mægtigt oplivet, naar vi erkjende, at det er lykkedes en Anden, som vi høiagte. Saaledes var Lessing bleven mig en vigtig Autoritæt i min betænkelige, aandige Stilling. Men han frygtede ikke for den mægtige Aand, der hos Jacobi baade opvakde en dyb Agtelse og en til Afsky grændsende Frygt. Spinoza

blev mig nu den Vigtigste af alle Dødelige, thi Lessing var, som det Skrevne viisde, Spinozist.

Dog førend jeg fremstiller mit Studium af Spinozas Ethik, maa jeg berøre en anden digterisk Verden, der den Tid var opgaaet for mig.

Omtrent et halvt Aar efter min Ankomst til Kiel, opfordrede Professor Hegewisch mig til at udarbeide et fuldstændigt Udtog af Bartons Afhandling om Klapperslangernes fortryllende Kraft for det nordamerikanske Magazin, som han udgav i Forening med Ebeling. Denne Afhandling havde Ebeling just erholdt fra Nordamerika, som et ganske nyt Produkt. Jeg kunde vel med Møie gjøre mig en naturvidenskabelig Opsats, hvis mig bekjendte tekniske Udtryk hjalp mig igjennem, forstaaelig; men til at forstaae en Afhandling, der leverede en levende Fremstilling af Dyrenes Levemaade og de Egne, i hvilke de opholdt sig, vare mine tarvelige Kundskaber i det engelske Sprog aldeles ikke tilstrækkelige. Jeg stammede mig ved at tilstaae dette, men bad ham unde mig fire eller fem Ugers Tid, da jeg paastod at mine Forelæsninger gjorde Fordring paa al min Tid.

Nu gik jeg til det betænkelige Arbeide at oversætte en Opsats af et Sprog, som jeg saa godt som

ikke forstod, i et Andet, som jeg ingenlunde forstod at behandle med Sikkerhed. Arbeidet kom virkelig i Stand, og Opsatsen blev, esterat den var blevet gjennemseet og corrigeret af mine Venner, aftrykt i det omtaelte Magazin. Jeg vilde imidlertid ikke opgive det engelske Sprogs Studium. Vicar of Wakefield og sentimental journey, der vare mig fuldkommen bekjendte i tydske Oversættelser, bleve først gjennemlæste og altid med større Lethed. Youngs Nattetanker vare saa berømte i mit Fædreland, mine Forestillinger om denne Digter vare af ufuldkomne Oversættelser saa uklare, at jeg med stor Begjærlighed anstillede det Forsøg at lære at kjende denne Digter i Originalsproget. Det kostede mig megen Umage, og uden en Vens Hjælp vilde det næppe have lykkedes mig i saa kort en Tid, som jeg kunde anvende derpaa. Vel spurede jeg en stor Lyst til at læse Tristram Shandy; thi dette Yoricks Skrivt var ofte nok blevet mig nævnet, som et høist eiendommeligt, hvis dybe Mening var vanskelig at fatte, og hvis humoristiske Luner vare utilgjængelige for de fleste Læsere. Men det Maal, hvorefter jeg strædde med den største Utaalmodighed, var at læse Shakespeare, og, om mueligt, at fatte ham. Allerede i min Barndom

havde jeg hørt ham nævnes som en vel monstrøs, gigantisk, men tillige dyb og høist betydelig Aand. I Tyskland kjendte man ham kun af Wielands og Eschenburgs Oversættelser. At jeg først greb efter Hamlet, vil enhver begribe, naar man erindrer hvad Göthe og hans Wilhelm Meister vare mig. Den Umage, som det kostede mig, at arbeide mig igjennem dette ophøiede Drama, gjorde mig nøie bekjendt med ethvert Sted, og hvilket Indtryk Hamlet maatte gjøre paa mig, er let at indsee. Er ikke denne Gestalt en sund prophetisk, ja, jeg maatte sige, at den greben af hiin indre Kamp, synes den mere Tysk, end Engelsk, mere at være udsprungen af den nærværende Tid, end af den Tidligere, i hvilken den fremstod.

Var det en Ahnelse om denne prophetiske Betydning, der bragde Shakespeare til at fremstille Hamlet og hans fortroligste Ven, som tidligere wittenbergske Studenter? Enhver aandig bevæget ung Mand i Tyskland saae sig, ligesom Hamlet, uimodstaaeligt greben af en indre Opgave, der gjorde Fordring paa hans hele Liv, og som hvis Offre ikke Faa ere faldne; derfor blev Hamlet ogsaa først forstaaet i Tyskland, og jeg fordybede mig, ligesom saa mange

Andre, i disse indre Kampe, som om jeg selv op-
levede dem.

Jeg havde i Hamburg seet Schröder spille som
Lear; det var det andet Stykke, jeg læste, Macbeth
det Tredie; men af de historiske Stykker kun Henrik
den Fjerde og Richard den Tredie.

Naar jeg nu med faa Ord skal betegne hvad der
greb mig, saa vil det bedst blive Læseren klart af
den Maade, hvorpaa jeg opfattede Shakespeare ved
Siden af Göthe, der havde beskjæftiget mig i mine
næsten bevidstløse Drengeaar.

Jeg har saa ofte oplevet, at man endogsaa der,
hvor jeg fremtraad som Digter, og lod bestemte Per-
sonligheder yttre sig under ganske bestemte Forhold,
har optaget og bedømt disse Yttringer, som om de
vare udtalte i en reen philosophisk Betragtning; at
Sandsen for et med Hensigt valgt eiendommeligt
Standpunkt, er saa ganske forsvunden endog af for-
triinlige Aanders offentlige Kritik, i tomme Abstrac-
tioners Almindelighed, som om den aldrig havde
været der.

Denne Erfaring gjør det nødvendigt, at gjøre
en Bemærkning her, der vistnok synes ligesaa triviel,
som overflødig, denne nemlig: „at Talen her ingen-

lunde er om en objectiv Bedømmelse af de to største Digtere i den nyere Tid, men kun om det Indtryk, som de begge gjorde paa mig; saaledes som den Ene traad mægtigt frem af en forsvunden Tids rige Erindring, og selv ved Sammenligning blev mig mere betydelig, medens den Anden aabnede mig en ny Verden. Ved denne Fremstilling kommer et Fragment mig tilpas, der for flere Aar siden gik tabt, men som dog oftere igjen faldt mig i Hænderne, og derfor med Hensyn til Indholdet er forblevet i min Ukommelse.

Begge, det erkjendte jeg vel, oplukkede bundløse Dybder i det menneskelige Gemyt; jeg var jo selv i flere Aar draget ind i dem, som Goethe aabnede for mig, uden at kunne finde nogen Bund. Men de Gjenstande, der indvortes satte Gemytterne i Bevægelse, havde hos Shakespeare et ganske andet Forhold til Personligheden, end hos Göthe. Hos denne Sidste, var det mere en Sjæls Uenighed, der følde sig forladt af Verden, eller som trak det Fragment af den, der var blevet ham, ind i en snævrere, rigtignok uendelig rig Personligbed og uddannede det; selv i Götz af Berlichingen og Egmont synes dette mig at være Tilfældet. Men netop denne snævrere

Omgrændsning gav det Hele en behageligere Form, noget let Overskueligt og Afsluttet, og udentvivl laa i denne Anskuelse den Overraskelse, med hvilke jeg først fornam Novalis' bekjendte Dom om Göthe. Thi Intet overrasker os saa meget, som en pludselig Bekræftelse af Det, som vi længe har baaret om med os, om end ikke klart. Hos Shakespeare derimod bevægede sig altid en stor, mægtig, synlig og usynlig Verden i og med Personerne; alle syntes at leve og at tænke, at handle ud af et voldsomt bevæget Folk, ligesom tillige af en dyb Aandeverden, af hvilken de dukkede op, saa at Lidenskabernes Hemmelighed, der skjuldes i et stort Heelt, paatrykte Personerne et ophøiet Præg.

Enhver Stemning, i hvilken en saadan aandig Virksomhed satte mig, havde noget Voldsomt, der rystede mig i mit Indre, og det er mig begribeligt, at jeg forekom mine Venner, som om jeg levede i en bestandig Spænding, der maatte ødelægge mig. Flere maatte vel bedømme denne hæftige Bevægelse selv som fremkaldt ved ydre pirrende Midler, Nogle vel endog som en affecteret. Der var, tør jeg paastaae, noget Vulkanisk i mit Væsen, dersom dette Ord kan bruges der, hvor den frembydende Flamme, hvor

voldsomt den end syntes, mere tiltrak, end stødte tilbage, mere varmede, end forbrændte, mere ansporede, end ophidsede. — Dersom denne Dom over min egen Ungdom skulde synes Læseren for gunstig, og Flere maaskee, at ligne en upassende Selvroes, saa maa man ikke forglemme, at Talen ikke her er om noget Erhværvet, men meget mere om en høiere Gunst af Naturen, det vil sige med simplere og jævnere Ord: om en guddommelig Naade, der ledsagede mig bestandigt og næsten ind i min høie Alder, og selv efter de hæftigste indre Kampe altid paa Ny opfyldte mig med Tillid og opmuntrede mig. Jeg kan beraabe mig paa Maaden, hvorpaa jeg viisde mig for mine Venner, af hvilke Flere leve endnu. Jeg kunde den Tid, naar jeg fuldkommen sund rakde Lægen min Puls, see ud som en Febersyg, men just fordi denne hæftige Yttring hørde til min Naturs Eiendommelighed, indeholdt den intet Ødelæggende og jeg befandt mig aldrig friskere, ja aldrig mere lykkelig, end naar jeg levede i en Bevægelse, der forekom mine Venner voldsom, ja maaskee endog farlig, medens den dog kun var den fuldkomen utvungne, ja uimodstaaelige Yttring af en sund Natur. Just derfor arbeidede jeg bestandigt bedst, naar jeg ikke havde nydt noget, og

ethvert pirrende Middel, f. Ex. ophidsende Spiser, Vine, en ophidsende Samtale, en Tale, i hvilken jeg ligefrem uvilkaarligt gav det til Priis, der bevægede mit Indre, udmattede mig altid paa nogen Tid, og hemmede den aandige Productiion.

Hvad nu Shakespeare maatte blive for en saadan Natur, er let at indsee; vist nok vare Personerne i hans Dramaer, i det Indre dybt bevægede Gemytter, der aabnede det Inderste, det meest Skjulte; men det, der satte dem i Bevægelse, var intet der burde sønderlemmes; Lidenskaberne selv, som de aflørede, vare besvangrede med Folkets Historie, med Aandeverdenens Hemmeligheder; og naar Göthe opmuntrede mig til at efterforske i Verdens Hemmeligheder i den kjæmpende Bevidstheds stille Dyber, opfordrede Shakespeare mig til at betragte denne Kamp, som en Saadan, som jeg maatte dele med de kjæmpende Folk i Historien, ja med de usynlige Aander, der ligge indesluttede i Naturen, for at fatte dem i deres dybeste Betydning. Disse to store Digtere, der havde trukket mig til sig med den mægtige Genius' hele Magt, oppustede den betænkelige Kamp i mit Indre, men forsonede den ikke. Og saaledes syntes, medens et indre, aandigt Liv, i hvilket Virkeligheden

opgik, holdt mig fangen, vel Kampens Farer selv at have en uimodstaaelig Tillokkelse, men Længselen efter Freden blev altid hæftigere. Og ofte nok raabde jeg med Falstaff: „Jeg vilde ønske at det var Aften, og at Alt var forbi!“

Men i en saadan Tid var det nu at Spinoza trængde sig ind paa mig. Det Exemplar af hans opera posthuma, der i en saa lang, eensom Tid med den største Anstrængelse beskjæftigede mig, var mig i flere Aar dyrebart og betydningsfuldt; jeg kunde næsten aldrig betragte det uden Vemod; thi det kaldte mig Timer tilbage, som jeg maa regne blandt de vigtigste i mit Liv. Det var den Trang, ved Skilsmissen fra en kjær Ven at bringe ham et stort Offer, der bevægede mig til at forære ham dette Exemplar. I det jeg gav det bort, tænkde jeg som det saa ofte hendes Menneskerne, kun ud af mig selv, og det faldt mig ikke ind, at han, hvor nøie han end kjendte mig, dog umueligt kunde vurdere Størrelsen af det Offer, som jeg bragde ham. Det Første, jeg læsde, var hans Tractatus de intellectus emendatione, et de via, qua optime in veram rerum cognitionem dirigitur. Titelen lokkede mig. Her, tænkde jeg, vil Du finde, hvad der bevægede Spi-

noza selv til at uddanne sit System; et saadant personligt Tilknyttelsespunkt var mig aldeles nødvendigt; Springet fra et dybt bevæget, rigt Liv til det, der var indfanget i den blotte Demonstration, vilde altsaa have været et sallo mortale af det allerfarligste Slags. Den absolute Abstraction maatte jo dog selv bane sig Veien gjennem Phænomenologien.

Hvad der satte Spinoza i Bevægelse, hvad der plagede og ængstede ham, i det han betragtede Livet, kunde ikke være mig fremmed. Da jeg i Bergen følde mig eensom og forladt, af Naturen, der lukkede sig for mine Forskninger, af mine Venner, der syntes at have trukket sig tilbage, og af mig selv, da jeg trak mig tilbage fra den brogede Vrimmel af usammenhængende Kundskaber, af vaklende Tilbøieligheder og afværlende Lidenskaber: da søgde ogsaa jeg et Hvilepunkt, i hvilket den hele Tilværelse kunde finde sin uforanderlige Stilling og et evigt gjennemsigtigt Middelpunkt. Den dybeste Speculation var mig fremmed, jeg afviisde den. Hvad der hidindtil syntes mig afsondret, skilt fra alt det Øvrige, som om det indeholdt en Opgave, der var fremmed for det egentligste, friskeste Liv, et blot Spil af Skarpsindighed — traad nu frem som en vigtig Videnskab.

Jeg selv blev opfordret til som Lærer at gjøre Ungdommen opmærksom paa Videnskabens saakaldte Nytte: men denne havde intet tilfælleds med den oprindelige Drivt, som satte Erkjendelsen i Bevægelse. Denne Kilde brød frem af et hemmeligere Dyb, der især syntes mig vigtigt at udforske. Rigtignok havde allerede Tiden i de bedste af sine Aander bortvendt sig fra dette Nyttens ringere Standpunkt. Jeg bildte mig meget ind af det, at jeg selv i mine Foredrag fremstillede Erkjendelsens saakaldte Nytte som noget Underordnet; Erkjendelsens sande Værd laa, saaledes lærde jeg, i den selv: og dog, hvad gav os nu denne i sig selv indesluttede selvstændige Erkjendelse, som den, adskilt fra Kilderne til sin Handlen og Tilværelse, stod der i huul Fornemhed? Skolens Formalismus, hvad var den ligeoverfor det varme Liv? Dette havde plaget mig, kan jeg sige, lige fra mine Drengeaar. Denne Sønderrivelse i Tilværelsens inderste Dyb var mig det Forfærdeligste, jeg kunde tænke mig, og ingen i Verden var mindre skikket, end jeg, til af Overbevisning at antage den absolute Skilsmisse mellem en theoretisk og en practisk Fornuft.

To Ting, siger Kant, gribe mig fremfor Alt: det er Stjernehvælvingen oven over mig og den sæde-

lige Lov i mig. Men hiin erkjender jeg kun fængslet og fangen i Bevægelsens mathematisk strænge Love; den bliver adskilt fra Livet; denne, Kilden til den levende Handling, har skjult sig i Tilværelsens Inderste, og er ligesaa utilgjængelig for Erfaringen, som det Inderste af Naturen. Naturen erkjende vi ikke, men kun dens Phænomener; om vi udtrykke den sædelige Lovs Realitæt ved vore Handlinger, vide vi ikke. Hvad vi vide ved Erkjendelsen, er noget Usandt; det Sande skulle vi fremstille ved vore Handlinger; men ingen Erfaring formaaer at oplyse os om den egentlige Kilde til vore Handlinger. Den sikkre, sandselige Kundskab giver Mennesket en Usandhed, og vi vide, at den er en saadan og trøste os derover, fordi vi alle blive bedragne paa den samme Maade. En Sandhedens Stemme toner, men vi blive dog i bestandig Uvidenhed om denne.

Det var aabenbart den klare Indsigt, at hiin Sønderrivelse, hvorved Erkjendelse og Liv, udsprungne af den samme Kilde, bleve smerteligt og for bestandigt adskilte, der gjorde mig fremmed for den kantiske Philosophi.

Hvor ganske anderledes traad mig en Sjæls indre Bevægelse imøde, der, i sin Længsel efter aan-

dig Ro, vendte sig med Alvor til sin egen Forsken, som det er Tilfældet hos Spinoza. Efterat han nemlig har undersøgt alle ydre Goders Værd og erkjendt deres Ubetydelighed, siger han:

„Da jeg altsaa saae, hvorledes disse Goder ikke alene vilde hindre mig, naar jeg stræbde efter et nyt Værk, men endog være det aldeles modsatte, saa at jeg nødvendigt maatte afstaae fra det Ene eller det Andet, paatrængde den Undersøgelse sig, hvilket der var det Nyttigste, fordi jeg, som det syntes, stod i Begreb med at opoffre et sikkert Gode (det sandselige) for et usikkert. Men efterat jeg tilstrækkeligt havde overveiet dette Forhold, opdagede jeg snart, at det, som jeg maatte beslutte mig til at kaste bort, i det jeg vendte mig til et nyt Værk, som Erfaringen havde viist mig, var et Gode, der efter sin Natur maatte kaldes et uvist; men det, jeg søgde, var vel ogsaa et Uvist, men ikke efter sin Natur; thi jeg vilde jo just et blivende Gode; kun Resultatet af min Stræben var usikkert.

Jo det jeg nu bestandigt tænkde dybere efter, blev det mig altid klarere, at jeg dog maatte beslutte mig til at opoffre sikkre Onder for et usikkert Gode; jeg saae mig nemlig greben af en stor Fare, saa at jeg

blev tvungen til af alle Kræfter at efterspore ethvert Middel, endog de usikkre. Ligesom en Syg, der lider af et dødeligt Onde, naar han seer Døden for sig, sætter sit hele Haab endog til det usikkre Lægemiddel. Men alt, hvad Mennesket sædvanligt benytter, giver ikke alene intet Middel, til at vedligeholde vor sande Tilværelse, men denne bliver hemmet og hine Midler ere ofte Aarsagen til deres Undergang, der besidde dem, og altid Aarsagen til deres Undergang, der blive beherskede af dem."

Jeg sammenlignede Indledningen til Ethikken, med Indledningen til Kants „Kritik der reine Vernunft", og Modsætningen mellem et Skolethema og en af alle Tilværelsens Kilder fremstræbende Speculation blev mig klar. Jeg har vel ogsaa fra min tidligste Barndom hørt, at Erkjendelsen intet har at gjøre med Samvittigheden, eller Demonstrationen med Opbyggelsen, endskjøndt jeg endnu i mine gamle Dage har maattet hentage denne trivielle Formaning, som en Lære; men jeg bevarede den tydeligste Bevidsthed om at man maa bevare al Livets Dybde i sig, selv naar man søger paa det skarpeste at opfatte og fremstille dets Formalismus, som fast Tænkeprozes, og om at denne skilt fra hiin taber al Betydning, saa at kun det Tomme afspeiler sig i det Tomme. Her traad

mig nu en Mand imøde, der — just en Mand i Ordets dristigste Mening, — greben af Tilværelsens Gåder, vilde befrie sig hvad det end skulde koste, og det ikke deelviis, men ganske og aldeles. Vel havde han besluttet at lade Alt efter sig, hvad der fængslede ham til det sandselige Liv, for i Tilværelsens sikkre, uforanderlige Centrum at finde Rolighed, Fred og Frihed; men denne dristige Beslutning var ham ikke et Skolethema, men en indre Opgave af Livet selv; ikke blot en Lære, men en Livets Kamp, et renſende Sindelag, ja i hans Mening, midt i den strængeste Form, en vedvarende Renselsesproces. Nu først blev jeg overrasket ved Titelen paa hans Lære, han kaldte den ikke Metaphysik eller Logik, men Ethik, den skulde ikke blot være Udtrykket af en Lære, men ogsaa af et Sindelag og var det. Man har — sagde jeg til mig selv — kaldt ham „Determinist“, og her traad han mig imøde som den, der med den største aandige Dristighed søgde Frihedens Middelpunkt. Han vilde, paastode Andre, fremstille de ubetydeligste Skyggebilleder, som Deeltagere i en guddommelig Tilværelse, og jeg læsde med Forbauselse, hvorledes han jorjagede dem, kun strædde at finde en sikker Erkjendelse og tillige Tilværelsens Rolighed i den gjennemsigtige

Klarhed af Guds Eenhed; og denne Mand stod i Aarhundreder ved sin Fremstillings Skarphed, ved sine Demonstrationers Strænghed, som en vel forfulgt og miskjendt, men som en uovervunden. Netop, hvad der tilbagestrækkede Jacobi, den afgjorte Dristighed i hans Foretagende. trak mig uimodstaaeligt til ham. Det blev mig klart, at Skriget efter Frihed, der rundt omkring mig satte alle Tunger i Bevægelse, saaledes som det blev lydeligt midt iblandt Modsigelser, der aldrig kunde opløses, og søgde en Opløsning, kunde kaldes meningsløst, ja taabeligt. Kun den, der tilfredsstiller sig selv paa en evig Maade, er fri. Lykkes det Dig, at tage Deel i hans Liv, da først kan Du ogsaa være fri, som han.

Jeg begreb at en Aand, som Lessings, nødvendigt maatte være Spinozist. Alle tidligere religiøse Erindringer vare forsvundne; jeg havde reent forglemt, at Lessing som Forfatter til „Menneskeslægtens Opdragelse" just var mig kjær fordi der bag ved hans Fremstilling fandt en guddommelig Aabenbaring i christelig Mening Sted. Med en Begjærlighed, der næsten grændsede til Lidenskab, og som endnu mere ansporede mig end den religiøse Frygt, der endnu opholdt sig i Baggrunden af min Sjæl, gik jeg til

Arbeidet; Frygten selv tjende som Spore for en dristig, aandig Lyst, der greb mig.

I flere Uger var jeg utilgjængelig for Fremmede; som en Drømmende viisde jeg mig paa Kathedret; jeg vilde under enhver Betingelse løse den Opgave, som Spinoza havde sat sig. Jeg vilde løse den ved ham, men som han; den skulde være min egen, som den var hans. Jeg havde at kjæmpe med mange Vanskeligheder. Det ægte speculative Sprog var mig fremmed, men for første Gang traad den philosophiske Consequents, der søgde at fatte sig i sig selv, og som vil være forstaaet af sig selv, mig med sin hele Kraft imsde. Jeg indsaae, at jeg maatte tyde Udtrykkene af Skrivtet selv, af den Maade, hvorpaa de bleve benyttede. Jeg frasagde mig alle ydre Hjælpemidler; jeg begreb hvorledes de samme Udtryk, revne ud af en anden Tankerække, kun vilde føre mig vild ved at studere Spinoza; ham havde jeg og min egen kjæmpende Aand; begge skulde opgaae i hinanden og blive eens; alt Andet var ikke til for mig.

Jeg tilstaaer det, jeg tænker med et Slags Gysen paa denne Tid, paa den forunderlige, aandige Eensomhed, i hvilken jeg levede, paa den rastløse Anstrængelse, der greb mig, og næppe undte mig et

Øieblikks Hvile enten Dag eller Nat. Der gaves Øieblikke, da Alt syntes mig dunkelt, og jeg næsten opgav Haabet om at fatte denne mægtige Aand; men saa, naar jeg var nær Fortvivlelsen, fremtraad der pludseligt et Lys, og det, der før syntes mig uforstaaeligt og hemmede ethvert Fremskridt, laa fremhjælpende for mig i levende Klarhed. Jeg læsde bestandigt tilbage, i det jeg skred frem; jeg efterslog samvittighedsfuldt ethvert citeret Paragraph, endog naar jeg troede, at være fuldkommen bekjendt med dets Indhold. Det var blevet mig en Samvittighedssag at trænge igjennem og ikke at taale noget Vakklende, noget Uklart. Jeg streed jo, ligesom Spinoza selv, for absolut Klarhed og Bestemthed. Jeg følde nu for første Gang i mit Liv, at en aandig Magt allerede længe havde slumret fængslet i min Bevidsthed, at det var denne, der bevægede sig i mine aandige Drømme, og nu vaagnede, for at yttre sig frit. Tilstaaer man mig noget eiendommeligt, spekulativt Talent, maa jeg tilstaae, at det var Spinoza, der først vakde det. Da jeg greb alt, hvad jeg foretog mig, med Voldsomhed, var dette ogsaa Tilfældet med dette mig saa vigtige og alvorlige Studium, og medens jeg uophørligt, ligesom Spinoza,

betragtede Opløsningen af dette Spørgsmaal, som en aandig Livssag, mærkede jeg ikke, hvorledes den tidligere levende Rigdom, der havde sat mig i Bevægelse, gik tabt og truede med at forsvinde.

Det kan ikke være min Hensigt, her at give en udførlig Fremstilling af Betydningen af Spinozismens speculative Værd; kun det Indtryk, som Spinoza gjorde paa mig, være det mig tilladt at fremstille i Korthed.

At Gud er et evigt uforanderligt Væsen, at der i ham ikke er nogen Perfectibilitæt tænkelig, da han er Fuldkommenheden selv, der absolut maa være sig selv nok; at derfor ingen Prædicater, der gjælde om et endeligt, indskrænket Væsen, kunne finde deres Anvendelse paa ham, var mig fuldkommen indlysende; ligesom og, at der kun gives een Gud, altsaa kun een virkelig Substants. Alle Modi altsaa, forsaavidt de hæve sig til guddommelige Attributter, maae ifølge deres Perception, saavelsom deres Existents, forsaavidt de ere substantielle, opløse sig i den ene Substants; men da ogsaa tage Deel i ham, der er sig absolut selv nok, og være evige, som han. Et endeligt Væsen, som et particulairt, i Modsætning til et Andet, har ingen Realitæt for Gud, altsaa overhovedet

ingen. Derfor kan Talen ikke være om nogen particulair Villie, og alt, hvad Menneſket, ſom et enkelt Væſen vil, har ſom ſaadant ingen Betydning; men den almindelige Villie, den guddommelige, formaaer ikke at manifeſtere ſig, ſom en ſaadan; thi det er ikke en Villie, der ſøger ſit Maal, men ſom meget mere har fundet det paa en evig Maade; altſaa, ſtrængere ſagt, ikke fundet, men efter ſin inderſte Betydning er eens med ſin Gjenſtand. Men den menneſkelige Villie er kun en ſaadan, fordi den er adſkilt fra ſin Gjenſtand; men da er den altid en particulair, det vil ſige, en ſaadan, der ſinder ſit Complement i en anden Villie, og ſaa fremdeles i det Uendelige. Jeg, der paa den mangfoldigſte Maade var inderligt bevæget, fandt mig forunderlig overraſket, da det blev mig klart, hvad jeg egentlig maatte kalde den ſpinoziſtiſke Tænkemaade. Dette nemlig, at den aandige Erkjenden netop har ſit Værd deri, at den, jo dybere den trænger ind i det Subſtantielle ved Tingene, deſto mere omfattende vil optage Villien, ikke ſom en particulair Villie alene, men ſom det der er fælleds for Flere, i Begrebet af Proceptionens Eenhed; at denne ſig beſtandigt udvidende Villie, forſaavidt den igjen finder noget Particulairt, ikke kan

hvile, førend den er befriet fra al Modstand, altsaa fra enhver Affectation; da vil den hvile ud i den guddommelige Selvtilfredshed, men ogsaa forsvinde som Billie. Mennesket er først frit, naar det selv gaaer op i Væsenets absolute Selvtilfredsstillelse, naar dets particulaire Perception forsvinder i den Guddommeliges Eenhed, d. e. naar den ophører at være en fuldendt. Alt derfor, der sætter os i Bevægelse som sandselige Væsner, Glæde og Sorg, Ønsker og Forhaabninger, ja enhver indskrænket Erkjendelse, ligesom enhver afsondret Billie, i hvilken vi paa en taabelig Maade søge vor Frihed, aflægger kun et Vidnesbyrd om vor Trældom.

Denne ophøiede Lære, der hos Spinoza ganske var bleven en ham gjennemtrængende Tænkemaade, greb mig paa det Dybeste, saasnart det var lykkedes mig at gjennemskue den. Jeg indsaae hvorledes en Mangfoldighed af bestemte Væsner kunde tage Deel i den Guddommeliges Uendelighed, og være evig, som han, naar den blev betragtet som Tankebestemmelser af Gud, der som saadanne baade have Existents og Virkelighed; men denne et evigt og uendeligt Væsens Tankebestemmelse er, som dets Totalitæt, bestemt, ikke ved noget Andet, men ved sig selv, det vil sige, som

det Hele i denne bestemte Form, et actu Uendeligt, et infinitum vi naturæ suæ. Skarpheden af Demonstrationen, af Methoden, var intet Andet, end det adæqvate Udtryk af Fasthed og Klarheden i den til Tænkemaade ophøiede faste Overbeviisning. Som Tanker og Existents i et guddommeligt Væsen, saaledes vare Lære og Tænkemaade saa fuldkommen eet hos Spinosa, at det vilde være en unyttig Bestræbelse, at fatte dem i Adskillelsen. Guds Immanents i Naturen, erkjendt som saadan, og virkeliggjort ved Erkjendelsen, hævet endog til en høiere Natur (natura naturans) udtaelde intet Andet, end denne Eenhed.

Saalænge jeg bestræbde mig for at fatte denne virkelig ophøiede Lære, var jeg i en bestandig Spænding; jeg havde og kjendte intet andet Ønske, end aandigt at omfatte det Hele og at gjøre mig det eget. Og da det nu var lykkedes mig, da jeg formaaede at læse med ligesaa megen Klarhed tilbage fra den femte Deel: de libertate humana, som naar jeg begyndte forfra og til Enden; da jeg var overbeviist om, at jeg ganske havde forstaaet Spinoza, mærkede jeg først hvormeget jeg havde tabt. Den hele levende Natur, det hele brogede Liv forekom mig som falmet og afbleget; bag ved mig laae alle Ønsker og Forhaabninger, thi

jeg maatte tilstaae mig det, at de som saadanne indeholdt en Usandhed og kun erholdt deres sande Betydning, naar de aldeles havde mistet den. Denne absolutte Uegennyttighed tilintetgjorde, saaledes forekom det mig, noget Helligt og Dyrebart, som jeg maatte beholde, hvad det end skulde koste. Saaledes var jeg rigtignok kommen i en Tilstand, der syntes at ligne den, Jacobi var i, men alligevel i en aldeles forskiellig; jeg var gjennemtrængt af den Overbeviisning, at jeg havde vundet Noget, som jeg aldrig mere formaaede at frasige mig, ja, ikke heller vilde; der laa saa lidet en Fortvivlelse i den momentane Frasigelse af alt det, der tidligere gjennemtrængde og beskiæftigede mig, at den forbigaaende Skræk meget mere forvandlede sig pludseligt til en indre, haabefuld Glæde, som om jeg havde fundet den dybe, elastiske Bund af al fri, aandig Virksomhed.

Man maa betænke, at alle aandige Forhold, der havde trængt sig til mig, ikke indeholdt nogen Ahnelse om sand Spekulation, at Kant selv henstillede Mennesket, som en Frø, der vel udstrækker Hovedet og oplöfter det stive Die, i en høiere Tilværelses uendelige Atmosphære; men neddukker sövnigt igien, uden

at erkjende Noget, i de sandselige Kategoriers Sump, som i sit egentlige Hjem.

Det δος μοι πϖ στω, der staaer trykket som Motto paa Jacobis Skrivt, udtrykker, som bekjendt, ikke et Haab, men en absolut Haabløshed. Den faste Grund, som Jacobi kunde have erholdt ved Spinoza, stødte han med Gysen fra sig, og en blot Følelse, der aldrig kunde modnes til en klar Bevidsthed, skulde erstatte ham den opgivne Erkjendelse, der, som han meende, nødvendigt maatte føre til Atheisme. For mig havde disse Ord en ganske anden Mening. Jeg søgte for det Guddommelige, hvad jeg vel havde vundet for bestandigt, min Barndoms Gud; ja, Spinoza havde saa lidet gjort mig til Atheist, at det, der bevægede sig i mig, paa ingen Maade var en stivnet i sig selv affluttet, i Damonstrationer fængslet Bevidsthed, at meget mere just dette hele i sig Indsluttede, begyndte at pulsere og blev levende, og det saaledes, at disse Pulser slog som den levende Guds Aande indtil i Naturens og Historiens mindste Atom. Rigtignok udraaber jeg ogsaa: „Viis mig Stedet udenfor, for at jeg fra dette kan erkjende det Hele sat i en levende Bevægelse." Jeg havde ikke fundet det, men jeg vidsde, at det var der, ja, jeg holdt mig for overbe-

vist om, at det maatte være tilgjængeligt for den alvorlige Grandsker.

Saaledes havde jeg vel ikke overstaaet Erkjendelsens Skjærsild; jeg gjennemskred den — men ikke som en, der var hjemme i den; den længe for mig forsvundne Beatrice havde sendt mig Virgil, og hvor mangfoldige mine Vildfarelser end maatte være, erkjendte jeg dog, at min Barndoms Himmel vel havde været mørk og skyfuld, saa at ingen Soelstraale brød igjennem, men at den hvilede bag Skyerne i sin evige Klarhed, og at disse engang vilde adsprede sig.

Det var en selsom Tid fuld af aandige Forventninger, i hvilken jeg den Gang levede; det var mig herefter umueligt at beskjæftige mig saaledes med sandselige Gjenstande i deres Enkelthed, at Kundskaben om dem, om den endog var nok saa nøiagtig, paa nogen Maade kunde tilfredsstille mig. Det Standpunkt, til hvilket en aandssvanger Combination allerede tidligt syntes at henvise mig, som jeg ahnede, ja opfattede som den svulmende Knop i al Erkjendelse, søgde jeg nu med stor Utaalmodighed.

Imidlertid havde mine ydre Forhold gestaltet sig meget venligt. Jeg tilhørde de bedre Selskaber i Kiel, og omendskjøndt mit Studium af Spinoza holdt

mig i flere Uger borte fra al Omgang, traad jeg dog saa inderlig munter ind i Selskabet, at jeg sandsynligviis netop derved gjorde mig yndet. Omgangen i en lille Universitætsstad har altid noget Muntert og aandigt Oplivende. Den Lærde lever, har han erhvervet sig et Navn, dog kun for en Deel der, hvor han opholder sig. De videnskabelige Forbindelser, saavelsom den aandige Dannelse, giver Underholdningen et levende og mangfoldigt Stof, og selv vor Omgivelses mere ligegyldige Forhold blive mere aandigt opfattede og bedømte. Ja, Indflydelsen udbreder endog til de Kredse, der ikke udelukkende tilhøre de Lærde.

Jeg havde kort efter min Ankomst til Kiel gjort Bekjendtskab med Præsten Holst. Han var en kundskabsrig Mineralog og besad en Samling, der i det mindste var mere lærerig og fuldstændig for Forelæsningerne, end den meget forsømte Universitætssamling. Jeg var rigtignok Opsynsmand over denne, men vidste kun lidet hvad jeg skulde gjøre med den. En umaadelig Masse af Quarzer, Svovlkies, Jernoxyder, Blyglands, Blender, slebne Stene, terra sigillata, fyldte Skuffer, der vare bedækkede med Støv, og enkelte, endogsaa sjeldne Fossilier, vare

saaledes skjulte i alt dette Skrab, at Utaalmodighed ved at søge efter dem, ofte naaede den høieste Grad.

Præsten Holsts Samling derimod var aldeles renset for saadanne unyttige Ting, og lærerig; jeg kan takke hans Godhed for at jeg kunde holde et særskilt Foredrag over Mineralogien, der fandt stort Bifald hos de rigtignok kun Faa, der besluttede sig til at tage Deel i det. I den holstske Familie var jeg nu ved dette videnskabelige Forbund ligesom hjemme, og blev af den indført i andre Embedsmænds og ansete Borgeres Familier. I det cramerske Huus kom jeg ofte. Professor Neumann var en munter, frimodig og selskabelig Personlighed, der ved sit Studium af Statistikken kom i mange Slags Berørelser med Historien og Politikken. Hans Anskuelser vare i egentlig Forstand liberale og afviisde enhver aandig Indskrænkning.

En af de behageligste Familiekredse var Professor Trendelenburgs, der havde et stort Navn som Jurist, ligesom Cramer. Det var mig altid meget glædeligt at see hans venlige og imod mig moderligtsindede Kone, og hans muntre og behagelige, livlige Datter var forlovet med en af mine ældre, allerede ansatte Venner Jahn.

Saaledes udvidede min Omgang sig mere og mere. En Mængde Damer, gifte og ugifte, forenede sig, for hos mig at høre Forelæsninger over Naturhistorien. Der dannede sig to Kredse, thi de Adelige viisde den Tid en endnu større Tilbøielighed til at isolere sig; dog hørde Doctorinde Hensler, Archiatrens Svigerdatter, ogsaa til denne Kreds, der forsamlede sig hos en Grevinde H. Den anden Kreds forsamlede sig i det trendelenburgske Huus. Jeg var, saa at sige, kommen i Moden, og fandt ikke lidet Behag i denne Omgivelse. Mine finantsielle Forhold forbedrede sig ved dette Foretagende, og at jeg i en saadan Kreds af Damer maatte finde en Gjenstand for min Tilbøielighed var vel naturligt.

Det var en meget lykkelig Tid og den svæver endnu for min Erindring, som en Saadan. I denne Tid begreb jeg først hvor lykkelig en Universitetslærer er, naar han har overstaaet de Prøver, der fordres. Naar det er ham fuldkommen Alvor med hans Videnskab, er han det meest uafhængige, det frieste Menneske paa Jorden. Han maa være meget uforstandig, eller meget indskrænket, eller meget uvidende, dersom han fremkalder nogen farlig Control ved hans Embedsvirksomhed; og omendskjøndt man maa til-

staae, at dog mange Uduelige holde sig paa en Plads, hvor de paa en meget besværlig Maade blive til Hinder; saa ere de Fordele, der udspringe af Universitætslærerens aandige Frihed, saa overveiende, at dette vigtige Instituts hele Betydning vilde forsvinde, naar man paa nogen Maade vilde søge at indskrænke den indenfor Videnskabens Grændser. Jeg følde denne Lykke i høieste Grad. Mine Foredrag over Naturhistorien blev, omendskjøndt de havde deres store Mangler, som jeg meget godt erkjendte, endnu bestandigt besøgte med Bifald. Disse Mangler udsprang af den dobbelte Retning, der beskjæftigede mig. Gjenstandenes Fylde stræbde efter Eenhed, og de unyttige Forsøg paa at finde denne, maatte, som det ovenomtaelte første tyske mislykkede Skrivt viser, falde meget tarveligt ud. For en videnskabelig Anskuelse fra Eenhedens Standpunkt havde jeg fundet en fast Grund, og var mig denne vel bevidst; men imellem denne Grund, som Spinoza havde givet den, og den Fylde af Phænomener, som Naturen og Historien frembød mig, var der endnu en Afgrund befæstet, som jeg ikke formaaede at overvælde. Just nu forbrede jeg mere bestemt, end nogensinde, at Alt, hvad der blot laa for mig, som Phænomen, skulde afsløre

sit skjulte aandige Væsen. Resultatet af en abstract Demonstration var endnu ligefrem adskilt fra Livets Rigdom, og Veien fra denne til hiin ikke at finde. Men Haabet var der, og til en rigtigtnok umærkelig Udvikling var Grunden lagt. Jeg havde, siden jeg kjendte Spinoza, næsten ganske tabt Kant af Syne, og der hørde et langvarigt Studium dertil, førend jeg igjen kunde finde ham og lade ham vederfares Retfærdighed i sin Art. Jeg havde nu igjen en Hemmelighed, ligesom før i Kjøbenhavn. Jeg indsaae vel, at jeg ikke kunde meddele Mackensen mine spinozistiske Studier. Han var aandigt udviklet med Kant og ved ham; mig var denne Philosoph bleven paanødt, som en Fremmed; det var mig allerede ved den hele Gang af min tidligere Dannelse umueligt at betragte Naturen og Historien som et blot Phænomeen i hans Mening.

Saaledes stod jeg indvortes ene, endskjøndt jeg tog levende Deel i Selskabet og levede med det, og befandt mig netop lykkelig i denne Eensomhed. Den bevarede en Skat, som jeg omhyggeligt maatte pleie. Det var mig, som om jeg maatte beskytte den, som et Embrio, der endnu hvilede i sit Hylle, for enhver ydre Berørelse, som om den kun kunde trives paa

den Maade; ja, jeg lurede nysgjærrigt paa de næppe kjendelige Pulsslag, paa de dunkle Livsyttringer, som om den skjulte Skat var et Foster, der skilde sig fra mig, førde sit eget Liv og begyndte at udvikle sig af sig selv. Saaledes var jeg ret egentlig svanger og i velsignede Omstændigheder, og den Gaade, der stræbde efter at afsløre sig i mit Inderste, var en velgjørende, lykkelig, trykkede mig aldrig. Derfor var jeg glad og vel tilmode, og medens jeg lystigt bevægede mig i alle Forhold, snart forestillede i de Studerendes Midte endnu Studenten, snart blandt Professorerne den besindige, endskjøndt ungdommelige Lærer, levede jeg ubekymret.

Den behagelige Egn trak mig ikke lidet til sig; de eensomme Spadseregange beskjæftigede mig igjen; Skovene optoge mig i deres Skygger. Ved Eckernførde traf jeg en Bøgeskov, saa mægtig, saa saftig grøn, saa hemmelig dunkel, ombølget af Havet, at Sjælland med alt sit Trylleri, og min tidligste Ungdom med alle dens Drømme, stode for mig og oplivede mig igjen. Jeg fordybede mig i Sletterne, og kun Eet var mig imod i Holsteen og betog mig ikke fjeldent Lysten til at foretage mig saadanne Vandringer; det var de Hække, mellem hvilke man maatte vandre,

de i Holsteen saakaldte Redder. Man gaaer ofte hele Mile, indsluttet mellem disse, uden den ringeste Udsigt; Veiene, der ere beskyggede af de store Hække, ere bundløse og tørres ikke engang efter det klareste Veir. Kun naar man naaer en Høi, og overseer den rige, frugtbare Egn, træde de yppige Agre, omgivne af levende Gjærder, meget behageligt frem som en Række af til hverandre grændsende Haver. Den dygtige holsteenske Bonde behagede mig meget; kun maatte jeg altid paa ny beklage, at det var mig umueligt at tilegne mig det plattyske Sprog. Naar man ikke veed at gjøre sig forstaaelig for Folket i dets eget Idioom, bliver man det altid fremmed; man lærer aldrig fuldkommen at kjende det. Men den dygtige Maade, paa hvilken det fremstiller sig, behagede mig meget. Bønderhusenes eiendommelige Bygningsmaade er ogsaa bleven mig i behagelig Erindring. Qvægstaldene med deres hele Indretning vidnede om en betydelig Fædrivt, og omendskjønt Ørerne og Køerne boede sammen med Bønderfamilierne, ere dog Beboelsesværelserne muntre, venlige, og hos den velhavende Bonde i høi Grad reenlige.

Naar man seer igjennem den store Portaabning ind i den mørke Qvægstald, hvor Qvæget og Hestene

staae paa begge Sider, medens Røgen af Kjøkken-
skorstenen sniger sig i Baggrunden hen under Taget,
tjener til at røge Kjød, og trænger sig ud igjennem
den store Port, opdager man, rundt omkring Arne-
stedet, blanktpoleret Kobber- og Messing-Tøi i stor
Overflødighed. Alt var mig nyt, og omendskjøndt
jeg allerede havde levet i længere Tid i Holsteen,
var mit Ophold i Hamborg dog om Vinteren, og
min Stilling var der og i Rendsborg altfor trykket,
til at jeg med Munterhed kunde opfatte og nyde
Omegnen.

Fra saadanne Vandringer vendte jeg altid, lige-
som styrket paa ny, tilbage til Kiel; Staden traad
mig da saa lystig imøde, Husene tilsmilede mig ven-
ligt, og mine selskabelige, saavelsom videnskabelige
Forhold forekom mig muntrere og mere haabefulde.
Og dog var mit Liv i Kiel saa ganske anderledes,
end det i Kjøbenhavn. Der opvoxde jeg med Folket,
med mine Venner, med Landets Literatur; Alt, hvad
der bevægede sig omkring mig, tilhørde mig, var ikke
at skille fra mit Liv. I Kiel var der et fremmed Folk,
hørde jeg et fremmed Sprog, der omgav fremmede For-
hold mig, ja, hvad jeg søgde i Tyskland syntes ikke
at komme mig imøde her; Aandernes mægtige Kamp

fandt, efter min Anskuelse paa den Tid, ingen ægte Repræsentant her. Jeg længdes efter at komme dybere ind i Landet, og hvor meget end Mackensen især be- fad min Agtelse, følde jeg dog bestandigt mere og mere, at jeg vel levede iblandt Mennesker, men i dybere Forstand ikke med dem. I Kjøbenhavn troede jeg mig i mit Inderste adskilt fra mine Venner, men denne Adskillelse var udsprungen af den fælleds Grund. Her dannede det Oprindelige Adskillelsen, og hvor muntert og ubekymret jeg end søgte at leve mig ind i Selskabet, forsvandt denne Følelse af at jeg var fremmed dog aldrig.

Flere af de unge Mennesker, som jeg omgikkes med, hørde til de Familiekredse i hvilke jeg levede. Flere fra Provindserne vare optagne i disse Kredse; ogsaa her fremtraad der Fortællinger, der fremstillede det tidligere Universitætsliv, saavelsom det Nærværende, i dets hele Eiendommelighed. Stridigheder havde fundet Sted mellem det academiske Senat og de Studerende. Studenterne vare, fortalde man, van- drede ud af Staden, havde leiret sig i Nærheden, for saaledes at forblive trodsigt ved deres Opposition. Under de burschikose Personligheder, der udmærkede sig, var der især Een, men hvis Navn jeg har glemt.

Denne Studerende havde allerede forladt Kiel nogle Aar førend min Ankomst, men var Gjenstanden for mange Slags Fortællinger. Iblandt disse gjorde Een et varigt Indtryk paa mig.

N. studerede i Halle. Et Selskab af unge Studenter ønskede at tilbringe nogen Tid i Fryd og Glæde i Leipzig, saalænge Messen varede, men de formaaede ikke at skrabe den nødvendige Sum sammen. N., der stod i stor Anseelse blandt sine Medstuderende, overtaelde dem til at skyde en Sum sammen og at overlade den til ham. Den vilde, paastod han, i hans Hænder bringe Renter. Han saae næsten ud som en Mand af Middelalder; han besad nogle overfladiske Kundskaber, der vare tilstrækkelige til at gjøre Lykke i Selskabet og Mod og Behændighed nok til at gjøre dem gjældende. I Leipzig fremtraad han nu, som en Hofraad, vidste at indlede Bekjendtskaber, der skaffede ham Indbydelse til en stor Diner, hvor Gjæsterne bestode af Lærde, Boghandlere og rige Kjøbmænd. Her tog han sin Plads ved Siden af en juridisk Professor, og havde tilstrækkeligt præpareret sig, for i sine Naboers Øine at gjælde for en dygtig Jurist. Han talede høit, beherskede Samtalen,

i det mindste blandt dem, der sade ham nærmest, og vidsde at vække Interesse for sin Person.

Medens han sad der, blev der banket sagte paa Døren; Hofraaden alene havde bemærket det og raabde: „Herind!“ En undseelig ung Mand i en fattig Paaklædning traad ind, kaldte sig en fattig Student og bad om et Viaticum. Hofraaden foer hæftigt løs paa ham, forestillede ham hvor upasseligt det var at komme her som Betler. „Hvad har I studeret?“ — spurgde han bydende. — „Jura,“ — svarede Studenten frygtsom. „Hvad mener De?“ — hvidskede Hofraaden til sin Nabo, — „Skulle vi føle det unge Menneske lidt paa Tænderne?“ — Professoren tilnikkede ham Bifald. Han valgte et Sted af Corpus juris; Studenten syntes at være bekjendt dermed; hans Spørgsmaal gik i det Enkelte og Studenten besvarede Alt og vakde allerede Opmærksomhed. Forskjellige berømte Juristers Meninger om disse Steder bleve berørte; Studenten var fortrolig med Alt. Da nu Examinatoren begyndte bestandigt at gaae dybere ind i det Enkelte, bad Professoren ham at holde op. „Det vilde“ — sagde han, — „være umueligt at besvare saadanne Spørgsmaal paa staaende Fod.“ — „Nu,“ — svarede Hofraaden i det

han ved denne Leilighed selv satte sin Nabo i Forbauselse ved sine nøiagtige Kundskaber, — „vi ville dog see om det ikke vil lykkes os at bringe det unge Menneske i Forlegenhed;“ — men dette syntes ikke mueligt. „Hvorledes?“ — raabde nu Hofraaden, — „og en saddan ung Mand, med Kundskaber, der vilde udmærke en Universitætslærer, er sat i en Forfatning, der tvinger ham til at betle!“ I det han nu slog med en Kniv paa Glasset, gjorde han Fordring paa hele Selskabets Opmærksomhed, og fortalde Begivenheden i en begeistrende Tale. „Hvad kunne vi gjøre?“ — sagde han, — „for om en Reisepenge alene kan Talen ikke være her; Selskabet ærer sig selv, dersom det flyder en Sum sammen, der er tilstrækkelig for at sætte den unge Mand i Stand til sorgfrit at fuldende sine saa lykkeligt begyndte Studeringer.“ — Han tog en Tallerken og kastede en betydelig Sum, alt hvad han havde hos sig, paa den. Han havde virkelig begeistret Selskabet. Hvad der kom ind, var mere end tilstrækkeligt til at opnaae den lønlige Hensigt. Han havde forstaaet saaledes at bedøve hele Selskabet, at den nærliggende Formodning om at en Overeenskomst havde fundet Sted, slet ikke kunde komme op.

Kunde man nu i denne Streg ikke miskjende en bedragerisk Tænkemaade, der kun ligger alt for nær ved en Forbryderisk: saa viser Det, jeg siden hørde om ham, en saa afgjort indre Ondskab, en saadan Glæde ved andre Menneskers Qvaler, at Fortællingen i denne Henseende kun er bleven mig alt for psychologisk vigtig; ja, jeg vilde ikke have omtalt den første Streg, dersom ikke dette Aandrige i Bedrageriet, der ligesom uvilkaarligt tilsniger sig vort Bifald, laa saa nær, ved den noie Forbindelse med det Satanische, der vækker vor Vrede, ja vor Afsky, og just derved synes lærerigt paa en rystende Maade.

Cramer fortalde mig nemlig følgende Streg af N., der gav Anledning til en Undersøgelse fra Sø-natets Side. N. giorde, da han kom fra Halle til Kiel, Bekjendtskab med en flittig, men fattig ung Mand, der, i den meest hjælpeløse Stilling, forbandt den meest anstrængte Flid med en for Sundheden skadelig Afholdenhed, saa at han i høi Grad vækkede Deeltagelse hos de Faa, der kjendte ham. Indsluttet i sit lille Værelse, ligesom tidligere opdraget i de fattigste Forhold, var han næsten ubekjendt med den ydre Verden. Saadanne Mennesker ere, eftersom de ere fuldkommen vaabenløse, Offre for enhver Bedrager,

og blive kun reddede, fordi Sletheden sjeldent finder nogen G.und til at træde en lidende Tilværelse af det Slags for nær. Men N. udkaarede dette stakkels Menneske til Gjenstanden for et virkeligt djævelsk Spil. Han forstod, at fremstille sig for ham, som en Mand af Betydenhed, der især ved sin Forbindelse med de berømteste Boghandlere kunde være en ung, flittig Mand paa mange Maader til Nytte. „Det er" — sagde han tilsidst, efterat han i høi Grad havde erhvervet sig hans Tillid, — „Publikums store Ønske at erholde en tyst Oversættelse af corpus juris. Bog-handlingen —, som De veed, en af de Betydeligste, er redebon til at komme dette Ønske imøde, og De er, efter min Mening, den rette Mand dertil. Kan De beslutte Dem til at paatage Dem dette møisommelige Arbeide, saa vil De erhverve Dem en lille Capital, der vil sætte Dem i Stand til at leve i flere Aar uden Sorger, og De vil tillige erhverve Dem et Navn, der kan sikre Deres Fremtid.

Den stakkels unge Mand, der ikke kjendte de større Forhold i Literaturen, var let at overtale. Da han var vant til møisommelige Arbeider afskrækkede dette Kjæmpeforetagende ham ikke; han maatte ikke alene sørge for sig selv, men ogsaa for sine trængende

Forældre. Han betragtede N. som en Engel, der var sendt ham fra Himmelen, og tilbød at paatage sig Oversættelsen. Den frygtelige Bedrager lod sit Offer i nogle Uger vansmægte i et uvist Haab. I denne Tid lod han sig ikke see; men nu kom han triumpherende med et Brev, som han foregav at han efter en lang Correspondents endelig havde erholdt. Boghandlingen havde antaget det Forslag, som han havde gjort den; den forlangde kun en Prøve af Oversættelsen, og vilde, i det Tilfælde at den befandtes god, og erholdt berømte Retslærdes Bifald, give ham et anseeligt Honorar.

Den unge Mand svævede imellem Haab og Frygt. Men han besluttede at levere en saadan Prøve. Efter nogen Tids Forlob, som han ganske havde opoffret til dette Arbeide, blev et betydeligt Manuscript overgivet N. Der hengik endnu nogle Uger, og man kan tænke sig i hvilken urolig Spænding den Bedragne gjennemlevede dem. Endelig kom N. med det gladeste Ansigt. Oversætteren havde bestaaet sin Prøve; de Retslærde, der vare spurgte til Raads, havde yttret deres Tilfredshed. — „Gaa Dem nu til Arbeidet," — sagde N., — „det lovede Honorar er Dem vidst."

Studenten arbeidede Dag og Nat; han undte sig ingen Ro; han sov næppe. Saaledes lod det grusomme Menneske Stakkelen roligt arbeide; Overfættelsen skred raskt frem; bestandigt blev der ventet et Honorar, bestandigt forstod den skaanselløse Bøddel at komme frem med Undskyldninger, at anføre Grunde for Opsættelsen, og paa Ny at oplive Haabet om at der snart vilde komme en betydelig Udbetaling. Næsten eet Aar skal være hengaaet førend Studenten begyndte at fatte Mistanke. N. havde forstaaet at anføre alle Slags Skingrunde hvorfor Boghandlingen ikke ønskede at træde i en umiddelbar Forbindelse med ham; hvorfor Sagen maatte blive hemmelig. „Man maa ikke vide," — sagde han, — „at Oversætteren er en navnløs, fattig Student; Arbeidets erkjendte Fortrinlighed vil gjøre at man gjætter paa et berømt Navn, og har Oversættelsen først erhvervet sig Navnkundighed, er dens Lykke gjort for bestandigt. Først efter eet Aars Forløb opsteeg der en dunkel Tvivl i den Bedragedes Sjæl; han vovede, under Løfte om den dybeste Taushed, at betroe sig til Professor Cramer. Denne vidste ikke hvad han meest skulde forbauses over, Bedragerens Ondskab eller en ellers kundskabsrig ung Mands ubegribelige

Eenfoldighed. Cramer tog det Løvte af Studenten, at han ikke maatte lade sig mærke med Noget. Til Overflødighed blev der skrevet til den nævnte Bog-handling. At anføre Indholdet af Svaret er vel unødvendigt. Sagen blev indklaget for det academiske Senat; man fandt hele Manuskriptet, saa mange Nætters og Dages moisommelige Arbeide, hos N., der ingen saadan Undersøgelse ventede.

Dersom jeg ikke tager Feil blev denne dømt til at betale Studenten en Erstatning. Men naar jeg overveiede dette Menneskes gyselige Ondskab, der kunde beslutte sig til i et heelt Aar at drive sit frække Spil med et ungt Menneskes Forhaabninger, saa traad her den rædsomme Overbeviisning om noget Sataniskt i Mennesket, mig med sønderknusende Klarhed imøde. Naar Menneskerne sønderrive hverandre, naar Blodbryllupper og Revolutionsrædsler opvække Afsky i Historien, gyser man vel tilbage; men den stille, raffinerede Lumskhed, der i hele Aar leger med et Menneskes Skjæbne, ligesom Tigeren med sit Bytte, synes mig i concentreret Personlighed endnu mere gyseligt og betænkeligt at afsløre den positive Ondskab, der ligger i Mennesket, end hine oprørende Optrin, som Historien har optegnet. Denne uegen-

nyttige Glæde over Andres Qvaler har siden bortstræmmet mig fra en Skribent, hvis store Fortrin almindeligt ere anerkjendte, og som jeg selv skatter. Boccazes udførlige Fremstilling i hans Decameron af den stakkes Helenes Qvaler, der bliver lokket nogen op paa et Tag og der, udsat for den brændende Soel, næsten hentørres til en Mummie, ligesom ogsaa Fiamettas Klager gjennemborede mig, da jeg læste dem, med den piinlige Følelse, at den ukjærlige Forfatter fandt en Fornøielse i de fremstillede Piinsler. Saa ofte man end finder Leilighed til, at erfare en saadan Grusomhed i Verden, knytter Erindringen sig til et bestemt Tilfælde og vel og meest til et saadant, som ikke umiddelbart berører os, og saaledes vil jeg tilstaae, at Fortællingen om N., som en virkelig Begivenhed, ligesom den omtalte Digtning af Boccaz, har efterladt et blivende Indtryk, der altid igjen trænger sig ind paa mig.

Man tillade mig endnu at omtale en Personlighed, der smerteligt berørte mig, endskjøndt den næsten var latterlig. Professor N. foredrog Æsthetikken. Hans Indlingsforedrag var den nyere tyske Poesies Historie, om jeg ikke tager Feil, fra Bodmer af. Sul-

zer og Eschenburg laae til Grund for Foredraget, dog befattede han sig i det Hele taget kun lidet med Theorien. Digteren blev nævnet, hans Levnedsforhold og Skrivter i Korthed berørte, og derpaa ilede Professoren til det, der syntes at være ham Hovedsagen, nemlig at declamere rørende Steder af Digterne med stor Pathos. Han selv var en noget ubetydelig Gestalt; han skruede sig, førend han begyndte Declamationen, saa synligt i Veiret, Affectationen laa saa klart for Dagen, at det Hele uundgaaeligt blev, hvad Gjenstanden endog maatte være — overordentligt komisk. Undertiden gav han selv en offentlig declamatorisk Underholdning, til hvilken de anseeligste Familier i Staden bleve indbudne.

Jeg undgaaer alle saadanne declamatoriske Fremstillinger. Hvor meget jeg end veed at skatte den Gave at forelæse godt, og har havt Leilighed til saa ofte, men aldrig ofte nok at beundre den, fordi den altovertræffende Mester er min Ven, griber dog altid en smertelig Medlidenhed mig, naar Nogen begynder at declamere. Jeg sidder der med en sand Angst, jeg maa slaae Øinene ned, jeg føler mig bestjæmmet med den ulykkelige Declamator, jeg er ikke sjeldent i høieste Grad forbauset, naar jeg vaagner op af

denne smertelige Følelse, og nu erfarer, at Declamationen har fundet almindeligt Bifald, og at Declamatoren er bleven hilset som en lykkelig Seierherre af den hele Forsamling. Men hver Gang svæver det Optrin for mig, som jeg oplevede i Kiel.

Professor N. var i sit Foredrag beskjæftiget med Klopstock; hans Tilhørere fortalde hvorledes han just vilde producere de meest rørende Steder af Messiaden. Kaiphas skulde tale, onde Aander skulde lade deres glødende Had til Frelseren tone høit, og forkynde deres egne Qualer ved hjertegribende Taler. Et Par unge Mennesker slæbde mig som Hospitant med til Auditoriet. Det var en Havestue; Træerne susede udenfor Vinduerne; nogle af de øverste Vinduer vare aabnede; Solen skinnede gjennem de grønne Blade; Fuglene sang; Auditoriet var ikke valgt uden Hensigt. Kathedret var stillet foran en Dør, saa at Professoren, naar han traad ud af denne Dør, stod pludseligt for sine Tilhørere. Nogle rolige, indledende Ord bleve taelte; Declamationen begyndte. Den blev bestandigt hæftigere; derpaa forstummede han pludseligt; nogle rædsomme Toner bleve udstødte; han taug igjen, derpaa udgjød han sig i en Strøm af høitravende Ord; hans Bryst syntes at koge; Øinene

rullede; Armenene bevægede sig forunderligt og voldsomt; man kunde ikke tænke sig noget mere Latterligt. Alle Tilhørerne bøed sig i Læberne, for med en voldsom Anstrængelse at undertrykke Latteren. Jeg var med sand Angst Vidne til denne Scene. En Maler var beskjæftiget i Haven med at male et Lysthuus; han hørde disse forunderlige Toner i det Fjærne, sneeg sig med sin Pensel til det lave Vindue, og saae fuld af Forbauselse, ja med Skræk efter Katheдret, paa hvilket Professoren teede sig som en Rasende. Dette Syn virkede som et electrisk Slag; og alle Tilhørerne udbrød som af een Mund, i en skingrende Latter, — Professoren svævede just paa den høieste Spids af den declamatoriske Pathos; men denne Virkning af hans egen Declamation kom saa uventet, at han pludseligt blegnede, stammede, forstummede, steeg de Par Trin ned, og forsvandt igjennem Døren.

Jeg maa, til Ære for de Studerende, sige, at der ikke var een Eneste, der ikke følde den dybeste Anger. Der blev besluttet, at man skriftligt og paa den meest skaanende Maade skulde meddele ham Anledningen til dette Optrin; men min Modbydelighed

for alle Declamationer af dette Slags voxde betydeligt ved denne Scene.

En Skribent, der, som billigt, beskjæftigede mig paa denne Tid, var Rousseau, som jeg vel før havde lært at kjende, men som, da jeg med sand Lidenskab læsde Heloise, Emil, og de to bekjendte philosophiske Skrivter, derpaa hans Bekjendelser, efter hinanden, ligesom ved en Modsætning til den ophøiede Spinozas stive Rolighed, i: „Stat, Opdragelse og den sig selv betragtende Personlighed" trak mig ind i en bizar Tilstand, af hvilken jeg dog, efter en kort sygelig Tid, igien søgde at redde mig.

Vigtigere var mig Bekjendtskabet med en ung Mand, der udøvede en stor Indflydelse paa mig, og først satte mig ind i det aandigt stræbende Tysklands levende bevægede Midte; det var Rist, en Ætling af den bekjendte aandelige Sangdigter Johann Rist. Han kom fra Jena, hvor han havde hørt Fichte.

Jeg hørde fra nu af til en Kreds af unge Mænd, der mere eller mindre vare Tilhængere af Fichte, men dog paa en fuldkommen selvstændig Maade. Vel lærde jeg kun at kjende Rist personligt, hilsede for det Første kun forbigaaende den som Philosoph

siden saa berømte Berger, traad først siden i perso-
sonlig Forbindelse med Thaden og med den ældre,
af sine Skrivter bekiendte Hülsen, ligesom ogsaa med
den nuværende Borgemester i Bremen Schmidt. Gries,
den berømte Oversætter, som jeg siden lærde at kjende
i Jena, hørde til denne Kreds, ligesom ogsaa den
almindeligt bekjendte Philosoph Herbart, som jeg aldrig
lærde personligt at kjende.

Paa Universitæterne i Tyskland dannede der sig
en Forening af aandigt bevægede, dygtige Mænd,
der paa en kraftig Maade og gjennemtrængt af store
Forsætter, søgde at uddanne sig for et betydeligt
Liv. Den ædle Olding Hensler yttrede sig engang
om denne Gjenstand paa en Maade, der er bleven
mig uforglemmelig. „Hvor vigtige," — sagde han,
— maae ikke de tydske Universitæter forekomme os,
naar vi see, at de dygtigste Mænd fremgaae af deres
Midte, der med et klart Oversigt over Forholdene,
og ledede af store Ideer, vove at træde, ofte med Held,
den sjunkne Forgangenhed, den uforstandige Magt
imøde. Allerede blive mange Fyrster i Tyskland og
mange smaa Hoffer ledede og forædlede ved dem."
Vistnok var en lignende Anskuelse af de tyske Univer-
sitæter allerede for længe siden opstaaet hos mig.

men rørende var det mig at høre denne Anerkjendelse af et ungdommeligt friskt Liv af den lærde Olding, der ellers pleiede at underholde sig med mig om naturhistoriske Gjenstande.

Den tidligere vildere Periode, der vist nok indsluttede en ædlere Skjæbne i sig, havde dog, ifølge sin barske Form, noget, der var beslægtet med det raae Burscheliv. I denne Tid traad Ungdommen i en stærk Opposition mod de sociale Forhold. Et uklart Ideal svævede for Ynglingen, som hans Tilværelses inderste Væsen. Men i det han erklærede det for uopnaaeligt, tilintetgjorde han virkelig sin egen Tilværelse, medens han søgde at opfatte den, som noget, der ikke kunde fremstilles. Ved saaledes at være i en indre Modsigelse med sig selv og Selskabet oystod der en Cynisme i Opførsel, der, omendskjøndt den havde en anden Oprindelse, dog var beslægtet med det sædvanlige Studenterliv og vel endog undertiden vilde forbinde sig med det. Det uopnaaelige Ideal antog efter den forskjellige Tænkemaade, en dobbelt Charakter. Det var paa den ene Side en Trods, der saae noget Uværdigt i alle Statens og Selskabets bestemte Indretninger, som man ikke kunde underkaste sig, medens det, der skulde træde istedet

derfor, dog blev noget fuldkommen gestaltløst; paa den anden Side en blødagtig Sentimentalitæt, som man overgav sig til, i det man snart omfavnede det Ideal, der aldrig kunde virkeliggjøres, som et dunkelt Drømmebillede, snart udvidet som menneskelig Lyksalighed, snart troede mere indskrænket at erkjende det som en Gjenstand for Kjærlighed. Det var naturligt at denne Modsigelse ikke formaaede at holde sig. Den Trodsige maatte rette sig efter Selskabet, og Oppositionen forvandlede sig ikke sjeldent til en spids borgerlig Eftergivenhed. Den Sentimentale overførde vel sit Drømmebillede paa en eller anden Pige, men Embede og Ægteskab tilintetgjorde snart nok alle Ungdommens Idealer.

Imidlertid maa man ingenlunde troe, at Modsigelsen, ved uopløst at blive tilintetgjort i saa mange Gemytter, selv ophørde med at søge sin Opløsning. Det var ingen vilkaarlig, meget mere maatte man kalde den en historisk nødvendig. Den opstod, i det det religiøse Middelpunkt var forsvundet af Livet, i det Troen havde skilt sig fra Elementerne af den almindelige Cultur, og selv ved denne Skilsmisse forfaldt i forskjellige Retninger, saa at den faldt fra hinanden, deels i Brødremenighedens ubestemte Sen-

timentalitæt, deels i Pietisternes haarde Trods, deels i de Skrivtlærdes stive Orthodoxi, men aldrig formaaede at fremstille den sande Virkelighed, der kun bliver levende i disse fra hverandre faldne Momenter. Men ogsaa den fra Religionen adskilte Stat fremstillede sig i de samme Skilsmissens Momenter; de overleverede Retsforholds stive Form blev fastholdt, ligesom Orthodoxien, omendskjøndt den ikke svarede til det sig uopholdeligt udviklende Livs Forhold. I alle Retninger af Staten yttrede der sig en Længsel efter en indre Overeensstemmelse af alle Livsmomenter, og den søgde snart at bevirke sin Virkeliggjørelse derved, at den nærede et velvilligt Sindelav i Gemytterne, der skulde stræbe hen til en almindelig Lykkalighed og snart med voxende Utaalmodighed fordrede en Forandring i de hemmende Institutioner. I Tyskland aflagde denne Bevægelse aldrig sin ideale Charakteer. Man kan paastaae, at Göthe var den, der først forenede disse Oppositionens adskilte Momenter, i det han med stor Genialitet uddannede dem i deres Extremer, og fremstillede den sentimentale Retning i Werther, den Trodsige i Götz. Disse Extremer havde virkelig allerede i deres tragiske Undergang optaget de modsatte Elementer i

sig, og naar Göthe med Behageligheden og Dybden af sin Fremstilling af en Tilværelse, der endnu var i Kamp med Virkeligheden, dog anerkjendte en ordnet Udvikling af den, saa var Schiller kaldet til at give denne ideelle Side et væsentligt Indhold. Det er mærkværdigt, at Göthe med megen Harme betragtede den Retning, der ved en vild Opposition mod alle selskabelige Forhold gjorde sig gjældende i Schillers Røvere; Göthe gik virkelig ud fra Sentimentalitæten, ikke som fra noget Oprindeligt, men som fra noget Fremmed, som han maatte bortvise, eller meget mere, som kunde blive assimileret ved en rig, i sig selv sikker Naturvirkelighed. Hos Schiller var derimod Sentimentalitæten det Oprindelige; han havde vidst at tilegne sig den vilde Trods, som noget Fremmed, og, ved at gjøre begge lige, opstod hiint modderne, sædelige Ridderskab, der greb den ædlere Deel af den academiske Ungdom endnu dybere, end den göthiske rige Naturpoesi.

De moderne Stater have bestemte Stadier at gjennemløbe, som man kan kalde Udviklingstrin, i det de, forbundne paa en organisk Maade, ere i og med hverandre, og gjensidigt befordre hverandre. Det er levende Assimilationsprocesser, der indbyrdes

betinge hverandre; Staten har at kjæmpe med en sandselig Virkelighed, der deels fremstiller sig som dens egen historiske Forgangenhed, deels som en Natur, der bestandigt bliver sig selv lig og aldrig forandres. Den Sidste maa den hengive sig til, naar den ikke vil beherske den; den Første maa føie sig efter den, thi den indeholder Momenterne af sin egen Udvikling. Griber Staten sig i Bevidstheden om sit eiendommelige Herredømme over Naturen og sin sunde historiske Udvikling, saa har den ogsaa en egen Cultur, der svarer til sin Livsfunktion. Den materielle Interesse fremstiller det sunde Assimilationstrin; Staten, som Saadan, er tillige et Folk, en Nation; der danner sig en Nationalfølelse, som gjennemtrænger alle Borgere, en fælleds Livsaande, der leder dem, saa at enhver Personlighed føler sig befriet, ikke hemmet af den.

At en saadan Cultur har erlangt et sundt Liv, at den har fundet sig i en i sig selv sluttet Form, erkjender den kun ved en national Poesi. Der gives intet sandt Folk uden denne; naar den feiler den dybeste Betydning, men den ikke er udsprungen af et nationalt Liv. Men ligesaa vidst er det, at ingen Philosophi kan erholde en sikker Form uden Poesi.

Ligesom denne hæver den sandselige Tilværelses ab-
skilte Momenter til en levende, organisk Eenhed, i
hvilken det Adskilte først erholder en folkelig Virkelig-
hed, saa er Philosophien, Poesiens og den sandselige
Tilværelses høiere Eenhed selv.

I Tyskland, saaledes som det gestaltede sig i de
sidste Aar af det forrige Aarhundrede, var Schiller
den egentlige populaire Digter (vidstnok kun for de
Dannede). Göthes dybere, mere digteriske Natur-
sands, var en Hemmelighed for de Fleste, endog for
hans Beundrere. Det var virkelig en national Poesi,
der rørde sig med Schiller, og den virkeliggjorde sig
i de ædleste Gemytter, ved en sædelig, national Rid-
derlighed, der ikke blot fastholdt sig i en tom, hals-
starrig Trods, men meget mere fandt sig opfordret
og moden til en bestemt Daad. Det philosophiske
stærke, sig selv fattende Udtryk for denne Daad var
Fichte, der forholdt sig til Schiller, som Schelling til
Göthe. Hiint Forhold af Schiller til Fichte, saaledes
som det i mange Aar vedligeholdt sig, og bestandigt
dannede en mere betydelig national, skjønt indre
Epoche, der greb dybere ind i de indre store Begi-
venheder, end man troer, vil siden komme til at be-
skjæftige os. Ved Rist og de med ham forbundne

Venner traad den første Morgenrøde af Speculationers Forening mig med Poesien imøde.

Da Fichte traad frem stræg man over det abstruse Grubleri, der bortfjærnede den unge Mand fra al Virkelighed, der forførde ham til at beskjæftige sig med tomme metaphysiske Spidsfindigheder, og gav ham til Priis for en indre Tvedragt, der aldrig kunde bilægges, ja endog for Vanvid. Og dog er det vidst, at der netop fremgik unge Mænd af Fichtes Skole, der forenede en stor Begeistring med en virkelig practisk Sands. Begrebet om personlig Uafhængighed blev nu ikke saaledes opfattet, som om man skulde skille sig fra Verden og klagende forblive i en tom Daadløshed; Friheden erkjendte de unge Mænd i den af Selvbestemmelsen fremgaaende Daad; men denne virkeliggjorde sig derved, at den ikke yttrede sig i tomme Klager over bestaaende Forhold, men meget mere derved, at den erkjendte det Givne, men ogsaa vidste at beherske det.

Fichte har kun dannet faa Philosopher, men mange dygtigtsindede Mennesker. Som et saadant viisde Rist sig, og at de store Forsætter, der gjennemtrængde ham, udsprang af en ganske anden Aand, at de bleve nærede ved ganske andre Forhold, end de, der, om

de endog traad mere i det Fjærne, saaledes som de vare opstaaede i Kjøbenhavn, dog endnu bestandigt satte mig i Bevægelse, gav dem en ganske eiendommelig Tillokkelse.

Først nu syntes det mig, forlod jeg det Skib, der uden nogen sikker Grund blev kastet omkring paa et altid bevæget Hav, og landede i Tyskland. Naar Spinoza, som en gammeltestamentlig Prophet, forkyndte mig Erkjendelsen af Christendommen i dunkle Spaadomme, saa følde jeg nu, at et nyt jordisk Hjem, til hvilket jeg allerede tidligt følde mig bevrtrukket, af hvilket jeg egentlig var bestemt til at være frem, forberedte sig stille og hemmelighedsfuldt for mig. Dette ungdommelige Venskab, der ligesom aabnede mig et nyt Fædreland, der gav mig nye Udtryk for Alt, hvad jeg vilde, er blevet mig meget vigtigere, end min endnu levende Ven selv kan vide eller ahne det.

Hvor kjære mange af mine Ungdomsvenner end vare mig, hvor dyrebare og vigtige Köster og Macken-sen end vare mig, manglede den mig dog, der bestjæftigede min hele Tilværelse og forflyttede mig med alt det Bedre og Ædlere, der rørde sig i mig, ud fra det Indre til en anden Grund. Rist besad næsten

Alt, kunde jeg sige, hvad der manglede mig; naar jeg næsten bestandigt var ophidset og inderligt bevæget, viisde han sig rolig og besindig. Jeg havde paa den Tid, da jeg gjorde hans Bekjendtskab ingen Mangel paa Indtægt, men dog altid paa Penge, naar jeg meest behøvede dem. Mange Slags Gjenstande lokkede mig; en ikke sjeldent lidenskabelig Deeltagelse i mine Venners forbigaaende Nød forledte mig til unødvendige Udgivter. Den Indtægt, som Rist kunde disponere over, var næppe større, end min, men dog kunde han altid byde over de nødvendige Summer, og naar Forholdene fordrede det, ofire dem med Anstand. Hans hele Udvortes vækkede Deeltagelse og Agtelse, og jeg følde mig baade lykkelig og æret ved hans Tilbøielighed og Venskab.

Det var paa den Tid, da Göthe og Schiller sluttede det vigtige Forbund, der blev saa vigtigt for den tyske Literatur. Tidsskrivtet Horaerne traad den Tid frem, og Sprogets herskende Ynde, det Aandrige i Behandlingen af vigtige Gjenstande, Udgivernes store, almindeligt afgjorte Autoritæt fordrede almindelig Opmærksomhed, og vakde hos den bedre Ungdom en Deeltagelse og et Haab, hvis Mage intet Tidsskrivt i lang Tid havde vækket. Schillers Opsatser i

Horaerne over Ynde og Værdighed, over det Sentimentale og det Naive o. s. v. Göthes de Udvandredes Underholdninger, og det berømte Æventyr, Wilhelm Humboldts Undersøgelser, bleve læste med stor Interesse, selvstændigt opfattede, og gave Anledning til mange Slags nye Anskuelser, der vare opstaaede og bleve udførte, deels i Overeensstemmelse, deels endog i en bestemt Modsætning til det os ellers Meddeelte. Enhver betydelig aandig Epoche i mit Liv har i Erindringen et bestemt Physiognomi; denne fremstiller da i udeelt Eenhed den hele Tilværelse med sin indre og ydre Omgivelse. Den Epoche, som jeg henlevede med Rist, den nye Verden, som han aabnede mig, synes mig nu aldeles munter og behagelig, som en skjøn, skyfri, soelklar Foraarsdag. Omendskjøndt Politikken i vor alsidige Retning ikke blev os fremmed, havde den dog kun en secundair Interesse for os, og det, som vi søgde i Fælledsskab, og fulde af Haab ventede af Fremtiden, havde en dybere aandig Betydning. Tilligemed Horaerne var Schillers Musenalmanak os betydningsfuld og vigtig. Den Tid lærde jeg først at kjende Xenierne, i det mindste den Tid først at forstaae dem, efter deres omfattende Indhold, og den indre Kamp, der fandt Sted i den

tydske Literatur, og udbredte en ny Tid i alle Videnskabens og Kunstens Retninger, blev mig nu først fuldkommen klar. Jeg saae noget Gammelt, i fædvanlige Former Stivnet afskalle sig af mig, henfalde tørret og visnet, for at gjøre Plads for en ny Dannelse, og det var mig en vigtig Opgave, aandigt at orientere mig i disse nye Forhold, og at erfare, om de Opgaver, der beskjæftigede mig, og som fra min tidligste Barndom havde uddannet sig i Eensomhed, paa nogen Maade kunde erholde en selvstændig Plads i denne Tidens nye Frembringelse.

Den Tid lærde jeg at kjende Jean Paul, og det dennes: "die unsichtbare Loge" og "Hesperus." Et alsidigt bevæget Gemyt maatte føle sig henrevet af disse Skrivter. Denne vilkaarlige Berørelse af de mangfoldigste Forhold i Livet og Erkiendelsen, for at give dem en ligesaa vilkaarlig Betydning i Livets tilfældigt fremførte og ligesaa hurtigt forsvindende Tilstande, henrev den unge Mand, der ligeledes allevegne var tilbøielig til at søge noget Betydningsfuldt, Ahnelsesfuldt. Men hans Digte ydede altid en tilsyneladende aandig Nydelse, om end aldrig en Tilfredsstillelse, da de Midler, som han benyttede, stode enhver med Videnskaberne beskjæftiget og i mange-

haande menneskelige Forhold indviklet Yngling til Tjeneste. Saaledes blev denne næsten uundgaaeligt lokket til Efterligning, og ikke Ynglinger alene, men ogsaa dannede Fruentimmer fandt Behag i en jean-pauliserende Correspondents.

Jeg greb denne Nydelse saavelsom enhver Anden, med stor Hæftighed, men den varede ikkun kort; tilfredsstille mig kunde den aldeles ikke. Thi om ogsaa denne momentane Sammenblanding af momentane Anskuelser og barokke Vittigheder undertiden førde til en dybere Tanke, bar dog denne det Forgjængelige af sin Oprindelse hos sig og kunde intetsteds slaae Rødder. Saaledes var det mig især paafaldende i Hesperus, at det Ophøiede og Skjønne forekom Emanuel og Clotilde saa aldeles spøgelseagtigt. Emanuel maatte, for at være ophøiet, bestige det eensomme Bjærg, skride fra Top til Top, ikke engang med det klare Øie vendt mod det stjerneklare Himmel, men meget mere stikke Næsen i Skyerne, for saaledes mere at lugte, end at skue noget Ubestemt, der henflød som en Taage. Men Skjønheden indhyllede sig i et saa fiint Legeme, at den henflød ved den sagteste Berørelse og den hele Tilværelse henpustedes i et Suk.

Den mig saa vigtige Epoche af min aandige

Dannelse, der fulgde paa denne Tid, kaldte mig snart bort fra denne gjøglende Drømmeverden, ja, avlede en eensidig Fiendtlighed mod en Digter, der, saa rigt begavet, i sin afsluttede Eiendommelighed, dog havde en ikke ringe Betydning.

Rist forlod Kiel for at modtage en Plads, der, ved hans alsidige videnskabelige Dannelse, hans ædle Tænkemaade og agtelsebydende Personlighed, maatte aabne ham store Udsigter. Han blev Privatsecretair hos Finantsministeren Grev Schimmelmann. Ved hans Bortreise tabde jeg meget; jeg følde mig meget eensom i Kiel.

Paa denne Tid blev jeg pludseligt kaldet til Rendsborg. Min Fader var farligt syg, og jeg maatte ile, hvis jeg vilde haabe endnu at træffe ham i Live. Min forbedrede Stilling i Verden var den sidste Glæde, som han nød i sit mørke Liv. Naar jeg betragter dette, opfyldes jeg hver Gang af en uendelig Smerte. Det var en i enhver Art ædel og betydelig Natur, der, sønderreven af indre Modsigelser, saavelsom trykket af ydre, hemmende Forhold, aldrig kunde komme til Modenhed. Han levede tilsidst kun for sine Børn. Min ældste Broder, som den

Tid, om jeg ikke tager Feil, allerede var Kapitain, havde, som Lærer ved Artilleriskolen og Forstander for Artillerilaboratoriet, en betydelig Stilling. Da jeg sendte min Fader mit Doctordiplom og kort derpaa mit første tyske Skrivt, forglemde han sin egen Kummer og følde sig midt i sin Elendighed munter og lykkelig. Han havde følt min ulykkelige Stilling i Rendsburg dybt, aldrig hørde jeg Bebreidelser; den omme Skaansel, med hvilken han behandlede mig, den stille Maade, paa hvilken han bar sin egen Kummer, og indsluttede den i sig selv, den rørende Kjærlighed, med hvilken han benyttede enhver nok saa ubetydelig Omstændighed, for at opmuntre mig, blev mig uforglemmelig.

Den fælleds Elendighed forbinder Gemytter, der ere saa inderligt knyttede til hinanden, som Fader og Søn, hvis ikke alt Bedre er udslukket i dem, stærkere end Lykken. Alt hvad Lykkeligt der mødte mig i Kiel, erholdt sit store Værd, naar jeg tænkde paa, hvad det vilde være for ham, og mange Aar efter, naar en Udmærkelse blev mig til Deel, blandede der sig en Kummer i min stille Glæde, fordi jeg ikke kunde dele den med ham. Ja, endnu bestandigt, naar ieg tæn-

ker paa ham, kaster hans sønderbrudte Tilværelse en mørk Skygge paa mit eget Liv.

Jeg fandt min Fader nær Døden; han kjendte mig ikke mere. Faa Timer efter min Ankomst fornam jeg hans sidste Aandedræt, og lukkede hans Øine. Tilværelsens uhyre Gaade svævede for mig. Han døde uden den sidste Trøst; Præsten, der var kaldet, kom for sildigt; han var allerede borte, da han ankom. Da traad min døende Moder frem i min Erindring, hvorledes hun døde, renset ved en lang, prøvende Sygdom, forklaret i Døden, velsignende og velsignet. Min stakkels Fader var det anderledes bestemt; den uopløste Modsigelse forfulgde ham indtil det sidste Øieblik, han skulde døe uden at finde Opløsningen, men mig trøstede den Overbeviisning, at den dog er der; min Kjærlighed fulgde ham hinside Graven, og den bar den Vished i sig, at Livets Modsigelser i et Gemyt, som hans, forsvinde med Dødssmerterne.

Næppe havde min Fader lukket Øinene, førend de militaire Retspersoner viisde sig. Os Børn tilhørde rigtignok intet, Creditorerne Alt. Officiererne omgikkes ingenlunde mildt med os; jeg kunde desværre heller ikke forhindre at en Kompagnichirurg,

der nød min Faders Tillid, og den gamle Pige bragde meget tilside. Det skeede uden mit Vidende og medens jeg, bevæget over min Faders Død, sad ved hans Sygeleie. Da Officiererne, der skulde forsegle Alt, nu traad ind, maatte jeg rigtigt nok fatte mig. De yttrede den Mistanke, at meget var bragt tilside, høit og paa en næsten fornærmende Maade; ja, de vare uforskammede nok til at spørge mig hvor jeg havde faaet det Uhr, som jeg bar. Dette Spørgsmaal blev gjort mig, medens min Faders Lig endnu var varmt. Livets plumpe Gemeenhed, rykket saa tæt til min Faders Dødsseng, oprørde mit Inderste. Hvad jeg sagde, veed jeg ikke; men det lod til at de Herrer vare forbausede, og det lykkedes mig at forskaffe Pigen det Lidet, der var testamenteret hende, som Løn for en tro Tjeneste lige fra hendes tidligere Ungdom (mine Forældres Brudeseng og nogle Smaating).

Jeg forlod Broder, Søster og den gamle Pige, de sørgelige Levninger af en nu ganske hensjunken Familie, i en trøsteløs Forfatning.

Den gamle Pige blev optaget i min gifte yngste Søsters Huus. Min ældste Søster overtog Opsynet over en anseet Mands Huusholdning, hvis

Kone var død; min Broder blev alene tilbage i Rendsborg.

Jeg kom dybt rystet til Kiel. Men Livet forsvarede sin Ret og Udviklingstrinnene udfoldede sig indvortes friskt; Deeltagelsens Smerte formaaede ikke at undertrykke dem.

Jeg fandt ved min Tilbagekomst „Schellings Ideen zu einer Philosophie der Natur". Indledningen til dette Skrivt hævede min hele Tilværelse elastiskt; det var det afgjørende Vendepunkt i mit Liv. Spinoza var en Jøde, og han havde ogsaa for mig i aandig Mening en gammeltestamentarisk Betydning. Han viisde mig den i sig skjulte Gud, hvis evig uforanderlige Lov fordrede en umiddelbar Lydighed. Jeg ventede, at Gud skulde aabne sig for mig, jeg tvivlede ikke og levede i et ahnelsesfuldt Haab. Nu var det mig, som om jeg fornam de første betydelige Pulsslag i den hvilende Eenhed, som om noget guddommeligt Levende rørde sig, for fuldt af Haab at udtale den tilkommende Indvielses første Ord. Der herskede en Friskhed i denne Indledning, en stille, i sig sikker Begeistring, som forsmaaer at udgyde sig i Ord, der ogsaa den Tid virkede electrisk, og opfyldte Mod-

standerne, der væbnede sig, med Angst, fordi det blev dem klart, at der forestod en Kamp, til hvilken de ikke vare rustede.

Jeg læste dette Skrivt, jeg kan sige, med Lidenskab. Ogsaa „die Weltseele“ erholdt jeg som en literair Nyhed, og mit hele Livs dybeste Haab om aandigt at opfatte Naturen i dens Mangfoldighed greb mig og bestemte min Virksomhed for mit hele Liv.

Jeg havde vel oftere tænkt paa hvor nødvendigt det var mig at reise. Danmark udmærkede sig, kan man sige, forholdsmæssigt meget ved de betydelige Summer, der bleve anvendte paa at forsyne unge Lærde og Kunstnere med Reisestipendier. Disse bleve nu tildeelte saadanne unge Mænd, som have fuldendt deres academiske Cursus og udmærket sig. De unge reisende Lærde begyndte sædvanligt med Tyskland, gjennemreisde derpaa Italien, Frankerig og England. Mange af mine Venner vare paa denne Maade komne til Kiel, hvor de rigtigt nok kun pleiede at opholde sig i nogle Dage. Blandt disse ogsaa O. H. Mynster. Det var naturligt, at det Ønske, at erholde et Reisestipendium greb mig levende, naar jeg ønskede mine Venner til Lykke med deres Reise. Alt kaldte mig til det Indre af Tydskland; min aan-

dige Uddannelse kunde kun finde Tilfredsstillelse der, hvor de største Problemer satte Aanderne i Bevægelse. Jeg følelde og erkjendte dette vel, men jeg havde ingen Udsigter. Dog nu paatrængde den Nødvendighed at reise videre, sig med Voldsomhed. Det er en Bemærkning, som man vel ofte kan gjøre, at en erkjendt Nødvendighed, naar den udspringer paa en levende Maade af Sjælens Inderste, meddeler det stille Ønske om Intensitæt, der indeholder Opfyldelsen af det; der opstaaer en Begeistring, der udøver sin Magt endog over de ydre Forhold, og behersker dem. Det skiærpede Blik opdager gunstige Omstændigheder, som man før oversaae, man veed med Tillid at benytte dem, og det lykkes os da, der før syntes os umueligt.

Den ægte Christen har Ret, naar han erkjender en guddommelig Tilskikkelse i den Maade, hvorpaa indre Trang og ydre Forhold, der ikke staae i vor Magt, gjensidigt føie sig efter hverandre. Ja, naar denne Eenhed af det tilsyneladende adskilte og fra hverandre liggende, fremtræder, som Opfyldelsen af en ægte Bøn, have vi aabenbart erholdt et dybere Standpunkt for den sande Erkjendelse, og bevæge os i og ved den guddommelige Aand, der styrer og be-

herfker alle Historiens Forhold. Jeg vilde ønske, at jeg havde kunnet sige om mig selv, at min Tillid var udspryngen af en saa dyb og reen Kilde. Dette var desværre ikke Tilfældet, og dog havde den Glæde, der gjennemtrængde mig, den Sikkerhed, der pludselig traad mig imøde, noget virkelig Religiøst. Jeg vidste, at alt vilde lykkes mig i det Øieblik, da jeg erkjendte den Vei, jeg maatte tage.

Hensler, der vilde mig saa vel, stod i en nøie Forbindelse med Landets Store, især med Ministeren Grev Bernstorfs Familie. Middelbart ved denne vel ogsaa med Schimmelmann, der, som Directeur for Fondet ad pios usus, uddeelde de betydeligste Reise-stipendier. Jeg ilede til min Velgjører. Vel vovede jeg ikke at gjøre ham bekjendt med mine speculative Studier. Jeg frygtede for ikke at blive forstaaet af ham, naar jeg pludseligt opdagede ham en aandig Retning, der syntes at føre mig bort fra den Vei, paa hvilken han ønskede at see mig skride frem: men ogsaa saaledes vare de Grunde, som jeg kunde anføre for en Reise, overtydende nok. Jeg traad ikke ind til ham med en Bedendes Frygt, der netop, naar han vil frembringe sin Bøn, sædvanligt bliver ængstet og plaget af den største Tvivl; jeg taelde levende

ja begeistret. Hensler smilde. „Det undrer mig,“ sagde han, „at de ikke før har yttret dette Ønske, der dog ligger saa nær; jeg har allerede længe tænkt derpaa; ja jeg har for deres Skyld skrevet til Grev Bernstorf, venter hans Svar og tvivler ikke paa et gunstigt Udfald af mine Bestræbelser for Dem.“

Min Glæde var uden Grændser. Det er umueligt, at et ungt Menneske, naar den modstræbende Verden pludseligt synes at føie sig efter ham, naar de trykkende Forhold forsvinde, og Alt, hvad der før hemmede ham, kommer ham venligt imøde, saa at han bliver greben af en pludselig rørt Tilstand, ikke skulde erkjende at en høiere Styrelse understøtter ham. Enhver dyb Glæde er nødvendigt af en religiøs Art; der ligger i den trøstende Overbeviisning, at det, vi ville, stemmer overeens med den guddommelige Villie; det er den inderste, ellers af de modstræbende ydre Forhold fængslede helligste Personlighed, der føler sig befriet for sine Lænker, der træder ahnende frem af sit rene Hjem med alle Tilværelsens evige Skatte. Jeg erkjendte hvor mit Indre opjublede med en Glæde, der ingen Vanskeligheder kjendte og ingen Tvivl taalde.

Det var et smukt Foraar; jeg saae mig allerede

paa Reisen; jeg var overbeviist om, at jeg om nogle faa Uger vilde tiltræde min Reise. Der forsvandt virkelig heller ikke mange Dage, førend Hensler lod mig kalde, forsikkrede mig at Grev Schimmelmann onskede at see mig i Kjøbenhavn, og opfordrede mig til strax at reise did. Den herlige Olding yttrede selv en rørende Glæde, han udtaelde de Forhaabninger, som han nærede om mig; jeg var dybt rørt.

Jeg vil være kort. Jeg tiltraad snart min Reise til Kjøbenhavn; hvad jeg allerede længe havde formodet bekræftede sig. At en af mine trofasteste Venner, at Rist levede, agtet og elsket, i det schimmelmannske Huus, havde fremskyndet mine Anliggender, og jeg tiltraad nu for første Gang i et nær, ja i et fortroligt Forhold til en af Landets Store en Reise.

Finantsministeren Grev Schimmelmann var en høist udmærket, mærkværdig Mand. Hans Ydre var mig paafaldende; det første Syn af ham var ham ikke gunstigt. Han var en noget ubetydelig Gestalt, han skelede stærkt og opførde sig noget frygtsomt, jaskeitet. Man forglemde Alt, naar man kjendte ham nærmere. Han havde i mange Aar været Finantsminister, og havde hidindtil med Klogskab og Lykke ledet Statens vigtigste Anliggender; han trængte

selv ind i alle Forhold, arbeidede med en samvittighedsfuld Troskab, ofte langt ud paa Natten, og undte sig selv ingen Ro. Dog denne Mand havde i saadanne Forhold bevaret det reent Menneskelige i sig, som en uforgjængelig Skat. Ja, man kunde kalde den gamle Finantsminister et reent Barn i den ædleste Betydning. I en senere, ulykkeligere Tid har man bebreidet ham meget. Jeg besidder ikke de Kundskaber, der ere nødvendige for at forsvare ham; men de pludseligt fremtrædende, altforstyrrende Forhold, der som ved en ulykkelig Trolddom styrtede Landet af en lang Fred i en ulykkelig Krig, fra Velstand til pludselig Armod, saa at pludseligt alle Kilder tilstoppedes, alle Midler bleve utilstrækkelige, kunde vel bringe den Dueligste i Forvirring.

Men Eet skylder Danmark denne Mand, og tør aldrig forglemme det. Aldrig gaves der en Statsmand, der var dybere gjennemtrængt af den Overbeviisning, at, naar Statsmanden billigt maa opoffre sin hele Virksomhed til at ordne trykkende nærværende Forhold, er dog hans Bestræbelsers egentlige Værd, det, hvorved de ordnede Forhold selv hæve sig til en levende Udvikling, Statens Fremtid et Aandigt. Paa enhver aandig Ytring lurede han, naar

noget aandigt Betydeligt traad ham imøde, hilsede han det med Glæde, trak det til sig, og søgde at skaffe det en fri Plads i Statsforholdenes Trængsel, saa at det, frit opadaandende og fremmet, formaaede at uddanne og udvikle sig. Næppe levede der paa den Tid, da hans Virksomhed var uforstyrret, nogen betydelig Mand, der ikke i en Epoche af sit Liv fandt sig befordret ved hans velgjørende Indflydelse.

Da jeg kom til Kjøbenhavn, blev jeg af Rist indført i hans Huus. Denne Ven var just i Begreb med at modtage en anden Stilling. Grev Bernstorff ønskede at vinde ham for Diplomatien. Han lavede sig til at reise som Legationssecretair til Petersborg.

Schimmelmann var en født Digter, omendskjøndt de Forhold, i hvilke han levede, aldrig tillod ham at træde frem som Saadan. Han besad udbredte Kundskaber; ogsaa Speculationen var ham ikke fremmed, og hvad jeg troede at maatte skjule for den gamle faderligtsindede Hensler, kunde jeg ganske roligt meddele Finantsministeren.

Til hans fortrylleude Villa, Solyst, een Miil fra Kjøbenhavn, vandrede jeg ofte, i det jeg bar en lille Byldt paa Ryggen, forblev der i nogle Dage, og nød, overladt hele Dagen til mig selv, Erindringen

om min Barndom og tidlige Ungdom i Bøgeskovene og ved Bredden af Havet. Den sildige Middag forsamlede Familien, naar Ministeren vendte tilbage fra Staden. Lette, men altid betydningsfulde Samtaler opmuntrede Maaltidet; nogle faa indbudne Gjæster toge Deel i det. Ogsaa om Eftermiddagen arbeidede Greven; men naar nu Aftenen kom, begyndte de fortrolige Samtaler.

Naar den ogsaa mod mig venligtsindede Grevinde, naar Cousinen og Pleiedatteren havde trukket sig tilbage, blev Samtalen bestandigt mere righoldig og mere lærerig for mig. Naar Ministeren udentvivl andre Aftener underholdt sig i Samtaler med alvorlige statskyndige Mænd, om Gjenstande, der vare vigtige og gavnlige for Staten, forsmaaede han dog ikke at tage levende Deel i mine naturvidenskabelige, philosophiske og digteriske Drømme. Ja, han selv lod da sin Phantasi frit Løb, og hvorledes Historien og det menneskelige Liv overhovedet, viisde sig for en saa betydelig Mand, hvilke viunderlige Gaader det skjulde for ham, og hvorledes han søgde deres Opløsning, blev oprigtigt meddeelt den lykkelige Yngling, der følde sig æret og hævet ved en saadan Fortrolighed.

En Statsmand vil under lignende Forhold med-
dele bestemte Forslag; en i en bestemt Retning udvik-
net Lærd vil foredrage en Afhandling om en ganske
bestemt Gjenstand; en Digter forelæse sit nyeste Værk
— jeg formaaede ikke at give ham Andet, end mit
inderligt bevægede, gjærende Jeg, og hvorledes dette
kjæmpede efter Oplysning, stræbde efter Lys, og ikke
vidste at tale om andet, end om umodne, ja for det
meeste mislykkede Forsøg. Men just dette syntes at
være ham tillokkende; uagtet sin lange Erfaring syntes
han dog bestandigt, selv i de faa Timer, som han
kunde opoffre til rolig Selvbetragtning, at kjæmpe
efter Lys og Sandhed. — Ikke sjeldent var Midnats-
timen forsvunden, naar han forlod mig. Et saadant
Forhold til en saa mægtig Mand maatte tiltrække sig
mine Venners og Slægtningers Opmærksomhed.

Den endnu for kort siden forladte, ja vel endog
af Frender og Bekjendte opgivne unge Mand viiste
sig nu uventet i en saa gunstig Stilling. Man for-
undrede sig allevegne, Misundelsen blev hist og her
lydelig, især gjorde man paa en hadefuld Maade den
Bemærkning, at det vel aldrig vilde have lykkedes
mig som en blot ung Dansk, at erholde en saa mæg-
tig Beskytter; at man for at erholde et saadant

Held, maatte være anbefalet af Tyskere i Holsteen.

Engang gik jeg om Morgenen tidligt, med min lille Bylt paa Ryggen, til Solyst; jeg maatte gaae forbi Frederiks Hospital og Professor Bang saae ud af Vinduet. „Hvor gaaer Du hen?“ — spurgde han mig. „Til Solyst,“ — svarede jeg, — „jeg vil tilbringe nogle Dage hos Grev Schimmelman.“ — „Og tør Du saaledes vise Dig for Ministeren?“ — spurgde han forundret. Jeg svarede: „Hvorledes jeg er kommen, erfarer Ministeren sandsynligviis slet ikke. Det Værelse, som jeg allerede engang før har beboet, er mig bekjendt. Tjeneren lukker op for mig og da klæder jeg mig om. Om Formiddagen seer Ingen mig.“ Den gode Morbroder kunde ikke skjule sin Forbauselse og Glæde over min lykkelige Stilling.

Saaledes havde Alt nu føiet sig uventet gunstigt for mig. Næppe havde jeg været i tre Uger i Kjøbenhavn, førend jeg tilstrækkeligt forsynet med Penge, kunde tiltræde den større Reise. Botanikeren Hornemann skulde ledsage mig.

Jeg reisde gjennem Sjælland, for i Fyhn at besøge min Søster, som der var givt med Præsten Zeuthen. Hun var nylig bleven givt; jeg havde ikke seet hende siden hendes niende Aar, da hun forlod det

faderlige Huus, og jeg besøgde hende igjen i Sommeren 1840. Den hele Forandring i hendes Stilling i hele denne lange Tid bestod deri, at hun var draget med sin Mand til et bedre Præstekald, nogle Mile fra det Første.

I Fyhn traf min Reisekammerat, Hornemann, mig. Jeg lærde at kjende de fortryllende sydlige Kyster af denne Ø, og den lille kun ved en smal Arm af Havet fra disse adskilte Ø Thorseng, en af de Behageligste, jeg nogensinde har seet. Fra et høit Punkt, næsten midt paa Øen, seer man ganske nær ved Staden Svendborg og de skovrige, frugtbare Høie i Fyhn; man overseer Langeland og i det Fjærne den vestlige Kyst af Sjælland; mindre Øer fjærnt og nær komme til Syne. Thorseng selv er et af de frugtbareste Lande i Danmark; Bønderne ere velhavende; Landsbyerne omgivne af rige Agre. Man har paa denne Ø med stort Held benyttet Søtang, som Gjødning, og Hertugen af Holstein-Beck har i et eget Skrivt beskrevet denne Øes omhyggelige Agerdyrkning. Eieren, Grev Juul, beboer en gammel Bygning, Waldemars Slot, tæt ved en skjøn Skov, nær ved Østersøen. Imod Norden og Syden seer man Skove paa fremspringende Landtunger, der træde frem over Vandfladen og naar Dagen er klar

afspeile sig i den. Det er en af de behageligste og muntreste Egne, som jeg nogensinde har seet; der hviler en landlig Stilhed, en idyllisk Nolighed over Marker og Landsbyer, over Skove og Hav, som uimodstaaeligt indbyder Enhver til et længere Ophold. Det Indtryk, som denne Ø gjorde paa mig, er aldrig forsvundet. Ofte drømde jeg mig som dens lykkelige Besidder, rolig og tilbagetrukken fra Verden, og skildrede Lykken ved en saadan Besiddelse saa levende, at Ohlenschläger yttrede den Frygt, at jeg maatte blive forrykt og tilsidst ved en fix Idee betragte mig som Herre over Thorseng. Denne Drøm er virkelig ogsaa i de senere Aar oftere vendt tilbage, og min Phantasi har vovet, uden alle andre Formeligheder, end ved sin souveraine Villie, at forjage Juul fra Besiddelsen af den.

Vi roede til Den Stryno, der ligger en Miils Vei Syden for Thorseng. Min Ven og Reisekammerat, Hornemann, vilde her besøge en Slægtning, Præsten Bredsdorf. Hans Kone havde engang tiltrukket sig Hovedstadens Deeltagelse. Hun var forlovet med Digteren Samsø, der just døde, da hans Tragedie, Dyveke, tiltrak sig Hovedstadens Beundring. Jeg lærde først her at kjende denne ved Dannelse og elskværdig Ynde udmærkede Kone, hvis tragiske Skjæbne

fire eller fem Aar før havde givet mig selv Anled-ning til et poetiskt Forsøg. Hun levede nu her paa en affidesliggende Ø, vel ved Siden af en brav og dannet Mand, men ellers kun omgivet af Bønder, og som det syntes, i en sørgelig Eensomhed.

Derpaa roede jeg med min Ven, til en større Ø, der laa to Mile længere borte. Han vilde ogsaa besøge Slægtninger her; men det var ikke let at komme herfra igjen. Øen har ingen stor Samfærsel med det faste Land; vi maatte imod vor Villie op-holde os i nogle Dage hos hans Slægtninger, og forlode dem med en Leilighed, der dog havde noget Betænkeligt, for at gjøre Overfarten til Heiligen-hafen i Holsteen, en Reise, om jeg ikke tager Feil, af aatte Mile. Det var en Jagt, der var bestemt til at bringe et Antal Heste til Holsteen; disse, der stode i to Rader med Hovederne imod hverandre, indtoge det hele Rum af Skibet, og Skibsfolkene kunde kun komme fra Bagstavnen til Forstavnen ved at balan-cere paa Rælingen af Skibet og at støtte sig paa Hestenes Ryg. Vi havde næppe to Skridt udenfor den lave Kahyt at bevæge os i. En Modvind, ja endogsaa en Storm, vilde have bragt os i en betæn-kelig Stilling, med et saadant Reisefelskab. Til Lykke var Veiret godt, Vinden gunstig, og vi landede efter

ti eller tolv Timers Forløb i Heiligenhafen. Vi ilede til Kiel, i det jeg saaledes, paa en noget æventyrlig Maade, skildes fra den Strandbred i Nærheden af hvilken jeg hidindtil havde tilbragt mit hele Liv.

Jeg blev kun et Par Dage i Kiel, og skildes ikke uden Vemod fra de Velyndere og Venner, som jeg havde fundet der, fra en Stad, i hvilken lykkelige Forhold havde revet mig ud af en farlig Stilling og aabnet mig en haabrig Fremtid.

Vi kom til Hamborg, og jeg tænkte paa de mørke Dage, som jeg havde henlevet der. L. og Madsen erfarede med deeltagende Glæde den lykkelige Forandring i min Stilling, og nu traad Opfyldelsen af det ældgamle, min hele Ungdom gjennemtrængende Ønske mig imode.

Med hvilke Forventninger fortsatte jeg ikke min Reise fra Hamborg, indspærret i en ubegvem Postvogn, gjennem den sørgelige Hede!

Om Holsteen.

Man tillade mig, førend jeg slutter dette Bind, nogle Bemærkninger over det Land, i hvilket jeg nu havde henlevet to Aar.

I Dannemark levede jeg ud af Forholdene selv; de hørde til min Tilværelse, de lode sig ikke skille fra Gangen af min Dannelse. I Holsteen vilde jeg maaskee, hvis jeg havde opholdt mig længere der, have levet mig ind i Forholdene. I den korte Tid, som jeg tilbragde der, traad behagelige Forhold og Mænd af Betydenhed mig vel imode, og jeg maa kalde min snævrere Omgivelse en aldeles munter og gavnlig, men Provindsen selv i det Hele, tilligemed sin Eiendommelighed blev mig fremmed, viisde sig for mig som en Gjenstand for Betragtning, ikke som noget Oplevet.

Holsteen var den Tid Middelpunktet for en Literatur, der ikke blev uden betydelig Indflydelse for Tyskland. Det ungdommelige Forbund mellem Voss, Brødrene Stolberg, Boye, Hensler d. y. og Holty bestod næsten aldeles af Nordboere. Den mægtige lessingske Aands Straaler vare, under hans Ophold i Hamborg, ogsaa trængte ind i Holsteen; den originelle Claudius levede i Wandsbeck; Boye og den gamle berømte Niebuhr opholdt sig i Meldorf, denne Reisende, der kom tilbage fra en videnskabelig Expedition, og endnu med Rette bliver betragtet som et endnu ikke opnaaet Mønster i sit Slags. I Eutin levede Voss, den strænge, bydende Rector, ikke blot i

sin Skole, men ogsaa virkelig i den hele Provinds. I Baggrunden Klopstock, almindelig æret her, næsten ligesom siden i hele Tyskland Göthe.

Ogsaa berømte Reisende viisde sig der; Lavater og Jakobi opholdt sig i nogen Tid i Holsteen; ligeledes Lafayette. Jeg saae Dumoruiez i Kiel. Saaledes traad en betydelig literair Virksomhed frem i Holsteen og trængde, rig paa Indflydelse ind i hele Tyskland; saaledes trængde den politiske Bevægelse i Europa, og det ved betydelige Personligheder nærmere til mig her, end i mit mere fjærne Fædreneland.

Den holsteenske Bonde behagede mig vel; i den vestlige Deel af Holsteen var han fri Grundeier. Fra Kiel af besøgde jeg Marskegnene, fra hvilke jeg nedstammede.

En charakteristisk Begivenhed maa jeg her endnu omtale i Korthed. En begyndende Advokat hvis Bekjendtskab jeg havde gjort i den første Tid af mit Ophold i Kiel, vilde gjøre mig bekjendt med en rig Marskbonde i Nærheden af Wilster, der, som han paastod, kunde byde over mere end hundrede tusinde Mark. Jeg traad ind i Stuen; i Baggrunden sad en tyk Bonde med en trekantet Hat paa Hovedet. Jeg blev nævnet og forestillet ham. Han lettede paa Hatten, satte den paa igjen, tilnikkede mig en gra-

vitæklist Hilsen og bød mig et Glas Viin. Da jeg efter nogen Vægring tog det tilbudte Glas, saae han paa mig med et velvilligt, medlidende Smiil, der blev tilstrækkeligt oplyst ved den Bemærkning, som han gjorde: „He hat wol lang keen Win drunken!“ — sagde han, i det han rakde mig Glasset. En saadan affluttet, stolt Selvtillid charakteriserer nu egentlig den holstenske Bonde og danner en forunderlige Contrast til den venlige og muntre Frimodighed hos den norske Bonde, der i sin fuldkomne Selvstændighed dog ogsaa anseer sig for noget. I Holsteen traad Modsætningen mellem Middelstandens liberale Tænkemaade og Aristokratiets Skarpere frem. Den aandige Dannelse var vel Aarsag til en Nærmelse mellem Adel og Borgere, men mistænkelig Paapassen herskede hos den Første, en affluttende Stolthed hos den Sidste; en Forsoning fandt ingenlunde Sted. Det Indtryk, som dette Forhold gjorde paa mig, har fundet en rigtignok til Extrem drevet Fremstilling i det ulykkelige, ja gyselige Skrivt af Voß mod Stolberg. Her saae man hvorledes selv den inderligste aandige Forbindelse ikke formaaede at fortrænge den i flere Aar herskende, lurende Forbittrelse indtil en Dagbog over de af en mørk Mistanke opstaaede Jagttagelser af den en ene Olding

for det hele Publicums Øine, bliver overrakt den Anden paa Gravens Rand.

Ogsaa den religiøse Følelse uddannede sig ligesaa bittert. En Deel af den holsteenske Adels Religiøsitæt havde en noget raa Charakteer. Ligeover, for den udviklede der sig en tør Rationalisme. Stolberg blev med et Hjerte, fuldt af Kjærlighed, voldsomt dreven af denne Klemme, ind i Katholocismen. Ligeoverfor den oplyste Professor Müller, som Seminairdirector, blev en vis Hermes, en Slægtning af den Bekjendte af den wollnerske Skole, kaldet til Kiel, for at ogsaa her to Extremer skulde fjendtligt berøre hinanden.

Alle disse Forhold have formildet sig meget i Tidens Løb.

Overhovedet syntes mig en kold, eensidigt drømmende Reflexion, der tabde ligesaa meget i Behagelighed, som den tiltog i Bestemthed, noget for herskende blandt de Dannede, ja, iblandt Fruentimmerne; og dog maatte jeg tilstaae mig det, at en virkelig dyb Gemytlighed saa ofte traad mig imøde, at jeg maa kalde den en herskende. Den yttrede sig ved en uforanderlig Hengivenhed og Troskab mod Venner, saavelsom ogsaa ved en hjertelig Deeltagelse i fremmed Nød. Blot turde Antipathierne ikke vækkes. Lige-

Ledes maa det tilstaaes, at man var streng mod sig selv, ligesom man var det imod Andre; og saaledes opstod hiin samvittighedsfulde Skarphed i Undersøgelser hiin, om endog indskrænkende Grundighed, der dog ogsaa havde sin afgorte Fortjeneste.

Naar nu denne Dom om Holsteen synes haard, ja vel endog uretfærdig, maa man ikke forglemme, at det blot udgiver sig for en subjectiv, at den gjengiver det Indtryk, der opstod i Ynglingens Sjæl, efterat han havde henlevet sine Ungdomsaar mellem Slægtninger og Venner, som, om ikke billigede, dog taalde hans Drømme, der ikke sjeldent følde sig truffen af en retfærdig Bebreidelses Strænghed og Haardhed, som han søgde at afvende ved Dadel. — Saa lidet glædelig forekom Holsteen mig i det Hele; i Nærheden af mig dannede alt sig meget mere venligt, og paa et Universitæt, hvor saa mange skarpt udprægede Eiendommeligheder søgde at forsvare sig i sit Slags, bliver Nødvendigheden af gjensidig Overbærenhed snart følelig.

Hvad jeg oplevede.

Nedskrevet efter Hukommelsen

af

Henrik Steffens.

Oversat

af

Fr. Schaldemose.

Fjerde Deel.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Bog- og Papirhandler C. Steen.

Trykt i det Schlesinger'ske Bogtrykkeri ved N. H. Stenderup.

1841.

BIBLIOTECA BERTHOLDIANA

Reise til Jena. — Jena. — Reise i Bjærgene i Thüringerwald. — Jena.

1799.

Reise til Freiberg. — Berlin. — Freiberg. — Reise. — Dresden. — Tilbagereise til Fædrelandet.

Reise til Jena.

Da jeg nu saae det længe nærede Ønske opfyldt da Europa laa for mig og tillige den fjerne Udsigt, at jeg, ligesom mine Landsmænd, ogsaa kunde besøge de øvrige store europæiske Lande, svævede for mig, var Tyskland dog det Nærmeste og Vigtigste, der ganske gjorde Fordring paa min Opmærksomhed. Fri for Sorger, munter og fuld af Haab, var jeg i den Stilling, at jeg kunde henvende mine Skridt, hvorhen jeg vilde. Vel havde jeg erholdt Reisestipendiet som Naturforsker, eller meget mere som Mineralog, men en dybere videnskabelig Interesse opfyldte mig ganske. Speculationen var mig ikke det, man pleier at kalde et Fagstudium; jeg vilde ikke søge fremmed, jeg vilde søge egen Tilfredsstillelse ved dette Studium. Jeg havde en bestemt Ahnelse om en ny Tid, der begyndte,

jeg saae i alle Retninger gamle Autoritæter vakle, og jeg begreb vel hvorledes Göthe paa den ene Side og Philosophien paa den Anden bevægede den nye gjærende Tid i alle Retninger; jeg var ogsaa mig selv bevidst, at jeg hørde til den. Meget havde jeg drevet; næsten i alle den menneskelige Videns Fag havde jeg forsket efter Klarhed. Hvad Spinoza var blevet mig, har jeg allerede omtaelt; den Skat, der indsluttede alle Fortidens Rigdomme, bevarede han; men at denne kun ved Virksomhed af den sig selv bestemmende Bevidsthed kunde sætte et friskt Skin af levende Udvikling i indre Virksomhed, havde Fichte vel lært mig, men Schelling skulde sætte mig paa det Standpunkt, paa hvilket min hele Fortid fra min tidligste Barndom af, lovede at erholde en indre Betydning. Det var en viunderlig, forventningsfuld Tilværelse; jeg tiltroede mig at fatte det Vanskeligste og Dybeste, og at trænge ind i det indre Foreningspunkt af alle Tilværelsens mod hverandre stræbende Momenter. Men hvor hæftigt endog den nye Fremtid bevægede mig, forhindrede den mig dog ikke fra friskt og tillidsfuldt at nyde hvad Nutiden venligt bød mig.

Man har ikke let en Forestilling om, hvor meget

Nordboen bliver i sit fjærne Land imponeret af de aandige Gjærninger, der sætte Europa i Bevægelse. De fjærne Toner klinge ham saa vidunderligt: ethvert Navn, der dukker op, bliver omgivet af en forklarende Nimbus; de smaalige, modbydelige Stridigheder forsvinde i det større Hele, der svæver for ham, og dette synes ham ophøiet, ja, som noget Helligt, der indeslutter ubekjendte Skatte, der rækkes ham af indviede Præster. Næppe kan en begeistret Tyskker med større Forventninger besøge Italien, eller i den nyere Tid Grækenland og Orienten, end jeg i min daværende Stemning besøgte Tyskl. nd. Hvad hine søge, er en uddød Fortid, der bliver dem fremmed og fjærn, om de endogsaa leve midt i den. — Jeg søgte en frisk Fremtid, i hvilken jeg vilde tage Deel, med hvilken jeg vilde leve; den skulde optage min hele Tilværelse i sig og sætte den i Virksomhed. Den skulde vække enhver Kraft, og udviklende forberede en ny Tid for mig, saavelsom for Verden.

Da vi nærmede os til Brunsvig, da Stadens yndige Omegn traad os imøde, søgde jeg over de frugtbare Marker paa hiin Side Staden de fjærne Harzbjærge. Længselen efter en Bjærgegn var ved mit Ophold i Norge endnu bleven stærkere hos mig.

Vi tog ind i den blaae Engel, og dette Gjæstgiversted
havde for os et eget Værd, fordi det var blevet os
bekjendt ved en Skribent, der dog var os Begge lige
gyldig, ved Knigge. Men da vi nu forlode Brunsvig, for at kjøre til Blankenburg, da vi reisde i det
skjønneste Veir, i den yndigste Egn, og opdagede i
Nærheden Wolfenbüttel, siden Taarnene af Halberstadt, da jeg vidsde at Quedlinburg laa nær ved os,
om det end ikke kunde sees, traad Navne og Erindringer fra min Barndom og Ungdom levende frem
og en klartstraalende indre Soel kappedes med den
Ydre for at meddele den muntre Egn en unævnelig
Ynde. Alle min gjennemlevede Tilværelses Strænge
klang atter. Lessing havde levet i Wolfenbüttel;
næsten alle den Tids betydelige Digtere fandt endnu
altid et venligt Foreningspunkt hos den gamle Gleim
i Halberstadt. Naturforskeren Götze i Quedlinburg
havde beskjæftiget mig mangfoldigt og levende; alle
hans Grundsætninger, hans hele stræbsomme Liv bar
Præget af en rolig, munter Idyl, der paa en saa
behagelig Maade, charakteriserede mange Naturforskere
i det syttende (?) Aarhundrede. Jeg saae Lessing
hvorledes han sysslede i sit Bibliothek, lod Fortidens
smukke Tanker tone i Nutiden og behandlede dem

med en uventet Klarhed. Sange tonede omkaps fra Halberstadt, ligesom i ældgamle Dage fra Wartburg. Götze og med ham Rösel, Gleichen, Schäfer, ja, i andre Lande, Lyonnet, Bonnet og Reaumur strede gjennem Markerne, tabde sig i Skovene, iagttoge i Haverne, og Blomsterne traadte dem imøde som Bekjendte; Insecternes Skarer dukkede frem af Græsset, for at bringe den stille, eensomme Jagttager et glædeligt Budskab. Saaledes var Egnen, usynlig, saavelsom synlig, tilligemed Bjærg og Dal og Skov, befolket, og havde for mig, med sit sommerlige Udseende, vundet en rig aandig, ja klassisk Betydning. I en saadan lykkelig Stemning, i hvilken Alt baade indvortes og udvortes, Omgivelsen og Verden, der bar den i sig, forekom mig stor og herlig, gjennemlevede jeg en lykkelig, mig uforglemmelig Dag.

Det var allerede sildigt og mørkt, da vi henimod Midnat naaede Blankenburg. Jeg havde i min Jubel næppe bemærket hvor slette og bundløse Veiene vare, og da vi endnu udenfor Staden gjennemskare Djævlemuren og stege ud paa den stenede Vei i Mørket, greb en ubeskrivelig Glæde mig, da jeg atter gjenkjendte Klippegrunden. Hornemann, der vel havde forstaaet og deelt min Glæde om Dagen, fandt denne

fuldkommen ubegribelig, ja han skiendte og viisde mig paa en haard Maade tilrette, fordi han ansaae mine Glædesyttringer for Affectation. Hornemann er et aldeles sandt, naturligt Menneske; alt Manieret er ham imod, og det er vel ikke sjeldent Tilfældet, at uvilkaarlige Yttringer, der netop bryde frem af Gemyttets skjulteste Dyb, overraske os, fordi de ere os selv en Hemmelighed, saa at de aldrig, endog i de fortroligste Timer, kunne blive en Gjenstand for de venskabelige Meddelelser, men forekomme Vennen som usande og vilkaarlige.

I Blankenburg traad Emigranternes Liv mig først nærmere; Indvaanerne vare endnu fulde af den Tid, da Ludvig den Attende, under Navn af Greven af Provence, beboede det hertugelige Slot ved Staden. Han havde først for nogle Maaneder siden forladt dette Opholdsted. Omendskjøndt den gamle Hertug blev almindeligt agtet og elsket, var dog den herskende Stemning saa fiendtlig mod Bourbonnerne, at man almindeligt dadlede Hertugen for hans Gjæstfrihed. Vel blev Greven af Provence selv, uagtet den politiske Utilbøielighed, personligt agtet, men med desto større Forbittrelse yttrede man sig om hans talrige Omgivelse. De havde, paastod man, opført sig

med et oprørende Overmod og behandlet Indvaanerne med Foragt. Da man nu betragtede dem som Betlere, der levede af Fremmedes Naade, var man kun lidet tilbøielig til at lade de tomme Fordringer, der ikke vare understøttede af personlige Fortrin, gjælde. Da Nysgjærrigheden drev os til Slottet, hørde vi endnu den gamle Slotsforvalters Klager; og denne gamle Mand, der faderligt elskede Bygningen, havde ogsaa tilstrækkelig Grund til Klage. Thi omendskjøndt de modbydeligste Gjenstande, der før gjorde mange Dele af Slottet utilgjængelige, vare bragte bort, viisde Slottet selv sig dog i en høist sørgelig Tilstand. Trapper og Gange bare Spor af en Smudsighed, der ikke kunde udryddes. Den efterladte Stank var endnu ikke forsvunden af flere Sale. Vinduerne vare tildeels slaaede ind, Væggene bekradsede, Laasene fordærvede. Det var et ynkeligt Syn, at see den fyrstelige Pragt træde frem af disse sørgelige Masser af Smuds, Forstyrrelse og en almindelig herskende Uorden. Mere uskaansomt kunde det frækkeste Overmod ikke behandle en fremmed Eiendom.

Harzbjærgene, hvis nordlige Side vi nu bereisde, har jeg siden saa ofte gjennemvandret i alle Retnin-

ger; der knytter sig saa mange muntre og behagelige Erindringer til disse gjentagne Harzreiser, at dette lille Bjærg indtager en vigtig Plads i mit Liv. Det har maattet tjene mig som et Mynsterexemplar for Geognosiens afvexlende Anskuelser og give Beviser for de meest modsatte Bjærgtheorier. Afhangene mod Norden, Osten og Syden ere virkelig ogsaa fortryllende, ja ophøiede.

Jeg tænker med Fornøielse tilbage paa de skjønne Sommerdage, da vi gjennemvandrede Skovene ved Foden af Harzbjærget, opdagede Wernigerode og det dristige Bjærgslot, besøgte de dristige Klippemasser i Ilsedalen og Dagen derpaa stege op til Ruinerne af Harzburg. Alt var muntert og venligt; Menneskerne, Egnen og Solen, Luften, Skovene og Bjærgene forenede sig for at sætte os i den behageligste Stemning. Man havde afmalet os Veien gjennem Ilsedalen til Brocken som den besværligste; ogsaa Schäfer kalder den saaledes. Dette opmuntrede os just til at vælge den; men af de Besværligheder, som vi ventede, opdagede vi intet. Dog havde Høiden endnu dengang noget Eensomt, Brocken selv med sin nøgne Top noget Imponerende. Vi overnattede i det simple, eensomme Huus paa Heinrichshöhe, og Brockens vilde

Top viisde os virkelig Noget, der i den mørke Aftendæmring erindrer om den nordiske Bjærgeensomhed, men i en venligere Nærhed laae de beboede, folkerige Egne. Min hele Stilling var haabefuld og gunstig. Min Ledsager var en kjær Ven og selv det, at hans grundige Kundskaber i Botanikken hævede enhver Tvivl ved Bestemmelsen af Planterne, gav mig en Beroligelse, der i videnskabelig Henseende dannede en munter Modsætning mod den vilde Tvivl, der ofte nok plagede mig den Tid, da jeg endnu, overladt til mig selv, fordybede mig i de nordiske Bjærges kjæmpemæssige Ørkener.

Fra Brokken selv forekomme Bjærgene rundt omkring ingenlunde betydelige. De nærliggende Høie have intet Paafaldende, kun Udsigten er rigtignok ophøiet og imposant. Ni Gange har jeg besteget Brocken fra de forskjelligste Retninger. En Gang havde jeg den Lykke fra Taarnet i Brockenhuset at see det saakaldte Brockenspøgelse. Jeg besteeg den Tid Brocken fra Schierke af, ledsaget af halliske Tilhørere og kjære Venner. Allerede ofte havde jeg beundret den østlige Skygge, der kaster sig over det flade Land som et af de meest ophøiede Phænomener, som Brocken frembyder; men næsten altid opstaaer

der henimod Aften en tyk Luft, der udsletter Alt. Denne Gang blev Luften fuldkommen klar. Den mægtige Skygge kastede sig over det hele flade Land mod Osten, naaede videre end Horizonten, og rettede sig her i Veiret, saa at Toppen af Bjærget, Brockenhuset, Taarnet og vi, de forundrede Tilskuere, svævede som Skygger i Luften.

Paa Toppen viisde man mig, da jeg nu for første Gang besteeg Brocken, Achtermannstoppen og Vinterbjærget, store Høider, der laae i de vilde Bjærge. En af vore Ledsagere vilde fremstille os denne Egn, som hemmelighedsfuld. Da jeg ved mit andet Besøg i Harzbjærgene tilbragde Natten i Wertshuset i Oderteich, lod jeg mig vise Veien gjennem Skoven bag ved Huset til Achtermannstoppen. Jeg gik uden Ledsager, tabde mig i Betragtninger, der havde noget Værd for mig, men fandt ingenlunde en vild Bjærgegn. Grønne Enge, hist og her smaa Skove omgave mig; Bjærgene hævede sig for det meeste ikke steilt, næsten alle vare de bevorede med Skov lige indtil Toppen, men denne Eensomhed var mig høist behagelig. Tilsidst om Eftermiddagen var jeg allerede i Braunlage, og steeg ned af det sydlige Afhang til Ilefeld. Det hele Bjærg strum-

pede sammen for mig til et Slags Haandexemplar.

Og i Sandhed, hvor stor Fortjeneste end Grev en af Stolberg har ved at have opbygget det bequemme og vel forsynede Brockenhuus, saa er dog hele Bjærget kun blevet til et behageligt Klippeparti i en mægtig Park. For Hexene er der slet ingen Plads mere. Damer og Herrer i Bærestole og ridende paa Æsler, Reisende af alle Slags, larmende Haandværksfvende, jublende Studenter, traad os imsde, hvor vi gjærne vilde fordybe os i vilde Kløfter og Dale. Naar vi ventede Bjærgaander, hilsede Markører os, og Mængden af Folket syntes at træde Bjærget fladt.

Og dog maatte man bekjende, at dette muntre Foreningspunkt for saa mange Mennesker, der Alle føle sig lykkelig, denne Vrimmel, giver Egnen en ganske særegen Ynde. Det er Naturen, der bøier sig for Historien, naar Bjærget ligesom bliver blødt og tager Deel i den almindelige Jubel. Som jeg har lært at kjende det i det høie Norden, hviler det indesluttet i sig selv og skjuler sin stumme Klage i sit eget Kjæmpebryst.

Da vi kom tilbage til Blankenburg, kunde jeg ikke modstaae den Lyst, at vandre alene til Jena. Jeg skilde mig fra min Ledsager, for nogle Dage. Han kjørde ligeledes til Jena med Posten; jeg gik fuldkommen letfodet videre, baade uden Bylt og uden Ledsager. I den ene Lomme bar jeg en Skjorte, i den Anden et Kaart. Selv Haabet om at fare vild havde noget Behageligt for mig. Min Paaklædning var en let Kasimirsoverkjole; i Haanden bar jeg en lang Pibe, og lignede ikke en Reisende, men en Spadserende fra Omegnen. Saaledes kom jeg om Aftenen, uden at have taget betydeligt Feil af Veien, til Stolberg i dets Bjærgkjedel. Min Lyst til æventyrlige Fodreiser var ingenlunde forenet med samme Dristighed med Hensyn til Menneskerne. Jeg traadte ind i en Gjæstgivergaard, der syntes at være indrettet for Foermænd. Vertinden modtog mig temmelig koldt, og da jeg forlangde Aftesmad, satte hun en Kallunsuppe for mig, i en Krog af Stuen. Den hele Ret var mig saa modbydelig, at jeg kom i den største Forlegenhed. Jeg tænkde paa de norske Bønder, der under saadanne Omstændigheder betragte Ringeagt for den fremsatte Mad som en Fornærmelse, og dog formaaede jeg, endskjøndt jeg var sulten, ikke at faae

en Bid ned. — Vertinden saae min Forlegenhed; men istedetfor at blive fornærmet derved, vandt jeg synligt i hendes Øine. „Ak!“ — sagde hun, — „Herren er vel ikke vant til saadan Mad?“ Jeg erholdt nu noget Andet, den bedste Stue i Huset, en reenlig Seng, og var vel tilfreds med min første Dags Eventyr. Tidligt om Morgenen gik jeg igjennem den høist behagelige Dal til Rottleberode, og denne er bleven i min Erindring, som en af de Skjønneste, jeg nogensinde har oplevet. Jeg forglemde ganske, at jeg var paa Reisen; jeg tilbragde en stor Deel af Dagen i denne Dal, levede ganske i Erindringen om min Ungdom, tabde mig i Betragtning af Planteformerne og glædede mig, naar jeg fandt en, som jeg ikke kjendte, og som erindrede mig om et fremmed sydligere Land. Jeg søgde efter Sommerfugle, efter Libeller, lyttede efter Oldenborrerne, hvilede ved den hurtigt løbende, med Træer bevoxede Bæk; jeg kunde ikke rive mig los fra denne Dal. Skifervæggene indsluttede den venlige Dal saa fortroligt, saa venligt; jeg var tilmode, som om Danmarks yndige Egne laae for mig indsluttet i den nærliggende Baggrund af nordiske Bjærge.

Af den øvrige Reise er kun Lidet blevet i min

Erindring. Sondershausen, hvor jeg tilbragde Nat-
ten, forekom mig venlig; jeg kom over Weissensee til
Erfurth. Jeg tog ind i Gjæstgivergaarden den
romerske Keiser, og det var mig her, ligesom paa den
hele Reise, overraskende og glædeligt, at en saa let
opkiltet Reisende, som jeg, uden Mistanke og uden
besværlige Spørgsmaal blev modtaget i Gjæstgiver-
stederne. Denne ærværdige tyske Stad gjorde et
meget behageligt Indtryk paa mig. Jeg lod mig
vise den store Klokke og Dalbergs Palads. Hans
Rygte som Lærd og Ynder af de Lærde gav dette
Palads, saavelsom Staden, i mine Øine en høi Be-
tydning. Vistnok var en Apotheker mig ligesaa vig-
tig, Trommsdorf nemlig, der her havde oprettet en
pharmazeutisk Skole og den Tid havde et stort Navn
som Chemiker.

Jeg veed ikke om Erfurth virkelig er udmærket
ved smukke Piger; men saa meget er vist, paa mig
gjorde de Koner og Piger, som jeg saae her, et stort
Indtryk. Jeg var kjed af at reise til Fods og vilde
just bestille Extrapost til Weimar. Da jeg var ube-
skjæftiget, saae jeg ud paa Pladsen foran Gjæstgiver-
gaarden. Var det nu tilfældigt, at jeg opdagede to
eller fire Fruentimmer af Borgerklassen, den Ene

efter den Anden, der udmærkede sig ved en rank Skikkelse, en fiin Hud og skjønne Ansigtstræk. De sachsiske Borgerkoners Dragt, der endnu var mig ny, Kaaben, der, naar den ene Ende bliver kastet let over Skuldren, fremhæver Figuren paa en fordeelagtig Maade, Huen, der tager sig smukt ud paa det lille Hoved, baaret af en skjøn Hals, kunde vel have bidraget til at gjøre mig Synet af dem behageligt. Det var mig vigtigt, at finde det smukke Kjøn saa behageligt i en Egn, hvor Göthe boede. Jeg vendte mig til Verten, kaldte Buddet, der skulde gaae paa Posthuset, tilbage igjen, erklærede, at jeg endnu vilde blive et Par Dage i Erfurth og fordulgde ikke Grunden. Verten smilede, og da jeg spurgde ham, om jeg ikke i den korte Tid, jeg opholdt mig her, kunde blive nærmere bekjendt med nogle Familier, lovede han mig med en skalkagtig Mine sin Hjælp. Han førde mig om Eftermiddagen til en Have og forestillede mig for nogle Familier som en Nordmand. Jeg havde udtrykkeligt betinget mig, at der ikke maatte være Lærde iblandt dem, for hvem jeg blev forestillet, thi jeg vilde paa denne korte Reise slet ikke befatte mig med Lærdom, og foretrak at ære Trommsdorf i en vis Frastand.

Her lagde jeg nu først Mærke til en Fordeel, som jeg siden stedse pleiede at benytte paa bedste Maade, naar jeg lod mig forestille for Fremmede. Det var, om man saa vil, en Caprice, at jeg aldeles ikke gjorde mig Umage for nogen Anbefalingsskrivelse. Jeg havde, da jeg reisde til Tydskland, slet ingen, og var ubeskeden nok til at troe, at min Personlighed vilde være tilstrækkelig til at gjøre mig bemærket. Men jeg mærkede snart, at det, der henvendte Opmærksomheden paa mig, ingenlunde var min Personlighed, men mit Fødested. Allerede i Gjæstgivergaarden stirrede Verten paa mig, med nogen Forundring, naar jeg kaldte mig en Nordmand. Ogsaa her i Borgerfamilierne vakde denne Benævnelse tydeligt nok Deeltagelse. Man gjorde sig vel mere eller mindre et phantastiskt Begreb om de i det raae Nord den liggende Lande. Mit Fædreland var den Tid lidet besøgt; det laa afsides for de Reisende, ligesom udenfor Europa; og en Reise til Norge blev næsten betragtet som en Reise til de afrikanske eller asiatiske Kyster. Ja, man maatte vel endogsaa undre sig over hvorledes en Nordmand, uden at vække Opsigt, kunde vise sig i dannede Selskaber. Her havde jeg nu vakt en virkelig Interesse. Da jeg var saa

som, kom jeg snart i et fortroligt Forhold til Mændene og Konerne, og gjorde virkeligt et meget behageligt Bekjendtskab med en Borgerdatter, der i høi Grad indtog mig ved sit friere Væsen og sin behagelige skalkagtige Lune. Jeg turde, da jeg var indført af Verten, vise mig den næste Dag i Familien og med den besøge Haverne. Alt hos denne Pige fandt jeg behageligt, endog den sachsiske Udtale, og jeg drog en dobbelt Fordeel af min hende saa fremmede Herkomst. Thi en blød Udtale og hyppige Sprogfeil vare for hende en uophørlig Gjenstand for overmodig Spøg. Hun søgde at efterligne mig og det klædte hende allerkjæreste. Saaledes henlevede jeg nogle Dage meget behageligt i Erfurth, sluttede min Fodreise paa den behageligste Maade, og kjørde hurtigt over Weimar til Jena.

Jena.

Her var jeg nu, og hvad der drev mig hid var mig vel bevidst, saa at jeg næsten ansaae Jena for Maalet for min Reise. Vel vidste jeg, at man i mit Fædreland betragtede mig som Mineralog, at

man da vel ogsaa ventede, at jeg umiddelbart vilde ile til Freiberg til den paa den Tid fremstraalende, ja næsten i hele Europa alene berømte Skole for Mineralogien. Men det vilde have været mig umueligt at gaae forbi det egentlige Sæde for de aandige Bestræbelser i Tyskland. Den lille Stad i den behagelige Dal fandt jeg meget fortryllende, ja, den syntes mig hellig, og inden nogle faa Dages Forløb var jeg snart indrettet der.

Hornemann, som jeg traf her, havde ikke i Sinde at opholde sig i denne By; det var et Slags Pietæt, der havde ført ham til Jena; hans Broder, der havde erhvervet sig et Navn i Danmark som Philosoph, men som døde i sine unge Aar, havde i længere Tid opholdt sig i Jena; men ham drev hans Fag, Botanikken, hurtigt videre. Thi omendskjøndt Batsch, hvis Bekjendtskab jeg ogsaa gjorde ved denne Leilighed, og som paa sin Tid var en udmærket Botaniker, levede her; endskjøndt den botaniske Have ved Göthes Understøttelse kunde kaldes betydelig, frembød Jena ham intet af det, han søgde paa en treaarig Reise igjennem Europa. Vi skildes altsaa ad, og jeg saae ham kun paa en kort Tid igjen, og tog med Vemod Afsked fra en Ven, som jeg allerede i mine

tidligere Aar havde lært at skatte, og som ved sin Dygtighed i sit Fag, ved sin altid muntre Lune og og ved sin Hjertensgodhed var bleven mig kjær og dyrebar.

Jeg havde heller ikke i Sinde at tilbringe de Sommermaaneder, der endnu vare tilbage, i Jena. Jeg vilde benytte disse til en geognostisk Reise i Thüringerbjærgene, og det, der drog mig derhen, var Heines Skrivt om denne Bjærgegn, der ved ethvert Skridt kunde tjene mig som en lærerig Ledsagerinde. Jeg horde ikke til de unge Mænd, der besidde Dristighed nok, til paa en næsviis Maade at trænge sig ind hos store Mænd. At besøge Göthe i Weimar faldt mig ikke ind, hvor vigtigt det end vilde have været mig at nærme mig til hans Person. Jeg overlod det til Tiden og Omstændighederne, at bringe mig nærmere til ham og gjorde sikker Regning paa disse. Jeg havde allerede tidligere erfaret at Schelling havde erholdt et Kald som Professor Ordinarius til Jena; men han ventedes først i Efteraaret dertil.

Vi vare tagne ind i den sorte Bjørn, og allerede den samme Aften, da vi kom, skulde jeg og min Ven opleve et Optrin, der erindrede os om den, paa den Tid, endnu herskende Raahed hos Studenterne.

En Stad, hvori man vil opholde sig i længere Tid, og om just derfor synes os vigtig ved en betydningsfuld Fremtid, har, naar man betræder den, i de første Momenter noget Hemmelighedsfuldt, ja Engstende. Den synes tvungen med uvisse Forhold og allerede ved det første Moment at indslutte vor nærmeste Skjæbne i sig. I Gjæstgivergaarden fandt jeg min Ven, der allerede var kommen nogle Dage før. Han beklagede sig især over den slette Mad, der virkelig kan kaldes afskrækkende for Nordboen, der er vant til kraftige Spiser. Vi underholdt os, da vi havde været adskilte i nogen Tid, ret levende; Enhver af os havde nok at fortælle den Anden. Det blev mørkt, jeg saae ud i den mig fremmede Egn, og en urolig Ahnelse om det, som jeg her indvortes og udvortes kunde opleve, gjennembævede mig. Da hørde vi langt borte en lydelig Tumnel, skrigende Stemmer af flere Mennesker; de væltede sig nærmere hen imod Gjæstgivergaarden, og bleve bestandigt mere høirøstede. Man havde kort iforveien bragt os Lys, og da den støiende Menneskemasse nærmede sig, skyndte Tjeneren ind, og advarede os om at vi maatte slukke Lysene. Vi spurgde nysgjærrigt, hvorfor? og hvad den skrigende Mængde vilde. At det var Stu-

denter, formodede vi rigtignok. Opvarteren fortaelde os nu, at de Studerende vilde bringe den derværende Prorektor, Professor A., som de vare misfornøiede med, jeg veed ikke hvorfor, et Pereat. Skriget af nogle hundrede Studenter bleve bestandigt lydeligere. „Lysene ud!" blev der raabt og vi hørde enkelte Vinduesruder klirre, naar man ikke hurtigt nok fulgde denne Advarsel. Jeg tilstaaer, at denne Begivenhed, der traad os skjæbnesvanger imøde, som vi vare komne ind i Jena, satte mig i en sørgmodig Stemning. Det var vist nok ikke noget Saadant, der havde trukket mig til Jena; disse Stemmer var ikke de, som jeg ønskede og ventede at høre her, og den første Nat tilbragde jeg ingenlunde behageligt. Efterat jeg havde indrettet mig i min Bolig, besøgde jeg Gries. Han havde fuldendt sine Studeringer og just erholdt den juridiske Doctorværdighed. Han var en af Rists fortroeligste Venner og ventede min Ankomst. Hans Oversættelse af Tasso var allerede kommen vidt. Han selv, med sin lille Gestalt, sin sydligtgule Ansigtsfarve, med sine levende og venlige smaa Øine, kom mig med Hjerteligbed imøde. Hans Værelse var reenligt, ja indrettet med en vis Elegants. Alt omkring ham var i den største Orden; det Siirlige

og Behagelige i hans Sprog udtrykte sig ved hans Person, endskjøndt han ingenlunde var smuk, ligesom ved hans Omgivelse. Han taler sagte og har noget Blødagtigt i sit Væsen; men efter hiin raae Modtagelse var denne stille Orden mig høist velgjørende, og det blev mig ret klart hvorledes de meest ulige Elementer paa de tyske Universitæter ligge tæt ved Siden af hverandre.

Jeg havde den Caprice at ville leve ligesaa frugalt, som en Jenaer-Student, og fortsatte dette i een Uge. Men jeg blev synligt magrere. Verten forstod at præparere Kjødet af en gammel Ox eller Bede mere behændigt end nogen Chemiker og det saaledes at al Kraften forsvandt af det og de blotte Trævler bleve tilbage. Da jeg nu ikke, som en tysk Student, hver Dag kunde drikke 8—9 Flasker Ziegenhainer, vilde jeg ligefrem være sultet ihjel, naar jeg ikke havde sørget for en bedre Kost. Dog opgav jeg ikke min Hensigt at nærme mig mere til det tyske Studenterliv. I Dorndorf skulde en saa kaldet stor Commersch finde Sted. Nogle hundrede Studenter vare forsamlede der i Vertshusets store Sale, i deres bekjendte bizarre Dragt. Jeg blandede mig i Mængden. Nogle, der just vare af de Vildeste, kom hen til mig

og opfordrede mig under det bekjendte modbydeligt klingende Skrig til at drikke Broderskab med dem. Jeg kunde ikke holde det længe ud iblandt dem; det var en smuk Dag; Egnen var fortryllende, jeg gik et godt Stykke hen ad Veien til Kamburg, og da jeg igjen kom tilbage igjennem Dorndorf, var Commerschen ret i sin Flor. Jeg hørde det frygtelige Skrig, den vilde Jubel, og ilede med et Slags Skræk videre. Men jeg havde Grund til at angre dette første Forsøg. Dagen derpaa kom nogle vilde Vestphalere, i stramme Skindbuxer, korte Trøier, og i de Postillonstøvler, der ere bekjendte under Navnet Kanoner; i den venstre Støvle stak Lommetørklædet frem, i den høire Tobakspiben; Tobakspungen hang ved et Knaphul; det var mine Brødre fra igaar. De stoppede deres Piber med stinkende Tobak, kastede sig paa Sophaen og skreg efter Øl. Mig bragde dette Besøg til Fortvivlse; de bleve et Par Timer, og jeg maatte forestille en Forretning, og gaae ud med dem, for at faae dem paa Døren. Jeg ilede til Gries, for at fortælle ham, den siden saa berømte Jurist Heise og den venlige Mathematiker Stahl, der boede i samme Huus som Gries, mit taabelige Forsøg paa at lære at kjende Studenterlivet, og dets ulykkelige Følger.

Jeg blev med Rette strængt dadlet, og man sagde mig, at jeg med Taalmodighed maatte taale, hvad der nu næppe mere lod sig afvise. Kun eet Middel blev tilbage for mig, og dette greb jeg. Jeg forlod Jena, for tidligere, end det ellers vilde have skeet, at tiltræde min allerede besluttede Thüringer-Reise. Da jeg i Efteraaret kom tilbage, vare disse Fugle borte. Den Ene var relegeret, et Par havde faaet consilium abeundi, Een havde frivilligt forladt Universitetet. Det var gamle Burscher, Seniorer for Landsmandskaber eller hemmelige Forbindelser. Jeg hørde først af disse tale om Landsmandskaber, om Constantister, Amicister og om de Sorte. De gode Folk maatte ikke kjende mine Forhold nøie og haabede vel at interessere mig for deres Forbindelser. Men disse Repræsentanter havde vist nok kun lidet Tillokkende for mig. Jeg kjender slet ikke disse tidligere Broderskaber paa Universitæterne og deres Forhold. Hvad der overraskede mig ved et andet og tredie Besøg, var, at den Ene besad virkelige Kundskaber, besøgde Fichtes Forelæsninger meget flittigt og ikke var uden speculativt Talent.

Jeg havde under mit korte Ophold kun lært at kjende Gries og hans fortroligste Venner, og med

Hornemann besøgt Professor Batsch. Han var Stifter af et naturforskende Selskab i Jena og dets Director; baade min Ven og jeg erholdt Diplomer som Medlemmer. Det var mit Første og som Saadant er det en ung Mand meget værdt.

Thüringer-Skoven.

Jeg tilbragde fem eller sex Uger, og ligesom i Norge næsten ganske eensomt, kun ledsaget af en Jæger, eller en anden Veiviser, imellem Bjærgene. Men ikke alene Bjærgene i Thüringer-Skoven undersøgte jeg i denne Tid, ogsaa Rhönbjærget i Nærheden af Frankfurth og de frankiske Huler. Jeg levede i denne Tid meest i eensomme Gjæstgiversteder, og hørde meget tale om de Røverbander, der huserede i Franken. Da jeg nærmede mig til Egnen af Frankfurth, nævnede man mig især Schinderhannes og hans Selskab som farlige Karle. Vel var jeg sædvanligt ledsaget af En, der bar min Vadsæk, men undertiden lod jeg ham blive i en Gjæstgivergaard, gik alene omkring i Bjærgene og holdt af at fare vild. I de

stærktbeboede Egne forekom det mig ingenlunde far-
ligt. To Gange erindrer jeg at jeg tilbragde Natten
i Bjærgskovene; een Gang i en aaben. halv forfalden
Bygning. For Røvere var jeg slet ikke bange, og
det af een Grund; jeg brugde nemlig altid den For-
sigtighed at vise mig som fattig, pruttede om Natten
leiet, lod aldrig store Pengestykker see, skjulde mit
Uhr, og en Røver, der saae mig saaledes, kunde
maaskee faae det Indfald at ville hverve mig til sin
Bande, men ikke at udplyndre mig. Men jeg har
desværre slet ingen Røvere truffet, endskjøndt jeg
holdt af at slutte mig til de vandrende Haandværks-
svende, og selv vel ogsaa udgav mig for en saadan;
og naar jeg skal være oprigtig, saa behagede disse
Brødre mig for det meste bedre, end de i Jena.

Den Tid, som jeg tilbragde i Thüringer-Skoven,
var rig paa mange Slags smaa Eventyr, rig paa
Erfaringer i Livet, saavelsom i Videnskaben. Jeg traad
nærmere til Folket og lærde at elske og skatte det.
Jeg sluttede mig til de forskjelligste Mennesker og le-
vede mig ind med dem i deres Forhold. Ligesom i
Livet, orienterede jeg mig for første Gang i min Vi-
denskab. Jeg lærde at kjende Bjærgenes Structur,
at bedømme Lagforholdenes Orden, og, veiledt af

Heine, at bringe de forskjellige Steder, jeg undersøgde, i videnskabelig Forbindelse med Andre, som jeg havde seet, eller tænkte at besøge. I det jeg ganske overlod mig til min Veiviser og deelde alle hans Anskuelser, opstod mine Egne; blandt disse var nogen Tvivl om Rigtigheden i at antage et Overgangsbjærg i den wernerske Mening, som jeg, der den Tid endnu ikke havde været i Freiberg, dog maatte rykke nærmere til. Et Produkt af min Reise var en Opsats, der blev aftrykt i Fortsættelsen af den af mine Venner i Kjøbenhavn grundede physikalske Journal. Jeg har ikke seet den siden jeg sendte den bort, og kan kun dunkelt erindre dens Indhold. Da jeg senere kom til Kjøbenhavn, var jeg saa beskjæftiget med andre Gjenstande, at jeg aldeles forglemde at læse den igjen, og selv mine Venners ugunstige Dom kunde ikke vække min Interesse for dette lille Arbeide.

I de første Uger af min Reise gjorde jeg Heims' personlige Bekjendtskab paa en interessant og usædvanlig Maade. For hans Skyld kom jeg nemlig til Meiningen. Det var en smuk Dag og om Eftermiddagen besøgte jeg den hertugelige Park. En vidtleftigt affattet Advarsel om ikke at beskadige Træerne,

ingen Blomster at afbrække, eller ikke at betræde Græs-
pletterne, ingen Hunde at tage med sig, læsde jeg
ved Indgangen, og et eller andet Udtryk i denne
Bekjendtgjørelse maa have aftvunget mig et Smil.
Jeg havde ikke bemærket, at jeg blev iagttaget af en
Herre, der sad nær ved. „Hvad finder De paafal-
dende i denne Bekjendtgjørelse?“ — sagde han. I
det jeg saaledes blev tiltaelt, saae jeg en Herre for
mig, hvis Ydre havde noget Tiltrækkende, og om-
endskjøndt han viisde sig fortrolig og ligefrem, for-
kom han mig dog som en Mand af Betydenhed. Jeg
gjorde ham opmærksom paa et Udtryk i den opslaaede
Advarsel; han lo, sluttede sig til mig, og jeg le-
sagede ham ind i Parken. Af min Udtale vilde han
kjende, at jeg var en Nordtysker. Jeg nævnede ham
mit Fædreland; det syntes at interessere ham. „Jeg
er,“ — sagde han, — „saa at sige deres Landsmand,
thi jeg er dansk Generallieutenant.“ — Han smilde,
da han sagde dette, aflagde nu ganske sit Incognito,
og jeg erfarede, at jeg spadserede med Hertugen.
Siden hørde jeg vel meget om hans Vane at slutte
sig til Mennesker af alle Klasser; men den Tid vidste
jeg kun at en Hertug residerede og regjerede i Mei-
ningen. Han spurgde mig i Løbet af vor Samtale

om hvad der havde bragt mig til Meiningen. Jeg fortalde ham om mine Bjærgunderſøgelſer, og hvorledes jeg ønſkede at gjøre Bekjendtſkab med Overconſiſtorialraad Heims, hvis Underſøgelſer om Bjærgene jeg roesde ſom meget vigtige. „Har De endnu ikke været hos ham?“ — ſpurgde han; — „Jeg vil indføre Dem hos ham, han har været min Lærer.“ Jeg maatte følge ham til Slottet, hvor han ſatte Viin for mig. Samtalen var i hele denne Tid utvungen og han ledſagede mig til Heims, der levede ſom Conſiſtorialraad, æret af ſine Diſcipler, i rolig Tilbageholdenhed. Hertugen ſyntes at glæde ſig over der Roes, med hvilken jeg havde omtaelt hans tidligere Lærer. Hans Forhold til Heims og den aldeles utvungne Maade, han opførde ſig paa, indtog mig for ham. Paa en mere behagelig Maade kunde jeg ikke gjøre en lille tyſk Fyrſtes Bekjendtſkab. Jeg tænkde paa det Forhold, i hvilket Göthe levede til Hertugen af Weimar, og priisde det Rige lykkeligt, i hvilket en rig Mangfoldighed af ſmaa Stater ſkafede betydelige Aander frie Stillinger, der næppe vare muelige ved den ſkarpe Formalismus i ſtore Stater.

Hertugen forlod os og Heims, der, ſom bekjendt, var Broder til den bekjendte Berliner Læge, og allerede

den Tid en aldrende Mand, som havde opgivet den besværlige Omvandren i Bjærgegnene, som han kjendte saa nøie, modtog mig med Venlighed og Godhed. Hertugen reisde Dagen derpaa til Badet Liebenstein. Jeg blev i nogle Dage i Meiningen, og Heims havde den Godhed at undervise den begyndende Geognost med den største Taalmodighed. Han var ikke ganske tilfreds med den Vei, jeg hidindtil havde fulgt, udkastede en udførlig Reiseplan for den næste Uge for mig, betegnede mig de Punkter, der især vare lærerige, og sogde ved Hjælp af sin geognostiske Samling iforveien at give mig et Begreb om deres Structur. Jeg besluttede at rette mig nøie efter hans Plan. De første Dage af min Reise havde tilstrækkeligt lært mig, hvor meget en saadan personlig Anviisning var nødvendig. Han var min første Lærer i Geognosien, og jeg fik i de faa Dage den jævne, godmodige Mand overordentlig kjær. Hans Skrivt synes ved den mægtige Udvikling af Geognosien nu næsten forældet; dog har hans nøiagtige Undersøgelser havt et væsentligt Værd for denne Videnskabs Udvikling. Conglomeraternes og Porphyrernes Forhold til Skiferbjærgene viser sig endnu i hans Fremstilling lærerigt og vigtigt og Bjærgets geogno-

stiske Topographi, et Værk det er en Følge af moisommelige Vandringer i alle Egne, i alle Klofter og Dale, paa alle Høie, er endnu et Monster paa den troeste og, nøiagtigste Fremstilling og uundværlig for Enhver, der geognostiskt vil orientere sig i Thüringer-Skovens Bjærge.

Undervist af ham, kunde jeg nu med megen Fordeel henvende min Opmærksomhed paa de mærkværdigste Steder, og i det jeg besøgde de mærkeligste Koboltgange i Saalfeld, for det Første i det mindste gjøre mig bekjendt med Gangforholdene. Men det, der især overraskede mig, var de mægtige Masser af Flodspath, der dannede de kjæmpemæssige Gange i Nærheden af Landsbyen Herges. Det var mig en ganske egen Følelse at see disse Fossilier her i saa uhyre Masser.

Ikke let har en Epoche i mit Liv været rigere for mig, end denne, med Hensyn paa ydre Dannelse for Verden og dens Forhold. Den glade Bevidsthed at kjæmpe, ikke uden Held, med en kjæmpemæssig Gjenstand og at bøie den under Bevidsthedens Magt; det mangfoldigst afvexlende Liv med Mennesker af alle Klasser, der i forbigaaende Øieblikke berørde mig

paa en interessant Maade, men ikke dvælede længe nok til at træde mig vækkende eller fiendtligt imøde, gav mig en Lethed i Opførsel, en Boielighed under alle afværlende Forhold, en Evne til hurtigt at opfatte dem i deres Eiendommelighed, som jeg hidindtil slet ikke kjendte, ja, som jeg før har anseet for en Umueligbed nogensinde at tilkjæmpe mig. Med saakaldte dannede Mennesker traad jeg sjeldent i Berørelse; naar jeg traf dem, syntes de som forstandige, klare Mænd paa en bestemt Maade virksomme for et eller andet aractisk Formaal. Alt Sværmeri var bortfjærnet fra mig. Det var Mænd, der vare ansatte ved Bjærgene og Hytterne, som jeg omgikkes med; de Gjenstande, som jeg under deres Anviisning betragtede; de Naturforhold, paa hvilke de Første, de Fremgangsmaader, ved Værkerne, paa hvilke de Sidste gjorde mig opmærksom, fordrede uhyre Anstrængelser, naar de skulde opfattes med Klarhed. Jeg har aldrig været sundere, end naar jeg, ved store legemlige Anstrængelser, var nødt til at leve høist maadeholden. Naar jeg i de censomme Bjærgkroer i hele Uger ikke nød andet, end Ægg, Pølse og Skinke; ikke drak andet end Vand med nogle Draaber Rom, fordi en nedarvet Mavesvagbed ikke

tillod mig at nyde det afvœrlende Øl, følde jeg mig aldeles sund, saa aandig elastisk, saa let, som jeg aldrig havde følt mig før. Det dybere aandige Element fremlynede af dette i sig selv stille Liv, og hvad jeg ventede i Jena, Opløsningen af de dybeste Problemer, syntes mig, naar det traad mig imøde af den klare, i bestemt Daad omgrændsede Nutid, at tabe alt Uroligt, Ubestemt og Taagefuldt.

I Schmalkalden erfarede jeg en ubehagelig Begivenhed, der var mødt den af mig saa høitagtede Hertug af Meiningen. I den rige hessiske Biærgby Broterode vare nogle svære Fragtvogne i Begreb med at kjøre langsomt hen paa en Dæmning, der var opført igjennem et Morads. Hans Ledsagere vilde gjøre Plads. Foermændene paastode, at det var umueligt at vige tilside. Der opstod en Strid; de Herrer, der ledsagede Hertugen bleve hidsige, da Foermændene, der ikke vilde give efter, udskjældte dem, ja gav vel endog de meest Gjenstridige nogle Slag. I Nærheden lod en Kjøbmand bygge et Huus; en Mængde Haandværkere vare beskjæftigede der og ilede Foermændene til Hjælp, da Husets Eier selv opmuntrede dem dertil. De Herrer, der ledsagede Hertugen vare

udsatte for en raa Hobs Mishandlinger. Hertugen, der var bleven tilbage, holdt det, hvor meget han end maatte dadle sine Ledsageres ubesindige Strid, dog for en ridderlig Pligt at staae dem bi. Saaledes blev han selv indvikklet i den ubehagelige Strid og i Gjæstgivergaarden hørde jeg Historien fortælle af raae Mennesker med den ækleste Skadefryd. Den blev til Skade for Hertugen vanskabt paa mange Maader, og det samme pøbelagtige, demagogiske Sindelag, der gav Anledning til Optrinnet, vanskabte det i Fortællingen med forsætlig Ondskab.

Hvormeget man end var tilbøielig til at dadle Følgets Ubesindighed, var dog Hertugens Handlemaade til Ære for ham. Vistnok syntes den raae Hob ogsaa at ville byde ham Trods, ja, den truede ham endog truende imøde. Var det nu fordi man ikke kjendte ham, eller fordi man ikke vilde kjende ham; men da hans Navn og Værdighed blev tydelig nævnet, lykkedes det ham virkelig at ende denne ubehagelige Scene. Men desværre var der allerede skeet saa meget og paa en saa offentlig Maade, at en for Gjærningsmændene farlig Klage var uundgaaelig. Den hele Begivenhed fandt Sted paa det hessiske Gebeet, og Churfyrsten af Hessen var ingenlunde

tilbøielig til at behandle Forbrydelser af dette Slags med Skaansel. Gjærningsmændene bleve arresterede, Haandværkssvendenes Brøde laa klart for Dagen; men især syntes Kjøbmanden, som den, der havde opbidset dem, høist strafskyldig; da han ofte saae Hertugen ride forbi sit Huus, kunde den Undskyldning, at han ikke kjendte ham, ikke komme tilgode. Han sad i et mørkt Fængsel; en flereaarig Fæstningsstraf syntes endog for lemfældig; hans Familie kastede sig for Hertugens Fødder, og omendskjøndt Churfyrsten paastod en streng Afstraffelse, og formedelst Folkets gjærende Sindelav, ansaae Skaansel for farlig, opholdt Hertugen dog ikke med at bede, indtil han trængde igjennem. Jeg vil, forsikrede han, aldrig med Ro, kunde ride forbi dette Huus, hvis Eier og Familie ved mig ere styrtede i Ulykke. Hvor glædede jeg mig ikke over ogsaa saaledes at finde at den venlige Herre lignede det Billede, som jeg havde udkastet mig af ham.

I Ilmenau havde jeg igjen den Lykke at kunne besøge Bjærgværkerne der i Egnen under den berømte Mineralog Voigts Veiledning. Jeg lærde netop ved ham, noiere at kjende Vulcanisternes Kamp med

Neptunisterne, som den paa den Tid blev ført aller-
hæftigst; thi den hæftige Forsvarer af Basaltens
Vulcanitæt og af Rhønbjærgets udbrændte Vulcan,
imod Werner, var netop Voigt, og Striden havde
paa denne Tid naaet sit høieste Punkt. Det er be-
kjendt at Werner paa den Tid seirede. Jeg havde
læst denne Sidstes Opsatser; jeg formaaede, efter
min daværende Anskuelse, ikke at opdage noget Krater
i Rhønbjærgets Basaltbjærge, som jeg nylig havde
besøgt, men vovede ikke at indlade mig i en Strid
med den kyndige Mineralog. Det er ligesaa bekjendt
at Voigts Anskuelse, der den Tid, i videre Omfang
blev understøttet af Dolomieu og Faujas St. Fond
siden blev almindelig antaget og at Werners Beviser
for Basaltens Neptunisme har tabt al Betydning i
Geognosien. Voigt, der virkelig ogsaa kjendte Ba-
saltbjærgene nøiere, end jeg kunde kjende dem ved
et flygtigt Besøg og uden en grundig geognostisk Skole
var vis i sin Sag. Han maatte ogsaa forsvare sig
mod Göthe, hvis Virksomhed her traad mig imøde i
et reent practisk Fag. Bjærgværkene i Ilmenau, der
var weimarsk Eiendom, beskjæftigede Göthe levende
endskjøndt Voigt ligesaalidet lod hans Kundskaber i
Bjærgfaget gjælde, som hans geognostiske Anskuelser

Med sin Familie gjorde han en lille, mig høist behagelig Reise, der især ved en Pige af hans Familie erholdt en for mig næsten farlig Tillokkelse. Vist nok maa jeg tilstaae, at jeg i denne for mig saa lykkelige Tid, var meget fængbar; dog maa jeg tillige gjøre den Bemærkning, at jeg ikke har spillet en ulykkelig Elskers Rolle og at Skilsmissen fra den Elskede sædvanligt var afgjort med et hurtigt hensvævet Suk.

Til de behagelige Begivenheder paa denne Reise maa jeg nu ogsaa regne en Folkefest i Rudolstadt, paa hvilken Hertugen og Hertuginden viisde sig, og forekom mig agtværdige ved deres Deeltagelse i det forsamlede Folks Glæde. Mig var et saadant munter Foreningspunkt for Mennesker af alle Klasser, der mødte hverandre vilkaarligt og i frimodig Lystighed, meget betydningsfuldt, ja, forekom mig endog at indeholde et Billede paa et fyrsteligt Herskabs dybere indgribende Indflydelse paa Statens mere alvorlige Forhold. Vel kan man ved en saadan Fest føle sig en Smule ængstlig, førend det fyrstelige Par viser sig, men Forventningen selv danner, naar Fyrsten, som her, er elsket, et Middelpunkt for en munter Forening, en let Tugt, der holder den Enkeltes Raa-

hed i Tømme; den indeholder de første Trin af en saadan Folkefests Udvikling; Blomsterpunktet er da den fyrstelige Nærværelse, og selv efter at det fyrstelige Par er taget bort, kaster Erindringen en munter Glands paa det Hele. Dette viser sig med al sin tilsyneladende Uvilkaarlighed som et organiskt Heelt, der voxer, naaer sit Blomstringspunkt og forgaaer i sig selv, i det det fastholder den indviende Nydelse til det sidste Øieblik.

Det var just paa den Tid, da Kermessen blev feiret i mange Landsbyer. Hvor jeg traf de forsamlede Bønder og Borgere, blandede jeg mig gjærne mellem den jublende Mængde, satte mig hos de pe- litiserende Borgere, drak imod min Tilbøielighed med de unge Knøse, dandsede ogsaa vel engang imellem med en Bondepige, der behagede mig; men alti efterlod det Indtryk, som en saadan Fornøielse gjorde paa mig, noget Tomt og Øde; intet Moment hang sammen med det Andet, og just fordi det laa fre hverandre, fordi der manglede et Middelpunkt, som bevidstløst forenede det Hele, syntes den Overens komst selv, der forbandt Flere f. Ex. til en Dands at være noget vilkaarligt, der kun for Øieblikket e holdt en tilsyneladende Betydning og just derfor v

dette det herskende. Der opstod Strid og Kiv, vel ogsaa Slagsmaal, og selv naar Striden med Moie blev jævnet, fordærvede den mørke Bevidsthed, at den hvert Øieblik kunde opstaae paa ny, al tillidsfuld Munterhed og den rene Glæde var ikke at finde igjen.

Jeg maa dog her fortælle en Begivenhed, der meget levende erindrer om Gil Blas. Jeg fandt den vedvarende Reise til Fods meget besværlig, især naar jeg maatte tilbagelægge mange Mile efter hinanden gjennem Egne, der ingen Interesse havde for mig, for at naae Punkter, der vare mig vigtige. Ubehageligst var mig den hede Middagstid. Træthed, Udmattelsen, ofte Hungeren slovgjorde mig paa en saadan Maade, at min egen Tilstand forekom mig modbydelig, ofte gemeen og ækel.

Jeg traf ofte Reisende, der reed med Vadsækken fastbunden bag paa Hesten, og misundte dem. Om Du anskaffede Dig en Hest, tænkde jeg; om Dyret ogsaa formedelst Heden kun gaaer langsomt frem, naaer Du dog dit Maal, ikke alene mere bequemt, men endogsaa hurtigere. Er denne Udgivt end i din Stilling betydelig, kan den dog ikke være meget stor. Du vil skaane din Hest og sælge den igien. Da jeg

havde fattet denne Beslutning og yttret mit Ønske, var der heller ingen Mangel paa Leilighed til at udføre det. En Bjærgæmbedsmand i Saalfeld under støttede mig med sin Anseelse; jeg erholdt en dygtig Hest, og havde udentvivl gjort en god Handel. Men nu begyndte Noden først. Naar jeg steeg af ved en Gjæstgivergaard, maatte jeg først sørge for min Hest, men dette var dog kun en ringe Besvær lighed. Naar jeg efter at have lagt flere Mile til bage, kom til en Egn, der var mig vigtig, maatte jeg ofte en heel Dag overlade Verten Hesten, medens jeg gjennemstreifede Bjærgene til Fods. Ofte havde det været mig bequemt at reise videre fra den Egn, som jeg havde naaet. Men jeg maatte vende om igjen, og igjen gjennemstreife den allerede bekjendte Egn, fordi min Hest twang mig dertil. Saaledes kom den korte Bequemmelighed, som jeg nød, mig dyrt at staae. Ikke sjeldent troede jeg i min fuld komne Uvidenhed, at jeg havde anstrængt min Hest altfor meget. Engang, da jeg en skjøn Sommeraften reed til Gräfenthal, og vilde nyde Egnen og det skjønne Veir, syntes min Hest kun at gaae fremad med Møie. Al Nydelsen paa Reisen var forstyrret, jeg var i fuld Angst. Ved saadanne Leiligheder var

jeg ikke i Stand til at forstille mig. Da Hesten i Gjæstgivergaarden blev ført ind i Stalden, og Stald-karlen bragde Fodret, betragtede jeg Dyret fra alle Sider og med en bekymret Mine traad jeg ind i Gjæstestuen. Kort derpaa kom Verten. „Paa den Hest kan De ikke reise videre," — sagde han; — „det er forbi med den, naar De ikke overgiver den til en Dyrelæge, og venter i nogle Dage." Jeg saae min Bekymring bekræftet og spurgde den ærlige Mand om Raad. Her kan jeg under ingen Betingelse blive, sagde jeg; han betænkte sig og foreslog mig endelig en Tuskhandel. Han begyndte nu at forsikkre mig om en billig Behandling, om en redelig Tænkemaade, o. s. v. og jeg reed virkelig næste Morgen bort paa en mager Kleppert. Du vil, tænkte jeg, fodre den godt, saa vil den nok komme sig. Men det viisde sig snart at Dyret var stedigt. Jeg, der var en ukyndig Rytter, kunde ikke bringe det af Stedet; ofte var jeg tvungen til at staae af, og at slæbe ikke blot mig selv, men ogsaa min Hest afsted. Jeg takkede Gud, da det lykkedes mig tre Dage efter at sælge den for Trediedelen af den Sum, som jeg havde givet for den første Hest. Saaledes stod jeg da igien paa mine sunde Been, og følde mig næsten

lykkelig, endskjøndt mit Pengetab tvang mig til at afkorte Bjærgreisen imod min Villie.

De sidste aatte Dage tilbragde jeg i den fortryllende Dal ved Schwarza. Vel blev denne Dal ogsaa den Tid flittigt besøgt af de Studerende, men jeg havde den sjeldne Lykke at henleve en heel Uge der i den allerstørste Eensomhed. En simpel Gjæstgiversgaard fandtes der den Tid i Nærheden af Schwarzburg, der laa stille for mig, kun beboet af en Slotsforvalter. Hvem kjender ikke denne fortryllende Dal? Det rigtbegroede Leerskiferbjærg danner Dalvæggene, der bestandigt rykke nærmere sammen og slutte sig bag ved Slottet. De mægtige Løvtræer trænge sig sammen fra begge Sider, Schwarza løber iilsomt gjennem Dalen, og et friskt, fugtigt Grønt voxer yppigt rundt omkring. Alt var saa utrolig stille; endog i Huset hørde jeg næppe en Bevægelse. Træerne hvidskede, Fuglene sang, Floden rislede. Hundeglam, en Vogns Raslen, en Oxes Stemme, to Menneskers Samtale klang, som noget Fremmed ind i den stumme Natur. Her havde jeg ladet det første Bind af Athenæum, Fichtes Videnskabslære og nogle andre Bøger komme fra Jena. Kun engang

opdagede jeg, i det jeg gik hen til Gjæstgivergaarden, to Studenter. Jeg bad Vertshuusfolkene at fortie, at jeg var her; jeg hørde dem lee høit under en høirøstet Samtale; at tale med dem vilde have været mig meget ubehageligt. Den Tid, som jeg tilbragde her, er mig uforglemmelig. I Kiel havde jeg slet ikke hørt noget om Schlegelerne. Fichte var bleven mig bekjendt mere ved Samtaler med Fremmede, end ved eget Studium af hans Skrivter.

Her, hvor jeg var omgivet af den yndigste Natur, i stille Eensomhed, tæt indesluttet af Klipper, traad nu den mærkværdige Tid mig først imøde, tilligemed den aandige Bevægelse, i hvilken jeg selv var kaldet til at tage Deel, ja, som har trukket mig frem, endnu førend jeg erkjendte den. Athenæum fremstillede Göthe og Fichte som de Vendepunkter, der betegnede Overgangen til en nyere Tid. Fra min tidligste Ungdom af var den Ene bleven mig saa vel bekjendt, saa vigtig.

Jeg havde nu allerede i længere Tid opholdt mig i de Egne af Tyskland, som jeg fra min tidligste Barndom af havde længdes efter. Jeg var ilet gjennem det mig saa vigtige Weimar, havde

fundet Jena saa godt som tomt for mig; jeg var
ikke traadt nærmere til nogen af de betydelige Mænd,
der vare mig saa vigtige, men jeg havde oplevet
meget, ja, en ny Verden var opgaaet for mig. Den
trohjertede Maade, paa hvilken Tyskerne træde den
Fremmede imøde, den Tillid, han viser ham, den
i det mindste hos Folket herskende naive Maade,
hvorpaa han søger at hensætte den Ubekjendte i sin
Stilling, aabenhjertigt meddeler ham sine Glæder og
Lidelser, vel ogsaa sine Fortjenester, og den Uret, der
er skeet ham, gjorde mig snart hjemme blandt disse
Mennesker. Jeg havde levet i mange, stedse omver-
lende Forhold, havde lært at kjende Stæder og Byer
og henrivende Egne i dette velsignede Land; uimotsi
og indtagende forekom mig de smaa Residentier,
Rudolstadt, Hildburghausen og Koburg, Bamberg og
Würzburg. Den Maade hvorpaa Slottene med deres
store Haver og Hofæmbedsmændenes Huse med deres
venlige Omgivelser sluttede sig til Borgernes mere
uanseelige Huse, havde for mig noget meget Glæde-
ligt. Indvaanernes Forhold til de smaa Hoffer syntes
mig meget tiltrækkende; der laa for den Fremmede
i det mindste noget Fortroligt, Patriarchalsk i denne
Tilstand, der syntes særdeles muntert og behageligt.

Men jeg havde ogsaa lært at kjende mere be-
tydelige Foretagender, og var traadt dem nærmere;
og især syntes mig Bjærgsvæsnet interessant og
vigtigt, da det var saa nær beslægtet med mit eget
Fag. Jeg lærde at skatte den practiske Virksomhed.
Naar milelange Vandledninger ledsagede mig ved
mine Vandringer i de eensomste Egne og førde mig
til et Bjærgværk, naar jeg foer ind i en Grube og
krøb gjennem Stoller og Gange, var den ringeste
Omstændighed mig vigtig, og Bjærgets Structur,
som jeg vilde undersøge, stod i den nøieste Forbindelse
med den Opgave, som den practiske Bjærgmand havde
at løse. Her saae jeg først med hvilke Vanskeligheder
man har at kjæmpe, i det man aabner Bjærget for
at vinde dets Skatte for Historien; hvor de mod-
strævende Elementer stille sig imod den Indtrængende,
hvor snart den møre, let sønderbrudte Steen, snart
det nedenfra mægtigt fremstrømmende Vand, i For-
bund med Vandene ovenfra, søger at forstyrre mange
Aars Arbeide; hvorledes Bjærgmanden med bestan-
dig Opmærksomhed maa lure paa enhver Ytring
af de fiendtlige Kræfter, med hvilke han vover en
betænkelig Kamp, for at gjøre sig det underdanigt,
der træder ham truende imøde, og seierrigt at benytte

det til sine Hensigter. Der gives virkelig næppe nogen Embedsmand i nogen Retning, hvis Forstand og stedse anstrængte Opmærksomhed paa en saa bestandigt vanskelig Maade, bliver udfordret, som Bjærgsmandens Virksomhed; og jeg, der for første Gang, som en fuldkommen Ukyndig, saae ind i denne Verden, maatte bestandigt mere og mere beundre denne Virksomhed, der, kjæmpende med et modstri- dende mægtigt Stof, bestandigt beholdt det klare Maal for Øie; den der blot beskjæftiger sig i sin Stue, blot fordyber sig i abstracte Tankeprincipper, er kun altfor tilbøielig til at ringeagte det practiske Liv. Mig har det vel lokket ligefra min Barndom af, men mere fra det Fjerne; jeg havde mere opfattet det phantastiskt og digterisk, end i sin Virkelighed; nu blev endog det Mindste mig vigtigt; jeg vilde overse i en klar Sammenhæng hvad jeg hidtil kun drømmende havde erkjendt.

Alt dette foresvævede mig nu i min Eensomhed; den nærmeste Fortid laa saa klar bag ved mig; hvad der omgav mig var saa roligt, saa stille, saa eens- somt og saa ubeskriveligt yndigt. De smaa borger- lige Forhold, i hvilke jeg havde levet, det trohjertede Sprog, der endnu bestandigt tonede mig imøde, Fa-

milierne i deres smaa borgerlige Kredse, de Vandrere, der ilede til deres nære og fjærne Maal, svævede for min Sjæl, og et saa varmt, kjærligt Hjerte syntes at pulsere igjennem det Hele, et saa muntet, ja, trofast Liv at holde alle Forhold sammen, at jeg følde mig uimodstaaeligt henreven og lykkelig.

Endnu havde Krigen ikke berørt disse Egne, men Ødelæggelsen truede fra det Fjærne. Revolutionens historiske Vanvid havde allerede udgydt sig mægtigt over sine Bredder; imod Vesten, som imod Østen, i Holland, som i Italien, vare Folkene komne i Slaveri ved hine Misfostre af den saa kaldte Frihed; indvortes ligesaa meget som udvortes, ved forvirrede Begreber ligesaa meget som ved paanødte Forfatninger. Den cisalpinske, den liguriske, den bataviske Republiks Navne tonede som frygtelige Karikaturer, som Uhyrer, der opslugde Folkenes Lykke. Og naar Erindringen om Nederlændernes store Kampe smerteligt vakde Deeltagelse for et Folk, som nu ligesaa voldsomt underkuedes i Frihedens Navn, som før ved Inquisitionen, maatte især den nye helvetiske Republik være en Vederstyggelighed for den unge Mand, der betragtede Schweiz som den ældgamle Friheds hellige Jordbund. Og bestandigt nærmere

rykkede denne frygtelige Propaganda. Næsten Alt lig
indtil den venstre Rhinbred var indvortes underkuet,
om end ikke endnu paa en afgjort Maade udvortes;
Revolutionaire droge igjennem det sydlige Tyskland.
Allevegne spirede Forvirring i Gemytterne, en For-
virring, der i Frankrig var stegen til Vanvid og
havde ødelagt Landet og Nabolandene. Jeg hadede
Frankrig, vistnok eensidigt og med ungdommelig Iver;
dets Poesi var allerede tidligt bleven mig forhadt ved
Lessing, dets Philosophi var mig modbydelig, og
naar Revolutionen i sin første Oprindelse endnu
syntes mig vigtig og rig paa Følger, forekom den
mig dog mørk og ulykkespaaende, da den drev et dæ-
monisk Princip til det Høieste. Jeg elskede Friheden,
jeg fordrede enhver dygtig Mands Selvstændighed,
ja, jeg søgde med al Kraft at forsvare min Egen;
men hiin abstracte Frihed var mig hjertelig modby-
delig. Enhver skal være Herre i sit Huus, men Huset
skal han først bygge; han skal være beskyttet i sin
borgerlige Besiddelse, og, naar han bliver angreben,
kiæmpe for sin Arne; men Besiddelsen maa erholdes,
Arnen erhverves. Denne Besiddelse var mig nu den
borgerlige Dygtighed i Videnskab og Kunst, saavelsom
i ydre Haandteringer; men hiin abstracte Frihed, der

gjorde Fordring paa Alt, netop fordi den ikke selv besad Noget, der allevegne nedsatte sig forstyrrende, fordi den intetsteds var hjemme, var mig allerede den Tid en Vederstyggelighed.

Og naar jeg nu betragtede de fredelige Stæder og Landsbyer, og hvorledes Enhver drev sin Haandtering, og søgde at danne sin indskrænkede Kreds saa venligt og muntert, som han formaaede, og naar jeg tænkde mig hvorledes de abstracte Princippers Storm vilde styrte sig over rolige og godmodige Lande, greb Frygt og Forfærdelse mig. Allerede den Gang kunde man ligesaa lidet forene mine frimodige Ytringer om alle Slags Misbrug, mine Fordringer for Geniet og Talentet, mine Klager over trykkende Forhold med mit Had til de franske Revolutionaire, som man formaaede at begribe min Ærbødighed for Christendommen, endskjøndt denne endnu ikke var bleven mig Alt, og min Ringeagt for den saa kaldte Oplysning med min dybe Agtelse for Spinoza. Paa mine Vandringer var jeg ofte nok kommen sammen med Lærde, Præster, Læger, vel ogsaa med Skribenter. Dagens store Anliggender bleve omtaelte; paa Fredens Varighed troede Ingen. Vel befandt man sig altfor vel til at længes efter de nye Repu-

blikkers Lykke; men dog vare smaa Besværinger i
Manges Forestilling voxede op til store Onder; spi-
rende Utilfredshed frembragde lydelige Klager, og
den farlige Fjende talde kun altfor mange Bundsfor-
vante. Jeg var endnu en Fremmed i dette Land; jeg
tænkte mig selv som en Saadan. Jeg troede mig bestemt
til at leve i mit Fædreneland, men dog blev jeg gre-
ben af en indre Angst for det Land, der for mig inde-
sluttede saa mange rige Skatte, endog naar jeg havde
forladt det.

Og dog blev jeg henreven af Beundring for en
Mand, der var født midt i Revolutionen og frem-
stegen af den. Den store historiske Kraft vækker altid
Forbauselse og Beundring. Længe havde Historien
længtes efter en mægtig Personlighed, og det var
ikke blot en subjectiv, det var en uvilkaarlig, almin-
delig Ærefrygt, der indtog alle ungdommelige Gem-
mytter for Bonaparte. Han var i Ægypten, men
Alle ventede af ham Ordenens Gjenoprettelse, som
om Tiden havde bortvendt sig fra den tomme Ab-
straction.

Men hvor rigt det, jeg i den nærmeste Fortid
havde erfaret, end syntes mig, og hvor stor den Deel-
tagelse end var, som Tidens truende Begivenheder

der svævede over denne Egn, vakde i mig, saa var det, den nærliggende Fremtid lovede mig, dog det Allervigtigste. I denne Henseende forekom det første Hæfte af Athenæum mig høist betydningsfuldt; den alsidige Kamp mod en Tid, der kun havde havt lidet Tillokkende for mig, syntes mig fortjenstlig, ja en Pligt. Hvad der blev haardt angrebet, havde for mig kun havt lidet Værd, og at Göthe og Fichte, ja at Revolutionen selv blev stillet i Spidsen for en ny Tid, var mig just tilpas; at jeg ikke blev afskrækket af Paradoxerne forstaaer sig af sig selv. Turde jeg dog ikke paastaae, at en Mængde Fragmenter, som jeg havde samlet af adsplittede Tanker, ikke vare mindre paradoxe. Der gaves blandt de Skribenter, der bleve angrebne, mange, som jeg kun kjendte overfladiskt, og omendskjøndt jeg søgde Underretning til alle Disse, bleve dog flere, endog almindeligt agtede Skribenter, især Digtere, mig fremmede. Det er uden tvivl en Ensidighed i min Natur, en Indskrænkethed i min Uddannelse, der har udelukket mig fra bestemte Retninger af den nyere Poesie. Saaledes har jeg kun læst overordentlig Lidet af Wieland og kun Oberon havde noget Tillokkende for mig. Grunden laa vel deri, at en bred Anskuelse af Livets Overflade,

der udgjod sig i en let Snak, afskrækkede mig. Be-
handlingen af Livets Forhold ved den saa kaldte
populaire Philosophi, syntes mig at staae paa det
samme Trin, som Naturens indenfor Sandsynlighe-
den opfattede Theologi. Men denne Snak var alle-
rede afgjort for mig i min tidligste Ungdom, ja
næsten i min Barndom. Naar nu almindeligt agtede
Meninger og Autoritæter bleve angrebne i Fragmen-
terne i Athenæum, saa havde dette intet Anstødeligt
for mig, ja det interesserede mig mindre, fordi det
Angrebne var mig ligegyldigt. Vigtigere var mig
det Positive, hvorpaa der blev henviist. Hiin den
hele Tilværelses mægtige Eenheds-Aand, der ikke blot
yttrede sig i den abstracte Eensomhed aandigt eensomt
betragtet, men meget mere som en frisk Livsstrøm
søgde at sammenfatte alle Videnskaber, omslyngede
Poesi, Kunst og alle vigtige Livsforhold, var altfor
nær beslægtet med det, jeg søgde og vilde, til ikke
ganske at henrive mig; især var det Fragmentere af
Novalis, Blomsterstøv kaldte, der bestandigt beskjæf-
tigede mig.

Jo mere nu disse Bestræbelser henrev mig, desto
mere erkjendte jeg, at en ny Tid i det Store og
Hele var i Begreb med en levende Udvikling, og at

jeg ganske og aldeles tilhørde den. Men ogsaa med Hensyn til Kant opgik der mig nu pludseligt et Lys, ja de Skranker, som han vilkaarligt havde sat for Erkjendelsen, beroligede mig; jeg begyndte at indsee, at han dannede et nødvendigt Led, et Trin i Tidsaandens Udvikling, der ikke kunde overspringes. Naturvidenskaben havde beskjæftiget mig saa meget, at jeg ikke kunde blive ubekjendt med den blot sandselige Evidents' Magt, der var herskende i den og søgde at afslutte sig i sig selv. Jeg erkjendte jo allerede ganske bestemt, at de kantiske Kathegorier i deres rumlige Affondring maatte finde et bestemt Sluttepunkt i den mathematiske Bestemthed. Men netop denne Afslutning, der kun erkjendte et ydre Uendeligt, stilled det Fraskilte, Aandige, om end ikke Erkjendtlige desto bestemtere for Øinene, og jo bestemtere Kant søgde at afvise Aandens Problemer, desto mægtigere trængde de sig frem, og saavel Schelling som Fichte, dette indsaae jeg bestandigt klarere, fandt Udgangspunktet af en høiere Philosophi ved denne deres Forgjænger. Det var mig nu meget vigtigt at studere Kant; jeg troede at det Utilstrækkelige ved mine Studier hidtil især laa deri, at jeg ikke, som den aandig historiske Udviklings Gang fordrede det, havde begyndt

med ham. Jeg længdes efter Kants Skrivter; jeg vilde træde ind paa den ordnede Dannelses organiske Vei, og en glad Bevidsthed, at det da ogsaa vilde lykkes mig at fatte hvad der endnu var mig mørkt, for, draget ind i Udviklingens mægtige Strøm, at voxe og trives, greb mig med en Selvtillid, der hævede, opmuntrede og styrkede mig. Med hvilken Begjærlighed ønskede jeg ikke nu at gjøre de Mænds Bekjendtskab, der, som jeg havde hørt, vilde forsamle sig i Jena. Fichte havde rigtignok allerede været der længe, men jeg havde med Forsæt undgaaet at gjøre hans personlige Bekjendtskab. Det pludselige gunstige Omsving af mine Livsforhold, den Masse af ydre Begivenheder, der trængde ind paa mig, den Magt, som disse bestandigt udøvede paa mig, havde kastet mig ind i en adsplittende Adspredelse, og jeg frygtede for at stille mig ligeoverfor en Mand, der skulde træde mig imøde som det mægtigste Concentrationspunkt for Tidens Selvbesindelse. Jeg begreb at den adspredte Aand, der her adsplitter Videnskaberne, næsten har tilintetgjort Kunsten, og aandløst indskrænket Livsforholdene i deres Adskillelse, ikke, som i Frankrig, tør, uden at have orienteret sig i hinandens Middelpunkt for den dybeste Selvbesindelse, gaae til

den levende Gjenoplivelses Problem; at det ubestemte Væsen just er et revolutionairt, en virkelig Sammenblanding af ikke løste Modsætninger, en gjensidig, tilintetgjørende Riven mod hverandre, der just medførde det Nærværendes største Ulykke i Videnskab og Kunst, saavelsom i Livet.

I Kiel havde jeg vel beskjæftiget mig med Videnskabslæren, men den blev mig fremmed; nu studerede jeg den med al Flid, med en Anstrængelse, som jeg ikke havde kjendt siden jeg studerede Spinozas Ethik. Fichtes forunderlige Dialectik, hiin det dybsindige Jegs Monolog med sig selv, hiin Følelsens Deduction, der fremskridende gjennem These, Antithese og Synthese, søgde først at grunde det, som Endepunktet for den indre Samtale, som Kant forudsatte paa en næsten empirisk Maade, gav mig en pludselig Oplysning om de indre Virkninger af Aandens Beskjæftigelse med sig selv. Vel var Sproget, saavelsom Fremstillingen mig i Begyndelsen fremmed, men efterat jeg havde anerkjendt Jegets simpleste Selvdaad som Begyndelsespunktet af hans Philosophi, fandt jeg vel, at hans Videnskabslære fordrede en bestandig abstract Concentration, men at den ikke var vanskelig; ja, fra hvilken man kun med Van-

skelighed kunde rive sig løs, naar man først havde
læst sig ind i den. Nu var Fichtes personlige Be-
kjendtskab mig meget vigtigt, det Jegs Grændser,
indenfor hvilke han bevægede sig, var mig ingenlunde
klare, saalænge jeg studerede hans Videnskabslære.
Følelsen i dens abstracte Almindelighed, var dog
endnu noget ganske andet, end de Ting og Egenska-
ber, der senere (i Menneskets Bestemmelse) traad
ligeoverfor Jeget, som et blot nægtende Ikkejeg, der
ikke virkelig kunde assimileres, og hvorved det siden
blev mig klart, at det Standpunkt i Philosophien,
som han havde valgt, var diametral forskjelligt fra
det, til hvilket Spinoza havde trængt mig hen.

Det var selsomt med hvilken Følelse jeg betrag-
tede Bjærgene, hvorledes Solen skinnede ind i Stuen
som fra en afsondret, mig fremmed Verden, hvor-
ledes Træerne hvidskede, Fuglene sang, naar jeg saae
op fra disse fichteske Samtaler med sig selv og igjen
opdagede den mig næsten ganske tilhyllede Natur. Den
traad mig imøde som om en fjærn Ven hilsede mig efter
en lang Fraværelse, en Ven, som jeg havde kjendt og
elsket under andre Livsforhold, end de vare, der nu
ganske sysselsatte mig.

Men foruden Fichte haabede jeg ved min Til-

bagekomst til Jena ogsaa at træffe A. W. Schlegel og fremfor Alle, Schelling. Dette vigtige Foreningspunkt for saadanne Aander, med Göthe i Nærheden, lovede mig en nær Fremtid, hvis rige Fylde jeg ventede at nyde. Jeg forlod mit stille Opholdsted og ilede til Jena.

Jena.

Da jeg var ankommen hertil, opsøgde jeg først Professor Batsch. Han havde allerede forend min Afreise givet mig, saavelsom Hornemann, Diplomer som Medlemmer af det naturhioſtriſke Selſkab, hvis Stifter han var. Han besad et Naturaliecabinet, der var opstillet i et temmelig snævert Locale, og dette erindrede mig næsten om det, hvori min Ven O. H. Mynster i min tidligere Ungdom gav mig en Prøve paa sine Forelæsninger over Zoologien. Dog var der her en temmelig betydelig Forsamlingssal; flere Professorer vare Medlemmer, en Mængde tyske Lærde havde erholdt Diplomer. Dagen, da Selskabet skulde samles, var nær, og Batsch opfordrede mig til at holde et Foredrag. Under mit Ophold i Kjøbenhavn,

kort forend min Afreise, var den i Mineralogiens Historie ikke ubekjendte Mineraliehandler Neppert schmidt ankommen med de i Egnen af Arendal i Norge opdagede nye Fossilier. De vare endnu fuldkommen ubekjendte i Tyskland. Jeg havde medbragt en ikke uanseelig Samling af disse Fossilier, og glædede Stifteren og Directeuren af det naturforskende Selskab saa meget mere, som jeg tilbød ham disse Fossilier som en Foræring for Cabinettet, forde dette derved erholdt et Fortrin for Universitætets i mange Henseender rige Mineralsamling, hvis Direc tør Professor Lenz var.

Lenz havde, ligesom Batsch, stiftet et Selskab, der kaldte sig det Mineralogiske. De hyppigt udbeelte og til alle Verdens Kanter udsendte Diplomer vare beregnede paa, at blive betaelte med Foræringer til Mineralsamlingen. Lenz havde virkelig ved sine vi denskabelige Banknoter for meget godt Kjøb bragt en Samling sammen, der havde og fortjende en curs pæisk Berømmelse. Et saadant Diplom blev af Alle honoreret paa en overraskende Maade. Fyrst Galizin den før omtaelte aandrige Fyrstindes Gemahl, havde betaelt sit Diplom med en Samling af sibiriske Stuf fer, der den Tid endnu var den eneste, undtagen

Petersborg. Omendskjøndt jeg maatte træde i Forbindelse med Lenz, og naturligviis ogsaa erholdt et Diplom, endskjøndt Benyttelsen af begge Mineraliesamlingerne var mig vigtig, kunde jeg dog ikke beslutte mig til at gjøre ham denne kostbare Foræring. Den stille Batschs milde og dog betydningsfulde Personlighed, den videnskabelige Aand, der ved ham herskede i hans Selskab, drog mig venligt til ham. Jeg skattede og elskede den grundige, beskedne Naturforsker, der var mig lærerig og befordrede mine Fremskridt indenfor de videnskabelige Grændser, inden hvilke han bevægede sig.

Over disse Fossilier holdt jeg nu et Foredrag, som jeg, da det dog kun var ubetydeligt, ikke vilde omtale, dersom det ikke havde gjort mig bekjendt med en i sit Slags meget mærkværdig, gammel tysk Lærd, en Mand, der fremmanede mig en for længst forsvunden videnskabelig Fortid, medens jeg var i Begreb med fuldkommen at hengive mig til en gjærende Fremtid.

Under mit Foredrag opdagede jeg iblandt Tilhørerne en ældgammel Mand, der med den største Opmærksomhed søgde at opfatte min Beskrivelse over de nye Fossilier. En høist levende Nysgjærrighed

bragde en Livlighed, og en Bevægelse i hans An-
sigtstræk, der paa en mærkelig Maade contrasterede
med hans høie Alder. Efter Foredraget blev jeg fore-
stillet for ham; det var Professor Büttner. Dagen
derpaa blev jeg overrasket af et Besøg af den gamle
Mand. Han kom, for nøiere at undersøge Fossi-
lierne, der endnu vare i min Bolig. Ved min Samt-
tale med ham blev jeg forunderlig rørt. I min cen-
somme Ungdom, i min Faders Huus, havde jeg er-
holdt mine første naturhistoriske Kundskaber af Stris-
ter, der kom ud før og i Midten af det attende Aar-
hundrede. Jeg var ret egentlig uddannet af denne
Tid, og omendskjøndt den nu laa langt bag efter
mig, oplevede jeg den dog frisk med al den tidligste
Erindrings Kraft. Det var Toner fra min Faders
Huus, fra Børnelivet, der vare mig saa venlige og
hjemlige, som jeg nu fornam, da denne Oldings be-
gyndte at tale, og snart skulde jeg erfare, hvorvidt
den Tid naaede tilbage, i hvilken han hensatte mig.
Kun Faa af Linés Discipler levede endnu, og Vahl
hørde til disse. Ved en selsom Forværling af Tiden
troede jeg for Øieblikket her at see en af Linés Di-
scipler. I Løbet af Samtalen yttrede jeg et Spørge-
maal, der udtrykde denne Formodning. Men hver

forbaufet blev jeg ikke, da han svarede med et Slags stolt Selvbevidsthed: „Da jeg forlod Boerhaves Høresal, ankom just den unge Linné, for at studere under ham.“ Büttner var virkeligt, da jeg gjorde ham dette Spørgsmaal, næsten 90 Aar gammel.

Han var, hvis jeg ikke tager Feil, faa Aar efter Universitætets Stiftelse i Göttingen bleven ansat som Lærer ved det, men han skal, som man fortalde, snart have hørt op med at læse. Han sittrede, naar han betraad Kathedret, og formaaede aldrig at overvinde denne Frygt. Dog var han i sin Art virksom. En grændseløs Samlelyst havde bemægtiget sig ham; med Aarene voxde de Skatte, som han bragde sammen, og enkelte Studerende, der med en særegen Lyst og Iver drev Naturhistorien, sluttede sig til ham og hjalp ham med at bestemme og ordne hans Samlinger. Saaledes var han tre Generationers Privatlærer i Naturhistoriens Professorat. Vogel, derpaa Erleben, endog den for faa Aar siden i en høi Alder afdøde Blumenbach vare hans Disciples. Foruden Naturhistorien studerede han en stor Mængde Sprog, og skal have anvendt en stor Deel af sit lange Liv til at udarbeide en Polyglotte. Han havde næsten et ligesaa stort Navn, som i vore Dage Mazzofanti.

Man fortalde, at han har tiltaelt en liflandsk Student paa Lettiſkt; ogſaa med det Chineſiſke ſkal han have beſkjæftiget ſig. Dog ſynes han ikke at have behandlet Sprogene i nogen høiere Betydning og hans mangeaarige Beſtræbelſer ere bleyne aldeles unyttige for Videnſkaberne. Han berigtigede beſtandigt ſit Manuſcript, indtil dette, ſom man forſikrede, da han var bleven ſløv af Alderen, fuldkommen gik til Grunde under de beſtandigt voxende Forbedringer. Han døde, om jeg ikke tager Feil, nogle faa Aar efterat jeg havde forladt Jena, og det efterladte Manuſcript ſkal man have fundet aldeles ubrugbart. Mig er det i det mindſte ikke bleven bekjendt, at Nogen har benyttet det. Saaledes var et langt Livs anſtrængte Virkſomhed forſvunden aldeles uden Nytte. Da hans høie Alder nærmede ſig, forlod han Göttingen, drog til Jena, teſtamenterede Univerſitætet ſine Samlinger og erholdt af Hertugen af Weimar en Penſion, der ernærede ham. Jeg beſøgde ham nogle Gange, og det var en underlig Følelſe, naar jeg ſaae denne halvuddøde Olding raſtløs rage omkring i disſe uoverſeelige Samlinger af Naturgienſtande og Dele af alle Sprog, der var løſelig forbundne med hverandre ved halvtudſlukkede Erindringer fra en langt

forsvunden Tid. Alt var enkeltgjort i ham; et Ønske om en høiere Forening syntes han ikke at føle, eller det var for længesiden forsvundet. Derimod trak den enkelte Gjenstand, som saadan, ham uimodstaaeligt til sig; en forunderlig barnlig Glæde tindrede i hans Øine; naar han viisde mig et Insect, eller en Plante af sit Herbarium, som han ansaae for sjelden, om den endog sildigere havde tabt sit Værd, som Sjeldenhed, og befandt sig i Mængde i alle Samlinger. Jeg kunde ikke modstaae den Fornøielse at skjænke ham nogle Doubletter af nogle Fossilier og hans Glæde over en saadan Foræring var rørende. Den ældgamle Mand var som et lille Barn, som man uventet overrasker med et Legetøi. Ja, jeg troer, at jeg ved denne Foræring har meddeelt det halvtudslukkede Liv ny Kraft og Styrke.

Overhovedet troer jeg, at have bemærket, at Naturforskernes Samlelyst i den høie Alder næsten kan betragtes som et Specificum for Livsforlængelsen, og dette gjælder ikke blot om saadanne Mænd, der, ligesom Büttner, hele deres Liv igjennem have ladet sig nøie med at sammendynge Materialier, men ogsaa om dem, der i deres Ungdom vare mere betydelige. Lidt efter lidt forsvinder Aandens Energi, der sam-

menfatter et betydeligt Heelt. Den rolige Beskjæf-
tigelse med Gjenstande, der i de tidligere Aar satte
en productiv Kraft i Virksomhed, den Glæde, som
det Enkelte, den eiendommelige Gjenstand, foraar-
sager som Saadan, bliver en opvækkende Potents,
netop tilstrækkelig til oplivende at oplyse det Livsmo-
ment, der ligger for os. Ja, selv den sløvede Hu-
kommelse bidrager til, at lade Gjenstandene bestan-
digt vise sig nye; og naar den fremskridende Død i
den høie Alder er en stum Bortvendelse fra alle ydre
Gjenstande, Sjælens stille Hensynken i sig selv, naar
denne bortkalder alle Legemets Functioner fra en
Sammenfletning med den ydre Verden, for at de,
livløse mod det Ydre, skulle henvende sig til det con-
centrerede Middelpunkt, med hvilket Sjælen endelig
forsvinder fra Skuepladsen, saa kan man sige, at den
gamle Naturforsker, der er tæt omgivet af Gjenstande,
som ere groede ham til Sjælen, ikke saameget lever,
som meget mere ikke kan døe, fordi den bekjendte
Verden, der trænger sig ind paa ham, bortkalder alle
Legemets og Sandsernes Virksomhed fra Retningen
mod det Indre, og bestandigt paa Ny drager ham
ind i den ydre Omgivelse. Saaledes saae jeg den
gamle Reimarus, der var nær ved de Firesindstyve,

bestandigt paa Ny oplivet af Gjenstande, der ved den oplivede Handel rigelig strømmede til ham; saaledes traf jeg den mere end firesindstyveaarige Thunberg, der, fuldkommen som udtørret, lignede en Pagode, vegetere blandt sine japanske Skatte, og at synes ikke at kunne døe; ja, naar man læser Eckermanns Dagbog, paatrænger den Bemærkning sig, at vor Tids rigeste Aand, at Göthe, som en endnu fastmanet Aand vandrede omkring blandt sit vigtige Livs anseelige Ruiner, snart lokket hid, snart did, som om den søgde tabte Tanker og Planer, fastholdt til en Verden, der endnu ikke vilde slippe den.

Professor Batsch bragde mig som Gjæst i Professorernes Klub, og her nærmede en lille venlig Mand sig til mig og indbød mig med Gjæstfrihed i sit Huus; det var Boghandler Frommann. Han havde, hvis jeg ikke tager Feil, kort førend min Ankomst hævet sit Etablissement i Zullichau, for at leve i Jena i Middelpunktet af en betydelig literair Virksomhed. Det var aabenbar mere en aandig Trang, næret ved en tidligere Omgang med berlinske Lærde, end en egentlig Finantsspeculation, der bevægede ham hertil. Maaskee bidrog ogsaa hans tidligere inderlige

Forbindelse med Zerboni til at han drog bort fra Preußen. Denne høiere, aandige Interesse, udgik ligesaa meget fra hans Kone, en født Bohn. Denne Families store Venlighed, dens levende Interesse for Dagens aandige Anliggender drog mig uimodstaaeligt til sig, og jeg traad hurtigt i et fortroligt Forhold til Manden og Konen. Den nordiske Levemaade, der ved Konen herskede i dette Huus, var mig ogsaa meget behagelig. Gries var en Husven af Familien, og jeg erfarede snart, at Göthe, naar han kom fra Weimar, ikke sjeldent pleiede at tilbringe Aftenerne hos Frommann.

Imidlertid var A. W. Schlegel ankommen med sin aandrige Kone, ligeledes Schelling, der skulde habilitere sig ved en Proveforelæsning i den store offentlige Høresal. Schelling var kommen fra Leipzig, og, som jeg hørde, nylig helbredet af en betydelig Sygdom. Professorer og Studenter vare forsamlede i den store Høresal. Schelling betraad Kathedret; han havde et ungdommeligt Udseende; han var to Aar yngre end jeg, og nu den første af de vigtige Mænd, hvis Bekjendtskab jeg saa meget længdes efter at gjøre; han havde virkelig, saaledes som han fremtraad, noget meget Bestemt, ja Trodsigt, brede Kind-

been, Tindingerne traad stærkt fra hinanden; Panden var høi; Ansigtet energisk sammenfattet; Næsen noget opadbøiet; og i de store klare Øine laa en aandig bydende Magt. Da han begyndte at tale, syntes han kun i nogle Øieblik forlegen. Gjenstanden for hans Tale var den, der paa den Tid opfyldte hans hele Sjæl. Han taelde om Ideen til en Naturphilosophi, om den Nødvendighed at fatte Naturen af dens Eenhed, om det Lys, der vilde falde paa alle Gjenstande, naar man vovede at betragte den fra Fornuftens Eenheds Standpunt. Han henrev mig ganske, og jeg ilede Dagen derpaa for at besøge ham. Galvanismen beskjæftigede den Gang alle Naturforskere: det store Moment, i hvilket Electricitæt, og chemisk Praxis, forbunden i en høiere Eenhed, syntes sjensidigt at forklare hinanden, traad just mægtigt frem. Ogsaa mig havde dette Moment grebet med stor Magt, Schelling modtog mig ikke blot venligt, men ogsaa med Glæde. Jeg var den første Naturforsker af Faget, der ubetinget og med Begeistring sluttede sig til ham. Blandt disse havde han hidtil næsten ikke fundet Andre, end Modstandere, der slet ikke syntes at forstaae ham.

Den mundtlige Samtale er ubeskrivelig rig. Jeg

kjendte hans Skrivter, og deelde hans Anskuelser, om end ikke i Alt; jeg ventede, ligesom han selv, at hans Foretagende skulde frembringe et stort Omsving, ikke i Naturvidenskaben alene. Jeg kunde ikke forlænge Besøget; den unge Docent var beskjæftiget med sit Foredrag. Men disse faa Øieblikke havde været saa rige, at de i min Erindring udvidede sig til Timer. Der var ved min Overeensstemmelse med Schelling opstaaet en Tillid hos mig, der, jeg maa bekjende det, næsten grændsede til Overmod. Vel var han yngre end jeg, men, understøttet af en mægtig Natur, opdraget under de gunstigste Forhold, havde han tidligt erhvervet sig et stort Navn, og stod modig og truende ligeoverfor en allerede afmægtig Tids store Hær, hvis Anførere selv begyndte, skjøndt larmende og skjældende, at trække sig frygtsomme og forskrækkede tilbage. Jeg erindrer ikke nøie, om Nöschlaub og Eschenmayer havde nærmet sig til ham. Men den Sidste havde udgivet et Forsøg paa at udvikle Magnetismens Love a priori; dog dette Skrivt var næsten ganske skrevet i Kants Aand, og havde kun lidet Tilfælleds med den schellingske Anskuelse.

Derimod af ahnelsesfuld Dybde forekom Franz Baader os Begge; hans Bidrag til Elementarphilo-

sophien havde allerede været trykket førend Schellings naturphilosophiske, og især det pythagoriske Verdens-qvadrat, der, om jeg ikke tager Feil, nylig var ud-kommet. Men Baader var traadt frem af Mysticis-mens, Schelling derimod af Tidens videnskabelige Reflexions lyse Regioner. Mysticismens Nat erholdt sit Lys fra de fjærne Stjerner, hvis Bevægelse var os ubekjendt, der blot kunde tindre i Mørket, men ikke oplyse. Men en tidligere Speculations Soel, der var nedgaaet siden den gamle græske Tid, gik igjen op ved Schelling og lovede en skjøn aandig Dag. Jeg opvaagnede paa denne lyse Morgen, rask og munter, og vidste at jeg turde hengive mig til den Yngre, og aabenhjertet og frimodigt bekjende min Hengivenhed, uden Frygt for at tabe mig selv.

Jeg gik fra Schelling til Fichte, der just aabnede sine Forelæsninger over Menneskets Bestemmelse. Den korte, stirskaarne Mand, med sine skjærende, bydende Ansigtstræk, imponerede mig, jeg kan ikke nægte det, da jeg første Gang saae ham. Hans Sprog selv havde en skjærende Skarphed; allerede bekjendt med sine Tilhøreres Svagheder, søgde han paa enhver Maade at gjøre sig forstaaelig for dem. Han gjorde sig al muelig Umage for at bevise det,

han sagde, men dog syntes hans Tale at være by-
dende, som om han ved en Befaling, som man ube-
tinget maatte adlyde, vilde bortfjærne enhver Tvivl.
— „Mine Herrer!“ — sagde han, — fatter Dem
gaaer i Dem selv; Talen er her ikke om noget Ud-
vortes, men alene om os selv.“ — Saaledes opfor-
drede syntes Tilhørerne virkelig at gaae i sig selv.
Nogle forandrede deres Stilling og rettede sig i
Veiret; Andre samlede sig og slog Øinene ned; men
det var klart, at de Alle ventede med stor Spæn-
ding hvad der vilde følge paa denne Opfordring.
„Mine Herrer,“ — vedblev han derpaa, — „tænker
nu paa Væggen;“ jeg saae det; hans Tilhørere tænkte
virkelig paa Væggen, og det syntes at lykkes dem
Alle. „Har De tænkt paa Væggen?“ — spurgte
Fichte. — „Nu, mine Herrer, saa tænke De paa den,
der har tænkt paa Væggen!“ — det var selsomt
hvorledes der nu aabenbart syntes at opstaae en For-
legenhed og Forvirring. Mange af Tilhørerne syntes
virkelig intetsteds at kunne opdage den, der havde
tænkt paa Væggen, og jeg begreb nu hvorledes det
vel kunde skee, at unge Mænd, der paa en betænkelig
Maade snublede over de første Forsøg paa Spe-
culationen, ved deres fjærnere Bestræbelser kunde

komme i en meget farlig Sindsstemning. Fichtes Foredrag vare fortræffeligt, bestemt, klart og jeg blev ganske henreven af Gjenstanden, og maatte tilstaae, at eg aldrig havde hørt en lignende Forelæsning.

En Opsats, som jeg foredrog i det naturforskende Selskab, over Jordens Oxydations- og Desoxydationsproces, er bleven aftrykket i Schellings Tidsskrivt for speculativ Physik, og siden i en Samling af mine egne Skrivter, under den Titel: „Gammelt og Nyt. Breslau 1821.“ Hovedtanken har virkelig et spekulativt Værd. Der ligger den Anskuelse til Grund for den, at den vegetative Desoxydationsproces, ved hvilken Jordens raae Elementer blive bundne for Livet, ikke blot maa betragtes som en oplivende med Hensyn til Vegetationerne selv, men ogsaa for den hele Jord; og hvad Fremstillingen angaaer, maa man ikke glemme, at jeg endnu ikke havde besøgt Freiburg og var saa godt som ubekiendt med den weimarske Geognosi. Schelling var meget indtagen for denne Opsats. Nogle Fragmenter, som jeg havde nedskrevet, bleve tilfældigviis A. W. Schlegel bekjendte, og han indbød mig til at tage Deel i Athenæum. Jeg har ikke leveret noget

til dette Tidsskrivt, ligesom jeg sjeldent i mit Liv har efterkommet Begjæringer af det Slags. Næsten alt, hvad jeg har ladet trykke, var et Product af en indre Tilskyndelse, der kun tilfældigviis og høist sjeldent faldt sammen med ydre Opfordringer.

Jeg var nu lidt efter lidt bleven bekjendt med flere Familier. A. W. Schlegel og hans høist aandrige Kone, saavel som deres yndige Datter, hørde til min kjæreste Omgang. Ved dem lærde jeg ogsaa at kjende Justitsraad Hufeland, Medredacteur af „algemeine Literatur-Zeitung," der modtog mig gjæstfrit og venskabeligt. Han, Schlegel og Frommann dannede den Kreds, i hvilken jeg næsten dagligt levede. Gries kom kun til Frommann; ogsaa ham besøgde jeg ofte og var nu et levende deltagende Medlem af den snævre Kreds, fra hvilken en stor Virksomhed, der omskabde den hele Literatur, gik ud. I denne Kreds underholdt man sig næsten udelukkende med literaire Gjenstande, om Skribenternes Stridigheder, om deres Forhold til Modstanderne, og jeg fandt mig pludselig, endskjøndt jeg endnu ikke vovede mig frem som Skribent, henflyttet paa Kamppladsen, og indsaae vel, at jeg tidligere eller sildigere maatte blive indviklet i den offentlige Strid. Jeg var i en bestandig Pro-

ductivitæt, ja, bestandigt i et Slags videnskabelig Begeistring. Ideer trængde sig sammen, men den besindige Rolighed, der er nødvendig til Udarbeidelsen, manglede mig endnu. Jeg studerede, experimenterede og blev bestandigt trukken voldsommere ind i en Tryllekreds af nye Tanker. Schelling foredrog Naturphilosophien efter et Udkast, der blev trykt og arkiviis uddeelt til Tilhørerne. Jeg besøgde disse Forelæsninger, og hver Time gav mig nye Opgaver, og hver Dag blev mit Ophold i Jena mig vigtigere.

Undertiden faldt det mig ind, at jeg nu pludseligt og næsten uden Overgang var sat midt ind i en ny Tids gjærende Elementer; og at dens Formænd med Sikkerhed gjorde Regning paa min Deeltagelse. Hidindtil havde jeg endnu bestandigt levet i en dyb videnskabelig Eensomhed. Med Hensyn til det, der var mig inderligt det vigtigste, kunde ieg ikke yttre mig; selv den aandrige Mackensen var, ved en vilkaarlig Indskrænkning til Kants Kritik, mig fremmed. Jeg erindrer hvorledes han engang sagde om Kant: at han forekom ham som en høiere Aand, der med en overmenneskelig Klarhed, skuede indenfor den menneskelige Bevidstheds Skranker. At han fra en saa høi Standpunkt, lod sig selv paa en saa fattig

Maade fængsle indenfor Sandseligheds Grænser, var mig ubegribeligt. „Han forekommer mig," — svarede jeg, — „snarere som en falden Aand, som de oprindelige Erindringer, som han uklart har beholdt, og ikke formaaer at afvise, bestandigt plage, uden at tilfredsstille ham." Jeg erindrer nøie, hvorledes Mackensen paa en Maade kom saaledes i Harnisk, at det næsten forfærdede mig, saameget mere, som saadanne Yttringer, som jeg nu hørte, vare den besindige og rolige Mand fremmede, og aldrig pleiede at undslippe ham. Fra nu af vidste jeg, at han aldrig vilde forstaae mig, hvis jeg vilde forsøge paa at meddele ham hvad der uafladeligt beskjæftigede mig, og, hvad der uden mere at kunne afvises, var blevet mit Livs Problem. Jeg indesluttede nu dette dybt i mit Inderste, dog blev jeg hæftigt forstrækket da jeg erholdt Efterretningen om hans Død. Jeg følde, at et vigtigt aandigt Forbund for bestandigt var sønderrevet; hans Tab var mig smerteligt.

Hvor ganske anderledes traad min nærværende Omgivelse mig ikke imøde; hvad der beskjæftigede mig i min Ensomhed, var blevet en Opgave for Mange af Betydenhed, var blevet tydeligt i Literaturen og kjæmpede for en historisk Betydning. Af denne en

vældig Udviklings mægtige Strøm blev jeg ogsaa
reven med, og sad ikke mere alene. De Mænd, der
havde beskjæftiget mig i min Ensomhed, efter hvis
Bekjendtskab jeg saa længe havde higet, vare nu i
Nærheden af mig. Den stille Monolog havde for-
vandlet sig til en levende Samtale, fremmede og egne
Opgaver bleve opstillede af mig og mine Venner og
løste i Forening; ofte forekom Alt mig, som noget
Meddeelt, som en Gave, som jeg modtog med tak-
nemmelig Glæde, og derpaa dog igjen som om alt
var min inderste Eiendom, reent udsprunget af min
egen Betragtning. Schelling stod mig nærmest af
Alle, og netop den modsatte Retning af vor Dannelse
maatte forstærke den gjensidige Tiltrækkelse. Han var
streden frem fra Philosophien til Naturen; jeg lærde
nu at kjende hans tidligere philosophiske Skrivter og
forbausedes over den Sikkerhed og klare Energi, med
hvilken han allerede i sin tidligere Ungdom greb og
behandlede Speculationens dybeste Problemer, der i
saa lang Tid havde været Historien fremmede. Han
var næppe 20 Aar gammel, da han udarbeide sit
Skrivt: „Das Ich als Princip der Philosophi;“ den
aandrige Skat, der var skjult i Aarhundreder, der blev
forkastet og miskjendt af en Tid, som indskrænkede sig,

— denne var han kaldet til at hæve. Der gaves Øieblikke, da jeg forskrækkedes over hans Nærværelses Magt; thi jeg var ved Tilbøielighed og ydre Forhold tidligt bleven hendraget til Naturen; jeg var næret ved Gjenstande, og den aandige Assimilationsproces skjulde sig i den stille Udvikling, og yttrede sig længe for mig i Drømme og Ahnelser, bortvendt fra Bevidstheden. Af Spinoza blev jeg rystet vaagen, men ved Schelling først sat i Virksomhed.

Natur og Historie havde erholdt en anden Betydning, Klange fra Fortiden, Begivenheder og Læredomme, Poesi og Kunst røbede mig Hemmeligheder, som jeg ikke før ahnede; selv de selskabelige Forhold, der nærmest omgav mig, erholdt en fremmed Glands, og syntes mig at træde frem af den hidtil skjulte Verden, der lovede at aabne sig vunderligt for mig. — Ja, det var en Tid fuld af varm og rig Begeistring, og jeg var vidst ikke den eneste Enthusiast i hine Dage, men den Fremmede, der med Magt var trukket hid fra fjærne Egne, maatte disse Dage med deres pludselige Lys gjøre en mægtigere Virkning paa, sætte i en hæftigere Bevægelse.

Jeg maa endnu tale om et virkeligt betydeligt og selsomt Menneske, hvis forunderligt forvirrede Aand, i hvilken Dunkelhed og skarp Klarhed laae tæt ved Siden af hinanden, beskjæftigede mig meget og trak mig mægtigt til sig. Det var Ritter, en ung Naturforsker, og fuldkommen Autodidactos. Han var en Schlesier, oprindelig Pharmazeut og tilsidst Professor i Liegnitz. En urolig, videnskabelig Drivt trak ham til Jena, hvor han levede i stor Armod. Professor Scherer begyndte den Tid at udgive sin „allgemeines Journal der Chemie," og Ritter var en vigtig og virksom Medarbeider, og ernærede sig kummerligt derved. Ogsaa ham havde Tidens aandige Bevægelse grebet; han var en ung Mand af stort Talent, vel bevandret i Chemien og i dens Historie, og de Kundskaber, der endnu manglede ham, erhvervede han sig med Lethed. Da jeg ankom til Jena, havde han just fuldendt et Skrivt: „Beviis for at en bestandig Galvanisme ledsager Livsprocessen." Dette Skrivt var udarbeidet med stor Skarpsindighed. Hans Mangel paa en tidligere videnskabelig Dannelse viisde sig især, ved en haard, knuddret Stiil, men Skrivtet gjorde med Rette Opsigt, og dog svævede der, endskjøndt Forsøgene vare valgte med Skarpsin-

dighed, og gjensidigt understøttede hverandre, en Dun-
kelhed over Affattelsens tilsyneladende Bestemthed,
der paa ingen Maade var at miskjende. Allerede
Udtrykket i Titelen viser den Uklarhed, med hvilken
han havde opfattet sit Thema. Thi hvorledes en
Proces, der ikke selv er en levende, kan gaae
frem ved Siden af Livsprocessen, lader sig paa
ingen Maade gjøre begribeligt. Med Galvanis-
men beskjæftigede han sig især og udelukkende.
Et Skrivt af en engelsk Dame, Miss Fulharne,
over Metaloplosninger tildrog sig i Jena stor Op-
mærksomhed. Hendes virkelig nøiagtige og skarp-
sindige Forsøg lod slutte til Galvanismens Virk-
somhed i denne chemiske Proces. Lichtenbergs For-
modning, at Vandets Adskillelse i Vandstof og
Suurstof er en Adskillelse af Electricitæten, slog selv
som en electrisk Gnist ind i Naturphilosophiens Ud-
vikling. Og overhovedet syntes Ritters Opdagelser
og Forsøg af Vigtighed for den speculative Natur-
videnskabs Udvikling. Det lykkedes ham virkelig endnu
forend Voltas store Opdagelser vare bekjendte i Tysk-
land, forend denne store Naturforsker, eller i det
mindste paa samme Tid som han, at bevise den simple
galvaniske Kjædes Virksomhed. Paa en saadan Maade

var dette grublende selsomme Menneskes emsige Be-
skjæftigelse ingenlunde ligegyldig for dem, der interes-
serede sig for Naturphilosophien. I Jena havde alle-
rede unge Mænd af Indsigter og Talenter, især unge
Læger, der havde fuldendt deres Studeringer, sluttet
sig til Schelling. For denne var nu Ritter vigtig;
ogsaa jeg sluttede mig til ham, og dog var der noget
i ham, der bestandigt stødte mig tilbage. Han selv
maatte føle, at han ikke tilhørde det bedre Selskab;
han blev ikke udelukket; han udelukkede sig selv. Der
laa noget Fiendligt i hans hele Gemyt. Schelling,
der i Begyndelsen kom ham med Venlighed imøde,
maatte dog tilsidst skille sig fra ham. Den, der kjendte
Schellings hele Maade at betragte Naturen paa, og
hvorledes den var levende udsprungen af hans om-
fattende Speculationer, kunde ikke være uvis om det
Oprindelige af hans Ideer. Selv hvor de bleve
vakte ved Ritters Experimenter, tilhørde de ham dog
selv. Dette vilde Ritter ikke lade gjælde. Det var
lykkedes ham at forsamle en Mængde unge Menne-
sker omkring sig, og han forsøgde allerede den Tid
at danne et Parti imod Schelling. Han taelde
Gjærne, udførligt og med stor Lethed. Bevæget
af den aandige Udvikling i Jena, kunde han sam-

menrøre ganske bestemte chemiske Processer, Krystallisationer, galvaniske og electriske Phænomener paa en saadan Maade med dunkle Drømme, der indeholdt en Anklang af overtroiske, speculative Ideer, at der deraf opstod den selsomste Mixtur. — Unge Mænd, der ikke fandt Behag i en philosophisk Skoles stræng Tugt, eller i Reflexionernes anstrængende Sammenhæng, fandt sig lettede ved saadanne Hentydninger, der syntes uden Møie at give dem en stor Mængde Ideer, og hørde gjærne paa dem. Overhovedet var det den Tid vanskeligt at tæmme den overmodigt opvaagnede Productionskraft.

Det var selsomt, hvilket Indtryk Naturphilosophien gjorde ved sin første Forkyndelse. Thi hvor hæftigt endog de empiriske Physikkere traad op imod den, formaaede de dog ikke at gjendrive den i dens Grundsætninger, endnu mindre at svække den Indflydelse, som den nye Lære især udøvede paa Medicinen. Vi ville siden faae Leilighed til at tale derom; her vil jeg kun gjøre den Bemærkning, at den aandige Sandhed, een Gang udtalt med Sikkerhed og Klarhed, udøver en Magt, der ikke let lader sig afvise. Over Modstanderne var der kommet en sand Angst. Aandrige unge Mænd greb med overordentlig Begei-

string den tilsyneladende Befrielse fra den ordnede Virkeligheds Magt. De mere indskrænkede Empirikere, der paa ingen Maade vidste at haandtere det, der nu blev meddeelt dem, anderledes, end som et let Phantasispil, sluttede sig til fragmentariske Ytringer, der svævede som et Slags aandigt Pust over de modstræbende Gjenstande, uden at gjennemtrænge dem. Disse var det især, der elskede Ritter, ligesom siden Novalis.

Ritters Hovedfortjeneste af Physikkens daværende Udviklingstrin, bestod især deri, at benytte Frølaaret som Elektrosko., og omendskjøndt han fulgde denne Retning med en Brede, der tilsidst næsten blev uudstaaelig, maatte det dog være af Vigtighed at sammenligne hans Undersøgelser med de Nyere. Vel er Frølaaret som Electroskop bleven overflødig ved Electromagnetismen og Galvanometret i den nyere Tid, men dog kunne hans Undersøgelser indeholde meget, der heller ikke nu var uden Betydning.

Ritter levede i en indvortes Tvedragt med sig selv, i en aandig Forvirring, der bestandigt tog mere Overhaand, og havde de ulykkeligste Følger baade for hans borgerlige og videnskabelige Stilling. Dette forbittrede hans Tilværelse, isolerede ham mere og

mere; han fordybede sig i Drømmerier, der gjorde hans Undersøgelser usikre, hvorfor han aldrig for maaede at arbeide sig selv ud af Mørket. Af de unge Mænd, der den Tid sluttede sig til ham, have mange erholdt et betydeligt Navn. Det er lykkedes dem, i det de bleve grebne af de empiriske Videnska bers bestandig rigere Udviklings Magt, at arbeide sig ud af den tidligere Dunkelhed, og mange ville næppe erindre sig den Magt, som han udøvede.

En Aften blev jeg indbuden til Frommann; Göthe blev ventet. Med hvilken Spænding jeg saae Aftenen imøde begriber Enhver, der veed hvad Göthe allerede havde været mig fra min Barndom af.

Mit nøie Bekjendtskab med Göthes Skrivter havde gjort nogen Opsigt i Schlegels Familie. Man ønskede engang at høre hvorledes Göthe vilde tage sig ud i en Nordboers Mund. Jeg blev opfordret til at læse en Deel af Faust, som man den Tid havde den i det første Fragment. Bogen var ikke strax at finde, og jeg reciterede den første Monolog ud af Hovedet. Jeg spurgde om jeg endnu skulde gaae videre, og havde virkelig kunnet fremsige den største Deel af Fragmentet uden Bogens Hjælp. Fru Schlegel var

henrykt, og man besluttede saasnart mueligt at forestille mig for den store Digter. Men nu havde Frommann forekommet mine Venners gode Villie.

Det er en egen Følelse naar man første Gang bliver forestillet en Mand, der har havt en stor og afgjort Indflydelse paa vort Liv. Et saadant Moment danner en sand Epoche, og mig var det, da jeg gik hen til Frommann, som om der foreslod mig noget ret Skjæbnesvangert. Göthe kom. Det er Enhver bekjendt, der har seet ham, hvorledes hans ædle Skikkelse, hans Maade at fremstille sig paa, hans mægtige Die, og det virkelig Fornemme i hans hele Person, den Roligheb, med hvilken han viisde sig, medens en rig Verden synligt bevægede sig i ham, ogsaa imponerede og overraskede den, der ventede at see det Store i hans Skrivter udtrykt i hans Gestalt. Jeg maatte, da jeg første Gang saae ham, vende mig hurtigt bort, thi der traad mig uvilkaarligt Taarer i Øinene. Det var mig som om jeg saae Egmont, der fremstillede sig som Oranien, Tasso, der fremstillede sig som Antonio. I Selskab var en Hr. von Stackelberg fra Liefland, hvis skjønne, behagelige Kone behagede mig meget; han blev tillige med mig forestillet for Göthe.

Det Selvbedrag, at Göthe maatte have en Ahnelse om alt det, han var blevet mig, var meget naturligt; men han underholdt sig den hele Aften med Hr. von Stackelberg. Det lykkedes mig ikke et Øieblik at trække hans Opmærksomhed til mig. Göthe var endnu i sine bedste Aar. Den fornemme Roligheds, med hvilken han bevægede sig, begyndte at falde mig besværlig, ja at forbittre mig; jeg var stum, forlegen og følde mig fornærmet. Jeg erindrede de mange Historier man fortaelde om hans Stolthed og kolde Nedladenhed, og gik hjem i en Stemning, der var utaalelig. Det syntes mig, at enhver Nærmelse nu var bleven umuelig. Nordboen er af Naturen let at saare ved saadanne Leiligheder, og jeg har lige indtil i de senere Aar havt at kjæmpe med en modbydelig Følelse, der ikke sjeldent gjorde mig ulykkelig. Som bekjendt har min Ven Oehlenschlæger oplevet et Optrin med Göthe, der maatte sætte denne i stor Forlegenhed. Jeg skjulde imidlertid min Ømfindtlighed og gjentog, i det jeg gik hjem, bestandigt Philines Ord: „Hvis jeg har Dig kjær, hvad angaaer det da Dig?“ men det, der gjennemtrængde mig, var en tilintetgjørende Følelse, en sort Skygge, der kastede sig bred og mørk over min hele Fortid.

Jeg maatte skaffe mig Luft, og ilede Dagen derpaa til Schlegel. Hans Kone blev forskrækket, da hun saae mig, saa hæftigt udtrykde jeg min Forbittrelse. Det ærgrede hende, at Frommann var kommen hende i Forkjøbet, og hun forsikkrede, at en ny Sammenkomst med Göthe, som hun vilde foranledige, snart vilde tilintetgjøre denne Stemning. Men derimod satte nu al min nordiske Halsstarrighed sig. Netop jo høiere jeg agtede ham, jo mere bestemt jeg vilde have opoffret ham mit Liv, desto umueligere fandt jeg det, at lade mig forestille for ham endnu engang. Jeg erklærede bestemt, at jeg ventede af Göthe, at han skulde opsøge mig; ingen Overtalelse hjalp. En Aften blev jeg venskabeligt indbuden til Schlegels; kjærligtsindede imod mig, som de vare, vilde de overraske mig. Göthe var der, uden at de lode mig det vide. Men jeg erfarede det, vendte om og kom ikke til Selskabet. Der hengik nogle Uger og jeg gjorde mig al Umage for at adsprede mig ved mine Studeringer. Ofte lykkedes det mig, men ogsaa da forfulgde en piinlig Følelse mig, som om jeg var bleven truffet af en stor Ulykke. Den berømte Anatom Loders Familie hørde ogsaa til dem, der havde optaget mig med Venlighed. Hans Fødsels-

dag nærmede sig, og man ønskede at høitideligholde denne Dag med et Skuespil; man valgde Skuespilleren imod sin Villie, og min store Bevægelighed vakde den Formodning, at jeg vel var i Stand til at overtage Hovedrollen. Besynderligt nok, fire Aar før, da jeg i Kjøbenhavn levede med Lidenskab for Skuespillet, tiltroede man mig i det borupske Selskab ingen stor Dueligbed, og dog fandt jeg den Tillid, som man her viisde mig, meget naturlig. Theatret blev oprettet; gjentagne Prøver fandt Sted; jeg var ikke blot den, der skulde udføre Hovedrollen, men ogsaa Regisseur. Selsomt traad nu de gamle Theaterindretninger frem. Dannede Fruentimmer havde overtaget Rollerne. Hovedrollen indeholder som bekjendt en Mængde declamatoriske Steder af andre Dramaer, de, der forekom i Stykket vare for det meste forældede og ubetydelige. Jeg ombyttede dem med overdrevne declamatoriske Steder af ifflandske og schillerske Stykker. Af Schiller havde jeg, saavidt jeg erindrer, valgt en Monolog af Fiesko, i hvilken den fortvivlede Helt raaber: „Havde jeg Universet imellem disse mine Tænder, jeg vilde søndertygge det, indtil det faae saa gyseligt ud som min Smerte!“ Et andet Sted var taget af Kabale og Kjærlighed, hvor den fortvivlede

Helt befinder sig i Helvede, med den tyranniske Fyrste lagt paa Steile, skjærende Tænder. —

Prøvedagene gik forbi, vi vare forsamlede til Generalprøve, da traad vludseligt Göthe ind. Han havde venlig, som han altid var ved saadanne Leiligheder, lovet at lede Generalprøven; for mig havde man holdt dette skjult. Efterat han havde hilset Fruentimmerne, gik han hen til mig, tiltaelde mig venligt og artigt som en gammel Bekjendt. „Jeg har" — sagde han, — „længe ventet, at see Dem hos mig i Weimar; jeg har meget at tale med Dem om, meget at meddele Dem. Naar disse Dage ere forbi, haaber jeg, at De vil ledsage mig." — Hvem var lykkeligere end jeg! Det var mig som om jeg nu først var bleven hjemme i Jena. Jeg jublede, og en overmodig Stemnings glade Jubel udgjød sig i mit Spil. Hist og her gav Göthe et godt Raad, og for min Sjæl svævede paa en forunderlig glædelig Maade de dramatiske Optrin i Wilhelm Meister, der syntes at virkeliggjøre sig her ved den store Forfatter. Da jeg havde declameret Stederne af de schillerske Stykker, traad Göthe venligt hen til mig og sagde: „Vælg De dog hellere andre Stykker; vor gode Ven Schiller ville vi dog helst lade ude af Spillet." Det

var selsomt, at hverken jeg eller mine Medspillende
havde fundet noget Anstødeligt ved dette Valg. Brø-
drene Schlegels Dom over Schiller, der ikke sjeldent
var haard, havde vel havt Indflydelse paa den. Dog
kunde jeg med Sandhed anføre den første Anledning
til dette Valg som en Undskyldning. Jeg havde nem-
lig seet disse aabenbart extravagante Steder frem-
stillede paa den meest overdrevne Maade af en Skue-
spiller Herzberg eller Herzfeld paa Theatret i Ham-
borg, og jeg efterlignede ham. Imidlertid tilbød jeg
paa Stedet at vælge Kotzebue, istedetfor Schiller;
hos ham behøvede man ikke at søge længe. Fødsels-
dagshøitidelighederne gik forbi; Stykket blev i det
mindste spillet uden Anstød, og jeg havde endog er-
hvervet mig et Navn som Skuespiller, hvilket ikke
havde villet lykkes mig i Kjøbenhavn.

Dagen derpaa holdt, efter Aftale, Göthe ubemerket
min Bolig; jeg ilede ned med min Vadsæk, og kjørte
nu ved Göthes Side til Weimar. Jeg var der i
nogle Dage hans Gjæst.

Göthes naturvidenskabelige Beskjæftigelser var
mig hidindtil kun meget ufuldkommen bekjendt. Jeg
havde vel læst hans Bidrag til Optikken, men var
altfor meget vant til den strænge mathematiske Be-

handling af Optikken, for af den Maade, hvorpaa Göthe behandlede sin Gjenstand, at vente nogen stor Vinding for Videnskaben. Heller ikke havde jeg selvstændigt behandlet denne hele Deel af Physikken. Efter den Maade, hvorpaa jeg var dannet i den physikalske Skole, vidste jeg for det Første ikke hvad jeg skulde gjøre med disse Undersøgelser, omendskjøndt en levende Betragtning af Lysets Virksomhed overtydede mig om, at en dybere Opfatning af det, vilde være i høieste Grad vigtig for Stiftelsen af en Naturphilosophi.

Det lille Skrivt om Planternes Metamorphose havde gjort et langt dybere Indtryk paa mig. Dyrenes vexlende Pulsslag saae jeg her vinde Skikkelse, og hvad der i Blodet aldrig er rolig Bevægelse, blev ved den vexlende Systole og Diastole en levende, fremskridende Udvikling. Hans Knokkellære var mig aldeles ubekjendt.

Göthe var i høieste Grad meddeelsom; det var ham om at gjøre at vinde unge Naturforskere for sine Anskuelser. De Par Dage gik hen under bestandigt vedvarende naturvidenskabelige Samtaler. Jeg lærde nu at kjende Göthe fra en mig hidindtil ubekjendt Side. Den dybe Naturfølelse, den levende

skaberiske Magt, der gik gjennem alle hans Digte, udgjød et klart Lys over alle hans Fremstillinger, kjæmpede efter Bevidsthed; Planter og Dyr og det altoplivende Lys, der som en Ting iblandt andre Ting, sammensat som disse, lod sig fordele i Former, og saaledes blot kunde træde i et ydre Forhold til alt Levende, viisde sig vel ikke her i en bevidst Eenhed, men et dybt aandigt Instinct fattede dem dog sammen. Den, der med nogen Deeltagelse har fulgt mit Liv og min Tilbøielighed, vil indsee, hvor vigtig denne Tid maatte være for mig. Hvad jeg strædde at tilkjæmpe mig, alle Retningerne af min Tilværelse syntes han at kjende, og den Skat, som jeg uroligt søgde, syntes ham en af en gunstig Natur skjænket Besiddelse. Jeg henlevede denne korte Tid som i en Tummel, og holdt mig nu for fuldkommen overbeviist om, at en levende Naturanskuelse, som jeg betragtede som Kilden til den ægte Digtekunst, og som havde baaret saa skjønne og betydningsfulde Frugter, vilde for bestandigt være vunden for Hiserien. Mit hele tidligere Liv forekom mig som en dunkel Propheti, hvis Opfyldelse laa nær, og fuld af Begeistring ilede jeg tilbage til Jena, for at meddele Schelling hvad jeg troede at have opdaget. Med

han var allerede mere bekjendt med Alt, end jeg. Om han den Tid var kommen i en personlig Berørelse med Göthe, eller ikke, formaaer jeg kun dunkelt at erindre, og kan ikke afgjøre det.

Ved den bestandige aandige Virksomhed, der endnu ikke var krystalliseret til en stiv Skole, men meget mere levende og bevægelig, besvangret med Natur- og historiske Begivenheder, ogsaa erkjendte i Poesien og Kunsten et vigtigt dybt Element af Tilværelsen, maatte ethvert betydeligt Phænomeen vække den meest levende Deeltagelse. Vel var Schiller ved Siden af Göthe i Brødrene Schlegels Øine ikke meget. Naar denne blev forgudet, naar en dyb Hensigt blev med skarpsindig Kunst eftervist i Wilhelm Meister, saa denne Digtning blev stillet som en historisk Begivenhed ved Siden af Tidens Største og Vigtigste, og fremhævet som det afgjørende Vendepunkt for den digteriske Anskuelse af Livet, saa blev Schiller leilighedsvis da let, og aabenbar behandlet med eensidig Haardhed. Det frie, ridderlige Sindelav, der herskede i hans Digtninger, havde en afgjort Indflydelse paa mig, og det redelige Alvor i hans større Dramaer tiltalede mig. Jeg formaaede aldrig

at hylde den Anskuelse, der søgde at drive et bestan-
digt ironiskt Spil med Livet. Den guddommelige
Letsindighed, der fremhævede det Dybeste i Livet, af
malede det med alle den meest levende Digtnings
Farver, for smilende at hæve det paa et formeentlig
høiere Standpunkt, og søgde at hævne sig paa en Dyr-
kelse, der saae ud som Trældom, ved en Blanding
af Spot, der blandede sig i den, kunde aldrig blive
Religion i mine Øine. En hellig Erindring fra min
tidligste Barndom, der vel var bleven trængt tilbage,
men aldrig udslettet, dannede et sikkert Grundlag, der
bar Alt, om endog paa en skjult Maade. Og om
endskjøndt jeg aldrig kunde sætte Schiller ved Siden
af Göthe, endskjøndt jeg selv troede at erkjende en vis
Indskrænkethed i hans Digtninger, syntes dog Alt
hvad han skrev, hævet og forklaret ved en lys og
reen Fornemhed i hans Tænkemaade. Ja, jeg troede
at erkjende Digtekunstens Skatte, der kun saaledes
kunde befordres til Dagens Lys ved Anskuelsens ædel-
modige Ridderlighed. Imidlertid var den Dadel, der
traf Schiller, og som jeg hørde ofte nok, ikke uden
Indflydelse. Jeg var nu pludseligt revet ud af min
aandige Eensomhed, af en Omgivelse, ved Siden af
hvilken jeg ogsaa tykkedes mig at være Noget, og

benfat midt iblandt saadanne Mænd, som kjæmpede for Heredømmet i Literaturen, tildeels udøvede det, og efter min Overbeviisning fortjende at besidde det. Disse erholdt allerede ved den blotte Autoritæt en stor Magt over mig, og naar jeg fastholdt en afvigende Anskuelse i mit Indre, taug jeg i det mindste.

Schiller havde allerede i flere Aar arbeidet paa sit store Drama „Wallenstein." Wallensteins Leir var allerede bragt paa Skuepladsen, og det er tilstrækkeligt bekjendt, hvor levende Göthe ogsaa tog Deel i Opførelsen. Det var, om jeg ikke tager Feil, den første skjønne Frugt af det videnskabelige Forbund mellem de to store Digtere, der traad for Lyset. Göthe fandt i de brogede, afvexlende Scener i dette Forspil en gunstig Leilighed til en Fremstilling, som vi kunde kalde en dramatisk Composition, lig en Musikalsk, og dette brogede Forspil efterlod et overordentligt velgjørende og klart Indtryk. Det tragiske Moment, der lader ahne den store Helts Undergang, titter skjæbnesvangert frem gjennem Personernes Spil. Det var virkelig en i sit Slags fuldendt Fremstilling. Ogsaa paa Omgivelsen var der anvendt megen Flid; Decorationerne vare ikke blot anstændige, men endogsaa skjønne. Dog var den Tid endnu ikke kom-

men, i hvilken Rammen opfluger Billedet. Alt var i en munter Overeensstemmelse, og Familierne i Jena forsømde ikke let nogen Forestilling. De dannede Indvaanere betragtede virkelig dette dramatiske Foretagende som en betydelig Begivenhed, der, fremgaaet af deres Midte, maatte give den dramatiske Kunst en høiere Betydning, og ved hvilken Staden og Universitætet bleve hævede og forherligede.

Men nu var „Piccolomini," den første Deel af dette store Drama, færdig, indstuderet, og skulde opføres første Gang. Den Spænding, med hvilken man saae denne Opførelse imøde, er mærkværdig. Professorernes Familier sørgede allerede ved den første Efterretning om den forestaaende Opførelse, med den største Omhyggelighed for Pladser. Man hørde i hele Staden ikke tale om Andet. Koner og Døttre intrigerede mod hverandre for gienstridigt at fortrænge hverandre; den, der havde erholdt en Plads, priisde sig lykkelig. Men der opstod ogsaa Fiendskaber, der siden ikke vare uden Følger. Jeg tjente med Justitsraad Hufeland og Lober, begges Koner vare med, tilligemed Lobers smukke Datter. Saaledes vare vi Sex sammenpakkede i een Vogn, vi stege af i Elephanten, og ilede til Skuespilhuset.

Schlegels aandrige Kone var bleven hjemme, Schelling ligeledes; han var vedholdende beskjæftiget med sine Foredrag. Jeg havde fundet en Plads i Schillers Loge, og gjorde hans personlige Bekjendtskab under saa interessante Forhold.

At tale her om dette Drama vilde være overflødigt. Den Stemning, i hvilken det hele Publikum var, meddeelde sig til Enhver. Det vidtløftige Drama, i hvilket Intet er affluttet, Alt mere eller mindre Antydning, med sine lange Taler, fængslede dog Tilskuernes Opmærksomhed paa den meest levende Maade. Paa Opførelsen var der anvendt megen Umage; Sammenspillet var fortræffeligt; aldrig fandt i denne Henseende den mindste Forstyrrelse Sted; alle Skuespillerne gjorde sig, det var tydeligt, den største Umage; de længste Taler bleve fremsagte i een Strøm; Enhver vilde indhøste Ære. Og i denne Henseende kunde Forholdene virkelig ikke være mere gunstige. Den store Digter, for hvem den dramatiske Kunst var af største Vigtighed, stod i Spidsen; hans anseelige Stilling i Landet gav ham en Magt over Theaterpersonalet, der sjeldent eller aldrig havde fundet Sted. Men Skuespillerne frygtede ikke blot den Mægtige, de ærede ogsaa den Kyndige; de vare sig

bevidste, at den, der flittigt havde uddannet sig i Wei-
mars Skole, havde erhvervet sig et stort Navn paa
de tyske Skuepladser, og dersom Forholdene skulde
gjøre det ønskeligt at forlade Weimar, vilde en for-
deelagtig Ansættelse aldrig mangle ham. Begeistring
for en Kunst, der blev hævet ved Göthes varme
Deeltagelse, forenede sig med deres egen Fordeel, for at
gjøre alt det af Skuespillerne, der var mueligt ved
en saa gunstig Forening af Midlerne. Paa denne
Forestilling maatte nu Publikums Enthusiasme og
alle Tilskuernes Spænding virke opmuntrende. Det
Indtryk, som alt dette gjorde paa mig, erindrede mig
levende om den Aften i Wilhelm Meister, da Hamlet
blev opført første Gang.

Og dog var jeg i en ganske selsom Forlegenhed.
Man veed med hvilken Lidenskab jeg i Kjøbenhavn
tog Deel i de dramatiske Forestillinger, Piccolomini
var det første store Stykke, som jeg saae i Weimar.
Jeg medbragde de meest overdrevne Forestillinger om
det, den weimarske Skueplads maatte kunde yde under
Göthes Veiledning. Og nu var jeg nødt til at til-
staae mig selv, at Spillet i Kjøbenhavn var friere og
naturligere, Skuespillerne og Skuespillerindernes Ta-
lenter mere udmærkede. Jeg havde seet Schröder og

ventede rigtignok ikke at see hans Lige her, han stod ogsaa, da jeg lærde at kjende Skuepladsen i Hamborg, næsten ganske alene blandt sine Medspillende. Men hvad en i Baggrunden ordnende mægtig Aand udrettede i Weimar, det syntes mig at finde Sted i Hamborg ved det mægtige Spil, der beherskede Alt, hvad der omgav det.

Jeg søgte altid, naar det var mueligt, at læse et fortriinligt Drama førend jeg saae Opførelsen. Læsningen er dog ogsaa en Opførelse, og det maa være et udueligt Menneske, som denne ikke lykkes bedre, end den sædvanlige. Kun en stor Skuespiller, der selv er Digter, formaaer at aabne os hemmelige Skjønheder og Dybheder i Skuespil, der ere blevne skjulte for os ved Læsningen. Ved et saadant stille Skuespil, fremstille Personerne sig selv, og naar vi nu ved en offentlig Opførelse see, at Heltens Gestalt kun lidet svarer til Forventningen, saa er Indtrykket dog kun forbigaaende; det Ædlere, der traad os imøde ved vor stille Læsning, træder snart frem igjen. Ganske anderledes er det, naar vi først lære at kjende et Skuespil ved en offentlig Fremstilling. Mig i det mindste indprægede da Hovedpersonernes Gestalter sig saa udsletteligt, at jeg aldrig fuldkommen kunde

blive dem qvit. Saaledes forfølger den lange, ma-
gre, ulykkelige Graff, som Wallenstein, mig bestandigt
endnu. Han havde gjort sig uudsigeligt Umage;
memoreret Rollen beundringsværdigt; Dictionen var
fortræffelig. Ikke et eneste Sted vakde den ubehage-
lige Mistone, der saa uundgaaeligt opstaaer, naar
man mærker, at Skuespilleren udtrykker Noget, som
han ikke forstaaer, og dog vare Gestalt, Bevægelse
og Spil netop stive. Det var mig som om Een
fremsagde en Lection, der var tyllet i ham af Göthe
og Schiller, paa en rigtigtnok beundringsværdig
Maade. Selv da jeg siden saae den uovertræffelige
Fleck som Wallenstein, gik altid den ulykkelige Graff
ved Siden af ham som hans Dobbeltgjænger og
Gjenfærd. Heller ikke vilde Vohß, som Max, behage
mig. Kun Jagemann, der var ung, blomstrende og
livlig, henrykkede mig som Thekla.

Men nu stod Schiller selv ved Siden af mig
og var ikke alene tilfreds med Alt, men overordentlig
lykkelig. „Ved en saadan Opførelse," — sagde han
— „lærer man først at kjende sit eget Stykke; det
viser sig forædlet ved Forestillingen; det er, saaledes
fremsagt, bedre, end jeg selv skrev det. Især forbav-
sedes jeg over det Bifald, som han gav en Stor-

spiller, der spillede Terzky. Vistnok var der en vis Livlighed, endog Lidenskab i hans Spil, og selv i Talens hæftigste Strøm standsede han aldrig; for saavidt var Rollen rigtigt opfattet, men der herskede noget saa Ringe, saa Gemeent i Skikkelse, Bevægelse, Udtale, at det var mig hjerteligt modbydeligt; og dog var Schiller henrykt. Hvorledes Schiller, den Høityske, blot kunde udstaae den platte Berliner Udtale, var mig fuldkommen ubegribeligt. Selv Göthe, der af og til traad ind i Logen, syntes meget tilfreds med Opførelsen, omendskjøndt han ikke yttrede sig enthusiastiskt, som Schiller. Foruden den Hensigt, han vel kunde have, ikke at forstyrre Digteren i hans Tilfredshed, er det allerede mere begribeligt at Göthe, efter saa mangfoldige misommelige Prøver, tilsidst selv kunde komme i et Slags Beundring, naar han opdagede hvormeget man formaaede at opnaae med et modstræbende Stof, og et Materiel, der nu engang ikke var bedre.

Vi kjørde strax efter Stykkets Slutning til Jena, og omendskjøndt det var meget sildigt, forsamlede Nogle sig dog endnu hos Frue Professorinde Schlegel, der var bleven tilbage. Hun fordrede nu, og det med den Bestemthed, der var hende egen, en be-

stemt Dom over Dramaet, og her viisde det sig
hvorledes det første Indtryk, som et nyt i stor Stil
opfattet og anlagt Stykke umiddelbart efterlader sig
ikke strax lader sig fortrænge, endog ved den skarpeste
Kritik. De fleste Kritikkere ere, naar de ville bedømme
betydelige Phænomener i alle Retninger af Litera-
turen, især naar en bestemt Schematismus ligger til
Grund for Dommen, vel i det Tilfælde, at de maae
overvælde dette første umiddelbare Indtryk.

I vor Kreds havde man ingen stor Lyst til at
bedømme Schiller meget gunstigt; man lod ham
næppe vederfares Retfærdighed, og dog udtaelde de
mægtige Indtryk, som Stykket havde efterladt sig
uvilkaarligt. Jeg erindrer, hvorledes Frue Schlegel,
efterat vi havde taelt meget frem og tilbage, dog til
sidst sagde, i det hun vendte sig til mig: „Nu, De
har dog vel ogsaa en Dom?“ fordi de Øvrige sig
ikke vilde afgive nogen Afgjørende. Schlegel, som
den Besindigste iblandt os, taug. Men jeg havde
fundet en vis Lighed mellem Wallenstein og Don
Carlos; den samme Tanke, hvorvel udviklet under
ganske forskjællige Forhold, ligger til Grund for begge
Stykker. Thi ogsaa Don Carlos falder tydeligt i to
Afdelinger. De to sidste Acter af dette Drama kunne

ret godt danne en anden Afdeling, og det er et Spørgsmaal om dette ikke vilde have været til Forlighed kunnet benytte og udføre Motiverne i den sidste Act, og maaskee vilde den raae Modsætning mellem abstracte Philosophemer og barbarisk Tyranni, der med Rette bliver lagt denne Deel til Last, saaledes som ogsaa den Følelse, der paatrænger sig enhver Tilskuer, at de to sidste Acter mere ere hængte til for at finde en Slutning, end levende udviklede af de Første, derved være forsvunden. Mares og Theklas Kjærlighed i Piccolomini, og den stille, dem selv forborgne Tilbøielighed mellem Posa og Elisabeth, der først bliver en uvilkaarlig Tilstaaelse, i det Posa stiller sig fra Dronningen, udtrykker den samme Tanke, men rigtignok under ganske andre Omstændigheder. Vistnok er Themaet et aldeles forskjælligt, ja fuldkommen modsat; men dog har Slutningen af den tredie Act, naar Elisabeth siger: „Jeg agter ingen Mand meer!“ og Posa svarer: „Ak, Livet er dog saa skjønt,“ en indre Lighed med Theklas almindeligt bekjendte Udraab: „Det er det Skjønnes Lod paa Jorden!“

Jeg udviklede denne Anskuelse saa friskt, som den

var opstaaet, med stor Varme, og den hemmelige Kjærlighed mellem Elisabeth og Posa, det reneste Forbund mellem alt Ædelt og Stort. Den helligste Reenhed, havde allerede tidligere henrykt mig, ja ryste mig, endskjøndt Don Carlos derved syntes endnu uhetydeligere, end han allerede er, ja næsten endog modbydelig. Hans Kjærlighed til Dronningen er ubesvaret, ligesaa betydningsløs og sørgelig, som hans politiske Tænkemaade, der aldeles kun er et Afglands af Posas. Kjærligheden mangler der, hvor den skulde have sit sunde Udspring, i Gjenstandens Sindelaget der, hvor det skulde have sin Oprindelse i sig selv.

Men hvad der nu syntes mig værdt at dadle og hvad der forenede sig umiddelbart med det første fordeelagtige Indtryk, var det eensformige declamatoriske Klædebon, der altid havde stødt mig tilbage fra Schiller. Det fremkaldte en altfor stor Overensstemmelse mellem de forskjellige Personer, en Monotoni i Fremstillingen, der har noget uovervindeligt Trættende og gjør det vanskeligt endog for den bedre Skuespiller at fastholde og fremstille sin Rolles dybere Eiendommelighed og bestemte, selvstændige Physiognomi. Det er virkelig siden bleven mig klart hvor

ledes denne Schillers declamatoriske Retning er ble-
ven farlig for Skuepladsen; hvorledes den eensidige
Declamation har fortrængt al dybere Individualitæt
af Personerne og af den dramatiske Fremstilling;
hvorledes der derved er opstaaet en theatralsk Maneer
i Dictionen, der, hvis jeg ikke tager Feil, især
pleiet af Iffland, beherskede ikke alene Skuepladsen,
men trængde ogsaa ind i andre Forhold, ind i enhver
Tale, der tonede endog fra Prækestolene, og endog
naaede til Skoledrengene, naar de declamerede ved en
offentlig Skoleact, men som til Lykke ironiserer sig selv
ved pathetisk Uddannelse og bliver komisk. Denne
declamatoriske Maneer fremkalder ogsaa uundgaaeligt
den ydre Effect som Middel mod den herskende Mo-
notomi. Al dramatisk Virkning bliver frembragt ved
ydre rystende Begivenheder; men disse ryste, da de
ikke aabne og mægtige Personligheders dybeste Indre,
kun ved den pathetiske Storm, som de vække. Vistnok
herster et saadant declamatorisk, af den ydre Effect
understottet Element ogsaa i Kunsten, i Maleriet og
især i Musikken. Ogsaa her er i den Første de eien-
dommelige Gestalter, der udtale sig selv blandt de
Øvrige, ligesom de dybe selvstændige Melodier i
Musikken, der ere afsluttede i sig selv, næsten ganske

forsvundne. Og saaledes er Declamationen i alle Fremstillinger det reneste Aftryk af den tomme Abstraction, der behersker os, af det Ideale istedetfor det levende, altid i sin dybeste Betydning personlige Idee. Alt vort Haab for Fremtiden beroer paa, at det Declamatoriskes Strømme altid mere og mere henrinde og blive lavere, at de, ligesom Göthe før, og som Tieck endnu, vide at skabe levende Personers Eiendommelighed i Digtekunsten; at Nødvendigheden deraf bliver erkjendt af fortjenstfulde Malere; at vor udødelige Thorwaldsen forherliger vore Dages Plastik, medens enhver Gestalt af hans ældende Hænder erholder den selvstændige Individualitæts levende Aande; at de oprindelige Melodier ved Felix Mendelsohn erholde deres af Dybet tonende Urform, arbeide sig ud af det forvirrede Chaos og hensætte os ved Hjælp af rigere udviklet Behandling af Stoffet, i Händels og Bachs stjønne Tider.

Paa de tyske Universitæter danner der sig næsten uundgaaeligt en stagnerende Masse ved tidligere endnu fortjenstfulde, men lidt efter lidt forældede Lærere. De Forhold, som disse den Tid uddannede, ere nu trængte tilbage; thi nu sætter den store og

Bevægelse i Historien og i Videnskaben Enhver en vedvarende Spænding; selv den ungdommelige Begeistring har en dybere Grund, og det er næsten blevet umueligt at opfatte fuldkommen betydnings- fuldt, hvad der engang gjennemtrængde os, endog i i de seneste Aar. Vistnok, det, der blot var Masse; vedbliver at være det, om det end kastes nok saa meget om og rystes, og forstaaer igjen at antage sin oprindelige Rolighed.

Nu maa man ikke forglemme, at en Begeistring, med hvilken den hele tyske Literatur erholdt et nyt Opsving, just i Jena var i det første Moment af en frist ungdommelig Uddannelse, da jeg havde den Lykke at opleve det meest levende Udviklingspunkt. Jena havde endnu tidligere havt fortjenstfulde Lærere; Paulus og Griesbach i det theologiske Facultæt havde et stort og fortjent Navn; Justitsraad Hufeland gjaldt for en dygtig Jurist; Grüner og Starke hævede det medicinske Facultæt; Batsch var en udmærket Botaniker; Schütz og Eichstädt vare berømte Philologer. Flere af disse fortjente Mænd, som vare beskjæftigede med deres bestemte Fag, der grundede deres Berømmelse, blandede sig slet ikke i de Stridigheder, der opstod i Literaturen, endskjøndt Forandringerne maatte

blive dem utilgjængelige, betænkeligt fremmede, jo
naar de saae, hvorledes Ungdommen blev greben
besværlige. Andre derimod yttrede, foranledigede af
deres litterariske Forhold, som Schütz og Jurisfor
Hufeland som Redacteurer af den almindelige Litera
turtidende, deels af deres egne polemiske Natur, som
Grüner, deres Utilfredshed bestemt, men Schütz
og Hufeland med stor Forsigtighed; thi den ældre
Schlegel var i de sidste Aar den vigtigste Recensent
i det æsthetiske Fag, havde derved hævet Literatur
tidendens Bersommelse, og man frygtede for at have
ham til Modstander. Men en snart mere stille, snart
lydeligere Opposition af de ældre Lærere mod Fichte
Schelling og A. W. Schlegel dannede sig endnu ved
Majoritæten af de ældre Professorer. Kun Paulus,
hvis selsomme, Gud ske Tak, nu forældede Ærgrelse
den Tid havde naaet Høidepunktet af sin Ansees
sluttede sig med Bestemthed til Fichte. Modstanderne
søgde nu at gjøre de tre Mænd, som de feidede imod
Livet saa surt som mueligt; men Beskyttelsen over
fra, og den bestemte offensive Stilling, som de nævnte
nyere Professorer tog, gjorde dem ligegyldige mod
disse mere eller mindre skjulte Angreb. Der opstod
alle Slags Sladder, der omhyggeligt blev udbredt

jeg har nu forglemt den og den syntes mig ogsaa den Gang ligegyldig og ubetydelig; jeg agtede næppe paa den, omendskjøndt min Landsmand, den i det andet Bind nævnte theologiske Candidat Malte Müller, var meget godt bekjendt med al saadan Sladder og bragde mig den. En vis Professor Ulrich, der i sine tidligere Aar havde forskaffet sig et Navn ved nogle Skrivter, hvis Fortjeneste jeg ikke formaaer at bedømme, da de ere blevne mig ubekjendte, beholdt den gamle Unode, der var gjængse hos flere paa den Tid levende tyske Professorer. Han søgde at trække sine Tilhørere til sig ved Spadser, men ogsaa ved Slibrigheder. Man forsikkrede, at Tilhørerne raabde høit, fornærmede ved saadanne Yttringer: „Fy U.!“ Damm, en ældgammel Philosoph, angreb nu Fichte og Schelling med de Vaaben, der stode til hans Tjeneste; at han derved hævede sine Modstanderes Foredrag i Ungdommens Øine, istedetfor at hemme det, blev rigtigt nok skjult for ham.

Hvad der gjorde denne Tid i Jena saa glædelig, var den Enighed, der herskede imellem Ophavsmændene til en saa vigtig Omdannelse af Literaturen. Ligesom ved enhver organisk Udvikling de forskjelligste

Skabninger næppe adskillelige fra hverandre gaae ud
fra et fælleds Punkt, kun rigtignok saaledes, at
de afvigende Skabninger ikke hæve deres indre Een-
hed, saaledes troede ogsaa Alle paa den Tid at drive
et aldeles fælleds Værk, og der opstod en Pagt af
Aander, der i høi Grad maatte virke kraftigt. Fichte
og Schelling havde vel begrebet deres Differents,
men endnu ikke udtaelt den. Imidlertid saaes de ikke
ofte og Fichte kunde, hvorvel han maaskee troede, at
Schelling, speculativt betragtet, gik ud fra et lignende
Standpunkt, som han selv, dog ingen Glæde finde i
den schellingske Naturphilosophi. Men da Fichte alene
bevægede sig paa det ethiske, og paa det med dette
forbundne retslige Gebeet, gik de Begge, Schelling
og Fichte, en Tid lang ved Siden af hverandre, og
kom ikke i Strid med hinanden fordi de ikke berørte
hinanden. Det var den tilbageblevne Rest af den
kantiske Skilsmisse mellem praktisk og theoretisk Phi-
losophi, der rigtigt nok ikke blev anerkjendt af nogen
af dem, men som dog syntes at udøve sin Magt.

Men ikke alene de, der vare i Jena, ogsaa
Fraværende hørde til Forbundet, der i samme Ret-
ning var virksomt ligeoverfor den herskende Literatur.
Berlin blev vel den Tid betragtet som Sædet for

den platteste simple Forstand, og ringeagtet af os Alle. Det almindelige tyske Bibliothek, redigeret af Nicolai, det berlinske Maanedskrivt af Biester, bleve ansete paa Stapelpladserne for de simpleste Raisonnements, men dog var der ogsaa her vigtige Forbundne. Blandt disse var Schleiermacher dog den, der blev mig meest fremmed. Men et umiddelbart Indtryk gjorde Tieck paa mig som Digter. Det er bekiendt hvormeget den digteriske Sands var sjunken i Tyskland, saa at Tiecks første Skrivter ikke alene intet Indtryk gjorde, og (som Forlæggeren, Nicolai den Yngre, paastod) endogsaa bleve til Makulatur. Brødrene Schlegel vare de Første, der gjorde opmærksom paa denne Digters rige og aldeles selvstændige Talent, og det er virkelig ubegribeligt, at det var muueligt, at det behagelige Sprog, Friskheden af den poetiske Anskuelse, saa ganske kunde forfeile Indtrykket. Dog herskede der i Folkeæventyrerne en saa dyb Tone af Oldtidens barnlige Naivitæt, en saadan Barnlighed, en saadan dyb Gjenlyd af det tyske Sprogs forborgneste Herlighed, at denne Tone, naar den engang var bleven lydelig, denne Gjenlyd, naar den engang var vakt, aldrig mere kunde forsvinde af Sproget. Det var virkelig disse tilsyneladende naive, med

barnlige Toner legende Eventyr, der først erindrede om en forsvunden digterisk Tids forborgne Betydning. Saaledes som Tiecks Oversættelse af Don Quixote, der allerede var begyndt, ogsaa henviisde paa en Tid, der vel ikke var ubekjendt, men hvis digteriske Rigdom var skjult.

A. W. Schlegels Prover paa en Oversættelse og Bedømmelse af Romeo og Julia, hans Opsats over Dante, de Underholdninger, der knyttede sig til saadanne Arbeider, bortkaldte Sind og Tanker fra Nutidens snævrere Literatur og dens smaalige Bestræbelser; og vi vænnede os til at bruge en større Maalestok for Poesien; vi begyndte at indsee, at Sandsen for den egentlige Digtekunst var gaaet tabt og igjen maatte oplives.

Ogsaa for Kunsten blev Sandsen vakt; endnu kjendte jeg den kun i Ahnelsen. Lessings Laokoon kunde kun give mig Tanker, men ingen Gjenstande. Nu erfarede jeg hvorledes Winkelmann var den Første, der paa en betydningsfuld Maade havde fremhævet og oplivet de Gamles plastiske Kunst. Jeg læste hans Skrivter, og allerede det classiske Sprog, der fremlyste, forunderligt og fremmed ved Storhed og Simpelhed, for den Tid, i hvilken hans Skrivter kom for

Dagen, henrev mig. Den Tilstand, i hvilken jeg blev hensat, da jeg læsde Winkelmann, maa have havt nogen Lighed med den, i hvilken de Gamles plastiske Kunst trak ham til sig og satte ham i Bevægelse i den lille Stad, i hvilken han levede. Endnu havde jeg saa godt som intet seet; Øiet var lukket for Kunsten; hvad Göthe med Venlighed viisde mig, kunde kun have noget Værd for det allerede aabne Øie. Jeg sukkede, idet jeg med nordisk Redelighed bekjendte, at jeg, som jeg maatte frygte for, manglede Sands for Kunsten, og dog gjennemtrængde den Bevidsthed mig, at denne Mangel var en aandig væsentlig. Jeg fandt mig hensat i en anden høiere Verden og hvad der levede og bevægede sig i den, turde ikke være mig fremmed. Saaledes som Himmel og Jord, Bjærge og Hav, Planter og Dyr sandseligt omgav mig i Naturen, saaledes maatte ogsaa alle den aandige Verdens Gestalter, i hvilken jeg begyndte at aande, ligge for mig og være mig beslægtede. Jeg formaaede ikke at begribe, hvorledes nogle endnu saa haardnakkede skjulte sig, og jeg havde ikke lært at affectere en Enthusiasme, som jeg ikke følde. Göthe trøstede mig. Jeg havde ikke opgivet Haabet om at see Italien, men han rettede mit nærmeste Haab mod

Dresden. „Der," — sagde han, — „vil De finde Kunstskatte, der ville danne en Forskole for Dem." Den Redelighed, med hvilken jeg længdes efter Kunstens Nydelse, som efter et ubekjendt Gode, syntes at behage ham.

Men ogsaa Musikken var ikke lukket for mig. Enkelte Melodier henrev mig, bevægede mig paa det dybeste; men Tonernes store Verden forvirrede mig kun, ja, naar en eiendommelig Sang hævede sig, og henrev mig momentant, var Indtrykket af det store for mig forvirrede Hele forsvundet og jeg formaaede ikke mere at finde det igjen. Et bedøvende, forvirret, udmattende Indtryk blev tilbage, naar jeg havde hørt Haydn og Mozart, og jeg kunde ikke begribe den Begeistring, der herskede omkring mig.

Men alt hvad jeg endnu ikke forstod, var vækket: det var ikke en kold Reflexion; det var et nyt, varmt, glødende Liv, der satte mig i Bevægelse, og selv det, der beredte mig Qvaler, blev en Spore for den Lyst, der gjennemtrængde mig.

Hos den gjæstfrie og venlige Frommann forsamlede sig den Tid oftere de beslægtede Aander. Mand- folk og Fruentimmer kom sammen. Göthe kom af og til. Jeg var som et Lem af Huset, og kan aldrig

glemme hvad jeg skylder ham og hans mod mig virkelig moderligt sindede Kone. Han var Forlægger af Tiecks Zerbino, og dette underlige Værk udkom arkeviis og blev forelæst af Udhængsarkene. Mig var den bestovlede Kat endnu ubekjendt, desto mere fremmed, mere forunderlig, men ogsaa mere tiltrækkende var mig den lette Lune, med hvilken Tieck behandlede de sædvanlige ubetydelige, men dog agtede Anskuelser af Livet og Kunsten, og hvorledes dyb Længsel og Poesiens store Magt slyngede sig gjennem dette overmodige Spil. Der gives digteriske Klange af dette underlige Drama, der gravede sig dybt ind i mit Inderste, og som hver Gang de gjentlinge af Erindringen, paa den muntreste Maade benfætte mig i Poesiens Verden. Ligesom selv et Barn, der er henfat i en fremmed Egn, bevidstløst bliver fortroeligt med en Mængde Gjenstande, saaledes lærde ogsaa jeg i denne Tid hvilken uendelig Receptivitæts Kraft, der hvilede i det inderligt Oplivede, ikke blot Tænkte. Det er bekjendt hvor utroligt mange Hentydninger paa forbigaaende Producter af den daværende Literatur, der ligger skjult i Zerbino. De ere saa let antydede, saa tilsyneladende lunefulde, og dog berørte med en saa skjærende Hen-

sigt, at mange allerede nu ere blevne uforstaaelige, fordi de Hensyn, af hvilke de udsprang, ere forglemte.

Den bestøvlede Kat har dramatiske Fortrin; Plan nen er mere simpel, mere overskuelig; det Hele er klarere og derfor desto mere skjærende; men kun to Personligheder træde frem, nemlig blot Iffland og Böttiger; de ere derfor ogsaa behandlede desto haardere af det straffende Lune. Den forkeerte Verden, det senere Drama af dette Slags, behersker mere fuldkomment Materialet, men det er holdt mere almindeligt, og alle Personligheder ere forsvundne. Maaskee er det just denne Hentydning paa bestemte Personer, der har bevæget Tieck til ikke at optage Zerbino igjen blandt sine tidligere og sildigere Værker. Dette Drama flyder, som man ikke kan nægte, fra hinanden, og Mangfoldigheden af Gjenstandene forhindrer den dramatiske Afrunding. Men dog findes der digteriske Fremstillinger deri, der høre til Tiecks Fortrinlige af en tidligere Epoche. Rigdommen, ja, man kan sige, Grundigheden af de literariske Hentydninger, gjør det til et vigtigt Værk, naar man vil kjende den Tids Literatur. En udtømmende Commentar over Zerbino vilde virkelig afgive en fuldstændig Oversigt over den poetiske Literatur i Slutningen af det forrige

Aarhundrede. Jeg kan ikke undlade her at afgive et Beviis paa den næsten utrolige Grundighed, med hvilken Tieck har behandlet sit Thema.

Jeg opholdt mig i Sommeren 1801 ved Tharander-Badet. Badegjæsterne forsvandt, og jeg vilde deels tilbringe en Vinter mellem Bjærgene, deels i Eensomhed bearbeide en literair Gjenstand. Lidt efter lidt dukkede nu Indvaanerne af den lille Stad, der, i Badetiden, havde tabt sig blandt Badegjæsterne, og blandt de mange øvrige Gjæster, der besøgde dette skjønne Sted, op igjen i den større Eensomhed. Jeg beboede det daværende Badehuus, og her forsamlede Embedsmænd og Godsbesiddere der fra Egnen sig om Aftenen. Iblandt disse var den paa den Tid bekjendte Schlenkert, Forfatteren til Friedrich med den bidte Kind og mange lignende Romaner. To ugivte Søstre vare Vertinder; Schlenkert forestillede, saa at sige Verten. Man turde i hans Nærværelse næppe nævne Tieck, thi Schlenkert forekom i Zerbino og følelde sig dybt fornærmet. Men han var i denne lille Stad ikke den Eneste. Præsten paa Stedet hørde til de den Tid moderne Oplyste. Jeg har hørt Prækener af ham, hvis Gjenstand var populair Medicin, Andre, der handlede om Kartoffler. Jeg

spurgde ham engang, hvad han tænkde sig derved, at Lysene paa Alteret vare tændte, og hvorledes han formaaede at bringe Lysene paa Alteret i en forstandig Sammenhæng med sin Præken om Medicinen og Agerdyrkningen. Han syntes næsten forundret over dette Spørgsmaal, men undgik et bestemt Svar, thi Reinhard stod den Tid truende i Baggrunden mod de ultrarationale Præster.

Denne Mand var nu ogsaa Skribent; han var Forfatter til Robert, eller Manden, som han skulde være. Han var vel ikke nævnet i Zerbino, men fandt sig dog dybt fornærmet, thi han hentydede Angrebet paa Romanen Elise, eller Qvinden, som hun bør være, paa sig. Endelig var der ogsaa i Selskabet en gammelagtig Mand, der følde sig angreben som Secretair for et økonomisk Selskab. Jeg havde just gjort nøiere Bekjendtskab med Tieck, henlevet Sommeren med ham, og det morede mig, naar jeg maatte høre de bestandige Angreb paa ham, der ret egentlig vare beregnede paa ligefrem og paa den naiveste Maade at afløre de Anskuelser, der vare blevne angrebne af Tieck.

Medens nu Livet omkring mig paa en saadan Maade dannede sig saa rigt, gik ogsaa i den større Kreds Virkningen ud fra Jena, og udbredte sig mere eller mindre over alle Literaturens Grene. Den brownske Lære i Medicinen havde vundet nogle af de berømteste Læger for sig, og den laa Speculationen saa nær, at den nødvendigt maatte føre nogle tyske Lærde til denne. Iblandt disse udmærkede Röschlaub sig især. Flere andre Læger, der siden traad frem, lode det ikke mangle paa Bifaldsyttringer. Hvis jeg ikke tager Feil, hørde jeg allerede paa den Tid Navnene Eschenmayer, Windischmann og Görres nævnes.

Naar Naturphilosophien nu paa en saadan Maade begyndte at vække Lægernes Opmærksomhed, saa syntes ogsaa Fichte, der allerede i flere Aar lærde i Jena, at være baade en Gienstand for Beundring og for de hæftigste Angreb. I denne Vinter gjorde især det Brev af Jacobi, der siden blev saa berømt, stor Opsigt. Det indeholdt den forunderlige Blanding af Beundring og Modstræben, der allevegne betegnede Jacobi, naar Talen var om egentlig Speculation. Den forunderlige Anskuelse, at man maatte kjende og ære den, ja, at den vel endog var dygtig til at meddele mange Ytringer en vis Aandrighed, men at

man ikke maatte hengive sig alt for meget til den, og allermindst consequent uddanne den, var herskende i dette Brev. Det berømte Sted i dette Brev, i hvilket han forsvarer de sædelige Personligheders Ret mod den sædelige Lovs Formalismus, gjorde den Tid et stærkt Indtryk. Jeg anfører det her; det er i sin Art classisk. „Ja jeg er" — hedder det, — „den Atheist, den Ugudelige, der imod den Villie, der intet vil — vil lyve, som Desdemona døende løi; vil lyve og bedrage, som Pylades, der fremstillede sig for Orest, vil myrde, som Timoleon; bryde Lov og Eed, som Epaminondas, som Johann de Witt; beslutte Selvmord, som Otto; begaae Tempelrov, som David, — ja plukke Ax om Sabathen, endog blot fordi jeg hungrer og fordi Loven er gjort for Menneskets Skyld, men Mennesket ikke for Lovens Skyld. Thi med den helligste Vished, som boer i mig, veed jeg, at saadanne Forbrydelsers privilegium aggrantiandi er, imod den abstracte almindelige Fornuftlovs rene Bogstav, Menneskets egentlige Majestætsret, Seglet paa hans Værdighed, paa hans guddommelige Natur."

Dette Brev, der formedelst dets Forfatters svage Øine var skrevet paa grønt Papir, circulerede og blev

af os alle læst i den samme Mening, hvori det var skrevet. Det blev roest og dadlet haardt, omendskjøndt den Tid endnu ikke var kommen, i hvilken Jacobi, der fra sit eensidige Standpunkt søgde at rive sig imod Alt, hvad der syntes betydeligt i Philosophien, og ikke kunde forglemme, at han en Tid lang som eet enkelt Exemplar stod ligeoverfor den sædvanlige Philosoph, og ved aandrige Vink ledede Dommen, eller troede at lede den, blev Gjenstanden for hæftige Angreb.

Hvad der i Særdeleshed udmærkede denne lykkelige Tid i Jena, var den Flid og det Alvor, der herskede i Alt; den Overbeviisning, at man, for at træde Modstanderne imøde, maatte bekjæmpe dem paa deres egen Grund, at man ikke blot maatte møde dem med tomme Almeenheder, med aandrige Vendinger, at en Kamp maatte blive uden Betydning, naar den ikke blev ført med Indsigt og Kundskaber, gjennemtrængde Enhver. De, der stode i Spidsen for Tiden, havde allerede fra alle Sider udmærket sig ved dygtige Værker; de havde, ligesom ogsaa Lessing, da han traad i Oppositionen til den herskende Literatur, erhvervet sig en Borgerret og en betydelig Besiddelse i den literariske Verden; det var Mænd, der vidsde hvad de vilde, der havde et eget

bestemt Maal, som de uafladeligt stræbde efter, og naar Kritiken traf Modstanderne haardt og skjærende, saa var det de i sig selv afsluttede Tankers Magt, de eiendommelige positive Anskuelsers Magt, der nær ret og pleiet, voxde op, og, overvældende enhver Modstand, gjorde sig Plads. Vel herskede der ikke sjeldent Overmod i denne Kamp, men det var ikke blot den elendige Kløen af Overhuden, der vil skaffe sig Lindring ved at gnide sig paa Andre, og udgyder sig i Yttringer, der kun fremkalde en vieblikkelig, hurtigt forsvindende Indflydelse. Det var ikke en blaseret Tid, der maatte stimulere sig, for at frem lokke en forbigaaende, tilsyneladende levende Effect af den tomme Kraftløshed: det var en kraftfuld, ungdom melig Tid, der i alle Tilværelsens Retninger er kjendte Sporrene af en alt rensende Aand; det var et sprudlende, ja overmodigt Liv, ikke en Døendes kramp agtige Trækninger. Man beskyldte de Forbundne, især Brødrene Schlegel, for at de jagede efter Para doxer; men maatte ikke Alt, hvad der udgik fra et Stort og Heelt, synes dem fremmed, uforstaae ligt og paradox, der lode sig nøie med et aandløst Detail?

Jeg følde, hvorledes den gamle Spinoza begyndte

at røre og bevæge sig, hvorledes hiin hvilende Nødvendighed yttrede sig i sin oprindelige Frihed, hvorledes Substantsen ikke blot erkjendte sig, men saa blev virksom i sin Erkjendelse og begyndte levende at avle en Verden. Ogsaa mig greb hiin Tid i alle Retninger med en uendelig Magt; den rige Natur trængde sig til mig, og søgde at gjøre sig forstaaelig. Gamle Tider bleve nye, afdøde Aander begyndte en Samtale, og naar Meget kun blev halvt hørt, ja falskt forstaaet, saa forsvandt de dog ikke, der engang havde nærmet sig til mig, som jeg med Tillid kunde vende mig til, som formaaede at give Tvivleren et tilfredsstillende Svar. Men forunderligt var det, hvorledes alle Yttringer omkring mig, selv hvor de tilsyneladende optraad fjendtligt mod Religionen, aldrig forekom mig saaledes; det var mig meget mere, som om min tidligste Ungdom, ja min Barndom maatte vende tilbage, som om den friske, blomstrende, muntre Natur, der henrykkede mig i min Barndom, laa skjult i det, jeg søgde, som om gamle Tider ogsaa hos mig maatte blive unge. Der hvilede en dyb Erindring om Religionens stille Hengivenhed bag denne tillidsfulde Stræben, og da den i sig selv hvilende Substants hævede Ansigtet, saae sig

om og begyndte at tale, var det mig, som om noget Høiere taelde bag ved Fornuftens Constructioner, som om den skjønneste Blomst af alle Blomster tittede frem bag Poesiens brogede, ja næsten bedøvende Blomster, som om der i den store, alt tragisk tilintetgjørende, og igjen til et nyt Liv fremkaldende Historie, rørde sig en Aand, der var mægtigere end den, og drev den og satte den i Bevægelse med dens Natur, Videnskaber og Kunst, tilligemed os selv, der ungdommeligt og tillidsfuldt, fordybede i Tanker og store Planer. Naar jeg hensætter mig i denne Tid, saa erkjender jeg en selsom Lighed mellem den og det stille Liv i Roeskilde. Hvad der den Tid beherskede mig, haabede jeg nu at erholde som en egen Besiddelse. Det blev jo nævnet som det Sidste, som Maalet for alle Reflexioner: at disse vilde erkjende sig i deres eget Begyndelsespunkt og gjenfinde sig selv i deres dybeste Betydning, i den rolige Rigdom af deres oprindeligt sunde Sands.

Jena havde allerede længe dannet et Middelpunkt for den tyske Literatur overhovedet. Med Lessings Literaturbreve begyndte der, som bekjendt, et

friskt, aandigt Liv i Tyskland. Det havde alle en dygtig, ja for sin Tid stor Personligheds Betydning, men ogsaa al dens blot forbigaaende Kraft; der opstod nu et større Forbund; for det laa den Ahnelse til Grund, at den hele Literatur skulde hæve sig til en Enetale, at de adspredte Taler maatte finde et Foreningspunkt; at de, der Enhver for sig vare beskjæftigede i deres bestemte Studier, maatte forene sig, og bringe deres fælleds Stilling til Videnskaben til Bevidsthed. Men denne Forening skulde nu ikke blot finde Sted i at enkeltgjøre forskjellige Studier, og saa disse forbandt sig, om og kun udvortes, til et heelt Værk, der skulde sammenfatte Alt, hvad der rørde sig i de forskjellige Videnskaber. Kun af en saadan Ahnelse om Eenheden af alle Videnskaber lader det sig forklare, at de altomfattende kritiske Blade opstode. Men denne forbundne Aand lignede virkelig kun en let Ahnelse, og ligesom Ungdommens flygtige Begeistring hurtigt bortdunstes i Livets platte Gemeenhed, saaledes heddøde ogsaa Oprindelsens Begeistring umiddelbart i Foretagendets Udførelse. Dette var uundgaaeligt. Thi Eenhedens levende Aand var de valgte Organer fremmed, og jo større deres Antal blev, desto visere maatte det, der skulde være noget

Levende, forvandle sig til et dødt Aggregat. Saale-
des nedsank Nicolays almindelige tyske Bibliothek til
den skammeligste Plathed, og det er en virkelig for-
gelig Erfaring, at et saadant Foretagende, der blev
fortsat i mange Aar, frembragde en Mængde Bind,
der intetsteds efterlod noget Spor af en levende Er-
indring om den fremskridende Tid. Det var just i
Begreb med at døe af en langsomt fremskridende Ta-
ring, da der begyndte en Tid, ved hvilken dets sidste
Aandedræt maatte standse.

Ligesom Lessing tidligere gav Anledning til det
Forbund, af hvilket det almindelige tyske Bibliothek
fremgik, saaledes var Kant, om ogsaa kun middelbart,
Stifteren af et andet Foretagende af samme Slags. Les-
sing stod mægtig og betydningsfuld, ja aandig klar i
sin Tid og beherskede den derved. Han viisde sig
som en Aand, der sammenfattede de adsplittede Ret-
ninger i Literaturen, medens Göthe som en Fremmed,
Uforstaaet, mere vækkende hist og her, end forbere-
dende en endnu ubekjendt Fremtid, ikke formaaede at
fremkalde nogen almindeligere Forening i den davæ-
rende Tid. Men Lessings Dannelse var dog alt for
eensidig; hans aandrigste Ytringer bleve alt for
fragmentariske, til at de kunde afgive noget fast For-

eningspunkt. Den almindelige Literaturtidende gik virkelig ud fra et mere omfattende Synspunkt. Thi Kant var for saavidt en Philosoph, som han forholdt sig negativ mod Philosophien og nægtede dens Muelighed. Han var en positiv Antiphilosoph, og søgde at bevise, at Tiden havde Ret, da den indsluttede den egentlige Videnskab indenfor Sandseligheds Grænser og skilde den blotte Raisonneren fra den evidente Demonstration. Jeg tilstaaer, at jeg ikke kan erindre hvorvidt den kantske Philosophi udøvede nogen Indflydelse paa de første Aargange af den almindelige Literaturtidende. Saa meget er vidst, at det kantiske Institut fra den Tid, da Reinhold hendrog Opmærksomheden paa Kant, meest sluttede sig til hans Anskuelser, og derved erhvervede sig et Navn og Anseelse. Ikke som om alle Medarbeiderne vare Kantianere, men kun for saa vidt som Kants Anskuelser gjaldt som en afgjørende og dømmende Maalestok der, hvor det gjaldt om en tilspneladende Nærmelse til Philosophien. At man nu endelig havde opdaget og bestemt Grændserne for den menneskelige Erkjendelse, at man ved alle høiere aandige Interesser ubetinget kunde hengive sig til en subjectiv Mening, som den bequemmest kom os imøde, fordi dog Ingen formaaede

at yde noget Tilfredsstillende, var netop tilpas for den literaire Masse. Dette kritiske Institut blev, trods sit nye Foreningspunkt, efter Aanden altid det tyske Bibliothek mere ligt. Vistnok læsdes der Kritikker i det, der vare af stor Betydenhed, naar nemlig Virtuoserne i de enkelte Fag lode sig høre. Men saadanne Kritikker vare aldeles fremmede for Institutets Aand, og stode fuldkommen ene iblandt de Øvrige. Ligge ogsaa enkelte saadanne Recensioner begravne i det almindelig tyske Bibliothek; mig ere saadanne gamle Kritikker fuldkommen ubekjendte, thi de levede og døde med den Masse, som de havde hengivet sig til. De vilde have holdt sig længere og have opnaaet en større Vigtighed, dersom de vare udkomne i Tidsskrivter, der vare helligede til de enkelte Videnskaber. Saadanne Kritikker, der læsdes i den almindelige Literaturtidende under mit Ophold, eller vare læste før, vakde en almindelig Interesse, saaledes flere af A. W. Schlegel, saaledes Schillers Bedømmelse af Klopstock og Bürger, omendskjøndt disse i mange Henseender bleve dadlede; saaledes endelig Stieglitzs Kritik over det brownske System, der blev agtet høit af Schelling.

Vistnok var den Aand, der herskede i Literatur-

tidenden fuldkommen stridende mod de nyere Bestræ-
belser i Philosophien, og mod den Aand, der fra
denne rørde sig i alle Videnskaber. Indskrænkede
Naturforskere troede ved en let henkastet og henkastende
Bedømmelse at kunne for bestandigt affærdige Schel-
lings Bestræbelser for at grunde en Naturphilosophi,
saaledes som de viisde sig i hans „Ideen zu einer
Philosophi der Natur.“ Dette syntes dem saameget
mere let og naturligt, som de ikke havde den mindste
Ahnelse om den aandige Magt, der hvilede i Schel-
lings Speculation. Men dog vilde Schelling, lige-
som A. W. Schlegel ikke opgive Haabet om at vinde
dette Institut for sig. De schlegelske Kritikker havde
vakt stor Opmærksomhed; Schlegel selv var allerede
for mange Aar siden, som ung Mand bleven hilset
af Bürger med et Digt, der spaaede hans tilkom-
mende literaire Betydelighed. Han kunde forudsætte,
at man ugjærne vilde undvære ham som Medarbei-
der. Ogsaa til Fichte var Literaturtidenden kommen
i et betænkeligt Forhold. Et af hans tidligere Skriv-
ter, der vel ogsaa havde givet Anledning til at han
blev kaldet til Jena. „Die Kritik aller Offenbarung,“
var meget pralende blevet forkyndt i den almindelige

Literaturtidende, nemlig i den Forudsætning, at Kant selv var Forfatteren til dette anonyme Skrivt.

Mine Venner, der vare vel bekjendte med den tyske Literaturs ydre Forhold, vidsde at skatte et saadant, engang grundet Instituts Værdi. Literaturtidenden besad en stor Autoritæt; intet Blad af et lignende Slags kunde maale sig med den. Den var befæstet ved Anseelse og Vedvarenhed, grundet ved en hensigtsmæssig Orden, og Tysklands meest udmærkede Lærde benyttede gjærne et saadant Institut, naar de offentligt vilde yttre sig med Roes eller Dadel om Skrivter, der gjorde nogen Opsigt. Vel vare Recensenternes Talenter, Dannelse, ja endog Anskuelser høist forskjellige; men Publikum vænner sig snart til at betragte et saadant Institut som en moralsk Person, og selv det Modsigende troer man, naar det forekommer i det samme Blad, maa dog være udsprungen af den samme Aand. En god Recension udbreder et Lys over mange Slette; man vænner sig til at betragte det, der er roest i et saadant critisk Blad, som noget Roesværdigt, og ikke blot paa dem, der søge en Mening, og berolige sig ved den de have fundet, men endog paa de Embedsmænd, der have Skribenternes Skjæbne i deres Haand, udøver det en

stor Indflydelse. Professorer have erholdt deres Kald og Ansættelse fordi de ere blevne roste deri. Og en Grund, hvorfor Schellings Ansættelse fandt en saa stor Opposition i Jena, laa tildeels deri, at han blev kaldet tværtimod dette høieste Tribunals Sentents, sandsynligviis ved Göthes Indflydelse. Det var derfor slet ikke forunderligt, at dette Blad var en næsten udelukkende Autoritæt ogsaa for de (rigtignok kun faa) udenlandske Lærde, der vilde forskaffe sig en Forestilling om den tyske Literatur. At imidlertid store Talenter fandt Tilhængere til Trods for dette Institut, var ligesaa naturligt. Omendskjøndt A. W. Schlegels Kritik over Hermann og Dorothea udkom i Literaturtidenden, kan man dog ikke paastaae, at denne Tidende i det Hele sluttede sig til Göthe. Formedelst de forviklede Forhold, i hvilke den var indflettet, saae den sig ofte tvungen til at optage Kritikker, som den hellere havde afviist. Foruden den omtalte schlegelske Kritik, er der næppe kommen nogen over Göthe i Literaturtidenden, og det maatte være paafaldende, at Wilhelm Meister slet ikke blev recenseret; om det er skeet siden, kan jeg ikke erindre.

A. W. Schlegels og Schellings Forsøg paa at slutte sig til Literaturtidenden maatte synes dette In-

stitut meget betænkeligt. Ved den Bestemthed, med hvilken disse Mænd og deres Fjender traad frem, kunde Bladet blive truet med en fuldkommen Forvandling i sit hele Grundlag, og det var at frygte, at mange af Medarbeiderne, der havde grundet dets Berømmelse, vilde trække sig tilbage og derved bringe Bladets Existents selv i Fare. Men dette Forsøg drog mig nu ind i Kampen mellem de mig hidindtil fuldkommen ligegyldige ydre Forhold i Literaturen. En tidligere Recension af de schellingske Ideer var saa evident slet, at Redacteurerne af Tidenden vel selv bleve bragte til at erkjende det. Schelling havde yttret det Ønske, at jeg vilde paatage mig Bedømmelsen af hans Skrivter. Jeg erfarede det af Schlegel, der tillige forsikkrede mig, at Hufeland havde lovet at gaae ind paa Schellings Forslag. Man kan let forestille sig hvor behageligt et saadant Tilbud maatte være mig i min daværende Forfatning. Det vakde en Tillid, der gav mig Mod og hævede mig. At jeg saae mig selv hensat virksom og paa en mig saa hædrende Maade midt i den aandige Gjæring, der havde draget mig bort fra mit Fædreneland til Tyskland, overraskede mig næsten. Imidlertid hengik der en rum Tid inden eg erfarede

Noget. Endelig tiltaelde Hufeland mig, som i en tilfældig Samtale: „De er dog," — sagde han, — „overbeviist om, at man ikke kan gaae videre i Naturphilosophien, end Kant paa den ene Side er gaaet i sin „Metaphysik der Naturwissenschaft," og paa den Anden i „der Kritik der teleologischen Urtheilskraft." „Paa ingen Maade," — svarede jeg meget bestemt, idet jeg vel indsaae Hensigten af dette Spørgsmaal; — „de Grændser, som Kant ansaae for uoverstigelige, gjøre meget mere enhver Naturphilosophi umuelig, og Schelling har med Rette overskredet dem." — Samtalen blev afbrudt, og jeg kunde være overbeviist om, at jeg af Literaturtidenden ikke blev valgt til Recensent. Da Schlegel nu siden spurgde mig, om Hufeland ikke havde taelt med mig, kunde jeg rigtignok blot fortælle ham denne Samtale, og maatte vel ogsaa, da han var Megleren i den hele Sag. Ved ham erfarede Schelling det, og Schlegel blev bestyrket i sin allerede fattede Beslutning, at opgive enhver Forbindelse med Literaturtidenden. Man indsaae, at man maatte vove en afgjørende Kamp med dette Institut, hvilken endelig ogsaa, ifølge Sagens Stilling, var unndgaaelig. Schlegels Angreb kom frem i Athenæum, og Schelling opfordrede mig selv til at ud-

arbeide en Bedømmelse af hans Skrifter, som han vilde lade aftrykke i et Tidsskrivt for speculativ Physik, som han havde besluttet at udgive. Imidlertid nærmede den Tid sig, da jeg nødvendigt maatte reise bort fra Jena. Jeg maatte reise til Freiberg; jeg turde ikke opholde mig længere i Jena, end et halvt Aar, og hvor behagelig og lærerig Omgangen her end var mig, indsaae jeg dog, at jeg her ikke vilde finde den Rolighed, der var nødvendig for selvstændige Productioner. Jeg havde besluttet at reise over Berlin, men jeg vilde ogsaa blot lære at kjende denne Stad.

I Jena gjaldt Berlin rigtignok kun meget lidet, og for mig havde denne Stad heller ikke i nogen Henseende noget Tiltrækkende. Den magre Egn, Poeterne i Mark Brandenburg, den berlinske Oplysning, Biesters og Nicolais Snusen efter Jesuiter og det almindelige tyske Bibliothek dannede et Aggregat, af i mine Øine, jammerlige og elendige Sager, der, efter alt hvad jeg hørde og fornam, maatte afstrække mig fra et længere Ophold i Berlin. Lessing, hørde jeg, kunde ingen Ansættelse finde i Berlin; Göthe havde en Frygt for Berlin, og havde, som vi troede, aldrig været der; min hele Omgivelse ringeagtede

den der herskende Aand. Om Landets politiske Forhold bekymrede jeg mig den Tid ikke, og militaire Øvelser og Vagtparader havde været mig, der var opdraget blandt Militairet, imod lige fra min tidligste Barndom af; og dog hørde tre Mænd, der opholdt sig der, til de Forbundne, og omendskjøndt Jena rigtignok viisde sig udvortes virksommere, maatte Berlin derfor forekomme mig vigtig. Her levede Schleiermacher, rigtignok i en ubetydelig Stilling, som Charité-Præst. Han var mig den Tid kun bekjendt som Medarbeider af Athenæum. Her opholdt Friederich Schlegel sig, og Tieck var en født Berliner.

Men en vigtig Begivenhed fandt endnu Sted førend jeg forlod Jena. Fra det sachsiske Hof og ved Theologen Reinhard blev Fichte, som bekjendt, anklaget som Atheist. Denne hele Begivenhed er bleven saa offentlig, endog igjen forhandlet i den nyere Tid, at det synes overflødigt at tale mere om den her. Anledningen dertil var, som bekjendt en Opsats af Forberg i Niethammers Journal, over den sædelige Verdensorden, — Fichte paatog sig Ansvarligheden for denne Opsats. Den nøiagtigere Historie finder man i Fichtes af hans Søn forfattede Biographi. Hvilket Indtryk denne Begivenhed gjorde

paa os, kan man tænke sig; vi vare forbittrede; vi troede deri at see et Attentat mod den frie Undersø- gelses Aand, der kunde sammenlignes med det be- rygtede ved Religionsedictet. Fichte opførde sig fast og værdigt. Da der blev affordret ham en Erklæ- ring betræffende hans Lære, yttrede han tillige, at væsentlige Indskrænkninger i hans Lærefrihed vilde bestemme ham til at forlade Jena. Svaret fra Weimar indeholdt en Irettesættelse for den uforsigtige Maade, paa hvilken han havde yttret sig om de helligste Gjenstande, og en Formaning til i Fremtiden at være forsigtig i sine Yttringer. Det var, som man saae, det weimarske Hofs Hensigt, at give Sagen en Vending, som om Fichte havde taget sin Afsked. Hans Bortfjærnelse fra Jena var vel uundgaaelig. Det weimarske Hof fandt sig ikke alene fængslet ved Opfordringen fra Dresden, men ogsaa ved de øvrige Sachsen-Ernestinske Huse, der i det mindste i en saadan Sag udøvede en Indflydelse paa det fælleds Universitæt. Hoffet tydede nu Irettesættelsen saale- des, som om den paa samme Tid maatte fremkalde Fichtes Beslutning at tage sin Afsked. Men da Fichte nu erklærede, at den ham tildeelte Irettesættelse ikke var af det Slags, at den kunde bevæge ham til at

forlange sin Afskeed, saae man sig i Weimar nødt til at give ham den Afsked, som han ikke vilde tage. I denne Tid, da alle Gemytter vare i Bevægelse, erklærede Paulus sig især for Fichte. Jeg kom ofte i hans Huus og det blev ofte omtalt om det ikke var godt og nyttigt, hvis man gav Anledning til at de Studerende indgav en Ansøgning. Næsten det hele Antal af disse vare Fremmede; Fichtes Celebritæt havde draget en stor Deel af de Studerende hid; og det kunde synes som om disse havde en Ret til at fordre at beholde en Lærer, der havde draget dem hid. Jeg gjorde Udkastet til en saadan Ansøgning, i hvilket Fichtes store Fortjenester bleve fremhævede, og de Studerendes formeentlige Ret udtalt. Dette Udkast bragde jeg til Paulus; med nogle faa Forandringer blev det antaget, og jeg tvivlede ikke paa at det, især ved min Landmand Malte Müller, der udøvede en stor Indflydelse paa mange af de Studerende, vilde lykkes mig at erholde en stor Mængde Underskrivter.

Imidlertid havde man fra Weimar valgt en lignende Vei. Der blev ogsaa opsat en Ansøgning i de Studerendes Navn, i hvilken man ansøgde om at bevare Fichte for Universitætet. Men Ansøgningen

indeholdt tillige den Tilstaaelse, at Fichte havde yttret sig med en dadelværdig Uforsigtighed i sine Forelæsninger, og man anraabde Hertugens skaanende Naade for den ellers saa fortjente og elskede Lærer. En Student B. fra Rügen, erholdt ved Hufeland denne Ansøgning, og der blev forelagt ham saadanne Grunde, at han kunde slutte sig til, at Fichte selv ikke var ganske utilfreds med den Maade, hvorpaa den var affattet. Da det var hans ivrigste Ønske at være Fichte nyttig, søgde han uafladeligt at samle Underskrivter og det lykkedes ham.

En ung Mand, som jeg vilde overgive den af mig forfattede Ansøgning, for at han kunde forelægge den til Underskrivt i Høresalen, eller hvor der ellers var Studenter forsamlede, traad hastigt ind. Han havde selv læst den i en ganske anden Retning forfattede Ansøgning. B. bar den omkring; en Mængde Underskrivter havde Vennen allerede seet, og de Studerende gjorde slet ingen Omstændigheder ved at tegne deres Navne. Jeg blev forskrækket, tog Udkastet, løb omkring, for at opsøge B., der var mig bekjendt, og om hvis gode Sindelag jeg var overbeviist; jeg traf ham efter en kort Tids Forløb paa Gaden, just som han ilede fra Huus til Huus, og trak ham hastigt

ind i en Gadedør. Jeg var i den største Bevægelse, forestillede ham, hvorledes Seieren blev tilstaaet Fichtes Fiender, ved den Ansøgning, som han bar omkring, viisde ham mit Udkast, sagde ham, at jeg havde meddeelt Professor Paulus det, og det lykkedes mig let at vinde den brave unge Mand, og det saa meget mere, som jeg nævnede ham den Kilde, af hvilken hans Ansøgning var udsprungen, og gjorde ham bekjendt med Forholdene. Han var nu ganske vunden for vor Sag, trængde ind i de meest besøgte Auditorier, tilstod frimodigt sin Vildfarelse, og det var ham let at vinde de unge Mænd for det mere driftige Udkast. Samme Dags Eftermiddag laa mit Udkast for mig med mange hundrede Underskrivter og to Deputerede reisde endnu samme Dag til Weimar for at overrække Hertugen det. Hufeland (Juristen) havde erholdt den efter Modstandernes Ønske affattede Ansøgning fra Weimar, eller ogsaa selv gjort Udkastet; af ham havde B., som jeg vidsde, faaet det. Jeg var om Aftenen indbuden til ham, fandt ham fortrædelig, og vil ikke nægte, at jeg følde et Slags lumsk Glæde, fordi jeg troede at kjende Kilden til hans Ærgrelse. Først for nogle Aar siden, da jeg læsde Fichtes Levned, erfarede jeg med Forbau-

selse, at der var afgaaet to Bønskrivter. Det maa altsaa og være lykkedes Modstanderne at vinde Underskrivter.

Jeg ventede aldeles ingen Følge af dette Bønskrivt. Efter nogle Dages Forløb bleve de Studerende indkaldte for Prorector (Loder); han havde som saadan faaet det Hværv, at underrette dem om Sagens Stilling, og at forklare dem, at Fichte selv ved de Skridt han havde gjort, havde givet Anledning til sin Afsked.

Denne Begivenhed var mig i mere, end een Henseende, høist vigtig; vel saae jeg ikke Fichte ret tit, mine Studeringer, min hele Tænken bortfjærnede mig mere fra ham, men han var mig kjær og dyrebar, og Strængheden af hans sædelige Følelse, saaledes som den var bleven Grundlag for hans hele Philosophi, erhværvede ham min høie Agtelse. Man blev, naar man var sammen med ham, let opfordret til at tale med ham om Philosophien, ja til at modsige ham med Hæftighed. Imod Haardheden af hans formelle, absolute, sædelige Sandhed havde jeg meget at indvende; endnu førend det ovenomtalte Brev af Jacobi var kommet, havde jeg havt en hæftig Strid med ham, thi hiint fiat justitia, pereat mundus,

den formelle Sædeligheds absolute Seier, var mig gyseligt. Da jeg hørde hvorledes han paastod den Sats, at man under ingen Betingelse turde sige en Usandhed, vovede jeg at møde ham med følgende Forhold: „En Barselkone er farlig syg, det døende Barn ligger i en anden Stue; Lægerne have bestemt erklæret, at enhver Rystelse vil koste hende Livet. Barnet døer — jeg sidder ved Konens Sygeleie, hun spørger efter det nylig døde Barns Befindende; Sandheden vil dræbe hende; skal jeg sige hende Sandheden?“ — „Hun skal,“ — svarede Fichte, — „afvises med sit Spørgsmaal.“ — „Det vil sige,“ — svarede jeg, — „man skal sige hende paa det Bestemteste at Barnet er dødt. Jeg vilde lyve,“ — raabde jeg bestemt, og Taarerne traad mig i Øinene, fordi jeg erindrede mig en saadan Scene, som jeg havde oplevet, — „og jeg kalder ganske bestemt denne Løgn en Sandhed, min Sandhed.“ — „Din Sandhed!“ — raabte Fichte forbittret, — „En Saadan, der tilhører et enkelt Menneske, gives der slet ikke; den har at byde over Dig, Du ikke over den. Døer Konen af Sandheden, skal hun døe.“ Jeg indsaae den absolutte Umueelighed i at blive enig med ham; at gjøre ham det klart, at den absolutte formelle Ukjærlighed

vilde være den personlige Tilværelses dybeste Løgn, vilde dog være mig umueligt. Fichte selv var, uagtet al hans Læres tilsyneladende Haardhed, det godmodigste Menneske; jeg var overbeviist om, at han under det anførte Forhold selv vilde lyve, og taug. Og dog har jeg havt Leilighed til i langt senere Aar at see min den Tid udtaelte Anskuelse udføre med en Conse-qvents der gjorde mig den høist betænkelig.

Jeg havde nu oplevet det Selsomme, at see en Mand, som jeg agtede og elskede, anklaget som Atheist og fordreven fra sit Lærerembede. Hvad der rystede mig, naar jeg undertiden hørde det som en længst henrunden Begivenhed fra tidligere Aarhundreder, skeede nu under mine egne Øine, ja i min egen Omgivelses snævre Kreds. Da opvaagnede alle min Barndoms tidligere Erindringer, og jeg spurgde mig selv om den Bebreidelse, som man gjorde den ærede Philosoph, var fuldkommen ugrundet eller ikke. At Fichtes Lære var den consequent gjennemførte Kantske, indsaae jeg vel. Det der viisde sig afgav kun Gjenstandene for den sittre Erkjendelse; men Philosophien søgde Sandheden. Den sædelige Følelse, og dens Udtryk, Samvittigheden var ligesaavel som Tid, Rum og Kategori, en Kjends-gjærning af Bevisthéden, der aldrig kunde afvises,

kun med den betydelige Forskjæl, at Indholdet af Samvittigheden ikke var et Phænomen, men maatte kaldes noget Væsentligt. Vel kunde man ikke paastaae om Sædeligheden, at den er, i den Mening, i hvilken Gjenstandene ere, den blev meget mere et Skulle, et Postulat, der evigt fornyede sig, men som et Saadant var den intet Phænomen, men noget Væsentligt, ja aabenbart det Eneste og Absolutte.

Jeg erindrer hvorledes Fichte i en meget fortrolig Kreds fortalde os hvorledes hans Philosophi var opstaaet, og hvorledes den oprindelige Tanke pludseligt overraskede og greb ham. Længe havde det svævet for ham hvorledes Sandhed laa i Tankens og Gjenstandens Eenhed; han havde erkjendt at denne Eenhed aldrig kunde findes indenfor Sandseligheden, og, hvor den traad frem, som i Mathematikken, frembragde den kun en stiv, livløs Formalismus, der fuldkommen var fremmed baade for Liv og Daad. Da blev han pludseligt overrasket af den Tanke, at den Daad, med hvilken Selvbevidstheden griber sig selv og holder sig fast, dog aabenbar er en Erkjendelse. Jeget erkjendt som frembragt af sig selv; det tænkende og det tænkte Jeg, Erkjendelsen og Gjenstanden for Erkjendelsen, ere Eet, og fra dette Een-

hedens Punkt, ikke for en adspredende Betragtning, som Tid og Rum og Kategorier lade sig give, udgaaer al Erkiendelse. Dersom Du nu, spørges der, reent udhæver denne første Act af Selverkjendelsen, der bliver forudsat i al Menneskets Tænken og Handlen, der ligger skjult i adsplittede Meninger og Handlinger, og følger den i sin rene Consequents, maatte da ikke den samme Vished lade sig opdage og fremstille i den, men virksom og frembringende, som i Mathematikken?

Denne Tanke greb ham med en saadan Klarhed, Magt og Tillid, at han ligesom tvungen af den Aand, der var bleven mægtig i ham, ikke kunde opgive det Forsøg at opstille Jeget som Philosophiens Princip. Saaledes opstod Udkastet til Videnskabslæren, og denne selv. I Bekjendtgjørelsen fra Boghandlerne om disse Skrivter blev det udtalt, at Videnskabslæren skulde blive det for Philosophien, som Euclid var for Mathematikken. Jeg troer ikke at denne Yttring nogensinde er bleven tydelig, som udtalt af ham selv, men da jeg havde hørt hiin Historie om Maaden hvorpaa hans Philosophi opstod, holder jeg mig for overbeviist om, at denne i Bekjendtgjørelserne yttrede Tanke er bleven foranledi-

get af ham selv og reneſt udtrykde hans første For-
haabninger.

Naar man betænker Fichtes Dannelse ud af den kantiske Philoſophi, kan man ikke tvivle om, at den absolute sædelige Lov er den rene Forudsætning, det Ledende og Ordnende af Jegets frembringende Virksomhed og at dette altid maatte blive ham klarere under Udviklingen af hans Philoſophi. Rigtignok hvorledes den sædelige Lov, der kun var et Poſtulat, som havde en Betydning, i det det søgde at virkeliggjøre sig, kom til at være det Ordnende, en Tænke-virksomhed, der dog kun havde sin Betydning, for saavidt den indre Overeensstemmelse med den selv var en Selvdaad, blev fuldkommen ubegribeligt. Af denne Ubegribelighed udsprang først alle Begreber. Og saaledes havde Fichte en hellig Hemmelighed, der uforklarlig laa til Grund for hans Philoſophi, en Hemmelighed, der var aldeles utilgjængelig og prædikatløs; og det maatte især være ham vigtigt at adskille alle Prædikater, ved hvilke han blev draget ind i det Erkjendbares og Forklarliges Sphære, fra denne skjulte Grund. Det var Fichtes Gud. Jeg erkjendte dette meget vel, og Beskyldningen for Atheismen, der nu traf Fichte, var mig et sørgeligt Tegn

til Tidens jammerlige Overfladiskhed; den Gud, som man mere frygtede, end tilbad og elskede, og ikke engang frygtede, men skjød tilbage i den fjærne Uendelighed, hvor han skjulde sig bag Love, som han selv havde underkastet sig, ligesom os, forekom mig meget mere ubetydelig og jammerlig ved Siden af Sædelighedens ophøiede, hemmelighedsfulde Gud. — Og dog sagde jeg til mig selv, idet jeg grublede i Stilhed: „Det er ikke Din Barndoms Gud; ham har Du tabt og ham søger Du.“

Men det var ikke blot denne Ahnelse om en dybere guddommelig Tilværelse, der adskilde mig fra Fichte, ogsaa i en anden Retning blev han mig nu afgjort fremmed. Vel var Skilsmissen af den theoretiske og den practiske Philosophi ved Kant, den Førstes tilstaaede Usandhed, den Sidstes tomme Almindelighed, mig imod i mit inderste Hjerte; men Verden beholdt dog ikke alene, underkastet Kategoriernes Mechanisme, en sandselig, men ogsaa teleologisk betragtet, en høiere, om ogsaa forborgen Virkelighed. Ved Fichte gik ogsaa denne reent tabt. Jeg var efter min Maade selsomt tilmode, naar jeg tænkte mig hans Anskuelsesmaade; han maatte aldrig have opfattet noget Træ, noget Dyr, men allermindst nogen

rig Egn ret levende. At vor Tilværelses egentligste inderste aandige Mysterium laa skjult og maatte erkiendes ikke alene i de menneskelige Tanker og Handlinger, men ogsaa i hiin rige Fylde af Skabninger, Udviklinger og Gestalter, synes at være blevet ham fuldkommen fremmed. Hvad Kant endnu lod gjælde som Phænomen, var ham alene en Negation. Alt nemlig, hvad der ikke var Jeget og ved hvilket Jeget først skulde manifestere sig. Phænomenet blev og det i sin hele Haardhed, men blot for at lade sig afvise, derpaa beherske, og ved Jeget at lade sig forvandle til et Jeg. Slaven af en ubegribelig Lov forvandler sig til Selvbestemmelsens Titan og til Himmelens og Jordens Skaber. En saadan Philosophi var mig nu fuldkommen fremmed; og jo nøiere jeg lærde at kiende den, desto mere maatte jeg vise den fra mig.

Den schellingske Identitætslære, Subjectets og Objectets Eenhed ligesom antaget, saaledes som den omfatter den hele Tilværelse, laa mig, der var dannet ved Spinoza, naturligviis nærmere.

1799.

Reise til Freiberg.

Berlin.

Jeg skildes ikke uden Smerte fra Jena, og om endskjøndt min Forbindelse med de betydeligste Mænd i denne Stad var for inderlig til at den kunde blive hævet ved Fraværelsen, følde jeg dog hvormeget jeg tabde. Jeg reisde over Weimar; jeg besøgde Göthe, der tog Afsked med mig med opmuntrende Ord, endskjøndt jeg troede at spore nogen Forlegenhed i hans Op- førsel. Han syntes ikke at være ubekjendt med den Rolle, som jeg havde spillet i Fichtes Sag, og det var aabenbart, at Hoffet selv befandt sig i en ube- hagelig Klemme; paa den ene Side opfordret af den videnskabelige Aand, hvis almindeligt erkjendte og høitpriiste Befordrer det var, ja, vel endog inderligt tilbøieligt til at beskytte Philosophen, paa den anden Side af den høist betænkelige Beskyldning, som Her- tugen, hans Omgivelse, ja Göthe selv ikke formaaede at gjennemskue i sit egentlige Uværd. Engstet og plaget af alle de sachsiske Hoffers indstændige Op- dringer, lod man vel Fichte falde, men en vis Skam

fuldhed formaaede man dog ikke at undertrykke. Fichte den Yngre har klart nok fremstillet de Steder af Göthes Erindringer af sit Liv og andre Yttringer af Breve, af hvilke det weimarske Hofs Forlegenhed bliver klart, og især de indre Ovaler, som Göthe følde.

Da jeg forlod Göthe, svævede de Forhold, fra hvilke jeg nu havde løsrevet mig, mig levende for Øine; en dunkel Ahnelse som om den der nylig udsprungne Blomst var i Begreb med at give sine Blade og sin Duft til Priis for alle Vinde, overfaldt mig med uendelig Vemod.

Jeg reisde over Leipzig til Halle og overskred nu for første Gang Preussens Grændse. I Fædrelandet, hvor vi fra Barndommen af ere fortrolige med alle Landets Forhold, hvor vi voxe op med dem, høre de mere eller mindre til vor Tilværelse, og Trykket af mangen besværlig Indretning bliver, skjønt ved Vanen, næppe følt. Man vil erindre, at der ingen Censur herskede i Danmark; med rolig Frimodighed kunde man dadle Regjeringens og Embedsmændenes Foranstaltninger; denne Frihed blev ikke sjeldent Frækhed; jeg havde endnu aldrig viist mig

iblandt de Bedende, havde aldrig ventet i noget For-
gemak, ingen ydmyg Ansøgning var bleven mig af-
slaaet; jeg havde lært at kjende Armod og en eensom
og forladt Stilling, men ikke den besværlige Under-
danighed. Selv mit forbigaaende Forhold til en i
mit Fædreland mægtig Mand, dannede sig snart som
et videnskabeligt, ja fortroligt. Jeg havde levet i
store Handelsstæder og paa Universitæter; de Riges
Magt var langt fra mig, trykkede mig ikke; med de
Lærde stillede jeg mig paa samme Fod og Stændernes
underordnede Forhold havde aldrig været mig tryk-
kende. Saaledes var allerede fra min tidligste Barn-
dom af og gjennem alle Livets Forhold en Følelse af
fri Uafhængighed bleven tilbage hos mig, og den
blev endnu mere næret ved Begivenhederne paa Rei-
sen og ved Beskjæftigelser med Naturen og med Hi-
storien. I Leipzig, hvor jeg kun opholdt mig et Par
Dage, traf jeg Malte Bruun, der kjedede mig med
sin demagogiske Snak. Han havde forladt Danmark
som en Landsforviist; han var paa Reisen til det
frie Frankrig, hvor han i Paris vilde forskaffe sig en
Stilling. Men hans Ytringer om Preussen bleve
ikke uden Indtryk paa mig; han forestillede mig det
som et slavisk Land; de store Armeer vare, mente

han, ikke blot bevæbnede mod Landets Fjender, men endnu mere til Indvaanernes Undertrykkelse; Aristokratiet trykkede ved sin Stolthed, Embedsmændene ved deres Hovmod. Jeg selv havde hørt saa meget om disse Forhold, at min Aande standsede, da jeg nærmede mig til Landets Grændser; og det første Indtryk var tilfældigviis intet mindre end opmuntrende. Jeg var indspærret i den ubegvemme Postvogn og stødt mor; da vi nærmede os til Halle forekom Egnen mig øde; det var en taaget, regnfuld Dag; og Vinden peeb over Markerne. Da vi vare ganske nær ved Staden, viisde en Reisende mig en muret Galge; Husene i Forstaden bleve kaldte »vor dem Galgthor.« Vi kjørde igjennem den nysnævnte Port, gjennem en lang, mørk Gade, hvis høie, mørke, smudsige Huse gjorde et ubehageligt Indtryk. Den heed »die Galgstraße,« og jeg steeg af i Løven, der laa i denne Gade, ligeoverfor Posthuset. Men jeg maatte endnu kjøre et langt Stykke igjennem Staden, og den Reisende viisde mig en anden Knægalge, der stod paa Torvet, og paa hvilken de bortdømte Soldaters Navne bleve opslaaede. Jeg tog uvilkaarligt til min Hals; jeg var næsten tilmode som en Forbryder. Jeg kom til den saakaldte »Packhof;« Fragtvogne og

Extravogne med Reisende holdt der; Messetiden begyndte, og Passagen gjennem Halle var meget levende. Postvognen blev aflæsset, Passagerernes Kofferter bleve satte ved Siden af hverandre; men vi saae Toldæmbedsmændene saa beskjæftigede med Fragtvognene, med de andre Reisendes Sager, at vi næppe havde Udsigt til at Raden om nogle Timer skulde komme til os. Jeg foretog mig vel at vente uden at sige Noget, men jeg følde, hvorledes en dyb Forbittrelse, som jeg kun med Møie formaaede at undertrykke, lidt efter lidt begyndte at koge i mig; jeg beed Læberne sammen og gik taus frem og til bage. Toldæmbedsmændene maae have mærket min Sindsstemning. Efter nogen Tid, der i det mindste forekom mig uendelig, kom nu Raden til Postvog nens Kofferter; jeg havde imidlertid fattet mig, gik høfligt hen til en Toldbetjent og bad ham at affær dige mig saa hurtigt som mueligt. Han saae paa mig med en vranten Mine, svarede mig slet ikke og vendte mig Ryggen. Jeg var virkelig den Sidste, som Raden kom til. Men nu havde min indvortes Forbittrelse naaet sin høieste Spids. Toldbetjenten opfordrede mig til at aabne Kufferten, og spurgte om der var toldbare Varer i den; jeg svarede slet

ikke. Han gjentog sit Spørgsmaal barskt, næsten truende; jeg vedblev min Taushed og aabnede Kufferten. Sagerne bleve nu undersøgte med en aabenbart fiendtlig Grundighed, Klæder, Linned, Bøger lagte paa Kister, der stode i Nærheden, og Undersøgelsen af mine Sager medtog en meget længere Tid end alle de andre Reisendes. Min Trods var falden Embedsmanden i Øinene; han vilde straffe mig. Jeg lod med udvortes Rolighed Alt skee; man fandt Intet. Da Undersøgelsen nu var til Ende, begyndte jeg langsomt og omhyggeligt at indpakke mine Sager. „Skynd Dem!“ — sagde Toldbetjenten fortræ-deligt; — „De seer jo, at De er os i Veien.“ — „Jeg har ikke paanødt mig;“ — svarede jeg koldblo-digt. „Er De endnu ikke færdig?“ — raabde han truende. „Min Herre!“ sagde jeg nu, — „jeg er en Reisende fra fjærne Lande; jeg reiser under min Kon-ges Beskyttelse; jeg har ikke sagt et Ord, der kunde fornærme Dem; jeg fører ingen Contreband med; min Personlighed kan ingen Mistanke vække; og dog har De behandlet mig urimeligt, uartigt, ja fiendt-ligt; De har berøvet mig Timer, som jeg bedre kunde anvende som Reisende; De har revet alle mine Sa-ger ud af Kufferten; nu er Raden til mig. Jeg

fordrer min Ret til at sørge for min Eiendom; jeg maa omhyggeligt undersøge, om der ikke ved den iilsomme Udpakning er faldet Noget mellem Kister og Kufferter; Linned og Klæder maae nedlægges uden at krølles; nu har jeg Tid og beholder min Plads til jeg er færdig." Betjenten syntes ikke at have ringe Lyst til at bruge Magt; jeg forsikkrede ham koldblodigt at jeg vilde lade det komme til det Yderste; og at den ringeste Vold mod min Person skulde gjennem Gesanten blive Kongen bekjendt. Nogle af Pasfagererne vare endnu tilstede; jeg kjendte dem fra Reisen og opfordrede dem til at være Vidner. Embedsmanden gik knurrende frem og tilbage, og mig gjennemtrængde en uhyggelig Følelse, da jeg nu endelig forlod Stedet. Saa uvenligt traad det Land mig imøde, som jeg skulde offre Tilbøielighed, Kjærlighed og mine bedste Kræfter.

Jeg forblev et Par Dage i Halle, og Land og Stad forekom mig nu ganske anderledes, da jeg lærde at kjende flere Lærde. Vel hvilede endnu Erindringen om den nærmeste Fortid trykkende paa Universitætet; kun et Par Aar iforveien havde den berygtede Bahrdt gjort Opfigt her; hans Høresal var propfuld. En overfladisk Oplysnings modbydelige

Extrem havde sat Universitætet i Bevægelse. En mod-
sat Caricatur fulgde paa denne. Endnu levede i
friskt Minde det taablige wölnerske Religionsedict,
og de Love, ved hvilke Universitætslivets Frihed fuld-
kommen blev ophævet. De Studerende skulde, ifølge
disse Love, være underkastede en haard Skoletugt,
ja ved bestemte Forbrydelser endog legemlige Straffe,
Forholdsregler af dette Slags, der uden at agte
Universitæternes Udvikling igjennem Aarhundreder, i
egentligste Forstand vilde revolutionere, kunde vel
blive anordnede, men aldrig blive udførte.

Nu havde alt dannet sig anderledes, mere haabe-
fuldt, mere venligt. Den nye Konge havde i forrige
Aar tiltraadt sin Hyldingsreise igjennem Provindserne
og endnu var den store Enthusiasme, med hvilken
han allevegne var bleven modtaget, en Gjenstand
for Samtalen. Af ham, af hans redelige Villie, af
hans Kundskab om Tiden og dens Ønsker, haabede
man meget, ja Alt. Hans skjønne, høie Gemalinde,
hvis Aand blev skattet, hvis rene Sædelighed blev
høit agtet, var en Gjenstand for Beundring, ja for
Tilbedelse. Hvorhen jeg kom, tone e det høie Pars
Roes. Vert og Opvarter i Gjæstgivergaarden, Kjøb-
mændene i deres Boder, hvor jeg indkjøbte nogle

Smaating, ethvert Menneske, som jeg kom i Berørelse
med, vidsde at fortælle mig om Kongens og Dron-
ningens Ophold i Staden og Egnen, om den Be-
geistring, med hvilken de vare blevne modtagne, og
mange smaae Træk, der vidnede om Kongens skjønne
Tænkemaade, om Dronningens Ynde og Elskværdig-
hed, bleve fremhævede med Kjærlighed og Deeltagelse.
Hvor ganske anderledes forekom nu pludseligt Landet
og dets Beboere mig, hvor hævede ved Troskab og
Hengivenhed; hvor hurtigt forsvandt ikke den mørke
Anskuelse, der endnu for kort siden beherskede mig, og
hvor liden Grund fandt jeg ikke til at beklage et aan-
digt Tryk, der skulde hvile paa Landet, da jeg lærde
at kjende nogle af de Lærde ved Universitætet.

Reinhold Forster, den berømte Verdensomseiler,
var for kort siden død; hans Svigersøn Matthias
Sprengel, førde mig til hans Bolig, hvor jeg vel
ikke fandt hans Samlinger, men vel hans Bibliothek.
De kostbare Værker, som jeg der saae, beskjæftigede
mig. Sjeldenhederne fra Sydhavet vare deels ind-
pakkede, deels, om jeg ikke tager Feil, allerede solgte;
jeg saae dem ikke. Jeg beklager, at jeg ikke har lært
at kjende denne mærkværdige Mand, han var med
sin elskværdige og aandrige Søn Georg Forster ble-

ven mig endnu betydeligere. Denne var en fortrolig og meget elsket Ven af Brødrene Schlegel; hans Kone, siden Therese Huber, var lige saa inderligt forbunden med Brødrene Schlegel; og saaledes var denne betydelige Mand i et nøie Forbund med Mænd, der vare blevne mig kjære og dyrebare, og jeg beklager, ligesom de, hans tragiske Skjæbne og tidlige Død. Da jeg forlod den afdøde Forsters Bolig, kunde jeg vigtigt nok ikke ahne, at jeg var bestemt til at blive hans Eftermand.

Medens jeg opholdt mig i Halle fremtraad et for Astronomerne vigtigt Phænomeen. Merkur gik forbi Solens Skive. Mathematikeren Klügel, den lille forvoxede Gilbert, og de, der endnu interesserede sig for dette Phænomeen, vare forsamlede paa det flet byggede og vel heller ikke overflødigt forsynede astronomiske Taarn. Det ligger midt i den botaniske Have; jeg erindrer ikke hvem der førde mig derhen, sandsynligviis var det Botanikeren Sprengel, til hvem jeg havde bragt Planter fra Batsch. Dagen var klar og meget gunstig for Jagttagelsen; men Jagttageren, som jeg fandt der, var hverken Klügel eller Gilbert; jeg saae en ung Mand, der fulgde Phænomenet i alle dets Momenter og med stor Nøiagtighed opteg-

nede Planetens Indtrædelses- og Udtrædelses-Tid. Det var Postsecretair Pistor. Jeg kunde rigtignok ikke forudsee, i hvilket inderligt Forhold jeg skulde træde til ham; han er blevet min Svoger og havde med sine Kundskaber og sit store mechaniske Talent allerede den Tid tiltrukket sig Opmærksomhed.

Ogsaa Reichardt lærde jeg at kjende. Göthe havde efter en meget fjendtlig Skilsmisse igjen nær- met sig til ham; han og Schlegel havde paalagt mig at hilse ham. Jeg traad nu aldeles som en Fremmed ind i det gjæstfrie Huus, i en Familie, hvis Dannelse, saavelsom den Interesse, som Fader, Moder og Datter vakde, var almindeligt anerkjendt. Datteren, der var mig bestemt, lærde jeg den Tid ikke at kjende; hun levede hos sin Bedstemoder i Hamborg. Reichardt var just i Begreb med at reise til Berlin; han vilde give en Concert der. Rei- chardt kom mig imøde med den frimodige Aabenhjer- tighed, der udmærkede ham saa meget; hvad jeg tid- ligere havde hørt om ham, var ham ingenlunde gunstigt. Hans Forkjærlighed for den franske Revo- lution, hans Forbindelse med nogle af Overhovederne for den, hans mere end demokratiske Sindelag, havde under den forrige Konge tiltrukket ham Berliner-Hoffets

Unaade. At hans Stiffon Hensler, der havde anta-
get Navnet Reichardt og forvandlet det til Richard,
havde forladt Universitætet, for ganske at hengive sig
til den franske Revolution, blev stærkt dadlet. Denne
politiske Fremtræden, der slet ingen Forhold skaanede,
havde ogsaa skilt ham fra Göthe; Angrebene paa
ham i Xenierne ere bekjendte. Saa forbittret var
Göthe paa ham, at han ikke engang formaaede at
høre de dybere Toner af sin egen Sang efter hans
Compositioner. Ogsaa Schlegelerne have skilt sig
fra ham, om end ikke udvortes. Saaledes traad jeg
ham imøde i hans yndige Bolig, med store For-
domme; han førde mig om i sin Have, hvis Anlæg
og Omgivelser henrev mig; jeg maatte regne denne
lille Park blandt hans skjønneste Compositioner, alt
Havestreri var omhyggeligt undgaaet.

Reichard gav mig sin Adresse i Berlin og op-
fordrede mig indstændigt til at besøge ham der.

Saaledes havde jeg, uden at ahne det, hilset en
berømt Formands Bolig og Efterladenskaber, havde
lært at kjende den Mand, der var bestemt til at blive
min Svigerfader, saavelsom ogsaa min tilkommende
Svoger. Men jeg skulde endnu gjøre et med Hen-
syn til min tilkommende Skjæbne vigtigt Bekjendtskab

Jeg lærde at kjende den Mand, hvis Anseelse og Indflydelse kaldte mig til Tydskland, og allerede den Gang traad denne Mand mig, den Fremmede, i sin hele Betydning imøde. Det var Reil. Han havde allerede erhvervet sig et betydeligt Navn ved sine Undersøgelser om Nervernes Structur, og ellers ved practisk-medicinske Skrivter. Denne berømte Lægens mægtige Gestalt, hans klare Die, hans milde, rolige Væsen indtog mig strax for ham; og endnu mere drog han mig til sig, ved det at han allerede den Tid interesserede sig levende for Naturphilosophien. Han var ingen af de Daarer, der anvende og benytte en begyndende om end nok saa dybt gribende Theori, naar blot de første Grundtræk ere udkastede, som Maalestok for Praxis; men han indsaae at kun en paa Speculationen grundet Theori indeholdt Haabet om at begribe Livet. Jeg hørde først af ham, udenfor Skolen, de for en practisk Læge mærkværdige Ord: „Livet og dets Former udvikle sig vel for vore Øine, men i Virkeligheden erholde vi dem allerede færdige, og kunne altsaa ikke forklare os dem af denne." Og dog var Reil den Gang beskjæftiget med at betragte den chemiske Proces som det Bestemmende for Organernes Form. Han maatte vel ahne et høiere Princip for

Organernes Dannelse, men ved Naturphilosophien synes det først at være blevet ham klart. Jeg erindrer, at jeg bestemt har bekjæmpet hans chemiske Anskuelse paa den Tid; han svarede smilende: „Man hjælper sig med de Midler til at forklare, som man har, indtil man har faaet Bedre. Giv De os Saadanne og vi ville ikke afvise dem. De vil blandt Lægerne finde levende Deeltagelse og et lærvilligt Folk.“ Han hørde ikke til de Daarer, der lade sig afskrække ved et Skrig over en Construction a priori, og som derved netop paa den meest overfladiske Maade construere Naturphilosophien a priori. Dette Skrig mødte mig ellers allevegne og jeg forstod i Begyndelsen slet ikke hvad Modstanderne meende dermed. De gamle Professorer trak paa Skuldrene, og flere kunde ikke undlade at betragte den hele Bestræbelse, som noget der i sin Opkomst allerede var mislykket. Reil var i mine Øine blandt alle de Lærde, som jeg havde lært at kjende udenfor Jena, den Betydeligste, ligesom han siden blev mig den Vigtigste af Alle.

Jeg forlod Halle og kom i Mai Maaned 1799 først til Berlin. Den, der er gammel nok til at erindre sig Berlin ved Enden af det forrige Aarhundrede, vil allerede kjende den store Forandring, der er

foregaaet med denne Stad. Egnen, Staden, ja, Menneſkerne ſelv ere forandrede. — Jeg kom, ſom jeg allerede har ſagt, dertil med de meeſt afgjorte Fordomme; dog imponerede Potsdam mig allerede, og endnu mere Berlin ſelv, ved ſine prægtige Bygninger, og Ingen kjører vel første Gang ind gjennem Potsdammer-Porten uden at blive overraſket. Da jeg forſkumplet og træt ſteeg af i den gamle Poſtgaard, udaf den ubehagelige Poſtvogn, i hvilken jeg havde tilbragt to Dage og een Nat i det modbydeligſte Selſkab, takkede jeg Gud, fordi jeg med nogle Skridt kunde naae min Seng i den ſorte Ørn. Jeg kaſtede mig ogſaa ſtrax paa den, og ſov, jeg veed ikke ſelv hvorlænge.

Allerede da jeg ſteeg ud ved Poſthuſet, erfarede jeg en interesſant Induſtri af Militairet. Man taelde den Gang meget levende om Achards Runkelroeſukker; han var, ſom bekjendt, den Første i Europa, der i Berlin fattede den Tanke, der ſiden er bleven ſaa vigtig, at vinde Sukker af indenlandſke Planter. Næppe vare vi ſtegne ud af Poſtvognen, førend vi Paſſagerer bleve tiltaelte af en Soldat, der bar ſmaa Stykker Sukker pænt indſvøbt i et Papir, foran ſig i en Kaſſe. „Det vil," — ſagde han, — „uden Tvivl

være Dem behageligt at besidde de første heldige Prøver af det Achardske Sukker?" — Han tilbød Stykket for fire Groschen, og de Fleste forsynede sig virkelig med de tilbudne Prøver. Jeg havde i Jena hørt nok af Scheerr om det hele Foretagende, til at formode, at et Bedrageri, der laa saa nær, maatte finde Sted, og flere Aar efter erfarede jeg da ogsaa, at Soldaten, der gik tilhaande i en Kjøbmands Huus og var elsket af Familien, overraskede denne med sin Begjæring. Han udbad sig nemlig en Top Sukker paa Kredit og lovede at betale den inden kort Tid. Hvortil han vilde benytte den sagde han ikke, og først siden erfarede Kjøbmanden hvorledes han havde anvendt den. Foretagendet kunde næppe mislykkes. Den Spænding, som man er i paa Reisen, og i hvilken man netop kommer til en stor Stad, sløver hos de fleste Reisende det sædvanlige Overlæg, og man er mere villig til at forøde en lille Sum, om endog uden Nytte, end i det sædvanlige Liv.

Jeg havde ingen Adresse til Berlin, kjendte intet Menneske der, som jeg kunde slutte mig til; kun af Reichard havde jeg faaet en Opfordring til at opsøge ham. Men jeg overilede mig ikke for at benytte den. Allerede Dagen efter min Ankomst fandt jeg en Bolig

i Königsstraße; man havde forudsat, at jeg var kom-
men til Berlin, for at bivaane den store Foraarsma-
nøvre. Allerede i Leipzig, i Halle, i alle de Stæder,
som vi kjørde igjennem, saavelsom blandt Passage-
rerne paa Postvognen, blev der taelt om denne Ma-
nøvre. Man blev forbauset, naar man hørde, at
den slet ingen Interesse havde for mig. Regimen-
terne droge om Morgenen forbi mine Vinduer, jeg
saae dem næppe; og dog kan jeg ikke nægte, at Mi-
litairets Holding overraskede mig i høi Grad. I
mit Fædreneland blev der exerceret nok, uden al
Tvivl alt for meget; og den for det meste hvarvede
Armee var vel mere militairisk, end krigerisk. Min
Fader var Regimentslæge, en Broder havde valgt den
samme Løbebane, begge de Andre vare Officierer,
jeg selv var opdraget blandt Militairet. Og saaledes
maatte vistnok den store Præcision i Bevægelserne, den
omhyggelige Paaklædning, den indre Sikkerhed og
faste Orden i Alt, saavelsom Mandskabets Skjønhed
falde mig i Øinene. At jeg nu levede i en militairisk
Stat, erkjendte jeg med et Slags hemmelig Gysen.
Jeg tænkde mig Krigstugten, saaledes som den maatte
finde Sted i Preussen, haard, streng, ubarmhjertig.
Jeg troede, at en slavisk Magt gik ud fra dette stive

Middelpunkt over alle Livsforhold, at, om og noget aandigt Frit turde røre sig, var det dog kun tilladt for saavidt som den militairiske Tugt vilde taale det. Jeg søgde saa meget som mueligt at bortvende dette Indtryk fra mig; det var mig pinefuldt, naar det trængde ind paa mig. Jeg har ikke villet skjule denne Eensidighed; den hørde aldeles til mit Væsen.

En ung Mand, der paa den Tid kom til Berlin, blev næsten uvilkaarligt opfordret til et modbydeligt Slags Adspredelse, der nu, om den just ikke er forsvundet, dog ikke tør fremtræde med en saa oprørende Offentlighed som den Tid. Jeg havde allerede hørt meget derom, men netop den Maade, hvorpaa det næsten paatrængde sig, havde for den Bedre noget aldeles Tilbagestødende. Ogsaa de unge Mænd, der sluttede sig til mig, og hvis Bekjendtskab jeg tilfølgevis gjorde paa offentlige Steder, havde intet Tiltrækkende for mig. Jeg skyndte mig ikke med at opsøge Reichardt og drev i nogle Dage fuldkommen ensomt omkring. Enhver vil tilstaae, at Gaden under Lindene, sluttet paa den ene Side af Brandenborgerporten, med Slottet i Baggrunden, frembyder et Syn, der maa gjøre et mægtigt Indtryk endog paa den, der kjender de store Stæder. Der gives næppe

en Stad, hvor saa prægtige Bygninger staae saa tæt ved hverandre. Det var Ahnelsen om en mægtig Stat, der traad ny og frisk ind i de europæiske Forhold, havde udrettet meget og var kaldet til at spille en vigtig Rolle i Fremtiden, der kom mig imøde. For første Gang i mit Liv følde jeg mig nu greben af den europæiske Histories store Former; den Følelse trængde ind paa mig, at de venlige Forhold i Livet og Tænkningen, i hvilke jeg hidindtil saa ubekymret havde bevæget mig, dog kun bleve taalte af de Store, vare givne til Priis for disse, og ikke kunde erholde nogen selvstændig Tilværelse. Jeg følde mig indsnævret af denne fremmede, truende Magt; alt syntes mig saa koldt, saa stivt; jeg havde ikke nogen Lyst til at slutte mig til noget Forhold, at gjøre noget Bekjendskab. De brede, lige, retvinklede Gader vare mig ubehagelige, og alle Fordomme, som jeg havde indsuget mod den Aand, der herskede i Berlin, forenede sig med det Indtryk, der trak mig til sig, men tilligemed afstrækkede mig. Jeg tænkde paa Scenerne i Egmont, paa Borgernes Følelser i Brüssel, efterat Hertugen af Alba var draget ind. Man vil, troer jeg, ikke anfee det for overdrevet, hvad jeg her skriver, naar

man overveier de Forhold, i hvilke jeg indtil den Tid havde levet.

Og dog laa der noget Tiltrækkende skjult i de Foreſtillinger, der stødte mig bort og ængstede mig. Kun sex og tyve Aar vare henrundne siden Syvaarskrigen; den laa ikke længere tilbage i Fortiden, end den Krig, i hvilken jeg selv tog Deel, i dette Øieblik, i hvilket jeg skriver disse Linier. Ogsaa jeg var i mine tidligere Aar en Beundrer af Friedrich den Anden, om endogsaa den franske Revolution, i min tidligste Ungdom, havde fortrængt ham og Billedet af hans Tid; men ogsaa mit Had til Frankrig og Friederich den Andens Forkjærlighed for dette Folk, havde kastet en Skygge over hans store Personlighed, der kunde betragtes som et Hoved for den aandige Anskuelse, som jeg bekjæmpede; om jeg endog ingenlunde var istand til at bedømme denne store Mand med historisk reen Objectivitæt; saa lod det Indtryk sig dog ikke afvise, der opstod ved en mægtig ny Stat, hvis høie Betydning var hans Værk. Jeg drev, ganske overladt til saadanne Tanker, omkring i Staden; jeg besøgte Mineralie-Kabinettet, den botaniske Have, Veterinairskolen, som en fuldkommen unævnt, ubekjendt ung Mand; jeg besøgte

ingen Lærd; jeg gjorde intet interessant Bekjendtskab. Friederich Schlegel havde forladt Berlin; Schleiermacher opsøgde jeg slet ikke; kun ved et Tilfælde lærde jeg at kjende Tieck. Saa ganske havde den fremmede Magt underkuet mig, at min Tænkens og Pondsens stille Verden laa mig fjærnt. Dyrehaven var mig kjær; eensomme Steder trak mig til sig. Fra alle de andre Porte jagede Sandet, der den Tid langt værre end nu trængde sig til Murene, mig tilbage til Staden. Men ogsaa her lærde jeg at kjende en Oval, der rigtignok ikke er større i nogen Stad, end i Berlin. Naar Solen brænder, uden at efterlade nogen Skygge paa begge Rader af Husene i de brede Gader, ligesom paa de store Pladser, naar da tillige en Støvhvirvel hæver sig, og naar da de trætte Fodgjængere synes at klæbe som matte Fluer til Væggene, da gives der Øieblikke, hvori jeg endnu troer mig henflyttet imellem Ruinerne af Babylon, eller Palmyra.

Alt trængde sig omkring Vagtparaden; Kirkerne vare tomme, og fortjende at være det. Theatret var propfuldt og med Rette. Iffland var endnu i sin blomstrende Tid; men især blev Theatret hævet ved Fleck og den uforlignelige Unzelmann. Jeg saae

Iffland første Gang, ikke til hans Fordeel. Det var, troer jeg, Voltaires Tankred, der blev givet. Den eensformige Declamation mishagede mig aldeles, ligesom ogsaa Stykket. Og med hvor stor Agtelse for Iffland, med hvor overdrevne Forventninger traad jeg ikke ind i Skuespilhuset. Rahbek, der havde udøvet en saa afgjort Indflydelse paa mig, opsøgte først Iffland, da han, dreven af Kjærlighed til Skuespillet, først forlod sit Fædreland. I Mannheim sluttede han sig til ham; jeg haabede i det mindste at see en anden Schröder. Vistnok havde jeg senere Leilighed til at beundre ham. Men Fleck havde jeg aldrig hørt nævne, da jeg første Gang saae ham i Wallenstein. Det ædle Spil kunde sammenlignes med Schröders Fremstilling af Kong Lear. Unzelmann var nylig kommen tilbage fra en Reise og optraad først i Orsinas Rolle i Emilie Galotti, som jeg kjendte saa vel. Jeg havde aldrig seet et saadant Spil, og dog skulde hun overraske og ryste mig endnu mere som Johanne Montfaucon. Jeg havde i Hamborg seet Schröder som Gouverneuren i Kotzebues Grev Benjowsky. I den Scene, hvori han fordrer sin Datter tilbage fra Forføreren, hvor taablig og ubetydelig den end er, var hans Spil dog saa mæg-

tigt, den Deeltagelse han vakde, saa uimodstaaelig. at mine Knæer sittrede, — Her skulde en stum Mimik ryste mig endnu mere. Unzelmann traad op som Johanna af Montfaucon. Slottet er indtaget af hendes forhadte Tilbeder Lasfarre; forfulgt af Seierherren flygter hun med flagrende Haar over Skuepladsen. Lasfarre viser sig kort efter; fra det Cabinet, i hvilket hun har søgt Tilflugt, er der kun een Udgang. Lasfarre nærmer sig til Døren, og Johanna, der ingen Redning seer, træder ud, bleg og stum. Endnu havde hun ikke sagt eet Ord, men Spillet gjorde et saa frygteligt Indtryk paa mig, at det endnu bestandigt svæver for mig, som en virkelig oplevet, forfærdelig Begivenhed. Unzelmann havde, som bekjendt, ingen for Theatret gunstig Gestalt. Hun var ikke smuk, hun havde en Kunst, over hvilken hun bød, som næppe noget qvindeligt Væsen før eller efter hende, at takke for Alt.

Jeg havde allerede været i Berlin i nogle Uger, da jeg besøgde Reichardt. Han var meget beskjæftiget. Fragmenter af Brennus skulde gives som Concert og jeg erholdt en Billet. Han bebreidede mig at jeg var kommen saa sildigt; han vilde gjøre mig bekjendt med flere Familier; nu var han beskjæftiget

med Concerten, og vilde strax, saasnart den var endt, vende tilbage til Giebichenstein. Jeg erholdt tillige en Indbydelse til en Souper efter Concerten. En Ven fra Kjøbenhavn, om hvem jeg siden vil tale, var kommen; vi kjørde til Potsdam og kom just til rette Tid tilbage til Berlin, for at besøge Concerten. Men paa Gadehjørnerne fandt vi allevegne Plakater opslagne, der forkyndte, at Concerten ikke vilde finde Sted; jeg var uvis om jeg alligevel skulde følge Indbydelsen til Soupeen. Reichardt, der var let at fornærme, havde ladet Concerten afsige, maaskee fordi Antallet af de Billetter, der vare tagne, var for ringe; men i en stor Sal hos Krause (i det nuværende Hotel de Brandenborg), vare dog Kapellets Musikere, og en Mængde Fremmede, Herrer og Damer, forsamlede til en glimrende Souper. Ingen var venligere, muntrere, end Reichardt, og han kunde ikke synes mere tilfreds, endog om Concerten havde fundet Sted med det største Held. Han var, det veed Enhver, som kjendte ham, gjerne en gjæstfrie Vært, og altid en af de Behageligste.

Jeg har hørt meget om Reichardt, om hans Fortjenester som Componist, om hans Virksomhed som Skribent, og om hans mangfoldige Bekjendtska-

ber. Han havde, som jeg hørde, levet ved Hoffet blandt de Store, i de mangfoldigste Forhold; ofte, om ogsaa kun forbigaaende, havt betydelig Indflydelse, men næsten altid benyttet denne mere for Andre, end for sig selv. Hele Verden kjendte ham. Enhver, der traf ham, var engang, paa en eller anden Maade, kommen i Forbindelse med ham. Næsten alle Mænd af Betydenhed i Tydskland, Mænd af det forskjelligste Slags, havde paa en eller anden Tid været hans Venner. Han havde længe staaet i en fortrolig Forbindelse med Lavater og Göthe. I Frankrig havde han levet i Revolutionstiden og kjendte Hovedmændene for denne. Hans demokratiske Sindelag havde gjort ham mistænkt ved Hoffet, og paa Giebichenstein, hvor han havde erholdt en Ansættelse som Directeur for de kongelige Saliner ved Halle, levede han som i et Slags Forviisning. Og dog gjorde han dette Opholdsted til Middelpunktet for en betydelig Gjæstfrihed. Man roesde hans Families Elskværdighed. Ingen udmærkede Mænd i Tyskland kom til Halle, uden at besøge ham. Ministre, Generaler, ja Prindser stege af hos ham. Mange dadlede, Andre roesde ham. Og nu traad denne Mand, der allerede i sin tidlige Ungdom, som

en Kammersecretair, der næppe var tyve Aar gammel, efter Grauns Død, ved Friederich den Andens Valg, var bleven udnævnt til Kapelmester, der mere havde hørt, end kjendt alle sin Tids politiske Forhold, mig anden Gang imøde. Han bebreidede mig først igjen, at jeg ikke havde opsøgt ham før. Han havde, forsikrede han mig, forespurgt sig om den Gjæstgiversgaard, jeg var taget ind i; han vilde have gjort mig bekjendt med betydelige og rige Familier, og jeg skulde inden kort Tid have kært at kjende Selskabet i Berlin. Men i min daværende Stemning var det mig slet ikke om at gjøre at kjende det, ja det var mig kjært at det var forundt mig, selv ubekjendt og ensom midt i Hovedstadens Vrimmel at betragte Livet i Berlin langt fra.

Hans Stifdatter og hendes Mand, den daværende Krigsraad Alberti, sad liveoverfor mig; Tieck, hans Svoger, tilligemed hans Kone i Nærheden af mig. Det hendte sig nu, at jeg ved en haard Dom over Digteren Voss, fornærmede, om ikke Tieck, saa dog den øvrige Deel af Familien. Han havde i mange Aar været deres Husven. Jeg erfarede nu hvor nøie Reichardt var bekjendt i Hamborg og i Holsteen. Hans Kone var en Datter af Præsten

Alberti i Hamborg, den Ven af Lessing, der er bekjendt af den orthodoxe Götz Forfølgelse imod ham. Reichardt havde været i Kjøbenhavn, kjendt Greverne Bernstorff og Schimmelmann, og saaledes fandt jeg mig ved denne alsidigt bevægelige Mand sat midt ind i tidligere fædrelandske Forhold.

Men jeg skulde endnu blive overrasket paa en anden Maade. Hvor vigtig Holberg havde været mig i min tidligste Ungdom, har jeg allerede søgt at fremstille. Ligeoverfor Tieck begyndte jeg at tale om ham, og erfarede hvor høit han satte ham som Skuespildigter. Hvor meget jeg glædede mig ved at lære at kjende Tieck, om endog kun i Forbigaaende, vil Enhver, der tænker tilbage paa det Indtryk, som hans Zerbino, saavelsom hans Eventyr gjorde paa mig, let indsee.

Tieck var en smuk, rank Mand; hans klare Øie var fuldt af Ild, hans Ansigtstræk vare aandrige, hans Domme korte og skjærende, forstandige og betydningsfulde. Jeg forlod Selskabet, der bragde mig i Berørelse med saa udmærkede Mænd, vel tilfreds, omendskjøndt jeg, med min haarde Dom over Voß, ikke havde anbefalet mig til en Familie, med hvilken jeg siden skulde træde i en saa nøie Forbindelse.

I de sidste Dage af mit Ophold i Berlin skulde jeg endnu ved min Ubehændighed opleve en Begivenhed, ved hvilken de Berliner-Borgere ikke viisde sig for mig i det fordeelagtigste Lys. Mit Reisestipendium var ikke ringe, og hindindtil havde det været fuldkommen tilstrækkeligt; men jeg forglemde at lade Remisserne komme fra mit Fædreland, førend den sidste Skilling var givet ud, og jeg var ved min Forsømmelighed allerede oftere kommen i Pengeforlegenhed. Paa Reisen i Thüringen var jeg i Fabrikbyen Ruhla i en Gjæstgivergaard truffet sammen med nogle unge Studerende, der behagede mig; vi tilbragde Aftenen med hverandre; jeg fortærede noget mere, end sædvanligt, og da jeg Dagen derpaa skulde betale min Fortæring, fandt jeg til min Skræk, at jeg kun havde een Louisdor i min Lomme, og denne forsvandt for største Delen da jeg betaelde min Regning. Et Bud var antaget, der skulde ledsage mig til Snepfenthal, og da dette var tilfredsstillet, havde jeg kun nogle faa Groschner tilbage, og var i det mindste fiorten, eller femten Mile borte fra Jena. Jeg kan ikke sige, at jeg blev synderlig forstrækket derover. Naar jeg gik rasst til, meende jeg, sov paa Halm i Kroerne, og spiisde tørt Brød, vilde jeg nok

naae Jena uden at sulte ihjel. Jeg sendte Budet den sidste Gang, for at melde mig hos Salzmann, Direkteuren for Instituttet i Schnepfenthal. Da saae jeg en ung Mand træde ud af Instituttets Bygning og ile til den Gjæstgivergaard, i hvilken jeg opholdt mig. Det var Jacob Aal, en af mine norske Venner, Eier af en betydelig Formue, og senere af et af de største Jernværker i sit Fædreland, samt en af de fortræffeligste og meest udmærkede Mænd i sit Land. Jeg vil siden faae Leilighed til at tale om ham. Nu var han mig i høieste Grad velkommen. Jeg viisde ham de Skillinger, som jeg havde tilovers, han lo; og jeg kunde nu med al Bequemmelighed naae Jena; han twang mig til at være sin Gjæst i Morianen i Gotha.

Saa lykkelig var jeg nu ikke i Berlin. Mine Penge vare fortærede; jeg havde først for et Par Dage siden skrevet til Kjøbenhavn, og kunde ikke før efter nogle Ugers Forløb vente Remisser. I Berlin kjendte jeg intet Menneske; jeg besluttede altsaa at sælge mit Uhr, der var af nogen Værdi. Da jeg var fremmed i Byen, kunde jeg have opsøgt den første den bedste Uhrmager, han vilde ikke have kjendt mig; men jeg skammede mig, og troede at maatte opsøge en i den

fjærneste Egn af Staden, for at min Forlegenhed kunde blive skjult. Langt oppe i Vilhelmsgaden, henimod Porten til Halle traad jeg ængstlig ind hos en Uhrmager og bød ham mit Uhr til Salg; han afslog det kort og uvenligt, medens han nøie betragtede Uhret. Endelig nævnede han en Sum, der var saa ubetydelig at jeg forbittret fordrede mit Uhr tilbage. Men han beholdt det meget koldblodigt, betragtede mig fra Øverst til Nederst, og spurgde mig om mit Navn og hvor jeg havde faaet Uhret. „De er mig," — sagde han, — „ubekjendt, og jeg kan ikke vide, hvor De har faaet Uhret fra." Hvor forstrækket jeg blev, kan man forestille sig. Havde jeg virkelig stjaalet Uhret, kunde jeg dog ikke være bleven mere skamfuld og mere ydmyget. Jeg troede virkelig, at jeg maatte nævne et falskt Navn. Men det var Manden slet ikke om at gjøre at handle som han burde, han vilde blot sætte mig i Skræk. Jeg forlod Huset dybt bestjæmmet; mit Uhr var tabt, og jeg erholdt en Sum, der i det Høieste var tilstrækkelig for et Par Dage. Dagen efter, da jeg bekymret og tankefuld satte mig ned ved Vertens Bord i den sorte Ørn, opdagede jeg en Landsmand, en Nordmand, Jacob Aals Svoger. Det var Møller. Han havde

et Par Aar tidligere end jeg, som juridisk Candidat besøgte Kiel. En smuk, dygtig, norsk Skikkelse, rank, blond, kjækt fremtrædende, med aandige Træk, og tankefuld og dybsindig. — Ogsaa han havde, ligesom jeg, erholdt et Reisestipendium, ogsaa han vilde, ligesom jeg, reise til Freiberg, thi siden jeg saae ham sidst, havde han ombyttet det juridiske Studium med Bjærgfaget. Vi bleve snart enige om at reise sammen over Dresden til Freiberg. Allerede tidligere ved et kort Besøg i Kiel havde han ved sin Gestalt, ved sin Opførsel, saavelsom ved sin levende Interesse for Philosophien og alt aandigt Vigtigt, vundet mit Hjerte.

Da jeg nu fortaelde ham den ubehagelige Hendelse fra igaar, ledsagede han mig til Uhrmageren. Jeg haabede at faae mit Uhr igjen. Jeg tilstod Borgeren, at jeg igaar havde nævnet et falskt Navn, viisde ham mit Pas, bød mere, end jeg havde erholdt, steeg endog til den dobbelte Sum, men Uhret fik jeg ikke. Den frække Koldblodighed, med hvilken han stod ligeoverfor os, og ved sin Opførsel maatte tilstaae, at han paa en bedragerisk Maade havde benyttet sig af en forbigaaende Forlegenhed, ærgrede os mere end Tabet af Uhret. Jeg har vel siden erfaret, at

ieg ved Retten havde kunnet tvinge ham til at give mig Uhret tilbage mod en ringe Erstatning, men da vi Begge vare ukyndige i Saadant, forlode vi ham; og Tabet smertede mig rigtigt nok kun i kort Tid.

Vi forlode Berlin, da jeg erholdt den forventede Sum fra Kjøbenhavn og vi saae kun i Forbigaaende det henrivende Dresden; det blev os, som en opbevaret Skat, tilbage for en senere Nydelse. Solen var just gaaet ned, mørke Skyer havde overtrukket Himmelen; Vinden peeb igjennem den paa Træer fattige Egn, da vi nærmede os til Freiberg.

Freiberg.

Venligt modtog denne lille Stad os nu paa ingen Maade. De øde Bjærge syntes høist sørgelige; Gruberne Himmelfarten, samt Abraham laae paa den venstre Side af Veien og en Klokke tilkjendegav i eensformige Mellemrum Omsvinget af det øverste Hjul. Det var som om Bjærgnisserne drev deres hemmelighedsfulde Spil. Vi taug Begge stille, da vi kjørde igjennem Gaderne. Den Nødvendighed at

maatte opholde os her i længere Tid, var os ingenlunde glædelig.

Men da vi nu havde forladt Gjæstgivergaarden, og indrettet os i en ret venlig Bolig, endskjøndt omgivet af ringe og fattige Huse, blev den første ubehagelige Følelse, snart sløvet. De for os nye Beskjæftigelser, der laae for os, denne Nedstigen i Gruberne, den underjordiske Virksomhed, der i saa høi en Grad havde fundet Sted her igjennem Aarhundreder, vakte vor Nysgjærrighed, og vi ilede med at gjøre Bekjendtskab med de to Mænd i Staden, der vare os de Vigtigste. Vi besøgde Berghauptmann von Charpentier og Bergraad Werner. Jeg var ikke ganske ubekjendt for disse Mænd. Det lille Skrivt: „Om Mineralogien og det mineralogiske Studium" havde i Freiberg vakt Opmærksomhed.

Freiberg stod paa den Tid som Academi i sin høieste Flor. Werner var uden Modsigelse den største Mineralog i Europa, ja han blev betragtet som Stifter og Grunder af denne Videnskab. Ingen kunde paa den Tid maale sig med ham som Oryktognost; selv Linné besad aldrig en mere almindelig Autoritæt i Botanikken, end Werner i Oryktognosien. I Geognosien havde Neptunisterne vundet en afgjørende Seier

over Vulcanisterne. Om Huttons Hævelsestheori var Talen næppe mere. Fra alle Egne af Europa og America strømmede Mineraloger til Freiberg. Humboldt, L. v. Buch, Esmark, Nordmanden, Elhyar, en spansk Mexikaner, Andrada, en brasiliansk Portugiser, havde været der nogle Aar før. I min Tid fandt jeg der endnu Irlænderen Mitchel, der i England besad et betydeligt Navn i sit Fag; Skotlænderen Jameson, hvis Fortjenester af Geognosien ere siden hans Reise gjennem Skotland almindeligt skattede. Iblandt dem, der siden ere blevne nævnte som berømte Mineraloger, og som i min Tid opholdt sig i Freiberg, vare D'Aubuisson, Mohs og Herder. Werner var endnu i sin Alders Blomster, ni og fyrgetyve Aar gammel.

Han var en udmærket Personlighed, og indtog mig allerede ganske ved sit første Besøg. Han var af Middelhøide, bredskuldret; hans runde, venlige Ansigt lovede vel ved det første Øiekast ikke Meget, og dog beherskede han, naar han begyndte at tale, paa en afgjørende Maade, Enhver. Hans Øie blev da fyrrigt; hans Ansigtstræk syntes at oplives; hans Stemme havde ved sin Høide noget Skjærende, men hvert Ord var overveiet; en besindig Klarhed

og den meest afgjorte Bestemthed i hans Anskuelser udtaelde sig da i Alt, hvad han sagde. Men dermed forenede sig en sjelden Godhed, saa at han uimodstaaeligt indtog alle Hjerter.

Werner leed bestandigt af Sygdomme i Underlivet; han var derved meget ængstlig og bekymret for sin Sundhed. Han klædte sig meget varmt; Maven var altid bedækket med et Dyreskind, og naar han leed af Mavesmerter, foiede han en opvarmet Blikplade til. Climatet i Freiberg er rigtigtnok raat, men dog blev jeg ikke lidet forskrækket, naar jeg i Juli Maaned traad ind til ham og fandt Kakkelovnen varm. Han var indtil Pedanteri punktlig i Alt. Med de Tilhørere, som han især yndede, pleiede han at kjøre i sin Equipage til saadanne Egne, som udmærkede sig ved en eller anden geognostisk Mærkværdighed. Han bestemde da ganske nøie Tiden til Afreisen; man maatte ikke komme eet Minut for tidligt eller for sildigt. Kom man for tidligt, sad han ikke sjeldent ved sit Arbeide, saae betænkelig paa den Indtrædende og derpaa paa Uhret; kom man for sildigt, om det endog kun var nogle Minutter, blev man sat i Forlegenhed, naar man fandt ham selv, endog naar det var temmeligt varmt, vente paa Trappen i Kiole,

Overkjole og Pels. Da den Lykke at ledsage ham paa saadanne smaa Toure i nogen Tid næsten traf mig hver Uge, sørgede jeg ængstligt for, at mit Uhr gik saa overeensstemmende med hans, som mueligt. Jeg elskede ubeskriveligt denne selsomme og udmærkede Mand. Jeg selv led ikke sjeldent af Mavekrampe, men forglemde aldeles Sygdommen, naar Smerterne vare forbi, og paa en omhyggelig Diæt eller en strængt ordnet Levemaade tænkde jeg ikke. Men Werner var bestandigt bekymret for min Sundhed og uudtømmelig i Raad, hvorledes jeg skulde indrette min Levemaade. Af Agtelse for ham var jeg rigtignok meget opmærksom, men hørde dog kun paa ham med et halvt Øre.

Jeg oplevede engang et Optrin, der satte mig og alle hans Tilhørere i stor Forlegenhed. Som bekjendt var Werners Ædelstenesamling berømt, og Krystallisationssuiten hørde til de Fuldstændigste i Europa. I hans Forelæsning circulede der en Skuffe med Spineller. Enhver, der kjendte Werner, sagde at bevæge Skuffen langsomt og med den største Forsigtighed, for at Intet skulde komme i Uorden. Ingen vovede nogensinde at stikke Haanden i Skuffen. Ulykkeligvis stødte En uforsigtigt til Skuffen, medens den

gik omkring; den heldede, Krystallerne bleve kastede mellem hverandre; det lod som de endog kunde kastes ud. Det var et ængstligt Øjeblik. Man veed hvor stort Værd endog de mindste Exemplarer kunne have, hvor meisommeligt, ja næsten umueligt det er fuldstændigt igjen at finde alle Krystaller, naar de ligge adspredte paa Gulvet, eller have skjult sig i Revnerne. Werner blev bleg, taug; Ulykken var ikke skeet. Tilhørerne skjøde vaersomt Skuffen fra sig, saa at den blev staaende sikkert midt paa Bordet, og vi sad der, vel en halv Time i ængstlig Forventning, indtil Werner var kommen saa vidt til sig selv igjen, at han kunde tale. „De maae ikke tage det ilde op," — sagde han, — „at jeg er saa forskrækket; det Tab, der kunde opstaae, kunde være uerstatteligt." — Han fortalde os nu, hvorledes en Skuffe med Ædelstene nogle Aar før var bleven væltet ved en saadan Leilighed, og hvorledes Tilhørerne havde været beskedne nok til at blive der, for at hjælpe ham med at opsamle de smaa Krystaller. Som bekjendt var Werner den Første, der beviisde, at Rubinen og Saphiren høre til een Slægt. „Jeg besad," — fortalde han nu; — „en trefarvet Saphir, der oventil var hvid, i Midten rubinrød og nedentil indigoblaa. Det var

det eneste Exemplar i Verden. Stykket var stort, men forsvandt ved denne Leilighed, og dersom De opdager nogetsteds et Saadant, kunne de lægge Beslag paa det, thi det er bestemt det Exemplar, der blev frarøvet mig." — Forelæsningen blev afbrudt; Werner blev i et Par Dage usynlig, han kunde kun langsomt komme sig af sin Skræk.

Werners vigtigste Fortjeneste af Oryktognosien hvilede fornemmelig paa en skarp Opfatning af de fineste Forskjelligheder. I hans hele Væsen udtrykte der sig en med Ængstlighed parret Bestemthed, med hvilken han erkjendte og fremstillede dem. Enhver Uklarhed forurolige de ham. Han twang sine Tilhørere til næsten med den størst muelige Bestemthed at erkjende de umærkeligste Nuancer i Fossiliernes Formblandinger. Alle deres Kjendetegn ere høist nøiagtigt classificerede, og enhver Afvigelse fra den af ham strængt bestemte Orden, enhver vaklende Opfatning ængstede, ja fornærmede ham. Omendskjøndt han ingen mathematiske Formeler benyttede for at bestemme Krystallerne, vare dog hans Beskrivelser over dem paa hans Tid og førend Hauy, ved de simpleste Midler, de nøiagtigste og klareste. Fossiliernes krystallinske Structur blev først erkjendt af ham, og An-

tallet af Bladenes Gjemmegange, som han kaldte dem, og deres Stilling mod hverandre, indeholdt allerede Kimet til Anskuelsen af en bestemt Grundform for alle eiendommelige Arter af samtlige Krystallisationer, der siden blev saa vigtig.

I Oryktognosien kunde Werner følge ethvert Skridt af sine Discipler, fremhæve og dadle enhver Ubestemthed og Uklarhed, og give dem Anviisning til den Sikkerhed, der var ham selv egen. I Geognosien derimod maatte han overlade dem mere til dem selv. Men Enhver, der efter hans Anviisning tiltraad en Bjærgreise, erholdt et yderst nøiagtigt Schema, efter hvilket han maatte anstille sine Jagttagelser. Enhver, endog den ringeste Afvigelse, enhver Forsømmelse af en eller anden Deel af Forskriften blev strængt dadlet. Vilde man have nogen Nytte af hans Underviisning, maatte man ganske ubetinget hengive sig til ham; thi det Hele var saa inderligt sammenkjædet med hinanden, de forskjellige Retninger af Bestemmelsen i Oryktognosien og Jagttagelsen i Geognosien vare saa nøie forbundne med hverandre, at den mindste Forrykkelse af Noget gjorde alt det Øvrige usikkert og vaklende. En anden paa en saadan Maade sikkert i sig selv afsluttet Personlighed

har jeg aldrig kjendt enten før eller efter ham. Og derpaa beroede virkelig det ubetingede Herredømme, som han udøvede i sin Videnskab, og som han først i sine sidste Aar saae vakle, sikkert ikke uden Smerte.

Der gives Exempler nok paa den seierrige Overvægt med hvilken han ikke sjeldent behandlede sine Modstandere. Et Exempel blandt saa mange Andre vil jeg her anføre. Von Born havde angrebet ham; og Werner hævnede sig ved en skarp Kritik over hans Fortegnelse over Fossilierne i det raabske Museum i Wien. Werner havde, som bekjendt, aldrig reist langt; Wien, følgelig ogsaa det mineralogiske Museum der, var ham fuldkommen ubekjendt. Blandt Andet havde Born ogsaa beskrevet en Skuffe i den Samling, der, efter hans Mening indeholdt Chrysolither; Werner beviisde ganske afgjort, at denne Skuffe ikke indeholdt een eneste Chrysolith, det var de af Werner saa kaldte „Spargelstene.“ Hr. von Born skal virkelig efter denne Kritik have undgaaet at vise reisende Mineraloger denne Skuffe.

Werner har, som bekjendt, kun ladet lidet trykke. Men hans Hæfter danne Grundlaget til mange orykto-gnostiske Haandbøger, der paa hans Tid kom for

Lyset ved Wiedemann, Emmerling, Reuß o. s. v. ligetil Breithaupt.

Jeg har hørt af Forlæggerne hvor ængstligt Werner bar sig ad, da han udgav sin „Theori der Gänge," der i sit Slags kan kaldes et Mesterstykke af Præcision og som især udmærker sig ved sin noiagtige Adskillelse af Gangformationerne og af den eiendommelige Sammensætning af de forskjellige Dannelser i Gangene. Trykningen varede i et heelt Aar, hvilede ofte i hele Maaneder, fordi Werner aldrig kunde blive enig med sig selv om Fremstillingsmaaden. Tre, vel endog fire Gange efter hverandre bleve allerede trykte Ark forkastede og ganske omarbeidede. Forlæggeren var i Fortvivlelse.

Da Werner kun lod trykke Lidet, grundede hans Berømmelse sig næsten alene paa hans Disciplers fuldkomne Hengivenhed, og Esmarks Beskrivelse over de ungerske Trachytter, ved hvilken han søgte at bevise Perlestenens, Obsidianernes, ja endog Bimsstenens neptuniske Oprindelse, beviser paa en paafaldende Maade, hvormeget han beherskede sine Disciplers Anskuelser.

Werner var en aldeles patriotisk Sachser, Kongen og Landet meget hengiven. Hans Berømmelse i

Frankrig var stor og afgjort. Overhovederne for Republikken vilde udmærke ham, og sendte ham et Diplom som Citoyen. Den legitime og ængstlige sachsiske Borger kom i den største Forlegenhed. Han meddeelde strax Hoffet Diplomet. Jeg har erfaret denne Begivenhed af ham selv, og erindrer virkelig ikke om Hoffet tillod ham at modtage denne Udmærkelse, eller ikke.

Det er meget mærkværdigt hvor sjeldent den Evne er at fælde en ægte historisk Dom over nogen forhen berømt Mand. Kun Faa ere i Stand til med Klarhed at forestille sig Videnskabens Tilstand i en forgangen Tid; især i en Videnskab, der, som Naturvidenskaben udvikler sig med raske Skridt og i faa Aar erholder et ganske andet Udseende, mister man snart den Evne, tilstrækkeligt at vurdere det, man ikke mere umiddelbart har erholdt, men ved Medlemmer af Udviklingen. Jeg tør ikke her indlade mig paa en videnskabelig Bedømmelse af Werners Fortjenester. Maaskee ville de fleste Lærde bebreide mig, at jeg alt for længe har beskjæftiget mig med ham; men man tillade mig at gjøre den Bemærkning, at Werner, uagtet sine Vildfarelser, maaskee har større Fortenester af Stiftelsen af sin Videnskab, end Linné af Stif-

telsen af Zoologien og Botanikken. Unægteligt var der førend Werner skeet mindre i Mineralogien, end i de Videnskaber, som Linné behandlede; og han fore- fandt et aldeles raat Stof, som han efterlod ordnet og i mange Retninger skarpt bestemt. Selv Seieren over ham bley kun muelig ved Vaaben, som han selv gav sine Modstandere i Hænderne.

Jeg besluttede, en Tidlang at undertrykke enhver egen Dom; jeg indsaae, at jeg blot kunde fatte en saaledes i sig selv indsluttet Eiendommelighed, naar jeg fuldkommen hengav mig til den. Det for- staaer sig imidlertid af sig selv, at denne Hengivel e kun skulde tjene til at skaffe mig en Gjenstand til fri aandig Brug.

Werner havde modtaget mig meget venligt, og jeg vandt mere og mere i hans Yndest, omendskjøndt jeg i mit omtaelte første Skrivt afveeg hist og her fra hans Anskuelse. Han indsaae vel hvorlidet svage og abstracte Indvendinger af det Slags formaaede at træffe og ryste en saa fast Bygning, som hans. — Charpentier var Werners Modstander. Omendskjøndt Werner ogsaa bestjæftigede sig med de practiske Dele

af Bjærgvidenskaben var og blev dog Mineralogien hans egentlige Hovedfag. Charpentier derimod var allerede ved sin Stilling som Berghauptmann, saavelsom ved sine tidligere Beskjæftigelser og Tilbøieligheder, især practisk Bjærgmand. Hans Fortjenester i denne Henseende ere almindeligt bekjendte. Han havde anlagt det store, fortrinlige Amalgamationsværk i Halsbrück, og indført store Forbedringer i Hyttevæsenet, saavelsom i Bearbeidelsen af Bjærgene. Dog elskede han ogsaa i Særdeleshed geognostiske Undersøgelser; og hans Jagttagelser om Basaltene i de store Sneegruber i Riesenbjærgene, der især henvendte Geognosternes Opmærksomhed paa dette Phænomeen, ere bekjendte. De udkom vel først nogle Aar efter, da jeg allerede havde forladt Freiberg, men de vare anstillede mange Aar i Forveien; og hans Anskuelse med Hensyn til dette sjeldne Phænomeen var allerede bekjendt. I det Hele var han ingen Ven af en bestemt Theori, der sammenfattede alle geognostiske Erfaringer under eet Synspunkt; han holdt for, at de geognostiske Erfaringer endnu ikke havde erholdt den Grad af Modenhed, der berettige os til at opstille en saadan Theori. Han var tilbøielig til at antage store Gaserpansioner i det Indre af Jorden og at tilskrive

disse en stor Indflydelse paa Bjærgmasternes Dannelse, medens Werner søgde at forklare Alt af mechaniske og chemiske Bundsatser og af mægtige Vandfloder; saaledes stode disse Mænd videnskabeligt ligeoverfor hinanden som Modstandere; de saae sandsynligviis kun hinanden, naar de kom sammen i Forretninger. Nogle Yttringer i mit lille Skrivt stemmede overeens med Charpentiers Anskuelse og havde vundet hans Bifald; saaledes fandt jeg ogsaa en gunstig Optagelse i hans Huus og i hans Familie. Denne var meget udmærket ved Aand, saavelsom ved Talenter og en alsidig Dannelse. En Datter var givt med General Thielemann, en af de dueligste og dygtigste Officierer i den sachsiske Armee; en Anden var givt med Doctor Reinhard, der, som lærd Theolog, som berømt geistlig Taler, som Overhoved for den protestantiske Kirke i Sachsen, nød stor Anseelse, ja en almindelig Agtelse i det hele Land. Disse fortjente Mænd lærde jeg slet ikke at kjende, men Koner, der vare sig deres Stilling bevidste og viisde sig med venlig Værdighed, besøgde oftere deres Forældre. En tredie ugivt Datter, Karoline, var udmærket ved sine mangfoldige Kundskaber, sine Talenter og sin modne Dommekraft. Hun var en meget dueli

Klaveerspillerinde. Den yngste Datter, Julie, skjøn, blid, med et vemodigt Udtryk, interesserede mig især, thi hun var forlovet med Hardenberg (Novalis). Jeg længtes efter at blive bekjendt med denne mærkværdige, originale Digter, hvis ætherisk-phantastiske Væsen og dybe Yttringer, der lignede Lyn, forekom mig mærkværdige og interesserede mig. En Familie, der var mere forædlet ved sine Sæder, og i hvilken der forekom saa meget aandigt Opvækkende, havde jeg endnu ikke kjendt, og en Opfordring til at besøge den som nu ofte blev gjort mig, var mig hver Gang meget behagelig, thi min Ven Møller blev ogsaa gjærne seet i dette gjæstfrie Huus.

Skjøndt nu Charpentier og Werner vare os de vigtigste Mænd, saa blev vor Omgang dog ogsaa udvidet til de vigtigste Fremmede, som Werners store Navnkundighed kaldte hid. Livet i Freiberg havde nu ved den nye Viden, der aabnede sig for mig, store Tillokkelser. Vi forskaffede os en Bjærgmandsdragt, i hvilken vi flittigt besøgte Gruberne. Werner havde raadet os at gjøre Begyndelsen ved Himmelfarten og Abraham, fordi Gangforholdene der vare de simpleste. Vi drog et Par Gange om Ugen derned, og Grubeverdenen greb mig dybt. Den underjordiske Verden,

den dunkle Nat i Stollerne, Arbeidet, alt havde for mig noget ubeskriveligt Tillokkende. Vistnok kostede det os ikke liden Umage, i Mørket, der kun var sparsomt oplyst af Grubelamperne, at kjende Gangmasserne og Fossilierne, hvoraf de vare sammensatte. Endnu vanskeligere var det os, ja, i Begyndelsen syntes det næsten umueligt at følge Retningen af Gangene, i hvilke vi orienterede os ved Compasset, og at gjøre os det klart hvorledes de gjennemkrydsede hverandre. Naar vi stege ned af de lodrette Stiger, naar Himlens Blaa lidt efter lidt forsvandt igjennem Aabningen, naar det store Hjul, ved hvilket Dagvandet blev sat i Bevægelse, gjorde sine Omsving i det snævre Klipperum, ved Siden af os, naar et Slag paa Klokken betegnede hvert Omsving, medens rundt om os og ovenover os Draaberne bestandigt faldt pladskende ned, var jeg i Begyndelsen selsomt og underligt tilmode. Lidt efter lidt begyndte vi nu ogsaa at befare længere bortliggende Gruber: Vexfiær-Lykke, Himmelsfyrsten, Kurprindsen, med deres nye Ertser. Den Fremmede, der besøgde Academiet, erholdt umiddelbart af Kurfyrsten Tilladelse til at befare alle Gruberne i Ertsgebirge, med Undtagelse af Arsenik og Koboltgruberne i Annaberg og Schneeberg. Min

Phantasi blev sat i en voldsom Bevægelse, da jeg nu lidt efter lidt overskuede det store Omfang, og den mægtige, vidtomfattende indre Sammenhæng af de underjordiske Værker, der i en Udstrækning af mange Mile omgav Freiberg. I fem hundrede Aar havde det Indre af Bjærgstrækningen uafladeligt været gjennemgravet; de mangfoldige Gange, der i alle Retninger gik igjennem Bjærget, vare blevne aabnede, og ikke faae aldeles udtomte, Schachterne førde paa de mangfoldigste Punkter lodret, eller mere eller mindre skraa, ned i Dybet. Ved Siden af Schachterne trængde man ind i Gangmasserne, og bearbeidede dem ovenover og nedenunder sig. I en bestemt Dybde af et lige Niveau blev de forskjellige Gruber ved horizontaltløbende Stoller, der løb ud til Dagen, bragte i Forbindelse med hverandre. Anlagte med en lille Skraaning tjende de til at føre Dagvandet ud af Gruberne, at bringe Ertzerne ud paa en lettere Maade, end ved Schachtaabninger, samt til at fremkalde en frisk Luftafværling. Jo dybere denne Forbindelse mellem Stollerne finder Sted, desto fordeelagtigere er den.

Jeg har omtaelt disse almindeligt bekjendte Forhold, fordi de virkede mægtigt paa min Phantasi. Naar Aartusinder ere forsvundne, hvad vil da vor

Tid efterlade," — spurgde jeg, — "der kan sammenlignes med de hensvundne Slægters Kjæmpeværker, med Resten af Cyclopbygningerne; med Susa og Palmyra, med de græske og romerske Ruiner, Veie og Vandledninger? Vore let byggede Steder ville næppe efterlade et Spor, vore Paladser ville styrte sammen, vore store Fabrikker, foranderlige, som de Foretagender, der fremkaldte dem, ville hurtigt forsvinde. Hist og her ville Murene af en Kirke fra Middelalderen vedligeholde Sagnet om en herlig Byggningskunst, alt det Øvrige, som den nyere Tid har frembragt, vil neddukke i den uoverseelige Masse af Skrevet og Trykt, ja titte frem af denne Afgrund ligesaa dunkelt som Oldtidens Sagn og Myther af den blot mundtlige Tradition. Naar nu en Forsker vandrer om paa de øde Steder, hvor fordum blomstrende Stater have staaet, naar et eller andet Tilfælde aabner Adgangen til en dyb Stolle, naar dristige Mænd have Mod til at trænge dybere og dybere ind, naar Aabninger i forskjellige Retninger tilstede Adgang, saa at den store Sammenhæng mellem de underjordiske Værker, om den ikke umiddelbart kan følges, dog lader sig erkjende, — da ville de underjordiske Bygninger træde ham imøde, kjæmpemæssige

som de Gamle, og det syntes mig, som om vor Tid alene ved de mægtige Bjærgværker havde efterladt et saa vældigt Monument, at det kunde maale sig med Løvningerne fra en stor Fortid. Jo noiere jeg nu lærde at kjende Bjærgværkerne i Freiberg, desto vigtigere blev mig Bjærgvæsnets hele Sammenhæng, Bjærgbearbeidelsen havde beriget Mineraolgien med vigtige Erfaringer, medens det dog var bestemt til at gribe mægtigt ind i Statens Forhold. Bjærgmændene selv interesserede mig ikke mindre, end Nytten og den statsøkonomiske Betydning af deres Arbeide. Med stor Deeltagelse besøgde jeg deres Hytter. Det er et godmodigt, fredeligt Folk, men rigtignok af en underjordisk Phantasi, af noget Digteriskt, der kunde give deres noiesommelige Arbeide en hoiere Betydning, sporede jeg kun Lidet. Den trykkende Armod, den uophørlige Sorg for den nærmeste Fremtid, tilsteder hverken Glæde eller Smerte, hverken Haab eller Frygt at danne sig digteriskt muntert eller bedrøvet.

Jeg havde hos Köhler antaget et Privatissimum over Bjærgvæsnets Administration, og over Bjærgvæsnet selv, for saa vidt det var mig vigtigt. Han rettede sig efter mit Ønske, at foredrage mig den nu herskende Administration i dens historiske Udvikling.

I denne Henseende er just det sachsiske Bjærgvæsens Organisation høist mærkværdig. Den har udviklet sig naturligt og roligt, eftersom Trangen efterhaanden steeg. Det var den første Gang, at jeg med en klar Oversigt fulgde en bestemt practisk Gjenstands Historie, og denne frivillige Indskrænkning til en ganske i sig selv afsluttet Gjenstand syntes at love mig uventede Oplysninger endogsaa om andre Retninger af Menneske-slægtens Udvikling. Men Resultatet af denne Bjærg-væsnets Historie efterlod et mørkt, ja sørgeligt Indtryk. I det trettende Aarhundrede begyndte Bearbeidelsen af Bjærgene. Sagn om den umaadelige Rigdom af gedi-gent Metal og ædle Ertzer danne Forgrunden af Historien. I Bjærgenes aabne Spalter have de ædleste Masser, der dannede sig, overtrukket Væggene paa begge Sider. Senere Dannelser fremkaldte et nyt Over-træk, og jo ofte disse Dannelser, der ofte vare ganske forskjellige Masser, gjentoge sig, desto snævrere bleve Spalterne. Saaledes har i den geognostiske Oldtid Gangmasserne, som Werner troede, fyldt sig ovenfra. Men for det meste blev der vel i læn-gere Tid et snæver Rum uopfyldt i den saakaldte øverste Teufe (Dybde). Chemiske Forvandlinger af de gamle Gangmasser, der omsluttede dette Rum,

fandt nu Sted her. Krystallerne ragede fra Væggene ind i Hulen; hine bleve overtrukne med ny Produkter; forskjellige Ertzer og Fossilier opstode lidt efter lidt her og det er yderst interessant, at følge denne Opbygningen af disse Dannelser. Ikke alene i Gangene selv, men ogsaa i de enkelte Haandstykker i Museerne, kan man kjende den mangfoldige Afvæxling af Processerne, den Retning, i hvilken de krystalliske Bundsatser havde affat sig, og Adskillelsen af de mangfoldige Dannelser imellem hverandre. Her skjød nu det gedigne Sølv ind i fine, sammenslyngede Haar, takkeagtigt, træformigt, ofte i tykke, drøie Masser. Her dannede de ædleste Ertser sig, uden megen Møie tilgjængelige for Bjærgmanden, og saaledes, at de kunde vindes i reen Metalform, ved de simpleste, og mindst kostbare Fremgangsmaader. Denne den øverste Teufes Rigdom var forsvunden. Med bestandigt voxende Anstrængelse, med bestandigt stigende Omkostning blev det uædlere Erts, der var vanskeligere at behandle, vundet; og saaledes voxde ved Bjærgets Armod Anstrængelserne og Bekostningerne mere og mere. Jeg hørde nu om Tilskud, og lidet om fand Gevindst. Tilskuddet voxde, og faa Gruber bragde en reen Gevindst. Det rørde og smertede

mig tillige, naar jeg saae, hvorledes man lidenskabeligt greb ethvert Glimt af Haab, naar man begyndte et nyt Arbeide; men jeg erindrer aldrig at et saadant Haab blev opfyldt medens jeg opholdt mig der. Jeg kjender ikke det sachsiske Bjærgvæsens nærværende Forfatning. Jeg tænker at den saa hurtigt tiltagende Industri i de sachsiske Erzgebirge paa en velgjørende Maade vil drage bestandigt flere og flere Hænder bort fra Bjærgvæsnet, der er saa lidet lønnende. Paa mig gjorde denne Bjærgvæsnets bestandige Synken, og det meest i Omegnen af Freiberg, et meget sørgeligt Indtryk. Der gives intet mere trykkende Syn, end naar man seer, omgivet af mægtige Halder (Steendynger), den døve Steen mere og mere opdynge sig udenfor Grubemundingerne og danne bestandigt voxende Høie. Ikke blot Skovene ere forsvundne i Nærheden af disse Halder. De taale ingen venlig Vegetation i Nærheden af sig, endogsaa Græsværten er kummerlig; over de nøgne Høie, der danne vidtudstrakte Flader piber Vinden; man seer intet uden døde Halder og de enkeltstaaende Hytter, der ere byggede ligesom Skuur over Gruberne.

Men hvor meget jeg end frivilligt søgde at indskrænke mig til empirisk Klarhed, for et snævrere Maal; hvor

lidet Tiltrækkende den øde Natur end frembød rundt omkring mig, var dette dog kun den anden Halvdeel af min Tilværelse, og et rigere Liv bevægede mig og blev midt i den tilsyneladende Armod, nydt i fulde Drag. Endskjøndt jeg var i Freiberg, levede jeg dog endnu især i Jena. En vedvarende Correspondents, især med Schelling, underrettede mig om Alt, hvad der foregik der. Den wernerske Geognosi blev mig bestandigt mere og mere vigtig. Den indeholdt Momenter, der udviklede sig til Speculation, og en Anstuelse udviklede sig dunkelt, der var mig eiendommelig og bestandigt greb mig stærkere og stærkere. Hvad der opfyldte min Sjæl, kunde jeg ikke skjule. I fortrolige Samtaler meddeelde jeg Werner mine Anstuelser. At denne ikke ganske kunde være tilfreds med mig, var naturligt. Han yttrede aabenbar sin Utilfredshed, men det syntes dog at ahne ham, at der i den hele mere levende Udvikling, som hans Formationslære indeholdt, laa Noget skjult, der trak ham til sig. Mit Forhold til ham blev imidlertid mere og mere inderligt. Den dybe Ærbødighed, der gjennemtrængde mig, min Agtelse for en afsluttet Eiendommelighed, den Tillid, jeg i enhver Henseende viisde ham, selv det Haab, at hans Lære ved mig

skulde erholde en dyb aandig Betydning og, som et bestemt Element gribe ind i den Aandernes store Gjæring, der skulde fremkalde en ny Omdannelse i Historien, drog ham til sig, og fremkaldte en Forbindelse mellem Lærer og Discipel, som vel næppe før havde fundet Sted. Og dog var enhver Modification i Udtrykkene, enhver Stigen af dem ham høist ubehagelig, og det hjalp mig ikke, naar jeg forsøgde paa, at gjøre ham det tydeligt, at hans Udtryk dog indenfor Grændserne af hans videnskabelige Kreds beholdt og maatte beholde deres Værd. Han syntes, tydeligere end jeg selv paa den Tid, at indsee, at hans Forklaringsgrunde i Geognosien ikke formaaede at holde sig ligeoverfor mine Anskuelser. Han syntes at frygte for, at hans hele geognostiske Lære skulde fra dette farlige Middelpunkt af, lidt efter lidt lide en Forvandling, ved hvilken dens Eiendommelighed maatte forsvinde. Werner udøvede en afgjort Indflydelse paa alle sine Disciples. Alle de mere Betydelige i det mindste syntes at vente Meget af mig, og dog tillige at betragte mig som et fremmed, forstyrrende, ja farligt Element.

Jeg levede paa en venskabelig, ja fortrolig Fod med de fleste betydelige Fremmede, der den Tid for

Werners Skyld opholdt sig i Freiberg, især med Herder og en von Herda, samt med Engelskmændene Mitchel og Jameson, Polakken Mielesky, nu Bjærghauptmand i Westphalen, Grev Beust, den nuværende Overbjærghauptmand sluttede sig til mig, endskjøndt de vare meget unge, i Særdeleshed den Sidste. Jeg blev opfordret til at holde Forelæsninger for dem over Philosophien, og glædede mig nu ved at have en Leilighed til at kunne udtale mig om det, der var mig saa vigtigt. Schellings transcendentale Idealismus var nylig udkommen; dette Skrivt, der formedelst Klarheden og den fremstridende kunstige Udvikling af Methoden, kan betragtes som et hidindtil og bestandigt uopnaaet Mesterstykke, beskjæftigede mig bestandigt. Jeg søgde at forklare baade mig selv og mine Tilhørere Forholdet af den ideelle Side af Philosophien til den Reelle, begges tilsyneladende Parallelismus og deres høiere Eenhed. Dog om jeg endog vandt større Klarhed for mig selv, lykkedes det mig dog næppe at meddele mine Tilhørere den. Mielesky havde en Hovmester, Haberle, der ledsagede ham paa alle Forelæsninger, og der endnu syntes at interessere sig meest for min Lære. Han har siden gjort sig bemærkelig som Meteorolog, i det han sluttede sig til den howardske Sky-

lære og fra Erfurth af traad i Forbindelse med Göthe. Men ogsaa ham blev Indholdet af mine Foredrag fuldkommen fremmed. Jeg har slet ingen Discipler vundet her. Philosophien laa altfor langt fra deres øvrige Beskjæftigelser, og i hele Tyskland kunde man vel næppe finde et mere ugunstigt Sted til at forskaffe den Tilhængere, end den Tid i Freiberg. Engelskmændene vare som Fremmede nysgjærrige efter at erfare hvad den tyske videnskabelige Gjæring egentlig havde at betyde. De, der ikke kjendte Andet, end en i sig selv afsluttet sandselig Verden, som man lærde at kjende ved Jagttagelser og Experimenter, og paa den anden Side en Religion, der havde en absolut Gyldighed for de forskjellige Menigheder, og det saaledes at Naturens Verden og Religionens Verden gik som ved Siden af hinanden, uden nogensinde at berøre hinanden, kunde slet ikke begribe hiin Tilbøielighed til at forene dem begge. Jeg veed ikke hvor vidt de to Engelskmænd, der vare mig kjære og dyrebare, vare virkelig religiøst sindede. Om saadanne Gjenstande yttrer Engelskmanden sig kun, naar han ogsaa deri kan være praktisk virksom, naar han føler sig kaldet til at gjøre Proselytter. Men selv naar de med den sandselige Reflexions Ligegyldighed betragte de for-

stjellige Menigheder, lade de disse dog gjælde; og Trangen til at søge Bevidstheden et absolut Middelpunkt for de høieste aandige Interesser, var dem fuldkommen fremmed. Og dog gaves der Øieblikke, da de syntes bevægede, Mitchel især, en mild, høist besindig Mand, der ogsaa udøvede en stor Magt over Jameson, syntes undertiden at have en Ahnelse om noget Høiere, der dog kunde have en virkelig Betydning. Han søgde at gjøre sig det klart; han kunde da, som det syntes, inderligt bevæget, indlade sig paa udførlige Samtaler med mig. Men det var selsomt at see, hvordan enhver Idee, der begyndte at spire frem, flød hen, naar han vilde holde den fast, og forurolige ham istedetfor at oplyse ham. Hans Tilstand ængstede mig da. Han var af en meget alvorlig Natur; hans hele Skikkelse, endskjøndt han var høi og føer, tydede hen paa en hectisk Constitution; han døde nogle faa Aar efter. Jeg indsaae, at mine Forelæsninger vare fuldkommen frugtesløse og besluttede at afbryde dem; D'Aubuisson holdt sig fra mig, heller ikke tog Mohs, en skarp, logisk Natur, der agtede sandselig Klarhed høiere end Alt, nogen Deel i mine Forelæsninger. Dog var jeg inderlig forbunden med denne paa Mineralogiens Mark. Ved

geognostiske Undersøgelser var han min Veileder og Fører, og jeg besøgde mange Egne med ham. Han rettede sig aldeles efter den Anviisning, som Werner gav os, og beherskede den fuldkommen og med større Sikkerhed, end jeg.

Saaledes forfulgde den indre Verden, hvis Kiim allerede laa skjult i min tidligste Ungdom og som i Jena spirede, mig lige til Freiberg. Ja, de begyndte først der at erholde en fuldstændig Udvikling. Dog være det mig tilladt først at berøre en anden ydre Verden, der ved aandig Betydning sluttede sig til mig.

De Fremmede i Freiberg søgde Recreation i Dresden. Ogsaa jeg og min Ven vare kun reiste hurtigt igjennem Dresden, da vi havde i Sinde saa snart som mueligt at vende tilbage til denne Stad, for at opholde os der noget længere. Den skjønne Egn, Stadens muntre Beliggenhed havde henrykt os da vi den første Gang ilede igjennem den; og vi priisde os lykkelige ved at vide, at en saa behagelig Stad var i Nærheden af Freiberg og saa let at naae. Dog hengik der et Par Maaneder, uden at vi kunde forlade Freiberg. Werner udsatte for sin Sundheds Skyld sine Forelæsninger. De Øvrige vare Priva-

tissima, og over disse havde vi selv Raadighed. Det var mod Enden af August, da vi rede paa Leieheste igjennem Grüllenburger-Skoven, for over Tharand at naae Dresden. Aftenen nærmede sig; vi havde besluttet at tilbringe Natten i Tharand. Da vi havde naaet Landsbyen Hartha, saae vi flere Veie for os. Møller, der bestandigt blev grebet dybere af Philosophien, havde begyndt en Samtale om Kants teleologiske Dømmekraft. Hans Yttringer vare i enhver Henseende vigtige og aandige. Vi gav ikke Agt paa Veien, og fulgde instinctmæssigt den Bredeste. Landsbyen laa bag ved os; vi vare fordybede i vor Samtale; Mørket tog til; vi rede med langsomme Skridt, og mærkede først, da det var blevet fuldkommen mørkt, at vi havde taget Feil af Veien og vare komne ind i en Huulvei. Vi forsøgde at vende om igjen, for at søge en bredere Vei, og efterat vi længe havde redet frem og tilbage, opdagede vi en eensom Bolig, der laa paa en aaben Plads i Skoven, og sandsynligviis hørde til Hinter-Gersdorf. Det kostede os Umage at faae Folkene vækkede; og de begyndte at skjænde, fordi vi havde forstyrret dem i deres Søvn. Endelig lykkedes det os at bevæge en af Beboerne til at vise os Veien til Tharand. Med en Lygte gik

han foran os, tværs igjennem Skoven, paa flette Skovveie og der hengik vel en heel Time førend vi kom ind i Weistritzer-Dalen. „Nu kunne De ikke tage Feil;“ — sagde vor Ledsager, — „De maae ride over Floden, paa den anden Side fører Veien til Tharand. I mindre end eet Qvarteer vil De være der.“ — Men vi, der ikke kjendte Beliggenheden af Tharand, fulgde en bred Vei, der førde ud af Dalen, og foer endnu engang vild. Vi kom langt ud paa Natten til Höckendorf, hvor vi vel stege af, for at de trætte Heste kunde puste en Stund, men dog ikke vilde lægge os iblandt den Mængde Foermænd, der var der. Dagen derpaa naaede vi Tharand og ilede til Dresden. Saaledes udmattede af Nattevaagen, men dog henrykkede over den skjønne Egn mellem Tharand og Dresden og over Staden selv, der var oplyst af Morgensolen, ilede vi, efterat vi havde styrket os, og drukket mere Viin, end vi pleiede om Formiddagen, til Galleriet.

De høie Sale, der vare tæt besatte med Malerier, havde noget Imponerende; de Fremmede, der deels gik enkelte, deels vare fordeelte i Grupper, bevægede sig stille og høitideligt i de vide Rum. Da jeg havde en overdreven Forestilling om ethvert Maleri, der besad Kunstværd nok, til at blive optaget i

et saa berømt Galleri, overraskede Mængden mig næsten, som den Tid i mine Drengeaar, da jeg første Gang kastede et Blik ind i Suhms store Bibliothek. Den gamle Riedel førde os omkring, og vi skulde nu høre paa hans Oplysninger med Opmærksomhed. Vi havde ikke betænkt, at der til en stille Betragtning af Malerier hører en indre Rolighed og Sikkerhed, som vi nu slet ikke besade. For mig vaklede og bevægede de broge Billeder sig imellem hverandre; ligesaa chaotiskt og forvirret sammenblandedes Malernes Navne, som jeg, skjøndt en Deel var mig bekjendt, dog for det meste hørde nævne for første Gang. Vi havde allerede tilbragt en for mig uendelig lang Tid i det ydre Galleri, der var besat med Rigdomme af den nederlandske Skole, og traad nu ind i det Indre, hvor Billederne af den italienske Skole hang. Her var det nu, hvor jeg ventede, og det fra min første Ungdom af, at see de store Kunstgjenstande, der ere blevne forherligede ved Aarhundreders Roes. Med Poesien var jeg fortrolig siden min tidligste Barndom; hvad Digterne søge at fremstille, var givet mig i mit Indre, og Midlerne til Fremstillingen, endog om denne var den fortrinligste, endog om den syntes mig uopnaaelig, vare mig ikke

fremmede. Men her skulde en ny Verden aabne sig for mig ved en ny Sands, som jeg næppe tiltroede mig. Disse Forestillinger bevægede sig dunkle og forvirrede for min Sjæl, uden at jeg formaaede at holde dem fast eller at ordne dem. Frygtelig søvnig og træt, søgde jeg med Magt at fatte mig, men det lykkedes mig ikke. Skikkelserne paa Billederne svævede halvt for mig som Visioner, syntes at bevæge sig, at træde ud af Rammerne og at blande sig med de Fremmede, der gik frem og tilbage. Derimellem tonede mig Ledsagerens eensformige Forklaring, som jeg skulde lægge Mærke til, mig selsomt i Øret. En ængstlig Bevidsthed om, at denne forunderlige Tilstand maatte falde Enhver i Øinene, der saae mig, plagede mig, og i denne Forfatning tilbragde jeg en Tid, der forekom mig uendelig. Da traad vi frem for et stort Billede. Det stod nede, var altsaa rykket os nærmere, thi det skulde copieres. En qvindelig Skikkelse svævede frem af Skyerne og bar et vidunderligt Barn. Momentet overraskede mig; den selsomme Spænding, som jeg var i, havde naaet sin høieste Spids, jeg forglemde hvor jeg var. En dyb Følelse gjennemtrængde mig, og jeg braft i Graad, der flød uafladeligt. Den gamle Riedel var over-

raftet; det var som om denne voldsomt frembrydende Følelse pludseligt rev mig ud af denne drømmende Tilstand, og gjengav mig min fulde Bevidsthed. Jeg saae mig om, jeg saae at jeg var bleven en Gjenstand for den almindelige Opmærksomhed, jeg søgde at fatte mig og erfarede nu, at det Billede, der havde sat mig i en saa hæftig Bevægelse, var det berømteste i hele Galleriet, nemlig Raphaels Madonna. Gjennemgangen gjennem Galleriet var nu næsten til Ende, og jeg takkede Gud, da jeg igjen var paa Gaden. Halvt ravende naaede jeg Gjæstgivergaarden; jeg hørde næppe Møllers Bebreidelser og faldt i en dyb Søvn. De brogede Billeder forurolige mig endnu i Søvne, men fremfor Alle overraskede Madonna mig som et himmelsk Syn. Da jeg igjen vaagnede, styrket af Søvnen, var jeg fuldkommen ædru, og en dunkel Erindring om Alt, hvad jeg havde oplevet om Natten og i Galleriet, ængstede og plagede mig.

Det er bekjendt, at den katholske Religion har med den igjen opvakte dybere Poesi erholdt en egen og dybere Betydning. Middelalderen med sin Kraft blev fremhævet, og vel ogsaa stillet høiere, end en Tid, der kaldet til store og mægtige Bedrivter, lige-

overfor denne, selv afmægtig, tabde sig i tomme Abstractioner, i nogle faa overfladiske Begreber, der traadte i Stedet for en mægtig rig Naturgrund, skulde udvikle og danne Stater saavelsom Videnskaber af sig. Mig selv var denne Tidens Bevægelse ingenlunde fremmed. Ogsaa mig forekom denne Tid, fuld af store Kampe, af herlige Sange, af dyb Andagt, beundringsværdig, og overvættes rig ved Siden af Nutidens Armod. Især blev Madonna, som den guddommelige Qvinde, æret med al Digtekunstens Illusion, og efter at Tieck, August Wilhelm Schlegel og Novalis havde meddeelt hende den poetiske Indvielse, saae man alle unge Digtere knæle for Madonnas Alter. Denne Tid udviklede sig i sin hele Overdrivelse vel sildigere, men den spirede allerede den Gang, og jeg kunde vel, i den altoverdrivende Ungdoms Mening, betragte mig som en Indviet, for hvem Madonna havde aabenbaret sig; ja, jeg turde tilskrive mig en Følelse, der i sin Sandhed og Dybde uvilkaarligt havde overvældet mig, medens den unge Digter ængstede sig, og strædde at meddele en ham fremmed Følelse, mosommelig for et Digt, et inderligt loiet Liv. Men just fordi det, som jeg havde oplevet, og de Omstændigheder, under hvilke

jeg havde oplevet det, svævede for mig, erkjendte jeg dets Indhold, og blev opfordret til at betragte det nærmere. Jeg tør paastaae, at denne Begivenhed dannede en Krisis. Det var mig fuldkommen klart, at det, der overraskede mig, havde en dybere Grund i mit hele henrundne Liv. Kunsten dannede et dunkelt Sted, beboet af usynlige, mig endnu ubekjendte Aander. Sandsen var der, men der manglede de Gjenstande, i og med hvilke den, sat i Virksomhed, formaaede at fatte sig selv; og nu opvaagnede den pludseligt, ikke med en rolig Udviklings stille Gang, men voldsomt og krampeagtigt, ved de særegne Forhold. Den blev ikke af den uforberedt sig paatrængende mægtige Gjenstand opfordret til en ordnet Virksomhed, men meget mere overvældet. Da blev det nu min Opgave, der ikke lod sig afvise, at træde Indholdet af det for mig saa vigtige Moment nærmere og at overveie det. Hvad det indeholdt, blev mig ikke klart paa een Gang, men det dybe Indtryk forsvandt aldrig ganske, og medens jeg nu og siden, ved gjentagne Besøg i Dresden, søgte at uddanne min Sands for Kunsten, ledsagede det mig hver Gang, og selv i denne Forstand kan jeg sige, at Madonna har aabenbaret sig for mig.

Der blev ogsaa udvortes, om end ikke paa en meget behagelig Maade, sørget for, at denne Begivenhed ikke forsvandt af min Erindring. Den godmodige Riedel ansaae det for et Beviis paa en ganske usædvanlig Kunstsands, at en ung Mand, der hidindtil var fuldkommen ubekjendt med Kunsten, blev saa dybt rystet ved det første Syn af et saa herligt Maleri. Han undlod ikke, naar Fremmede indfandt sig i Galleriet, eller Kunstnere kom der, at gjentage i min Nærværelse hvad der var skeet; og satte mig derved ikke sjeldent i den største Forlegenhed. Og dog kunde jeg ikke blive vred paa ham. Jeg havde virkeligt vundet hans Ynde, og han var altid villig til at give mig al den Oplysning, jeg forlangde. Men derved skeede det nu ogsaa, at jeg snart blev bekjendt med de i Dresden levende Kunstnere og at Kunstelskerne, hvis Mængde og hvis ofte hyklede Enthusiasme, ved ethvert Besøg, som jeg fra Freiberg af aflagde i Dresden, havde tiltaget paa en betænkelig Maade, trængde sig til mig. Jeg lærde at kjende unge Digtere, der vidste at nævne alle Skoler, der vel havde fattet de Kunstudtryk, der bleve knyttede til Billedernes Forklaring; der, ilende fra det ene Billede til det Andet, vel ogsaa bleve staaende foran

et eller andet berømt Maleri og kom i Henrykkelse. Men sædvanligt betragtede de da ikke Billedet, der var foran dem, men meget mere et Billede, som deres Phantasi skabde dem. Endog naar de stod for Billedet, saae de bort over det, og det falske Billede, der gjøglede for dem, dannede sig da som en Sonnet. Det var ikke alene Philosopherne, der paa saadan en Maade saae hen over Gjenstandene og byggede sig en Verden; det slette a priori var ligesaa meget hjemme i Digtekunsten. Der gives virkelig saa Mennesker, der have en Glæde af Gjenstandene, som saadanne, der hengive sig til dem, leve med dem, og formaae at ville og at tænke i en reen og renfende Mening.

Under mit Ophold i Freiberg tilbragde jeg en ikke ubetydelig Deel af min Tid i Dresden, undertiden kun i Uger, men ofte ogsaa i hele Maaneder. Jeg boede sædvanligt i en Gjæstgivergaard, der den Tid virkelig blev regnet blandt de fornemligste i hele Tydskland. Kun een Gang, da jeg opholdt mig længere, havde jeg min Bolig i et Privathuus, i Pirnaer-Forstaden ved Bredden af Elben. Jeg overskaae der en Deel af Broen, en Deel af Neustadt og Bredden paa hiin Side med dens Skove og

Vinbjærge. Bag ved laa foran mig den nu forsvundne Ruin af den brühlske Terrasse, og unge Landskabsmalere besøgte mig, for at optage denne Ruin, der virkelig fra mit Vindue tog sig ret malerisk ud, som den laa der i en maadelig Høide, imellem Træerne. Men omendskjøndt jeg boede i dette Privathuus, tilbragde jeg dog Middag og Aften i den gyldne Engel. Hr. Kind var et Mønster for en Vert, hvis Mage jeg aldrig har seet enten før eller siden. Bestandigt bevægelig, vidsde han at sige hver Gjæst noget venligt; og selv da Mængden af Gjæsterne tiltog, og ikke blot fyldte Gjæstgivergaarden, men ogsaa de to vidtløftige Sidehuse, syntes hans Opmærksomhed at mangfoldiggjøre sig med Gjæsternes Antal. Han var endog, naar alle Husene vare overfyldte, stedse tilstede for Enhver, munter og venlig. Jeg erindrer ikke, at jeg nogensinde har seet ham fortrædelig.

Jeg var munter ved Bordet, og vidsde ogsaa at faae de Reisende, der, da de vare hverandre ubekjendte, sade tause ved Bordet, til at tale. Især takkede Kind mig for det Liv, som jeg i Aftenselskaberne vidsde at bringe i Samtalen. Naar man ellers klokken ti pleiede at forlade Gjæstgivergaarden, blev

Selskabet nu ikke sjeldent sammen til Midnat. Ogsaa tiltog Mængden af Gjæsterne, især af Aftengjæsterne, og Hr. Kind havde Aarsag til at være tilfreds med mig.

Med ham dannede hans Kone en selsom Contrast. Hun var af Middelalder, stærkt brunet, og jeg har aldrig seet en mere i sig selv indsluttet Gestalt. Hun sad i Baggrunden af Spisesalen, med en stor Bog for sig, i hvilken hun noterede Alt, hvad der blev bestilt. En Samtale førde hun aldrig. Marqueuserne nærmede sig hvidskende til hende, hun svarede sædvanligt kun med en Bevægelse med Hovedet. I de stive Træk saae jeg aldrig en Forandring; de mest levende Samtaler, de interessanteste Nyheder, syntes hun at høre uden Deeltagelse. — Bonapartes Tilbagekomst fra Ægypten og Frankrigs, ja Europas Enthusiasme satte ogsaa de kindske Aftenselskaber i Bevægelse. Omendskjøndt jeg var i en hæftig Bevægelse, saae jeg dog hen efter den forunderlige, rolige og stive Skikkelse, men Pennen gik sin rolige Gang, Hovedet hældede, som sædvanligt, hen over Bogen, og Øinene forbleve ufravendte hæftede paa Bladene. Og dog havde jeg, ved mit nøiere Bekjendtskab i Huset, Leilighed til at erfare, at denne

Gestalt, der, som det lod, var aldeles uden Deel-
tagelse, interesse·ede sig levende for Indholdet af
Aftensamtalerne. Hun undlod i den senere Tid sjel-
dent at sige mig nogle venlige Ord, og at takke mig
for den Interesse, som Aftenselskaberne havde vundet.

Da jeg i Aaret 1811 — ni Aar vare henrundne
siden jeg sidst var i Dresden — drog med min Kone
til Breslau, tog jeg paa min Gjennemreise igjennem
Dresden, ind i den gyldne Engel. Kinds Gjæst-
givergaard nød endnu bestandigt sin gamle Anseelse.
Huset var propfuldt. Vi bleve indqvarterede i Nabo-
huset. Jeg tilstaaer, at det rørde mig, da nu Kind
med sin stille Kone, trods de mange Gjæster, der
krævede deres Opmærksomhed, strax efter vor An-
komst traadte ind i vor Stue, for at hilse paa mig
og at lære at kjende min Kone; thi med Glæde erin-
drede de den Tid, da min ungdommelige Livlighed
opmuntrede og oplivede de forsamlede Gjæster. Ved
Middagsbordet der fandt jeg da ogsaa min elskede
og ærede Lærer Werner. Jeg taelde da med ham
for sidste Gang. Hvor betydeligt end dette Moment
var mig, var og Gjensynet af Kind og af hans
Kone mig ikke uden Betydning. Det erindrede mig
paa en venlig Maade om en af de muntreste Epocher

i mit Liv; overhovedet knyttede den venligste Erindring sig til Dresden, saa ofte jeg opholdt mig der. Det havde vel ofte stormet og regnet under mit Ophold, men for mig viser Staden sig endnu bestandigt i et vedvarende Soelskin. De lykkeligste Begivenheder traf mig der, og det Ubehagelige, der mødte mig, var kun forbigaaende og uden Følger.

Dresden bliver altid et yderst behagelig Opholdsted om Sommeren. Staden har noget venligt; den rige Omgivelse lokker i alle Retninger. Tharanderdalen, og Veien som fører derhen, hører til de Fortrinligste, som man kan finde i Nærheden af en saa betydelig Stad. Den Masse af Reisende, der samles her, for at opholde sig i en kortere, eller længere Tid, giver Staden en stor Tillokkelse for en ung Mand, der, ligesom jeg, elskede Selskab, og altid var tilbøielig til friskt at nyde hvad det Nærværende bød. Intetsteds kunde den Fremmede leve mere ugeneret, ja endog overgive sig til mangen overmodig Lune. Og det samme gjaldt om Freiberg. Til Dresden kom undertiden Sværme af unge Engelskmænd, ubehovlede og raae, ikke ulig unge Bjørne, og som da ofte tillode sig det Utroligste. Og saaledes var man her vant til at taale meget, hvad der

næppe vilde være gaaet ustraffet bort i andre, endog store Stæder, f. E. i Berlin, men være blevet en Gjenstand for en streng Dadel. Det samme gjaldt ogsaa om Freiberg. Opholdet her var for den Fremmede forenet med betydelige Udgivter. De Yngre, som kom hid, vare som oftest rige Adelsmænd, der gav meget ud, og Indvaanerne vare vante til at taale meget af dem. Contrasten mellem dette de Fremmedes frie, ofte tvilesløse Liv, og den ængstlige Indskrænkning i de Indfødtes selskabelige Forhold, der næsten grændsede til Pedanteri, var meget iøinefaldende. Bjærg-Eleverne i Freiberg levede under en streng Tugt og saaledes var ogsaa Skilsmissen mellem os og de Indfødte meget stor. Og dog viisde det sig, at Indbyggernes Taalmodighed, i det mindste i Freiberg, havde sine Grændser. Da f. Ex. nogle af os forenede os med Engelskmændene for at spise til Middag Klokken fem om Eftermiddagen, kom næsten alle Familier i Freiberg i Oprør. Man vilde ikke troe noget saa Bizart. I Freiberg spiisde man regelmæssigt til Middag Klokken tolv, ja vel endogsaa før. Vi spiisde parterre og saae Stadens Damer defilere forbi og titte nysgjærrigt igjennem Vinduerne for at overbevise sig om det Utrolige; næsten

allevegne blev denne utilladelige Afvigelse fra det, der sædvanligt var Skik og Brug, bebreidet os paa en snart finere, snart plumpere Maade.

Vel omgikkes jeg kun lidet med den yngre Deel af de Fremmede, men jeg, saavelsom min Ven Møller, vænnede os dog til et utvunget Liv, og det paa en Maade, som vi ikke vilde have tilladt os andetsteds.

Dresden dannede nu en munter Modsætning til Livet i Freiberg. Her tilbragde vi Vinteren for det meeste i Stilhed, og beskjæftigede os med vore Studeringer; men vi havde dog ingen Mangel paa store legemlige Anstrængelser. Gruberne vare ofte langt borte, og det var vanskeligt at befare dem. Men Sommeren fra April til October blev benyttet til større eller mindre Udflugter, ikke alene til Reiser i Erzgebürge, men ogsaa i det sydlige Tyskland; ja, jeg bereisde fra Freiberg af en Deel af Tyrol og en Deel af Karpatherne. Dog havde jeg Tid nok tilovers, til at opholde mig i et Par Maaneder i Dresden.

Imidlertid havde Naturphilosophien vakt stor Opsigt; den vandt bestandigt flere Tilhængere, og

Antallet af dens Dyrkere, især blandt Lægerne, blev bestandigt større og større. Ikke let har et Skrivt gjort mere Opsigt, end det første Hæfte af Schellings Tidsskrivt for den speculative Physik. Det blev aabnet med en Kritik over den schellingske „Verdenssjæl“ og over hans „Udkast.“ Et Angreb paa den almindelige Literaturtidende var føiet til denne Kritik. Jeg blev nu for første Gang offentligt indviklet i en literair Strid. Hvad der bevægede mig til at blande mig i denne Strid, og til selv offentligt at træde frem, var et reent personligt Forhold. A. W. Schlegel havde meddeelt Schelling min tidligere omtalte Samtale med Justitsraad Hufeland, i hvilken han aflurede mig min Anskuelse af Naturphilosophien. Det var ingen Tvivl underkastet, at Redacteurerne efter denne Samtale havde besluttet, ikke at overdrage mig Bedømmelsen af de schellingske Skrivter. Schelling omtalde denne Omstændighed i sit Angreb, og Hufeland bebyrdede mig for at have misbrugt den gjæstfrie Optagelse i hans Huus, for paa en utilladelig Maade at forraade fortrolige Samtaler. Jeg har tidligere omtalt de Forhold, under hvilke min Meddelelse til Schlegel maatte finde Sted; jeg havde selv bedet denne ikke at meddele Schelling Samtalen.

Men jeg følde mig dybt fornærmet ved denne Bestyldning. — Mit Svar, som jeg dunkelt erindrer, var ubehændigt og altfor vidløftigt; men det var mig ifær om at gjøre, paa en bestemt Maade at afvise den tilintetgjørende Bestyldning for at jeg havde fornærmet Gjæstfriheden, en i mine Øine uridderlig, ja gemeen Handling.

Den, der kjender min literaire Virksomhed i Tyskland i de sidste fyrgetyve Aar, veed ogsaa, hvorledes jeg til forskjellige Tider, lige indtil de Allersidste, har været udsat for de hæftigste, meest lidenskabelige Angreb. Jeg fattede fra nu af en Beslutning, som jeg bestandigt er forbleven tro; Alle de Angreb, der angik mine Anskuelser i det Hele, det Standpunkt, fra hvilket jeg gik ud, vilde jeg aldrig besvare. Jeg er let fornærmet og naar jeg læsde Angrebene, krænkede de mig ikke lidet. Jeg udkastede hæftige, staanselløse Svar, jeg troede, at have tilintetgjort mine Modstandere; men denne hele Polemik sandt Sted paa mit Værelse, og saae aldrig Lyset. Jeg indsaae bestandigt tydeligere, at Indvendinger, der udgik fra Ubekjendtskab med mit Standpunkt, aldrig kunde besvares, at en defensiv Stilling altid var en meget ugunstig, at der, hvor man vil grunde

nye positive Ideer, er den roligt fortsatte Udvikling af dem, og den fuldkomne Ignoreren af alle paa Misforstaaelser grundede Indvendinger, det Allerhensigtsmæssigste. Træffende Indvendinger og Berigtigelser vare mig ikke sjeldent vigtige; jeg benyttede dem stiltiende. I enkelte Tilfælde, hvor jeg troede mig personligt fornærmet, eller hvor den Angribende var en Mand af et betydeligt Navn, er jeg bleven min Beslutning utro, men har hver Gang angret det. Min Stilling i Literaturen var derfor indtil nu i min høie Alder bestandigt en offensiv; min Ligegyldighed mod lidenskabelige Angreb voxde, og for at undgaae den ubehagelige Følelse, som Læsningen af ondskabsfulde Angreb vækker i det første Øieblik, har jeg valgt et meget simpelt Middel: Jeg læser dem ikke. Da den Tone, Partierne antage imod hinanden i den tyske Literatur, bestandigt er bleven flettere, saa er dette Middel bestandigt blevet nødvendigere. Den droie, noget uskaansomme, men respectable Grundighed hos de berømte Grundere af den nyere Tid, saaledes som den, Fichte, Schelling, og undertiden Schleiermacher benyttede, for at afvise Modstandernes besværlige Anfald, det glimrende Vid i Schlegels Æreporte og Triumphbuer, i Tiecks Zerbino,

og i den forkeerte Verden, ere forsvundet, og har blot gjort Plads for Grovhed og genialsk Bagvaskelse. Nu tilstaaer jeg, at jeg med et Slags Skadefryd tænker paa, hvorledes en ung Mand, der er utilfreds med mig og mine Anskuelser, sidder paa sit Værelse. Han er ikke ubekjendt med mine Svagheder, og overlægger hvorledes han kan krænke mig bedst. „Det vil sætte ham i Raseri," — tænker han, idet han henskriver noget ret Bidende, og gnider sine Hænder. Den Stakkel! Jeg faaer det ikke engang at vide. Og som enhver slet Side af Literaturen dog ogsaa forer sin Fordeel med sig, saa har denne Tiltagen af Bagvadskelsen og af overfladiske Geniaitæter indført det Gode med sig, at disse i det Høieste kun gjøre eet Øieblikks Indtryk paa Ungdommen og de aandrige Damer, der mædske sig med Tidsskrifter og Ugeblade. I vore Dage vilde en saadan Polemik være uendelig, thi Angrebene bære efter en kort Tids Forløb et saadant forskjelligt Præg, at det, der før blev roest, snart efter bliver dadlet, og omvendt. Men Roes og Dadel blive lige betydningsløse. Den, der virkelig har en Opgave, der bestjæftiger hans hele Liv, har maaskee aldrig oplevet en mere gunstig Tid. Han kan i stille Rolighed op-

bygge, og har her Bevidstheden om en inderlig fast Overbeviisning. Veed han, at ikke blot den hurtigt forbigaaende Tid, men ogsaa Historien ved ham har vundet nye Ideer; er hans Syssel ham dyrebar og hellig, saa kan han her ikke alene betragte Angrebene med Ligegyldighed, men ogsaa uden at blive modløs, taale sine egne Svagheder, medens han i sit Indre bekjæmper dem. Jeg maa i det mindste bekjende, at jeg har den inderlige Overbeviisning, at mine Modstanderes Angreb paa ingen Maade har været skadelige for den levende Udvikling af mine Ideer, og for det, der fortjener at overleveres til Fremtiden. Jeg holder, som bekjendt, dog kun med stor Indskrænkning, Censuren for nyttig f. Ex. for Tidender og flyvende Blade; jeg kaldte dem engang „et vedvarende bethlehemitisk Barnemord, for at dræbe Forløseren, som man dog aldrig træffer.“ Jeg bad ved en anden Leilighed Censorerne om end ikke at stryge een Linie, der angreb mig, om endog nok saa skaanselløst; jeg havde, tilstod jeg, aldeles ikke fortjent det af dem.

Overhovedet hvad der i Historien kan tilintetgjøres ved Angreb begjærer jeg ikke at redde. Diamanten maa prøves med Hammeren, og jeg ønsker ikke at troe mig ved en vanvittig Illusion i Besid-

delse af en loiet Skat. Jeg har omtaelt denne Tænkemaade som noget indre oplevet, fordi den har ledsaget mig gjennem mit hele literaire Liv. Jeg har aldrig kunnet begribe, hvorfor man fulgde en anden Vei, end den bestandigt mere omhyggelige Udvikling af den meest egne Opgave. Men vel indseer jeg hvorledes man kan føle sig opfordret til at forberede den i hele Aar i Stilhed, bortvendt fra al literair Forbirring, ligesom min Ven Schelling. Deri hindrede min meddeelsomme selskabelige Natur mig.

Imidlertid voxde Omfanget af den nye Retning, der udbredte sig til alle Sider og sysselsatte alle Videnskabernes og Poesiens Momenter. Forskjellen mellem den antike og moderne, den classiske og romantiske Tid, som altid mere bestemt blev lagt til Grund for den gamle og nye Tids Værker, der i vore Dage har erholdt en endog europæisk Betydning, saaledes som den først omfangsrigt og betydningsfuldt blev udtaelt af Frederich Schlegel i hans Skrivt om Grækernes og Romernes Poesi, blev bestandigt herskende, og begyndte at uddannes som en historisk Anskuelse. I denne Adskillelse mellem to store historiske Epocher, i Sandsen for begges Eiendommelighed, laa

der en Rigdom af Anskuelser og derhos givne Bestemmelser, der siden den Tid begyndte at udvikle sig klarere, eller dunklere, man kunde sige, hos Enhver, der beskjæftigede sig med denne Gjenstand. For mig concentrerede denne Forskjel sig strax i Begyndelsen ved Personlighedens overveiende Moment, som saadan, i den moderne Poesi, og vigtig for mit Sindelag blev allerede den Gang denne Anskuelse derved, at jeg betragtede den som en Følge af Christendommen, at Grunden blev lagt til en Maade at betragte Historien paa, der var bestemt til at beskjæftige mit hele Liv, og at yttre sin Indflydelse endog paa den Maade, hvorpaa jeg opfattede Naturen.

Denne maatte synes saa meget mere rig paa Følger, som Interessen for Middelalderes Poesi voxde mere levende, jo længere den gik tilbage. Til de store Fortjenester, som Tieck har erhvervet sig, hører nu ogsaa denne, at det især var ham, der henvendte den almindelige Opmærksomhed paa den ældste germaniske Fortids Digterværker. Det er bekjendt hvilken stor Opsigt Göthes Afhandling „om den tyske Art og Kunst“ vakde, i det han først befriede Taarnet i Straßburg fra det bedækkende Gruus, der skjulde det for det forblindede Øie, og førde det frem for de

bedre opvaagnede Sandser. Denne Opsats og Götz af Berlichingen, havde rigtignok først revet Slægten ud af den indskrænkede Nøisomhed, og paa en Maade, der ikke mere lod sig afvise, henvendt den til en Verden fuld af dybsindig Kunst og til en Fortids mægtige personlige Kraft, som man troede at kunne tilfidesætte for bestandigt. Men dette Forsøg stod endnu alene, som noget Fremmed, med hvilket man ikke vidste hvad man skulde tage sig for. Siden Bodmer havde man gjort Digtet om Nibelungerne, og vel ogsaa andre Værker af den ældste tyske Poesi til Gjenstande for lærde Undersøgelser, men en almindeligere aandig Interesse blev derved ikke vækket, og den levende Sands for disse Digtninger blev ikke opluket. Med Tieck var jeg endnu ikke traadt i en nøiere personlig Forbindelse; over denne Gjenstand havde han endnu ikke yttret sig offentligt, men dog udgik allerede denne Gang den levende Interesse, der bestandigt greb mægtigere om sig, fra ham og fra hans lærerige, personlige Meddelelser. Jeg hørde nu tale om en gammel, mægtig Digtekunst, om et Epos, hvis høie tragiske Betydning og kunstneriske Værd turde stille sig ved Siden af den classiske Olds Produkter; jeg hørde tale om Percival, og om de dybe, religiøse

Mysterier, der laae skjulte i Titurel. Jeg blev underligt til Mode, da denne mig saa ubekjendte Verden traad mig imøde, da jeg hørde, at de ældste og meest betydningsfulde Toner af den germanniske Digtekunst henviisde til mit Fædreland, og ikke kunde fornægte deres Slægtskab med de gamle Gude- og Helte-Sagn. Hvad jeg erfarede, var nu rigtigt nok fragmentariskt. Da jeg var beskjæftiget med Anstrængelser i en ganske anden Retning, stod denne Verden endnu langt fra mig, men den nærmede sig til mig, om endog kun fra det Fjærne. Det var en Begivenhed, der fremtraad af Livet omkring mig, udvidede den hele aandige Tilværelses Synskreds, og hvad jeg erfarede ufuldstændigt nok, ved Samtaler og ved mine unge Venner, laa for mig som en rig Skat, der skulde vindes engang i Fremtiden, og ogsaa nu udøvede en stor Indflydelse paa de Gjenstande, som jeg søgde med al Kraft aandigt at beherske, uden at de, endog behandlede i den største Enkelthed, formaaede at rive mig ud af den hele Tilværelses almindelige Eenhed.

Og medens nu saaledes Poesien og Kunsten trængde sig bestandigt rigere og mægtigere om mig, medens selv Bonapartes Tilbagekomst fra Ægypten, hans Seier ved Marengo, hans Magt, der bestandigt

mere og mere uddannede sig i Paris, rykkede mig en værdig Personlighed nærmere, der, lig de Mærkværdigste og Mægtigste i Oldtiden, hævede sig af Tidens forvirrede Gjæring, oplevede jeg ogsaa i det aandige Forbunds snævre Kreds meget, der gjorde et dybt Indtryk paa mig. Det var mig bestandigt klarere, at en indre Tvedragt adskilde de Mænd, der oprindelig vare saa nøie forbundne. Ja, denne Skilsmisse var mig meget indlysende paa en Tid, da man udenfra endnu kunde betragte Forbundet som fast.

Oppositionen i alle Retninger blev bestandigt heftigere. Den gode gamle Nicolai, der havde opgivet Redactionen af det almindelige tyske Bibliothek, troede at han nu maatte overtage den igjen. Han svøbede igjen at betræde den farlige Kampplads med sine gamle forrustede Vaaben. Fichte slængde ham uden Skaansel tilside ved et Skrivt, der bar Modstanderens Navn. Lislænderen Merkel troede sig kaldet til Kjæmper, for at forsvare den almindelige Menneforstand og Livets Prosa mod Philosophien og Poesien, ja for at redde dem. Dette Felttog blev først aabnet i de berygtede Fruentimmerbreve, derpaa i et Tidsskrivt, den Frimodige, der den Tid blev udgivet i Berlin af Merkel og Kotzebue. Det er en

egen Følelse at betragte en forsvunden Tids Polemik og de Vaaben, hvormed den fremskridende Aand blev viist tilbage. Jeg har ikke bekymret mig meget om denne Polemik, men naar et Blad tilfældigviis faldt mig i Hænderne, var Yttringernes utrolige Naivitæt mig i høi Grad overraskende.

Jeg erindrer, at Merkel engang vilde bevise, at Schiller var en langt mere betydelig Digter, end Göthe. Den Sidstes Poesi forekom ham altfor dristisk, ja mystisk og uden Mening. For nu at bevise dette, opstillede han den Grundsætning; „Poesien maa lade sig opløse i Prosa og dog beholde sin hele Betydning.“ Denne Prøve skulde nu Göthe og Schiller bestaae. Et Sted af Göthes Bruud fra Korinth blev sammenlignet med et Fragment af et Digt af Schiller. Det lykkedes nu virkelig, at opløse det schillerske Digt i det allermeest forstaaelige Prosa, uden at det syntes at have tabt Noget. Naar man læsde det saaledes, begreb man virkelig ikke, hvorfor det ikke oprindeligt var skrevet saaledes, og hvorfor Schiller havde gjort sig den overflodige Umage at vælge den besværlige digteriske Form. Med Göthe vilde dette Forsøg naturligvis aldeles ikke lykkes, Merkel havde rigtigt nok valgt et ulykkeligt Sted af den sovende Homeer af de schil-

lerste Digte, og derved lykkedes det ham at gribe den Digter, som han vilde hæve, i hans nogne Prosaisme og saaledes at stille ham til Skue for sine Læsere. Saadanne Naivitæter vare meget hyppige og dog kunde Merkel fortsætte sit Blad med Fordeel, og fandt intet ringe Bifald. Han blev imidlertid ogsaa hvottet. Iblandt Spotdigtene erindrer jeg en Triolet af A. W. Schlegel, da hiin forverlede denne digteriske Form med Terzinerne, og saa det følgende Digt. Jeg veed ikke om det nogetsteds er trykt:

Ein Knecht hast für die Knechte Du geschrieben,
Ein Samojede für die Samojeden,
Du möchtest gern Vernunft und Freiheit reden,
Doch ist Dein eigen Geist leibeigen blieben.
Dir ist es Freiheit, frank und frei zu klatschen —
Komst Du nur darum von den freien Letten,
Um in dem Dreck der Menschheit nur zu patschen?
Rückkehr ins Vaterland, um dort zu ferkeln —
Journale; fürchtet Merkeln —
Merklich übt er verkleinernde Natur —
Schon ward — Merkur durch ihn zum Merkel nur.

At angribe ham alvorligt, var ikke alene overflødigt, men ogsaa umueligt. Merkel var ved sin platte Gemeenhed beskyttet imod ethvert Angreb.

En anden med ham forbunden Modstander var, som bekjendt, Kotzebue. Han strev det „hyperboræiske

Æsel," der var rettet mod Athenæum og især mod Friederich Schlegel. Dette Drama blev opført i Leipzig, og, om jeg ikke tager Feil, ogsaa i Berlin. Friederich Schlegel, der just reisde igjennem Leipzig, var selv tilstede. Hans anseelige Personlighed, og den Rolighed, med hvilken han sad der, imponerede Tilskuerne, og man kan sige, at han ved sin blotte Nærværelse tilintetgjorde sin Modstanders Hensigt. At dette Attentat af den platteste Gemeenhed mod en betydelig literair Personlighed fortjende den strængeste Ræveselse, er vel unægteligt. Men Kotzebues hyperboræiske Æsel vilde vel for længe siden have været forglemt, naar det ikke havde givet Anledning til et Digt, der i sit Slags i ethvert Tilfælde maa regnes blandt de Betydeligste, der ere fremkomne i den tyske Literatur. Det var det bekjendte „Æreporte og Triumphbuer for Theaterpræsident von Kotzebue." Der gives hverken før eller siden et Digt af det Slags, der kunde maale sig med dette. Variationerne af de samme, som det synes, ubetydelige Themaer ere saa mangfoldige, saa rige i enhver Vending, saa nye og overraskende, at Indholdet derfor indprænter sig uudsletteligt; og omendskjøndt det synes at være gaaet under i en literair

Gjærings Hvirvel, og at være forglemt, og omendskjøndt der vel endnu vil hengaae nogen Tid, førend det bliver hævet i sin historiske Objectivitæt, og skattet, som det fortjener, saa bliver det dog ogsaa endnu uforglemmeligt for dem, der levede da Digtet kom ud.

Det gjorde, da det blev bekjendtgjort, et ubeskriveligt Indtryk. Ungdommen jublede, men ogsaa Modstanderne, ogsaa Kotzebue havde en Fordeel paa deres Side, som de vidste at benytte. Kotzebue var af en eller anden Grund, som jeg nu har glemt, under sit Opholt i Riga, bleven hæftet og slæbt til Siberien. Bel indkom der saa mægtige Forbønner for ham, at han snart igjen blev bragt tilbage og turde forlade Rusland, men denne Begivenhed var, hvor truende og farligt hans Fangenskab endog syntes at have været, meget fordeelagtig for ham. Hans Ulykke indtraf paa en Tid, der i det mindste maatte betragtes som samtidig med Forfærdigelsen af Spotdigtet. Man søgde at bevise, at Schlegel just havde valgt denne Tid, for uden Skaansel og paa den grusomste Maade at tilintetgjøre sin Modstander; og det saameget mere, som netop dette sibiriske Fangenskab udgjorde Indholdet af Spotdigtet. Visnok beviser Digtet, at dets Forfatter ventede, at Kotzebue vilde blive

forløst af sit Fangenskab, men den sædelige Følelse, der blev kaldt til Hjælp, svækkede virkelig det Indtryk, som Digtet ellers uundgaaeligt maatte have gjort. Kotzebues Indflydelse paa Publikum ved Hjælp af Theatret, var stor og afgjort. Den svage sandselige Pirren af en forbigaaende Bevægelse sat i Stedet for ægte Sædelighed, og blandet med alt Gemeent og Plat, behagede Massen af de høiere og lavere Stænder altfor vel. Den Verden, fra hvilken Angrebet paa en saadan Usselhed udgik, forekom Folket formastelig. Der hørde Dristighed til at angribe Kotzebue, og den triumpherende Følelse af Seieren, der ved saadan en Leilighed udtaler sig i et Spottedigt, og driver et let, muntert Spil med den af Mængden understøttede Modstander, hører ikke til Digtets ringeste Fortrin. Tilbød ikke den preussiske Minister von Massow Kotzebue en betydelig Pension; han skulde uden noget Slags Forpligtelse nyde denne Pension og blot beære Hovedstaden med sit Ophold der.

Imidlertid lod de Angrebne det heller ikke mangle paa Virksomhed. Mænd, som Eschenmayer, Windischmann, Röschlaub, Marcus, Frank i Wien, erklærede sig bestemt for Naturphilosophien, og leverede Op-

satser til det Tidsskrivt, som Schelling udgav. Athenæum blev fortsat. Charakteristikkerne og Kritikkerne indeholdt grundige Bedømmelser af betydelige Mænd. Især var den skjærende Kritik af Fr. Schlegel over Jakobis Woldemar og Alwins Brevsamling stikket til at gjøre Opsigt. Denne Kritik, sagde Göthe, var skreven med Jerngrifler i Metaltavler.

Jeg lærde nu først nærmere at kjende Tiecks Octavianus. Jeg læsde hans Abdalla og William Lovell. Den mørke Anskuelse af Livet, der herster i begge disse to Skrivter, baade trak mig til sig og stødte mig tilbage. Omendskjøndt det sidste Skrivt med en trættende Brede fremstiller den stigende Forvirring i et i sig selv sønderrevet Gemyt, overraskedes jeg dog af denne Smertens Naturdybde, der her blev lydelig, og aabner paa en rædselfuld Maade i bestandigt afvexlende Variationer en af Tilværelsens mørkeste Afgrunde. Og disse Skrivter forfattede Tieck, da han var to og tyve Aar gammel. Det var en ny tragisk Gestalt, der her for første Gang traadte frem og som siden den Tid har i en bestandigt forøget Fremstilling beherskет Poesien lige indtil vore Dage. De smertelige Toner, der ved Tieck brød frem af Gemyttets dunkleste Dyb, havde Ingen for-

staaet at vække, som han. I Golo i Tiecks Genoveva erkjendte jeg Abdalla og William Lowell igjen. Ved Hoffmann blev denne Gestalt allerede fordreiet; det Barokke traad istedetfor den sande Smerte; denne Fordreining vandrede over Grændsen til Frankrig, og uddannede sig der, ved Digtere, der kaldte sig Romantikere, og som i den nyere Tid have virket tilbage igjen paa Tyskland, til en sand, afskrækkende Caricatur. Jeg erkjendte vel, at der er et Slags Natur-Fatalisme herskende i den indre Formørkelse af Sindet, saaledes som den blev opfattet af Tieck; men den letbevægelige, phantastiske Maade, paa hvilken han behandlede sit Thema, skjulde i det mindste den uovervindelige Naturbestemthed, der i de senere Fremstillinger tilintetgjorde den sædelige Friheds Princip. Man saae hvorledes disse tragiske Personer villieløse hengave sig til en drømmrisk Indbildning, der forlokkede dem. Især gjorde Tiecks Eventyr „den blinde Ekbert et stærkt Indtryk paa mig. En Tryllemusik synes melodisk at ledsage den lette, bevingede Fremstilling, indtil den hentoner, forvandlet til Vanvid. Jeg kan ikke nægte, at denne Retning af den tieckske Poesi er bleven et næsten farligt Moment af min Tilværelse, og at den dog tillige mere end nogen

Anden har tjent til at advare og afstrække mig fra de menneskelige sædelige Vildfarelsers Dybde. Dage og Nætter henlevede jeg, forfulgt af gruelige Drømme. Jeg har aldrig bragt det til at kunne betragte med kunstneriſk Ligegyldighed og rolig Objectivitæt hvad der paa en saadan Maade med næsten formastelig Grueligheed gravede sig ind i Sjælens Indre, som senere Tiecks Elskovstrylleri. Thi en lignende dunkel Forlokkelse hvilede i mit Indre, og de dæmoniske Kræfter, der skjulde sig bag Overmod og Letsindighed, traad lokkende frem, og kunde kun bortskrømmes ved anstrængt, gjentaget Arbeide. Min lykkelige Natur overvandt vistnok saadanne Momenter, og en Tilbøielighed til at uddanne en aandig, ja systematisk Sammenhæng i mine Anskuelser, opvaagnede, efter en saadan mørk og drømmende Stemning, desto stærkere og friskere.

Livet i Freiberg dannede en mærkværdig Modsætning til mit Ophold i Dresden. Hist forstummede Kunst og Poesi; de bestemte Gjenstande, der bestjæftigede mig, fremkaldte en bestemt Tænken i alle Retninger. Ikke blot Mineralogien og Bjærgvæsnet bestjæftigede mig der. Den vigtige Opdagelse af den voltaiske Soile satte alle Physikere i Bevægelse. Jeg

havde erholdt en ikke ubetydelig Sum fra Dannmark; jeg omverlede den i Løvdalere og kunde allerede opbygge en temmelig Søile. Der er altid noget Rørende i den første Begyndelse af Udviklingen af en stor physikalsk Opdagelse. Denne havde allerede gjort et dybt Indtryk paa mig, fordi man ikke kunde betragte den som et Product af Tilfældet. Ligesom Begreberne, grebne af deres egen Consequents, udvikle sig i Menneskets overveiende Sjæl, saaledes fremtraad ogsaa Naturphænomenerne her under en dybsindig Naturforskers Hænder. Han behandlede dem, som de træde os imøde i deres tilsyneladende Forvirring, med den samme aandige Lethed og klare Bestemthed, som skarpsindige Mænd deres egne Tanker. De bleve nødte til at frasige sig den chaotiske Blandings Uklarhed og at underkaste sig en ordnet Tænkens strænge Lovmæssighed. Fra Opdagelsen af Electrophoret, igjennem den af Condensatoren, ordnede Phænomerne sig med de frie Tankers Consequents. Siden med Galvani udviklede Consequentsen endnu klarere, og Søilen dannede det sidste Led af den strænge Tankeproces, den blev ikke opfunden den var fordret i sin hele indre Structur, da den traad frem, og blev twungen til at aabenbare Hemmeligheder, der hidind-

til syntes Naturforskerne utilgjængelige. Den galvaniske Søile er bleven for den telluriske Physik hvad de keplerske Love vare for de Kosmiske.

Jeg experimenterede fra Morgen til Aften med Søilen. Nogle Opdagelser, der rigtignok nu ere blevne ubetydelige, gjorde mig megen Glæde. Ammoniakken fønderlemmede jeg først ved Søilen; ja det er mig nu ret selsomt, naar jeg i en Historie om de galvaniske Opdagelser for den almindelige Literaturtidende finder mig nævnet som den Første, der ved Søilen antændte Phosphoret. Jeg sendte Resultaterne af mine Experimenter til Gilbert. De ere trykkede i hans Annaler. Sagen var ny og interesserede Enhver, ikke Physikerne alene. Charpentier og Werner besøgte mig. Min Stue var til visse Tider næsten fuld af Nysgjærrige. Ogsaa Damer bærede mig med deres Besøg. Med en Søile af Kobber- og Zink-Plader, som jeg, da jeg var paa Reiser, dog siden maatte forære bort, vilde jeg ikke besvære mig. Heller ikke kunde jeg vente nogen større Virkning af Sølv med Zink; men nu indeholdt Søilen den hele Sum Penge, som jeg kunde byde over, og jeg blev dog tilsidst twungen til at berøve Søilen den ene Løvdaler efter den Anden. Jeg søgte ved stærkere

virkende Vædsker at forøge Virkningen af min lille Søile. Ved dette Middel og ved en meget omhyggelig Opbyggen lykkedes det mig at holde Virkningen paa den samme Høide, endskjøndt Antallet af Pladerne bestandigt tog af. Dette Forsøg havde naturligviis sine Grændser og Experimenterne hørde op.

Men en anden Beskjæftigelse var af større Vigtighed. I Freiberg udkom mine „Bidrag til Jordens indre Naturhistorie."

Medens jeg opholdt mig i Jena var vel den selvstændige aandige Virksomhed ikke udslukket, men vel trængt tilbage. Hvad der drev mig bort fra Jena var især den Overbeviisning, at jeg maatte trække mig tilbage fra den Mængde aandige Beskjæftigelser, som der gjorde Fordring paa mig, til den stille tankefulde Eensomhed, der fra min tidligste Ungdom, ja fra min Barndom, var bleven mig en Nødvendighed. Vel uddannede de Tanker, der laae til Grund for dette Skrivt, sig allerede i det første Aar af mit Ophold i Freiberg, men saa længe jeg levede sammen med Møller, kunde jeg dog ikke komme til at udarbeide det. Mit Forhold til denne Ven blev bestandigt mere fortroligt. Han havde et afgjort speculativt Talent, ja det viisde sig bestandigt klarere,

at han tog Feil, naar han tiltroede sig Evne til at anvende sin hele Virksomhed paa et saa empiristt Fag, som Bjærgvæsnet. Han studerede en Tid lang med megen Iver Fichtes Videnskabslære, men den absolute Daad, der vel havde en sædelig Grundvold, men dog i sin Udvikling til Virkelighed aldeles skulde slotte sig paa sig selv, greb han med Gru, og Spiren til den Forandring, der senere foregik med ham, laa allerede nu i ham. Han blev ofte plaget af et Slags sædelig Ængstlighed. Hans skjønne og sikkre Gestalt vandt ham Qvindernes Ynde st; hans legemlige Behændighed og hans Driftighed erhvervede ham megen Anseelse hos de unge Mænd; som Skøitekjører var han en Virtuos. Jeg elskede vel denne legemlige Bevægelse meget, men vidste dog med mig selv, at jeg aldrig var i Stand til at fortrænge noget Keitet og Ubehændigt i mine Bevægelser. Aldrig har jeg seet en sikkrere og behageligere Maade at bevæge sig paa Isen, end naar Møller løb paa Skøiter. Han kastede sig med en beundringsværdig Lethed fra den ene Side til den Anden. Enhver Stilling forstod han at blive fireret. I Elben ved Dresden vakte han Opsigt ved sin Kraft og Udholdenhed som Svømmer. Engang da jeg gik i en dyb Samtale med

ham paa en Spadseregang ved Freiberg, sprang han midt under Samtalen op paa et Rækværk ved Siden af en dyb Grav og gik med en Sovngjængers Sikkerhed hen paa det, uden at afbryde sin Tale.

Vi kjørde med nogle Fruentimmer til Dresden. Hestene bleve løbske og løb paa en høist farlig Maade ned af et Bjærg. Møller kjørde i en anden Vogn foran os. Pludseligt var han sprungen af Vognen, traad de vildtprustende Heste imøde, greb med stærke Hænder begge Hestene i Nysterne. De steilede, men stode i Øieblikket, kuede af ham, ganske stille. Jeg har næppe seet et skjønnere Skuespil. Han dannede, i det han stod saaledes der og tæmmede de vildtfnysende Heste, en ægte antik Gruppe.

Med saa mange aandige og legemlige Fortrin forbandt han en indre Ængstlighed, som han aldrig formaaede at overvinde. Han kunde pludseligt springe over fra et hurtigt fattet Forsæt til det Modsatte; og omendskjøndt hans Studier viisde Dybsindighed og Aand, lod det dog som om den levende, uagtet al ydre Vaklen uforanderlige Kilde, af hvilken alle Bestræbelser flød, var udtørret i ham. I denne Henseende dannede vi to en fuldkommen Modsætning. Thi jeg levede ikke sjeldent i stor selskabelig Adspre-

delse. Jeg sysselsatte mig ofte med de forskjelligste videnskabelige Beskjæftigelser, som det lod uden Hensigt, men altid trængde den Opgave, som fastholdt min aandige Tilværelse, sig ind paa mig igjen. Det Mangfoldigste, der saaledes indvortes og udvortes satte mig i Bevægelse, vendte sig til dette Middelpunkt. Det jeg drev, var ofte letsindigt, overfladisk og legende, og jeg bebreidede mig det ofte haardt og strængt; men en instinktmæssig Ahnelse lod aldrig den aandige Tillid synke, og de sagteste Antydninger af det, jeg hørde, saae og tænkde, syntes som uvilkaarligt, at trænge sig frem til mit Livs Hovedthema. Møller var fordybet i en bestandig Grublen, men aldrig inderlig aandigt tilfredsstillet. Naar jeg, hvilket jo som oftest altid var Tilfældet, kjæmpede med Vanskeligheder og Utydeligheder, der ikke vilde lade sig overvindes, traad der dog pludseligt et Lys frem af disse Vanskeligheder selv, der syntes at lyse frem fra min Tilværelses Foreningspunkt; jeg var da ubeskriveligt lykkelig, og jeg kan ikke takke Gud nok for Momenter af dette Slags, der for en lang Tid vedervægede og hævede mig. Møller syntes næppe at kiende disse lykkelige Øieblikke. Hvad jeg udarbeidede skriftligt, tilfredsstillede mig aldrig; naar

det laa trykt for mig, kunde jeg næppe beslutte mig til at kaste et Blik paa det. Men hvad jeg vilde med Fremstillingen, rev sig løs fra denne, dannede sig mere fuldkommen, mere aandigt gjennemsigtigt, og jeg tvivlede ikke paa, at ogsaa Andre vilde fremhæve og erkjende den større Idee, der skjulde sig bag ved den ufuldendte Fremstilling. Hvad Møller udarbeidede havde en større Runding, en mere afgjort Klarhed for det Thema, som han behandlede; han kunde med Rette være mere tilfreds med sin Fremstilling, end jeg med min. Han arbeidede bestandigt, og især syntes Naturphilosophien at interessere ham. Medens vi boede sammen i Freiberg, kjørde ud med hinanden, besøgde de samme Forelæsninger, deelde alt indvortes og udvortes med hinanden, bleve de to Opsatser »om Varmens Fremkomst ved Gnidning« og »om Opløseligheden i Vandet« skrevne af Møller, og de bleve meget sildigere — de vare skrevne i 1800 og udkom først i Trykken i 1802 — optagne af Schelling i hans Tidsskrivt for speculativ Physik.

Den Tid, hvori vi beskjæftigede os med fælleds Arbeider, var mig overordentlig vigtig. Jeg tør vel paastaae, at den personlige Tillid, der aldrig forlod mig, ogsaa virkede gavnligt tilbage paa min

Ven. Vi glædede os gjensidigt ved vore Studeringer og Arbeider, og jeg havde Møller ubeskriveligt kjær. Han havde noget Ærligt og Sanddru; man følde, at man kunde forlade sig paa ham. Og dog brød undertiden, endog i denne lykkelige Tid, hans indre Kamp, der ikke lod ham komme til Ro, frem og rystede ham dybt. Hans Yttringer kunde da erindre mig om Køster i Kiel og om min melancholske Ven i Kjøbenhavn; men jeg maa tilstaae mig, at de Aander, med hvilke han kjæmpede, vare renere, ligesom de ogsaa vare mægtigere.

Engang havde vi tilbragt en lystig Aften med hinanden. Møller var exalteret. I Freiberg blev efter en vis Tid om Aftenen, kun een af Stadens Porte aaben. Det Sted, hvor vi havde spilt til Aften laa uden for Staden, og i Nærheden af en Port, der nu var lukket. Møller besluttede at trænge igjennem her og larmede og bankede saa længe paa Porten til den virkelig blev lukket op. Vi tilfredsstillede Portskriveren, der skaffede os Gjennemgang, med en lille Sum. Men Møller paastod at han havde erobret Staden, raabde Victoria, og det kostede os Umage at holde Nattevægterne borte fra ham. Efter en saadan lille Udskeielse var Møller

nu hele den følgende Dag meget utilfreds med sig selv, og kunde aldeles ikke berolige sig. Denne Gang foreslog han mig for fuldt Alvor at aflægge det hellige Løvte, at vi aldrig mere vilde drikke Viin. Jeg forsikkrede ham ligesaa alvorligt, at jeg var villig til at aflægge det Løvte, at jeg aldrig vilde lade en Leilighed til at drikke et Glas god Viin gaae ubenyttet forbi.

Han forlod Freiberg, for, ifølge sin Bestemmelse at besøge Hytteværkerne i Gleiwitz i Over-Schlesien. Og medens jeg beskjæftigede mig med Bjærgreiser i Tyskland, forblev han der. Da jeg kom tilbage til Dresden, traf jeg ham der, og han fortalde mig hvad der saa pludseligt havde drevet ham bort fra Schlesien. Denne Begivenhed charakteriserer paa den ene Side min Ven, og tjener paa den anden Side til at betegne de derværende Forhold i Preussen, og fortjener at omtales. Jeg erindrer ikke mere hvor Møller opholdt sig, førend han kom til Gleiwitz. Han tog ind i en Gjæstgivergaard, og lod sig et Par Timer efter sin Ankomst føre hen til Hytterne, der vare i Nærheden. Arbeidet i Hytterne havde vel næppe tiltrukket sig hans Opmærksomhed. Paa Tilbageveien var han hensjunken i dybe Grublerier,

og traad saaledes ind i en aaben Port, i den Mening, at det var Gjæstgivergaardens. Men udenfor denne Port stod eller sad en Mand, klædt i en Overfrakke, og denne tilraabde ham, da han traad ind i Huset uden at agte paa ham, med en bydende Stemme: „Hvem er han?“ — Møller, der blev forbittret over en saadan Tiltale, spurgde hvem der gav ham Ret til at tiltale ham saaledes? Pludseligt kom to Husarer, sandsynligviis Skildvagter, der stode udenfor Huset, eller vare i Nærheden. Møller blev arresteret og bragt paa Hovedvagten. Forbauset over en saadan Voldsomhed, fordrede han, at blive bragt til den Høistkommanderende i Staden. Møller havde noget fornemt, ja Imponerende i den Maade, hvorpaa han fremstillede sig. Officieren var høflig og forlegen, og min Ven erfarede nu, at Manden i Overkjolen, der tiltalde ham og lod ham arrestere, netop var den Høistkommanderende, General S. v. d. O. Han blev Natten over i Vagten. Dagen derpaa blev han, ledsaget af en Soldat, ført som Arrestant for Generalen. Da han traad ind i Stuen, fandt han Generalen og endnu nogle Personer der. Møller havde ikke kongeligt danske Pas hos sig, beraabde sig paa den Beskyttelse, der tilkom ham som en Fremmed, og

traad frem for at overrække Generalen Passet, i det ham paa samme Tid forsikkrede, at han paa ingen Maade havde villet fornærme Generalen, som han igaar var gaaet forbi uden at agte paa ham. „Jeg kunde“ — sagde han, — „ikke kjende dem, som De sad der. Generalen bød ham med en truende Mine at træde tilbage og at tage sin Plads ved Døren; ja, han trængde ham endogsaa tilbage og holdt ham den knyttede Næve for Ansigtet. Jeg kan nu ret godt forestille mig den stolte Nordmand ved dette Optrin; men netop fordi han var dristig, forblev han ogsaa besindig. Generalen tog Passet. Saadanne Passer vare udfærdigede paa Latin og egenhændigt underskrevne af Kongen. Generalen erklærede det for falskt. Nu opfordrede Møller de Tilstædeværende til at nævne sig, for at kunne fremtræde som Vidner til den Maade, hvorpaa Generalen behandlede ham. Nogle, der sandsynligviis selv vare forbittrede over denne Voldsomhed, nævnede virkelig deres Navne, og Møller optegnede dem roligt i sin Tegnebog. Han blev igjen ført til Vagten, og syntes ingen Udsigt at have til at komme los igjen. Han paastod nu, som Borger, i det mindste at blive bragt til en Civil-Arrest, og der blev indrømmet ham en Stue, jeg

tyer paa Raadhuset; Efter nogle Dages Forløb blev der sagt ham, at han var fri og kunde gaae hvorhen han vilde. Men Møller paastod, at om han end havde maattet taale at blive vilkaarligt lagt i Fængsel, vilde han dog paa ingen Maade taale at blive vilkaarligt frikjendt igjen. „Først naar der for Retten er optaget en Protocol over den hele Sag," — sagde han, — „vil jeg forlade Arresten. Saalænge bliver jeg." Møller troede at Ingen i Staden turde, af Frygt for Generalen, paatage sig denne Forretning, og at en Øvrighedsperson fra Omegnen derfor kom til at føre Protocollen; men det kan ogsaa være at den juridiske Form just opfordrede denne Embedsmand dertil. Da Protocollen var bleven udfærdiget, bestilde Møller Extrapost, lod sine Sager hente i Gjæstgivergaarden, gav Fangevogteren, Opvarterne og andre saadanne Folk Drikkepenge med nordisk Gavmildhed, reisde Dag og Nat og forlod det preussiske Gebeet. Allerede i Protocollen havde han forudsat, at Fjendtligheder maatte være udbrudte imellem Danmark og Preussen, og at den danske Borger derfor ingen Beskyttelse fandt her.

Hidindtil havde Møller opført sig kjækt og besindigt. Men da han kom til Dresden, lod han sig

forlede til et falskt Skridt. Den daværende danske Gesant i Dresden var nedsjunken i Gjæld og levede i ydmygende Forhold, der slet ikke passede til hans Stilling. Da nu Møller foredrog Gesanten Sagen, vilde denne slet ikke befatte sig med den. Kongen af Preussen, forsikkrede han, var en saa naadig Herre, at det vilde være fuldkommen tilstrækkeligt naar Møller umiddelbart henvendte sig til ham selv. Møller lod sig forlede, og det kongelige Svar faldt, som naturligt ikke meget gunstigt ud. „Den danske Borger Møller" — heed det i det, — „synes ikke at have viist General S. v. d. O. den Ærbødighed, som han var ham skyldig, imidlertid vilde Kongen lade denne gjøre sin Indberetning om Sagen." Svaret kunde ikke falde anderledes ud. En enkelt Borgers Klage maatte synes saa meget mere betænkelig, da det, hvis Sagen virkelig forholdt sig saaledes som Møllers Klage lød, var fuldkommen ubegribeligt at denne ikke blev indgivet af Gesantskabet.

Imidlertid havde denne Begivenhed gjort megen Opsigt i den lille Stad Gleiwitz, og elleve eller tolv Aar senere erfarede jeg i Breslau, at Kongen havde givet Generalen en alvorlig Irettesættelse. Naar jeg tænker mig, at denne Behandling havde truffet en

Engelskmand, hvor ganske anderledes vilde Udfaldet da ikke være blevet? Hvilket stort Ansvar vilde den engelske Gesant ikke have paadraget sig, hvis han var forbleven uvirksom ved en saadan Leilighed? — Selv at den Fornærmede ubetænksomt havde fulgt et slet Raad, vilde ikke have tjent ham til Undskyldning. Sagen vilde aldrig være bleven betragtet som en blot personlig, men som en national. Der ligger noget ualmindeligt Betydningsfuldt i en Engelskmands Stilling til sit Folk, naar han uden Brøde lider en virkelig Fornærmelse; han veed at hans Folks Magt staaer, hvor han end opholder sig, beskyttende ved Siden af ham.

I Freiberg bleve nu »Bidragene til Jordens indre Naturhistorie« udarbeidede.

Det, som jeg søgde at udvikle i dette Skrivt, dannede Grundthemaet for mit hele Liv. Deri laae dunkle Erindringer fra min tidligste Barndom, fra min Ungdoms drømmeriske Beskjæftigelser skjulte, der vare blevne voldsomt tilbagetrængte ved et overveiende sandseligt reflecterende Moment. Hermed forenede sig Magten af Tilværelsens Eenhed i alle

dens Retninger, der for bestandigt drog mig til sig, da jeg lærde at kjende Spinoza. Men dybest blev jeg greben af det Haab, der bestandigt blev stærkere, at vinde Physikkens Elementer selv for en høiere aandig Betydning. Og denne sidste Epoche af min Tilværelse havde jeg Schelling at takke for. Men jeg kunde ikke beskjæftige mig blot med den abstracte Tanke. Fra min første Barndom af tiltaelde Naturen mig selv som et Levende. Den indsluttede Hemmeligheden af en dyb Tankeproces. Den maatte udtale, ikke blot hvad Naturens Ophavsmand tænkte, men ogsaa hvad han vilde med denne Tænken. Ved Spinoza var det blevet mig klart, at kun han havde et Værd. Ogsaa Schelling havde stillet Gud absolut, reel i Spidsen for Philosophien. Jeg spurgte den empiriske Videnskab, saaledes som den laa for mig. Dens Facta skulde være Kjendsgjærninger og jeg onskede at erfare, om disse mangfoldige Sager, der, som saadanne, siden min Barndom, havde udøvet en hemmelig Troldomskraft paa mig, virkelig formaaede at indeholde den skjulteste guddommelige Handling. Det var dette Haab, der ledede mig, og som jeg aldrig opgav. Jeg skyldte Schelling meget, ja Alt; men dog er det mig klart, at der ved mine Bidrag kom

et nyt Element ind i Natur-Philosophien. Ogsaa dette skyldte jeg en anden Lærer, nemlig Werner. Naar Schelling havde givet mig Grund-Formen, der som et Blivende, altsaa som en ved Construction i sig sikkret Tanke-Bestemmelse, omfattede den hele Tilværelse: saa opstod ved Werner det Haab i mig, at erfjende og fremstille denne blivende Grund-Typus selv, som Elementet for en Bevægelse, der afslørede noget Høiere, nemlig en Villie, en Hensigt. Den hele Tilværelse skulde blive Historie, jeg kaldte den Jordens indre Naturhistorie. Talen var ikke blot om hiin Indflydelse af Naturgjenstandene paa de menneskelige Begivenheder, ved hvilken de, som Schelling yttrede, antog en historisk Charakteer; Mennesket selv skulde ganske og aldeles være et Product af Naturudviklingen. Kun derved at han fremtraad som et Saadant, ikke tildeels, men ganske, kunde Naturen concentrere sit inderste Mysterium i Mennesket. Mig var det bestandigt klarere, at Naturvidenskaben selv, saaledes som den havde indbragt et aldeles nyt Element i Historien, ved hvilket vor Tid adskilde sig fra den hele Fortid, maatte blive den vigtigste af alle Videnskaber, Grundlaget for vor Slægts hele aandige Fremtid. Historien selv maatte ganske blive Na-

tur, naar den vilde bevare sig som Historie med Naturen, d. e. i alle dens Tilværelses Retninger. Jeg gik til Værks mere med Ungdommens kunstnerisk instinctagtige Mod, end med dristig Besindighed, og dog søgde jeg saa anstrængt, som mueligt, at sammenfatte mig. Naturvidenskabens Erfaringer selv, dette var Skrivtets Hensigt, skulde deels udtale, deels for Fremtiden adlyde deres høiere Mening, den aandige Betydning, der slumrede i dem, naar man vovede at sammenfatte dem under Eenhedens Synspunkt. Denne Methode at forbinde ikke blot enkelte Phænomener i particulaire Hypotheſers Eenhed, men ogsaa alle Livets Phænomener i Naturens og Historiens Eenhed og fra dette Begges Eenheds Standpunkt at følge Sporene af den guddommelige Hensigt i det Heles ophøiede Udvikling, var den tydelige Hensigt med dette Skrivt.

Det var i det mindste i Tyskland blevet en Trang at opfatte Naturvidenskaben mere levende. Den fremtraad mægtigt, vækket ved Schellings skarpe Blik, der igjen vakde de mægtigste Aander, der havde slumret siden Grækenland gik under. Jeg tør sige det, — jeg kan beraabe mig paa den Tids samtlige literaire Ytringer, mit Skrivt gjorde et betydeligt Indtryk.

Man kunde ikke nægte mig, at jeg var bekjendt med Naturvidenskabens Tilstand, saaledes som den da var. Det Haab at det Strænge ved Jagttagelsen ikke skulde blive blot noget slaviskt bindende for Aanden, men ogsaa som beslægtet med den frit sig selv bestemmende Aand, fremme den i dens høiere Udvikling, gjennemtrængde ikke alene Ungdommen, men udøvede ogsaa en Magt over de mere erfarne Naturforskere.

Paa to divinatoriske Hentydninger, der endnu bestandigt have Betydning, tør jeg henvise. I dette Skrivt gjorde jeg først opmærksom paa Metallitætens dybe Betydning; jeg vovede at træde ud over de Grændser, der hidindtil vare trukne for Begrebet. Jeg kaldte Kulstof, Svovl, Phosphorus Metaller; jeg paastod Jordens og Alkaliernes Metallitæt, ja Luftens, for saa vidt som Stikstof er dens Element. Begrebet om Substraterne, der siden er blevet saa mægtigt, laa skjult i denne Fremstilling.

Endnu vigtigere var den først udtalte Anskuelse af en geologisk Udvikling af Livet i alle dets animalske og vegetative Formers Totalitæt. Vidst nok falder det mig aldrig ind, endogsaa langt fra at sammenligne mig med den udødelige Mand Cuvier, der virkeliggjorde denne Divination. Enhver aandig Spaa-

dom blegner ligeoverfor den umaadelige Rigdom af dens Opfyldelse.

Men først at have udtaelt det, der, til Trods for alle Videnskabens Kampe i dens empiriske, saavelsom i dens speculative Abstractioner, een Gang udtaelt, aldrig lader sig fortrænge af Historien: at den i og med Gud frie Personlighed er den forborgne Grund til al Natur-Udvikling, Endepunktet for al Tilværelse, var mig forundt. Og da det var udtaelt, traad min Tilværelses Soel frem af Ungdommens Gude-Tusmørke. Det var mit hele Livs Blomstrings-punkt. Jeg giver uden Betænkning en stor Deel af den detaillerede Fremstilling til Priis. Jeg er vel twungen til at gjøre det, thi den rasktfremskridende Naturvidenskab har gjort meget tvivlsomt, berøvet mange vovede Combinationer alt Værd; men dog udtaelde Hovedtanken sig allerede paa det daværende Udviklingstrin; den vil slutte sig til enhver ny Udvikling, om den end tilsyneladende er nok saa forandret; og der vil ikke være Mangel paa Mænd, der bestandigt mere bestemt ville erkjende og fremstille dette Hoved-Thema, understøttede af Naturvidenskabens mere frigjorte Organ.

I dette Skrivt laa endnu det første Resultat,

bundet af Naturtvangen, embryonisk indsluttet; men den nødvendige, alsidige Udviklings evige Kiim var der, og Glæden over det fremspirende Foster med det. Det Indtryk, som dette Skrivt gjorde, virkede tilbage paa mig selv. For første Gang traad Fosteret af mine stille Drømme ind i Verden paa en Maade, der overraskede mig selv. Schelling erkjendte min Anskuelse som et væsentligt Element af hans Naturphilosophi. Den Indflydelse, som mit Skrivt havde paa hans anden Fremstilling i Tidsskriftet for speculativ Physik, søgde han ikke at skjule, men fremhævede den meget mere selv. Enhver, der sluttede sig til Natur-Philosophien, hilsede den som en dybere Udviklings Crisis. Ungdommelige Enthusiaster yttrede sig paa den meest overdrevne Maade, ja endog de meest afgjorte Modstandere yttrede hvor ondt det gjorde dem, at en ung Mand, der besad saa grundige empiriske Kundskaber, havde hengivet sig til Speculationens Phantasterier. Ja, overraskede ved enkelte Combinationer, tilstode de mere, end de turde paa deres Standpunkt. Det var mig i denne Henseende interessant, at sammenligne to Kritikker, Begge Extremer; den meest overdrevne enthusiastiske Roes i den salzburgske medicinske Tidende og den fuldkomne nykterne Dadel

i det almindelige tyske Bibliothek. Freisleben har betragtet dette Skrivt som en blot geognostisk Commentar til Werners Lære om Skifer og Kalk-Formationen. Jeg troede rigtigt nok, at det var noget mere. Friedrich Schlegel dadlede, at raa Empiri og raa Natur-Philosophi ofte i dette Skrivt stode umiddelbart ved Siden af hinanden. Naar jeg ogsaa vilde overse, at hans Mangel paa Natur-Kundskaber ikke sjeldent skjulde ham deres Sammenhæng, endog der hvor den virkelig fandt Sted, er det vel let at indsee, at en fuldkommen gjensidig Gjennemtrængen af Speculatismen og den sandselige Erfaring vilde have hævet det Skrivt, der behandlede en saa omfattende Gjenstand, og skulde overvælde saa modstræbende Modsætninger, paa et Trin, hvis Maal vilde være uopnaaeligt, ikke blot for et Menneske med mine indskrænkede Evner, men vel endog for der mægtigste Aand.

Medens jeg arbeidede paa dette Skrivt havde jeg med Møller midt om Vinteren gjort en Fodreise fra Freiberg til Jena. Det var en ferten til sytten Graders Kulde, men vi gik Begge rask afsted. Kun naar vi havde hvilet os et Par Timer i Vertshusene,

og derpaa igjen satte os i Bevægelse, havde vi en Følelse, der var os høist ubehagelig. Alle vore Lemmer vare stive, som om al Leddenes Smørelse var udtørret af Kulden, som om Beenknoklerne bevægede sig knagende i deres Huulninger. Næsten i een Time maatte vi da gaae langsomt, ja med Smerte; først da traad den større Bevægelighed i Leddene frem og vi kunde gaae raskere til, for at beskytte os mod den strænge Kulde. Vore Venner bleve forskrækkede da de saae os komme. De anfaae en Fodreise i en saadan Kulde for meget farlig, men de forbausedes endnu mere, da de fandt mig saa let klædt. Kulden var stegen til tyve Grader. Jeg gik i en blot Livkjole med en Sommervest og aabent Bryst; jeg var virkelig i denne Henseende en ægte nordisk Natur. Ikke ved Opdragelsen alene, men ogsaa ved Intensiteten af den indre Livs-Proces var jeg beskyttet mod Kuldens Indvirkning.

Professor Göttling, Chemikeren, benyttede denne sjældne Kuldegrad til Experimenter med kunstig Kulde. Jeg saae hos ham for første Gang Oviksølvet ikke alene fryse, men det kunde endog taale nogle Hammerslag, og paa en Maade lade sig udhamre til en Plade uden at smelte.

Jeg fandt Schelling i Weimar. Han boede hos Göthe, og opholdt sig den Tid, hvis jeg ikke tager Feil, næsten een Maaned hos ham. I Jena havde meget forandret sig. Skilsmissen mellem de tidligere Forbundne begyndte at røre sig, især blev Schelling bestandigt mere fremmed for de Andre. Og for første Gang blev et fjendtligt, fremmed Forhold mig her klart, saaledes som det mit hele Liv igjennem har forfulgt mig.

At Naturen ikke alene bærer os, pleier os, men ogsaa inderligt gjennemtrænger os, at ethvert Moment af Tilværelsen bliver beherskет af den, selv det høieste, reneste, mægtigste, der bliver sat i Virksomhed af de fortrinligste Mennesker i de lykkeligste Timer, og derpaa synes at beherske Historien, maae vi vel tilstaae os; thi den indre Bevidsthed paanøder os denne Overbevisning. Tidligere Aarhundreder reflecterede ikke derover, de hengave sig ganske og ubetinget til Naturfølelsen. Striden med Naturen var dens Kamp med sig selv. Alt fremvorde af sig selv, dannede sig i og med den, og selv Platos Ideer, saavelsom Aristoteles' Reflexioner, vare i denne Henseende ganske og aldeles ophøiede Natur-Frembringelser.

Da blev det mig pludseligt klart hvorledes Slægten formaaer saa selsomt at opfatte to Natur-Phænomener, der rigtigtnok, som de danne sig, formaae at omfatte den hele Tilværelse, og at give dem en dybere Betydning, nemlig Synet og Hørelsen. Synet, sagde jeg til mig selv, besidder Alt, det er Umiddelbarheden selv. Derfor, hvor Sjælen er aandig virksom i at see, danner alt sig, det er Kunstens og Poesiens Organ. Synet ophøier sig til Skuen, og den sig selv gribende Poesi er Philosophiens Anskuelse. Det aandigt bevægede Menneske tager det Sande som noget Givet, skjænket ved Jagttagelsen. Han er fri, thi han bevæger sig ikke under denne eller hiin sandselige Betingelse, der er bunden og fængslet ved andre Betingelser, men med det Hele. Naturen er hans med Lod forsynede Organ. Han bevæger det, som hans Sjæl Legemet; men at rive sig løs fra det formaaer han ikke. Vel kjender han den ikke, denne Natur, i og med hvilken han lever, og skuende tænker. Livets uendelig mangfoldige Processer skiule sig for ham, og jo mere saa meget mere for ham, som han hengiver sig mere frit til Beskuelsen. Men dog besidder han dem, som de besidde ham, og det saa meget mere fuldkommen, som hans Hengivelse er mere fuldkommen.

Menneſket hører. Hørelſen vil tilkjæmpe ſig hvad Synet umiddelbart tager. Er den maaſkee mindre rodfæſtet i Naturen, end Synet? Menneſket hører ikke blot hvad der bliver lydeligt, han hører ſig ſelv naar tænker. Det Tagne opſtaaer ſom Product af egen Virkſomhed, og for at udtrykke hvad denne indre Handling ſøger at frembringe, ſige vi at Menneſket fornemmer. Har denne Fornemmelſe maaſkee mindre en Naturgrund, end Jagttagelſen? Har hiin ikke et Legeme, ſom denne? Er Gehalten ikke dannet i Sproget, ligeſom Legemets Geſtalt er gehaltfuld. Ere Sprogene ikke Naturfrembringelſer af en mangfoldig Art? Ja, ſandſelige ere de ganſke og aldeles, ligeſom de Skikkelſer, der omgive os. Jeg indſaae aldrig tydeligere, at der opſtod en Vakklen, en Uſikkerhed i Erkjendelſen, ja Strid og Misforſtaaelſer af mange Slags, derved, at man eenſidigt ſøgde Sandſelighedens dybe Grund i Beſkuelſen, hvor Aanden juſt er os nærmeſt, bevæger os med bevidſtløs Sikkerhed; at derimod den ſandſelige Grund, ſaaledes ſom den danner ſig i en udtaelt eller ſtille Tænken, blver miskjendt. Hvad bringer dog, ſpurgde jeg mig ſelv, Menneſket til at anſee Talen, der ſaalidet formaaer at løsrive ſig fra Sprogenes ſandſelige Be-

tingelser, som Sjælen fra Legemet, for noget Friere, end det aandige Syn. Hiin erhverver jo dog, selv i sine høieste Momenter, kun det, som dette allerede besidder; ja det, som den erhverver, er jo ved indre Nødvendighed forbundet til denne Besiddelse.

Kampen mod Erfaringen var just paa sit Høieste. I et Moment, i hvilket Alt var blevet mig Erfaring, for at Sandseligheden kunde blive gjennembrudt, maatte man, det var mig klart, være fri i og med den. Med Naturen formaae vi Alt, uden den intet. For at Fornemmelsen kan faae et Indhold, maa den ganske blive Jagttagelse, og den fuldkomne Hengivelse erhverver os alene Friheden. Naar vi ubetinget betragte vor egen Virksomhed som en Naturvirksomhed, overgiver Naturen sig til os.

Selsomt syntes det mig, naar jeg overveiede, hvorledes Slægten, der i Aarhundreder havde aflagt denne Bekjendelse, endog med en indskrænket Eensidighed, der var mig forhadt, nu ogsaa ligesaa eensidigt dilde undertrykke den ved Philosophien. Naturvidenskaben havde i to nu sluttede Aarhundreder, ved den Maade, hvorpaa Keppler uddannede den, været den Eiendommeligste af hele Historien, den, ved hvilken den nyere Tid aabenbart adskilde sig fra den Ældre.

Den havde fordrevet en tidligere Tids phantastiske Drømme, Overtro og Hexeprocesser; Folkenes hele Civilisation grundede sig paa den. — Maaskee derved at Tænkningen beherskede Naturen? Skeede det ikke meget mere i det at man hengav sig til erkjendte Love? Bleve Folkene ikke aandigt friere, just som de mere bestemt underkastede sig Naturens Lovmæssighed? Ved Natur-Mechanismens strænge Tugt uddannede Slægten sig, endog med smerteligt, aandigt Afkald, for et høiere Trin. Vistnok flygtede Poesien, og Sprogenes tidligere levende Toner, saaledes som de bevidstløse, men friske og frie klang ud af en indre, i sig sikker Natur, i deres raaeste Elementer. Jeg blev næsten forskrækket, naar jeg saae, hvorledes Tanken bevægede sig i det syttende Aarhundrede i et ubøieligt Stof, hvorledes Ordene, istedetfor en indre Forstaaelse, kjæmpede med den ydre Modstand, og ligesom mechanisk, gjensidigt, knirkende sønderguede sig mod hverandre. Jo mosommeligere Forstaaelsen arbeidede sig træt, desto mere syntes den Meening, som man vilde udtrykke, at blive lemlæstet. Kun hvor man frivilligt frasagde sig alt Høiere, og fuldkommen hengav sig til de sandselige Forholds strænge Tugt, herskede de mathematisk Klarhed og

Bestemthed. Men naar vi nu levende opfatte Naturen, naar Sproget ved denne Opfatning selv bliver mere levende, og igjen vinder sin oprindelige Frihed, er det da maaskee udsprunget af Naturen? Er dette Liv ikke ganske og aldeles et Naturliv? Er det ikke det, der griber sig selv, nu organiskt, ligesom før mechaniskt. Jeg kunde aldrig frasige mig Naturen, jeg var sammenvoxen med den, jeg hørde til den, og naar den hævede sig til Tanker i mig, følde jeg mig fri.

Det var dette, der hendrog mig til Schelling, det var indtil det modnede til Religiositæt, det spinozistiske Element i mig. Den hele Tilværelse bevægede sig paa een Gang i alle sine Momenter. Jeg formaaede ikke at betragte en Deel af Samme, som noget, der var adskilt fra Bevidstheden, som noget, der først ved en abstract Tænken skulde erholde sin Betydning. Det Afsondrede af Betragtningen, om det end nok saa dybt blev fastholdt, turde dog aldrig frasige sig sit Synspunkt paa det Hele. Nu indsaae jeg hvorledes Athenæum just var udgaaet med Fichte fra en saadan Adskillelse af den hele Tilværelse, fra en Skilsmisse fra Naturen. Fichte og Göthe dannede Vendepunkterne i Brødrene Schlegels hele Anskuelse, Naturen og Göthe Vendepunkterne i den Schellingske.

Saa mægtigt virkede den Sidstes i sig selv klare Personlighed, at han var fælleds for dem Begge, kun at den Ene meende at knytte ham til et Jegs tomme Daad, den Anden til det Heles Udaad.

Ved mit Besøg i Jena lærde jeg at kjende Friedrich Schlegel, der opholdt sig hos sin Broder. Han var i enhver Henseende en mærkværdig Mand, rank bygget, hans Ansigtstræk regelmæssigt skjønne; han var i høieste Grad aandrig. Han havde i sit Ydre noget roligt, næsten phlegmatiskt. Naar han sad hensjunken i Tanker i sin Stoel, og udspandt en Tanke, pleiede han at omsatte Panden med Tommelfingeren og Pegefingeren, at bevæge disse Fingre langsomt mod hverandre, indtil imellem Øinene, derpaa ligesaa langsomt over den skjønne, siirligt dannede Næse, endelig eftersom han stred dybere frem i Udviklingen af Tanken, strakte han begge de omtaelte Fingre, nu forenede, udover Næsespidsen, i en lang Linie lige hen i Luften. Han taelde dertil langsomt og betænksomt, og kunde mangengang bringe mig i Fortvivlelse. Naar jeg nu gik hæftigt frem og tilbage og afbrød hans Tankegang, blev han siddende roligt. Siden har Tieck udkastet en Caricatur, hvor-

ledes Schlegel sidder i dybe Tanker, med Fingrene udstrakte i Luften ligefor Næsen, medens jeg sætter Hænder og Fødder i hæftig Bevægelse og stikker Næsen i Veiret. Jeg sluttede mig snart meget inderligt til Frederich Schlegel, omendskjøndt jeg allerede nu følde, at vore Anskuelser i deres Inderste vare forskjellige, og dog forglemde jeg det hvert Øieblik; thi det er høist mærkværdigt hvorledes man ved at gaae ud fra de meest modsatte Grundsætning, kan træffe sammen ide afledte Resultater. Fr. Schlegel levede ganske i Historien. Naturen var ham fulkommen fremmed, selv Sandsen for skjønne Egne syntes at mangle begge Brødrene. Saadanne Mangler, endog hos udmærkede Mænd, have bestandigt for mig havt noget Paafaldende, noget Gaadefuldt. Saaledes manglede Lessing, saavelsom W. von Humboldt ganske og aldeles Sandsen for Musik.

Der gives ikke let et Menneske, der saaledes formaaede at virke ved sin Personlighed, som Fr. Schlegel. Han opfattede enhver Gjenstand, der blev ham meddeelt, paa en dyb og betydningsfuld Maade. Saaledes kunde han vel ogsaa med Lethed gaae ind paa mine naturphilosophiske Ideer, men alle hans Skrivter bevise, at han ikke formaaede at gaae productivt ud

fra en levende Naturanskuelse. Hans Vittighed var uudtømmelig og træffende. Han hørde ogsaa til dem, der forstode at skatte Vittighed. I denne Henseende var Chamford ham endogsaa vigtig. Af Schlegel følde jeg mig allerede længe plaget med den bestemte Cyclus af Anecdoter, som han pleiede at sætte i Omløb i et Selskab. Der gives visse, ellers endog aandrige og fortriinlige Mennesker, der føle sig forpligtede til, i ethvert Selskab at gjennemløbe denne som det synes faststaaende Kreds af Indfald. Disse Mænd have vænnet sig til en vis Brede naar de fortælle dem til en ulykkelig Udførlighed, der skal tjene til at gjøre det Indfald, hvormed Fortællingen ender, skjærende og pikant. Enhver, der i nogen Tid har levet i Selskabet, kjender alle disse Indfald, og de vare virkelig alle i Tyskland i det Hele taget de samme, som dem, jeg indtil Ækelhed havde hørt gjentages i mit Fædreland. Jeg besad der slet ikke den Evne, at erindre saadanne Indfald; men saasnart en saadan Anecdotkræmmer begyndte, kjendte jeg strax Slutningen, og ventede altid paa den med stigende Utaalmodighed. Det Slemmeste derved var, at alene Fortællerens Tone fremførde den hele Mængde af velbekjendte Vittigheder, der nu skulde følge. Sjel-

dent fandt jeg mig skuffet i min Forventning. Jeg har fundet dette Slags selskabelige Underholdning herskende, især i Berlin. Det viser sig som noget Staaende, ved Siden af Kaartenspil og var mig ligesaa meget imod, som dette. Det var vel ikke Anecdoterne selv, der vel for det meste havde deres Værd, kun Bevægelsen i een og samme Kreds, at en vis Cyclus var ligesom staaende og dannede et Antal gnomiske Masser, ja fremkaldte en aandløs Kulde hvor der fordredes aandig Bevægelighed, var mig ubehageligt, ja kunde i min pirrelige Ungdom aldeles forstemme mig. Overhovedet er de selskabelige Vittigheders Skjæbne selsom og paafaldende; de Bedste træffe sjeldent et levende opfattende Øre; ja hvor overleverede Indfald blive stabile, synes man at troe paa dem, som paa en henrunden Tids Underværker og at fastholde den Overbeviisning, at et aandrigt Indfald, der er i Begreb med at fremstaae, aldeles ikke fortjener at gjentages. Intet er saa afhængigt af Lykken, som Vittigheder. Det er ikke alene en Lykke, at de overhovedet lykkes; de meest Vellykkede maa fødes under ganske særegne, begunstigende Omstændigheder, ellers dør de i Fødselen. Et stivt ceremonielt Høflig, i hvilket de under den

herskende Kjedsommelighed slaaer ned som et Lyn, tjener især til at lade dem slaae Rødder; derfor har den Mængde Anecdoter, der ere opstaaede ved Ludvig den Fjortendes og Femtendes Hof, især vedligeholdt sig. En aandrig Konge er i denne Henseende i Særdeleshed lykkelig. Ikke alene hans egne Vittigheder vedligeholde sig, men ogsaa Fremmede. Den af Naturen begunstigede indseer, at han kun under meget sjeldne Omstændigheder formaaer at meddele sine Vittigheder et blivende Værd. Den der nu er uegennyttig nok til at elske disse sine Børn mere, end sig selv, formaaer vel at forskaffe et træffende Indfald en staaende Betydning. Som allerede udtaelt Vittighed, der tilhører en Konge, eller er bleven lydelig under bestemte Forhold, der just satte Gemytterne i Bevægelse, bliver den ofte fortalt igjen og gaaer fra Mund til Mund.

Det er bekjendt, at Psychologerne pleie at betragte Vittighed og Skarpsindighed som modsatte Sjælefunctioner, og de paastaae vel endogsaa, at de paa verelviis udelukke hinanden. Den Nykterne, der fordi han vel pleier at kalde sig selv skarpsindig, er tilbøielig til at give Skarpsindigheden Fortrinnet, troer vel endog, at den Vittige ikke kan være skarpsindig; og

dog maa man vel paastaae, at begge Functioner, hvor de yttre sig paa en sund, levende og betydningsfuld Maade gjensidigt forudsætte hinanden. Den, der skarpt opfatter de Forhold, der omgive ham, er vittig. Denne Opfatten er nødvendigviis et øieblikkelig; den springer, som Minerva allerede udvannet og harnisklædt ud af Jupiters Pande. Det er ikke den døde Lighed, meget mere de givne Forholds levende Eenhed. Disse vise sig i deres fælleds Værd eller Uværd; de erholde en positiv Bekræftelse, eller blive tilintetgjorte, hver Gang i deres Totalitet. Derfor maae alle Hensyn forsvinde, hvor den sunde Vittighed skal fødes; enhver ængstlig Omsigtuen, enhver Afhængighed af enkelte Forhold, der omgive os, dræber Vittigheden i dens Opkomst; et enkelt ædrueligt Blik, endog af den Eenfoldige, er tilstrækkeligt til at faae den Aandrigeste til at forstumme.

Er Vittigheden et Product af Øieblikket, og er enhver Vittighed, der langsomt udtænkes, en dødfødt, saa fordres derimod Skarpsindigheden, Tid, og et øiebliklig Indfald kan næppe kaldes et skarpsindigt. Men dog er Skarpsindigheden ufrugtbar, naar den ikke bliver oplivet af Viddet. Dette alene formaaer at frem-

hæve en skarpsindig Combinations Værd eller Uværd. Vittigheden vilde være den høieste Aandsgave, ja falde sammen med det meest intensive speculative Talent, naar det var altomfattende; men som Vittighed er den selv identisk med de Forhold, som den behersker. Nu forudsætter rigtignok de vittige Ytringers aandige Frihed noget Høiere, der er uafhængigt af den givne Tilstand. Men al Vittighed, endog den dybeste, er dog kun en saadan, som behersker Forhold indenfor andre; derfor gives der en aandig Magt, der ogsaa behersker Vittigheden, og anviser den sine Skranker indenfor bestemte Grændser, og dette høiere Standpunkt kjender slet ikke Forskjellen mellem Vittighed og Skarpsindighed. Endog Digteren, f. Ex. skal, hvor han er vittigst, være skarpsindigst, thi selv det meest træffende Indfald skal kun komme frem som Ytring af bestemte Personer under bestemte Forhold. Jean Paul siger, idet han vel tilstaaer en Digter Vittighed, men nægter ham Herredømmet over hans eget Vid, meget træffende om Shakespeare: „Naar denne Digter vilde aabne sin Vittigheds Sluser, naar han ikke beherskede dens Strøm, og kun yttrede den, som hans Personer og deres Forhold fordrede det, hvorhen vilde vi da komme?“

Denne Anskuelse af Vittighedens Betydning udbannede sig vel først hos mig efter flere Aars Forløb, men Grunden dertil blev især lagt ved den Værdi, som Fr. Schlegel tillagde Vittigheden, saavel i Skrivter, som i Samtaler. Jeg gjorde siden den Erfaring, at netop de skarpsindigste Mænd tillige vare de vittigste, ja at den dybeste Vittighed, som derfor ogsaa sjeldent bliver begrebet, just er den, der udspringer af den dybeste Skarpsindighed. Saaledes var Shakespeare, saaledes vare iblandt de Mænd, med hvilke jeg levede, Göthe, Brødrene Schlegel, Tieck, Schleiermacher, Wolf, udmærkede baade ved Skarpsindighed og Vittighed. Og Vittigheden gav Skarpsindigheden, ligesom denne hiin, sin Betydning. Hvem gjorde vel skarpere Forskjel paa Tider og Forhold end Talleyrand, og hvem var vittigere end han?

Friederich Schlegel kunde nu glæde sig inderlig ved enhver ny, betydelig Vittighed, ja, om den endog saarede ham selv. Den fade Vittighed var ham i høieste Grad imod! Og han sagde, at han med meest Sikkerhed kunde bedømme Omfanget og Dybden af en aandig Personlighed af det Slags Vittighed, der pleiede at more den. Som en, der formerede den historiske Skat af ægte Vittighed, nævnede han blandt

Andre Kant i hans Anthropologi. Og i Sandhed ikke blot i dette Skrivt, men i den hele Methode af hans Philosophi, er Vittigheden herskende. Man veed, hvilken overveiende Rolle Synonymernes Sprogvittighed spiller i hans skarpsindigste Adskillelser.

Vittigheden er ifølge sin Betydning aldeles poetisk. At Poesien af mine Venner (for at bruge et bekjendt og ofte gjentaget Udtryk af Friedrich Schlegel), blev dreven indtil Religion, ja endog sat istedet for den, var mig nu indlysende. Derfra Ironiens absolute Fornemhed. Den alvorlige Position af en absolut Identitæt, det Ideales ligefrem givne Realitæt, som Schelling udtaelde den, stod alvorlig og truende ligeover for denne ustadige Aand.

Jeg fandt, som jeg allerede har sagt, Schelling i Weimar hos Göthe. Han havde just fuldendt sin transscendentale Idealisme; og da jeg lærde at kjende Friedrich Schlegel, vare Begge allerede fjendtligt adskilte. Han udtømde sig i Vittigheder over den absolute Identitæt og den Eenfoldighed, der vel ellers tilskrives Hegel: „I Mørke ere alle Katte graae," har jeg allerede den Tid hørt af Friedrich Schlegel. Jeg kunde rigtigt nok ogsaa spotte over de alvorligste

Bestræbelser, i bestemte Timer, og allerede i Kjøbenhavn ironiserede jeg ofte nok det, der var mig det Helligste, fordi jeg maatte søge at beholde det, cementt og tillukket, mod min hele Omgivelse. Ja, jeg tør paastaae, at det er blevet mig nyttigt paa en saadan Maade at benytte Modstandernes Vaaben, endog mod mit eget Inderste. Men dette Ironiens Spil tjende kun til at sætte det Bestandige og uforanderligt Blivende i et bestandigt klarere Lys.

Fichtes Philosophi tilstod hiin digteriske Poesi en stor Magt. Hvad der skal vorde kan vel i sin abstracte Almindelighed blive en Gjenstand for en Construction: men den bestemte reelle Virkelighed tillader allerede Ironien et frit Spil fordi den, som det synes ikke er, hvad den bør være. Saaledes vedligeholdt Combinationen af et construerende at Skulle og en for Ironien priisgiven Virkelighed, udtrykt ved Fichte og Gøthe, endog efterat A. W. Schlegel mere havde hengivet sig til de ydre historiske Forhold, saavelsom til sit bestemte Fag, og efterat Friedrich Schlegel var bleven Katholik, sig endnu bestandigt og det endog til i vore Dage, ved en, rigtignok meget mærkværdig, aandrig Kone, ved Rahel.

Jeg tør her ikke forglemme hvad jeg i en anden

Henseende skylder Fr. Schlegel. En videnskabelig Retning, der rigtignok alvorligere blev fulgt af A. W. Schlegel, som maa kaldes dens Stifter og Skaber, traad mig dog indvirkende imøde ved hans yngre Broder. Han gjorde mig opmærksom paa Georg Forsters Oversættelse af Kalidasas Sacontala. Denne Oversættelse er vel nu kun af det Engelske, men den underlige nye, brogede, uendelig fine, phantastiske Verden, den første Efterretning om en saa rig aandig Flor, der havde dannet sig og var gaaet til Grunde i et ubekjendt Land, greb mig med en forunderlig Magt.

Det var just paa denne Tid, at Engelskmændenes Undersøgelser i Kalkutta, især ved William Jones, begyndte at blive saa yderst vigtige for den tyske Literatur, ja at grunde en ny betydelig Green af den.

Kaster man nu et Blik paa det store Omfang og den indre Rigdom af hiin Tids Bestræbelser, saa vil maatte tilstaae, at næppe noget Aarhundrede begyndte herligere end det Nittende. Hvad der før syntes at være betydningsfuldt i en rolig Udvikling, kunde dog ikke undgaae Indflydelsen af et almindeligt Omsving. Aander, der i alle Videnskaber ligeoverfor deres Gjenstande, antoge en friere Retning, traad i Forbund,

ja det, som de aandigt dannede syntes opstaaet ifølge en Aftale mellem hverandre fuldkommen ubekjendte og fremmede Personligheder, at forudsætte en Overenskomst, der var ubekjendt for de Forbundne selv, men som arbeidede til et fælleds stort Maal.

I en saa riig Tid viisde Göthe sig først ret i sin høie Betydenhed. Digteren var strax beslægtet med Alt, hvad der udviklede sig. Naar Wolf i Halle brød en ny fri Bane i Behandlingen af de gamle Skribenter og grundede en dybere Kritik, naar han lagde Haand paa Grækernes gamle Epos og sønderlemmede den forunderlige gamle Homeer, saa syntes den nye Digter, der fremdrog et aldeles poetisk Liv af Dybet at slutte sig med den varmeste Deeltagelse til disse Undersøgelser. Naar Gries beskjæftigede sig med de italienske Digtere, A. W. Schlegel og Tieck med Schakespeare, og med de spanske Digtere, især med Cervantes og Calderon, saa udvidede de, saa understøttede de kun den altomfattende Digters Studier. Naar de Sidstnævnte bestandigt mere interessant oplukkede den germanniske og skandinaviske Fortids dybe Aand, saa var Göthe den, der først havde opfattet denne Tid i dens Eiendommelighed, og han fulgde med en beslægtet Aands Deeltagelse den udvidede

Vei, der bestandigt frembød nye Skatte, som den frembævede af en bestandigt mere fjærntliggende Fremtid. Men ogsaa Grandskninger, hvis Betydning bleve skjulte for de historiskt opvakte Aander, beskjæftigede ham allerede tidligere. Han hørde baade til Digterverdenen og til de Aander, der hellige sig til Naturvidenskaben. Men hvad der i Forening omslyngede alle disse Grandskninger, ja meddeelde dem en fælleds Betydning, den dybe Kilde, af hvilken de fremsprang, den aandige Frihed, med hviken de yttrede sig, den aandige Eenhed, der var mægtig i dem, endog ved Princippernes Differents, Philosophien nemlig, interesserede ham; han formaaede ikke at afvise dens Magt, om den endog, med Hensyn til dens egentlige Indhold, blev ham fremmed. Den Aand, der først var vækket af Schelling, greb endogsaa dem, der meende at maatte bortvise den; og i alle Videnskaber begyndte et andet Sprog at betegne en ny Mening, der, om endog skjult, hentydede paa en tilkommende stor Forening af Gjenstande, der syntes hverandre fremmede. Saa uendelig rig var denne Tid, at en alsidigt bevæget Nutid maatte omfatte alle den forbigangne Tids betydelige Momenter, i det den tillige var svanger med den vigtigste Frem-

tid. Fuldere af Haab havde Ingen i Historien vist sig. Og jeg fandt mig greben af det Nærværendes aandige Rigdom og hensat i den mangfoldigste, meest levende Virksomhed. Meget blev mig skjult, Meget saae jeg kun i det taagefulde Fjærne; men det indre aandige Livsprincip bevægede sig i den udvidede, ja uendelige Synskreds, som i en inderligt beslægtet. Og ligesom det sandselige Menneske bevæger sig med Sikkerhed i den uendelige sandselige Verden, og føler sin Tilværelse knyttet ikke til Jorden alene, men til Universet og troer den beslægtet med Stjernerne, — saaledes levede jeg, inderlig forbunden med den hele aandige Verden, der havde oplukket sig for mig, og som jeg var indelukket i den, udøvede det store Hele en hemmelig Indflydelse endog paa det Mindste, der omgav mig.

Naar Alt nu saaledes erholdt sin Indvielse af den Alt omfattende Aands Kilde alene, naar Kunstens Gestalter bleve levende og saaledes traad mig imøde, naar selv Musikkens hemmelighedsfulde Toner bestandigt bleve mere beslægtede med mig, løsde Tilværelsen i dens forborgne Dyb, og naaede derhen, hvor Sproget ikke vovede at følge den, — saa traad dog ogsaa lokkende Dæmoner frem i dette

Lys, og natlig mægtige Vildfarelser viisde sig ogsaa i den aandige Dags lyse Glande. Virkelig yttrede en saadan Vildfarelse, der iførde sig Tidens aandige Klædebon, og som siden ikke lod sig fortrænge, sig allerede tidligt. Den berørde Sandseligheds øm- meste Punkt, i hvilket er et Forhold, der i sin dybe Naturgrund skal binde og fastholde Mennesket med en Naturlovs Bevidstløshed, og med dens Sikkerhed, nemlig Kjønnenes Forhold til hverandre. Der gives ingen Vildfarelse, der er farligere, end naar dette Forhold, istedetfor at blive anerkjendt i sin guddom- melige Naturs Orden, selv vil emancipere sig, og geraader i en vilkaarlig Reflexions Magt. Og i det jeg omtaler denne Vildfarelse, maa jeg vel tale om den literaire Scandal, der just paa denne Tid blev foranlediget ved Friederich Schlegel Allerede i Athe- næum var der udkommet et Fragment, der fremkaldte en almindelig Forbittrelse. „Man veed ikke," — heed det, — „hvad der lader sig indvende mod et Ægte- stab en quatre." Nu udkom den altfor berygtede Lucinde. Man tager fuldkommen Feil, naar man troer, at dette Skrivt gjorde noget stærkt Indtryk paa den snævre Kreds af Forbundne. Jeg kan forsikre, at jeg næppe har gjennembladet det flygtigt, hver-

meget jeg end hørde tale om det. Gjenstanden var mig aldeles ikke tiltrækkende. Der gives et almindeligt Ordsprog, der her finder sin Anvendelse: „Man kan," — hedder det, — „ikke paa een Gang Tanker nære og Elstov bære." Schelling var, som jeg meget vel erindrer, høist forbittret, da dette Skrivt kom ud. Paa denne Tid maatte Alle bære hvad Een forbrød, og Modstanderne angreb med et Slags Raseri en Scandal, der syntes at bevise hvad man kunde vente sig af den nye, farlige Retning. Mig var dette hele Anliggende fuldkommen ligegyldigt. Jeg agtede de Modstandere, der greb saadanne Midler, altfor ringe, og, greben af den høie Aands Magt, ansaae jeg altid Midler til at undertrykke den, for altfor afmægtige.

I Jena lærde jeg ogsaa at kjende Novalis. Jeg havde hørt meget tale om ham. Der var næppe et Menneske, efter hvis nøiere personlige Bekjendtskab jeg mere længdes. Jeg traf ham først hos Fr. Schlegel, i hvis Arme han døde et Par Aar efter. Hans Høre erindrede, efter det første Indtryk, om hine fromme Christne, der fremstille sig paa en simpel Maade. Endog hans Klædedragt syntes at understøtte dette første Indtryk, thi den var yderst simpel,

og gav ikke Anledning til at formode hans adelige Herkomst. Han var lang, smækker og en hectisk Constitution røbede sig kun altfor tydeligt. Hans Ansigt foresvæver mig som dunkeltfarvet og brunet. Hans fine Læber, undertiden med et ironiskt Smiil, men sædvanligt alvorlige, viisde stor Mildhed og Venlighed. Men fremfor Alt laa der en ætherisk Glød i hans dybe Øine. Han var ganske Digter. Den hele Tilværelse opløsde sig for ham i en dyb Mythe. Gestalterne vare ham bevægelige som Ordene, og den sandselige Virkelighed fremtittede snart dunklere, snart klarere af den mythiske Verden, i hvilken han levede. Man kan ikke kalde ham en Mystiker i den sædvanlige Betydning, thi disse søge bag den Sandselighed, af hvilken de føle sig fangne, en dybere Hemmelighed, i hvilken deres Frihed og aandige Virkelighed ligger skjult. For ham var dette hemmelige Sted det oprindelige, klare Hjem. Fra dette saae han ind i den sandselige Verden og i dens Forhold. Den oprindelige Mythe, der hørde til hans Væsen, aabnede ham selv Veien til at forstaae Philosophien, alle Videnskaber, Kunster, og de betydeligste aandige Personligheder. Derfor var den viunderlige Ynde i hans Sprog, denne Melodi i hans Stiil, intet Lært, men

ham netop det Naturligste; derfor bevægede han sig med lige Lethed i Videnskaben og i Poesien, og de dybeste, ja skarpeste Tanker kunde ligesaa lidet fornægte deres Slægtskab med Æventyret, som det meest brogede, som det lod, vilkaarligste Æventyr sin, om endog skjulte speculative Hensigtlighed. Lærlingerne i Sais og Heinrich af Offerdingen maatte gjøre et dybt Indtryk, og syntes, lig hans ætheriske Aand, oprindeligt at besidde den Hemmelighed, som Philosophien med stræng Methode søgde at afsløre. Derfor turde han uden Tvang yttre sig om alle Gjenstande, og naar han endog paastod, at Philosophen vel skulde besidde en Methode, men ikke lære forend han formaaede at beherske den, og at fremstille ud af den, ikke ved den, saa udtaelde han virkeligt sit eget Væsen klarest og dybest.

Han kunde, især i store Selskaber, eller naar Fremmede vare nærværende, længe sidde taus og hensunken i Eftertanke. En fiin Følelse syntes at røbe ham, naar i selv indsluttede eller koldere Naturer vare tilstede; kun hvor beslægtede Aander kom ham imøde, hengav han sig ganske. Men da taelde han hjærne og udførligt, og viisde sig i høieste Grad lærerig.

Gamle Mænd, der have ført et vigtigt Liv, i hvilket de have virket paa mange Maader, holde, naar deres Virksomhedsepoche er forsvunden og det, de have gjort og oplevet, viser sig for dem i den i en anden Retning bevægede Nutid, som en halv forglemt Fortid, af at tale udførligt om den tidligere Tid, og om deres egne Gjærninger; og er Fortælleren en Mand af aandig Betydenhed, høre vi ham gjærne. Fortiden synes, atter oplivet, at afsløre sin egentlige Betydning, ja den levende Nærværelse selv synes ved den at erholde en dybere Mening. Saaledes syntes Novalis at tale og at skrive ud af Aandens dybe Fortid, af en oprindelig, der kun formaaede at yttre sig uklart i den virksomme Nutid.

Jeg saae ham kun i nogle faa Dage i Jena; i Freiberg, hvor han besøgde sin Forlovede, Bjærghauptmand Charpentiers Datter, kun i nogle Uger, og, da han allerede var betænkeligt syg, i Dresden. Jeg forlod ham med den bestemte Ahnelse, at jeg aldrig mere vilde faae ham at see. Faa Mennesker have efterladt mig et saa dybt Indtryk for mit hele Liv. Ligesom jeg gjærne hørde paa ham, tog han ogsaa venligt Deel i de Anskuelser og Ideer, der satte mig i Bevægelse. Min historiske Anskuelse af Natu-

ren syntes ogsaa ham vigtig, og meget lovende for Fremtiden. Hvad jeg læste af ham, hvad jeg hørte af ham, hvad jeg oplevede med ham, ledsagede mit Livs Sang, som en accompagnerende Musik, ofte som et forunderligt Echo fra fjærne Bjærge, der høit og aandigt rigere gjengav hvad der hvilede i min Sjæls Inderste, og som jeg næppe vovede at udtale.

Jeg har siden lært at kjende Mennesker, der ganske bleve beherskede af ham. Mænd, der aldeles opoffrede sig til et practiskt Liv, empiriske Naturforskere af alle Arter, der skattede Tilværelsens aandige Hemmelighed høit, og troede at have hævet den skjulte Skat i hans Skrivter. Som forunderlige, meget lovende Orakelsprog klang dem da Novalis' digteriske religiøse Tanker, og de fandt i hans Yttringer en Styrkelse, næsten som den fromme Christen i Bibelen.

Novalis var virkelig i den dybeste Forstand Christen og religios. Det er bekjendt, at man har Sange af ham, der høre til de herligste, som den christelige Kirke kjender. Hans Tilbøielighed til Katholicisme var, som bekjendt, meget tydeligt udtalt, ja Ingen har mere end han henlokket Ungdommen til den katholske Religion. Siden udkom der i hans samlede Skrivter et Forsvar for Jesuiterne, og dog tør jeg vaastaae, at

han reent bevarede den indre sædelige Frihed, den høiere Oprindelses hemmelige Baand, der sammenknytter det renfede Sindelag med Gud, og Begrebet om Naaden og Retfærdigheden ved Troen, den protestantiske Kirkes egentligste Livselement. Thi den hele mythisk katholske Verden var ham kun en sig inderlig bevægende og dannende Poesi, der var hævet til en sædelig, aandig Religion. Men Digtningens bedøvende Magt overvældede de secundaire Aander, og de gik under i de brogede Verden, som han beherskede med Sikkerhed.

Mig var Novalis i religiøs Henseende vigtigere, end nogen Anden. Troens dybe Alvor, saaledes som den gjennemtrængde min Barndom, begyndte at røre sig, og bestandigt mægtigere at bære alle aandige Undersøgelser, som den allerede givne faste Grund for det, der skulde begrundes.

Reise. Dresden. Hjemkomst til Fædrelandet.

Det var i Foraaret 1801. Jeg ledsagede Møller, der vilde reise til Paris, til Fods gjennem Böhmen og Franken til Frankfurth am Main. I Bam-

berg var der paa den Tid et stort medicinsk Institut, der trak mange unge Medicinere derhen. Forstanderne for Samme, Marcus og Röschlaub, havde, som praktiske Læger, et stort Navn, og vare begge enthusiastiske Tilhængere af den brownske Lære, ligesom ogsaa af Natur-Philosophien. Jeg blev paa min Henreise modtaget paa en Maade, der, hvormeget jeg end tiltroede mig, dog overraskede mig. Og da jeg, der ledsagede min Ven, blot kunde opholde mig i nogle Timer i Bamberg, blev jeg levende opfordret til at opholde mig længere der paa Tilbagereisen. Vi ilede over Würzburg og Hanau til Frankfurth am Main. I denne Stad, der allerede var os vigtig som Göthes Fødeby, forblev vi næsten i een Uge, drev, uden at søge Bekjendtskaber, undtagen dem, vi tilfældigviis gjorde i Gjæstgivergaardene, omkring paa Gaderne og i Omegnen, og den mærkværdige Stad tilligemed den skjønne Omegn gjorde et saa levende Indtryk paa mig, at jeg, da jeg siden læsde Göthes Selvbiographi, igjen følde mig hensat i Staden, næsten som om jeg var født der.

Blandt de Begivenheder, som jeg erindrer mig, er der nogle, som jeg omtaler, fordi det Indtryk, som de gjorde paa mig, er et varigt.

Menneskerne paa Gaden vare i en hæftig Bevægelse. Yngre og Ældre løb i den samme Retning henimod mig, og jeg saae en ung Mand, der med stor Angst søgde at undslippe, men som blev greben næsten i Nærheden af mig. Han havde et indtagende Udvortes, syntes at høre til de bedre Stænder og var yderst omhyggeligt og elegant paaklædt. Jeg var hæftigt rystet; jeg var aldeles tilmode, som om jeg selv havde stjaalet og nu blev greben. Den pludselige Tilintetgjørelse af en menneskelig Tilværelse, værre end Døden, traad mig imøde med sin hele frygtelige Magt; mine Knæer sittrede; Angstsveden brød ud; og jeg vilde ikke have undret mig, om man ogsaa havde hæftet mig med som en Deeltager i Tyveriet. Hvorfra kommer denne umaadelige Medlidenhed med Forbrydere, der ellers sædvanligt vække almindelig Forbittrelse, næsten aldrig Deeltagelse. Her trængde nu rigtignok den Forestilling uvirkaarligt ind paa mig, at en ung Mand, der er bestemt til en bedre Skiæbne, havde i en ulykkelig Forvikling af Forholdene saaledes tabt al Besindelse, at han søgde Hjælp — der, hvor han blot kunde finde Tilintetgjørelse. Jeg har tidligere omtaelt en Begivenhed, der ikke alene stillede mig virksom ligeoverfor en ung Mand, men

endogsaa gjorde mig til hans Dommer. Men den
der i dette Øieblik greb mig saa hæftigt, var vel mit,
egen Stilling. Jeg var saa aldeles lykkelig, indvor-
tes saavelsom udvortes. En aandig Rigdom trængde
sig ind paa mig. Hvorhen jeg vendte mine Øine,
kom Kjærlighed og Hengivenhed mig imøde. Pludse-
ligt og uventet saae jeg mig sat ind mellem de bety-
deligste Aander, og turde sige til mig selv, at jeg tog
Deel i den Agtelse, som de nød. Min Modtagelse i
Hamberg havde sat mig i den muntreste Stemning;
man havde der meddeelt mig en Anmeldelse af mine
nyligt udkomne Bidrag, der hidrørde fra eensidige
Tilhængere, og omendskjønt det ikke blev mig skjult
at der laa en fad Begeistring i de overdrevne Lov-
taler, tænkte jeg mig dog disse som secundaire Yt-
ringer af en dybere Kilde. Det var den fremspi-
rende Berømmelses Foraar, der vel meddeler en ung
Mands Tilværelse en Elasticitæt, der hæver og be-
vinger ham. Og nu saae jeg et ungt Menneske tæt
ved mig sønderknuust paa den gyseligste Maade. Til-
værelsens natlige Afgrund fremtraad frygteligt truende
ved Siden af mig, og jeg kunde i flere Dage ikke
sætte mig igjen.

Aaret derpaa blev jeg i Hamborg ved en lig-

nende Begivenhed erindret om dette Optrin i Frankfurt, og denne Gang var jeg selv indviklet i Begivenheden. Jeg trængde mig i den snævre Johannesgade igjennem en Mængde Mennesker, og saae vel at der fandt en Bevægelse Sted, dog uden at agte paa den. En anstændig Mand traad hen til mig og overrakde mig til min store Forbauselse mit eget Uhr, som en Tyv, uden at jeg havde mærket det, havde trukket mig op af Lommen. Det var blevet bemærket af en Anden, man holdt Tyven fast, og vilde just bringe Hamborgernes Lynchlov, der rigtignok er uskyldigere her, end i Nordamerika, i Anvendelse. Man vilde nemlig bringe Tyven hen under en Pumpe, og lade ham løbe, efterat han var tilstrækkeligt gjennembiodt. Jeg blev opfordret til at være Vidne til denne hans Straf, men det lykkedes mig at smutte bort. Thi ogsaa her greb Medlidenhed med Tyven mig saa hæftigt, at jeg slet ikke kunde nyde Glæden over at have faaet mit Uhr igjen.

En anden Begivenhed maa endnu finde Plads her. Jeg ledsagede Møller paa Færgeskibet fra Frankfurth til Mainz, og Menneskетrængslen, Skibets bestandige Holden, for idelig at landsætte Reisende

paa begge Brædder, og at optage Nye; den sammentrængte Mængdes Kogen, Stegen, Snakken under Dækket, det allerede dækkede Bord i Gjæstgivergaarden i Höchst, saaledes som Göthe har skildret det, morede os meget.

Ved Freden til Luneville var Alt blevet roligt. Men i Franken havde vi dog fundet levende Spor af Indvaanernes fjendtlige Sindelag mod Franskmændene. I de Landsbyer, som vi kom igjennem, fortalde man, — og Indvaanernes Harme udtaelde sig i denne Fortælling, — hvorledes man i forrige Aar havde dræbt de flygtende Franskmænd, da den franske Armee under Jourdan var paa en uordentlig Flugt. I Mainz vrimlede det af fransk Militair. Det var en betydelig Deel af Moreaus Tropper, der trak sig tilbage efter Seieren ved Hohenlinden og den sluttede Fred. Om Aftenen vrimlede det i Skuespilhuset af Officierer. En, der stod ved Siden af os, taelde til os paa temmelig godt Tysk. Han var, forsikrede han, en stor Ynder af den tyske Literatur. Han havde med Anstrængelse søgt at tilegne sig Sproget, ja, han følde sig forpligtet til, forsaavidt det stod i hans Magt, at gjøre sine Landsmænd bekjendte med vort Fædrelands literaire Skatte. Saaledes

havde han oversat et af de fortrinligste Mesterstykker af en udmærket tysk Aand paa Fransk. Oversætteren af Kotzebues Menneskehed og Anger stod ved Siden af os. Man kan tænke sig i hvor muntert Lune denne Opdagelse satte os.

Dagen derpaa var der stor Revue. Tyve tusinde Mand af alle Troppearter indtog en stor Slette, og jeg var nysgjærrig nok til, trods min Modbydelighed for militaire Optog, at forskaffe mig Nydelsen af dette Skuespil. Det var en feierrig Hær, i sin Hædders Blomster, der udbredte sig for os paa den vidtløftige Slette. Det var et ophøiet Skuespil. Og hvorledes blev jeg ikke tilmode, da de mange Tusinder istemmede Marseillaisen! Vistnok laa der noget voldsomt Begeistrende i Sangen, saaledes som den lod sig fornemme af saa mange tusinde Struber. Men en dyb Angst, en Angst for Tyskland, der var blevet mig saa dyrebart, gjennembævede mig; en Ahnelse om en skjæbnesvanger Fremtid, der forestod Landet, saavelsom mig selv.

Den Magt, med hvilken den politiske Ruin trængde sig ind paa mig, forenede sig under mit Ophold i Mainz med de smerteligste Erindringer. En Fæstning havde altid havt noget Indskrænkende, no-

ret Mørkt for mig. De snævre, krumme Gader vinde sig her labyrinthisk imellem hverandre, og Mainz er den eneste Stad, i hvilken jeg saaledes er faret vild, at jeg ikke kunde finde tilrette igjen. Denne Forvirring, et fremmed Folks Magt i en tysk Stad, hensatte mig allerede i en mørk Stemning, og jeg tænkte med Vemod paa den stakkels Georg Forster, der var bleven mig saa kjær, og som her, greben af lokkende, revolutionaire Dæmoner, gik sin tragiske Skjæbne imøde og bukkede under for den. Just naar vi i vort Indre føle os ret lykkelige, træder en mørk Skjæbne os meest truende imøde; den høieste Ulykke ligger Ulykken nær. I en selsom Stemning skildes jeg derfor fra min Ven, med hvilken jeg havde henlevet to Aar i en saa inderlig Forening, som kun med Faa. Og vi traf virkelig vel hinanden igjen, men vare desværre indvortes adskilte, og kunde aldrig mere fuldkommen forstaae hinanden, saaledes som i vore tidligere Aar. Saaledes ilede jeg i den sørgmodigste Stemning med Extrapost fra Mainz til Frankfurt. Paa den sidste Station bemærkede jeg først, at min Kasse var tom. Læseren vil maaskee erindre, at en lignende Stilling i Berlin satte mig i den største Forlegenhed, og hvor høist ubehændigt jeg bar mig ad

ved denne Leilighed. Nu var jeg allerede indøvet. Denne Opdagelse fordrev pludseligt alle mine mørke Tanker, og min Stilling forekom mig høist lystig. Jeg henvendte mig til Postmesteren og opfordrede ham til at lade den Postillon komme, der skulde bringe mig til Frankfurt. „Har Du Penge, Svoger?“ — sagde jeg til ham, i det han traad ind. Han saae forundret paa mig. „Seer Du“ — vedblev jeg, — „hvis Du Ingen har, maa Du hente nogle, thi jeg har Ingen. Du vil betale Stationen herfra til Frankfurth, og der faae gode Drikkepenge.“ Til Lykke havde jeg ved min tidligere Ankomst til Frankfurt truffet min Kuffert og taget den med paa Fragtskibet til Mainz. Postillonen lo, betaelde, og foer lystigt afsted til Frankfurt. Jeg var utilfreds med det forrige Gjæstgiversted, og befalede ham at kjøre til den hvide Svane. Opvarteren kom høfligt; jeg sendte ham tilbage for at kalde paa Verten. Denne kom. „Min Herre!“ — sagde jeg, — „Postillonen har betaelt den sidste Station for mig, hav den Godhed at betale ham hans Udlæg, jeg har desuden lovet ham gode Drikkepenge. De hører, min Herre! gode Drikkepenge!“ — Jeg befalede Gaardskarlen at bære min Kuffert ind, gik med en fornem Hilsen forbi Verten

og Alt lykkedes. Jeg vilde engang forsøge hvad en tillidsfuld Forudsætning formaaede, og ved min Stilling var jeg i en Stemning, som Falstaf, da han raabde: „Englands Love staae til min Tjeneste.“ — Jeg er overbeviist om at Alt vilde være mislykket ved det ringeste Spor af Ængstlighed, saa at jeg vilde have været nødt til at trække mig tilbage med den største Beskjæmmelse. Jeg kunde rigtignok vove det, thi jeg havde en Anviisning paa Huset Bethmann i Lommen.

Saadanne Begivenheder, der erindrede os om den Lethed, hvormed en dristig Ungdom tager Livet, have noget saa opmuntrende, ja de kunne vel bringe os i en forbigaaende Berørelse med Mennesker, der, uden at blive forstyrrede af nogen dybere Opgave, have den bestemte Tilbøielighed til legende at hengive sig til Tilværelsens Begivenheder i alle muelige Former. Endnu den samme Aften, da jeg gottede mig ved den Rolle, jeg havde spillet, skulde jeg træffe et mig meget bekjendt Menneske, hvis Levnet paa en noget beskjæmmende Maade erindrede mig om den eventyrlige Stilling, i hvilken jeg just behagede mig saa meget. Jeg sad ved Vertens Bord. Et Postbørn lod sig høre. Kort derpaa traad en Fremmed ind; Opvarteren modtog ham med Ærbødighed; han

kastede med et fornemt Sving en stor hvid Che-
nille fra sig, satte sig tæt ved Siden af mig, og
sagde, dog med nogen Frygtsomhed: „God Aften,
Hr. Doctor!“ Det var til min Forbauselse den mig
velbekjendte Overkjælderesvend i den gyldne Engel i
Dresden. Dette Menneske havde en overordentlig
Smidighed i sin Opførsel, vidste at indsmigre sig
hos Enhver; især var hans Opførsel mod Fruentim-
merne saa fiin og høflig, at han kunde maale sig med
den meest dannede Hofmand. Han taalde Fransk,
Engelsk og Italiensk med stor Lethed, og dersom hans
Fødsel havde understøttet disse Fortrin, vilde han
udentvivl med Ære og Udmærkelse have kunnet be-
klædt en betydelig repræsenterende Stilling ved et
Hof. Jeg havde altid beundret ham i hans Art.
At han havde opgivet sin Plads i den gyldne Engel
var mig bekjendt. Jeg saae ham i Leipzig tabe be-
tydelige Summer ved Pharaobordet, uden at paa
forandrede en Mine. Nu var det, sagde han mig
hans Hensigt, at lære at kjende Paris og derpaa at
besøge hans Slægtninger i Pays de Vaud. Jeg
kan ikke nægte, at dette lette Liv blot i den ydre Ver-
den, der selv for mig nu havde noget Tillokkende
forekom mig noget ringe, da det blev repræsenteret

af en Overkjælderſvend. Nogle Aar efter traf jeg det ſamme Menneſke ſom Kjælderſvend i en Gjæſtgivergaard af anden Rang i Hamborg.

Men jeg ſkulde under mit korte Ophold i Frankfurt endnu erfare hvorvidt et ſaadant Liv, der higer efter de ydre Fordele, og benytter, ja fremſtynder enhver Leilighed, kan bringe en ung Mand af Talenter og Kundſkaber. N. udmærkede ſig virkelig i denne Henſeende. Jeg overſaae det, ja det behagede mig endogſaa vel, at han, iſtedet for at gaae Livets reelmæssige Gang, ſluttede ſig ſnart til denne, ſnart til hiin, i Haab om at faae en ret betydelig Plads. Endſkiøndt han endnu var ung, havde han dog gjort ſtore Reiſer, og jeg maatte beundre den Lethed, med hvilken han opførde ſig. Jo mere jeg nu fik ham hjær, ja i flere Henſeender betragtede ham ſom et Monſter, deſto mere maatte jeg forſkrækkes over en Opførſel, ſom han end ikke undſaae ſig ved at betroe mig. Ogſaa han havde, ligeſom jeg, en Anviisning paa Huſet Bethmann; da han havde hævet denne, og eftertalt Pengene, fandt han til ſin ſtore Glæde, at han havde faaet en ikke ubetydelig Sum mere, end den der tilkom ham. Ligefrem at beholde den ſyntes ham nu rigtignok utilladeligt og lavt, og dog

vilde han heller ikke miste den. Han spillede, og den Sum, han paa en saa uventet Maade havde faaet, var ham meget velkommen. Han gik altsaa paa det bethmannske Contoir og forsikkrede at han netop havde faaet denne Sum for lidt. Commissen trak paa Skuldrene og svarede: „Min Herre! De burde have seet Dem for! Jeg beklager Deres Tab, men vi kunne ikke betale igien.“ De Grunde, som han anførde, vare indlysende. „Men dersom De, min Herre! nu havde betaelt mig denne Sum for meget?“ — spurgde min Ven; — „Da vilde Summen tilhøre Dem,“ — svarede Commissen, — „vi maatte lide Tabet.“ — „Velan!“ — sagde den Reisende, — „saa maa jeg tilstaae Dem, at dette just er Tilfældet; jeg er her for at sige Dem dette, og retter mig nu efter Deres egen Dom.“ — „Og Du beholdt Summen?“ — spurgde jeg forbauset. Han syntes vel forlegen, da jeg gjorde ham dette Spørgsmaal, men paastod dog sin Ret. „Talen er her“ — svarede jeg — „ikke om Din Ret ligeoverfor Handelshuset, men derom, om Du i dit Indre kan give Dig Ret. Kan Du anføre de samme Grunde for Din Opførsel, der saa afgjørende retfærdiggjøre Handelshuset? Dig er det meget vel bekjendt, at Du har

erholdt mere, end der tilkom Dig, ja Du har offentligt tilstaaet det. Hvem taber, mener Du, denne Sum? Handelshuset, eller Commissen, der har udbetaelt den?" — Uden al Tvivl havde han selv gjort sig og afviist disse Indvendinger, der laae saa nær. Nu lo han, slog Knips og forlod mig. Den stakkels unge Mand, der nogle Dage iforveien blev greben paa Gaden, og hvis Skjæbne havde rystet mig, stod for mig, og jeg maatte tilstaae mig selv, at det, som denne maaske havde gjort i et hurtigt forbigaaende lidenskabeligt Moment, her var skeet med bedragerisk Overlæg. Jeg trak mig med et Slags Gysen tilbage fra dette Bekjendtskab, og har aldrig siden seet dette unge Menneske.

Førend jeg nu i min Beretning skrider hen over denne mig vistnok vigtige Tid, maa jeg dog aflægge en Bekjendelse. Den Lære, som jeg her havde erholdt, var dog ikke tilstrækkelig. Den Lidenskab, der dybest griber saadanne Mennesker, som de her afskildrede, og sikkrest styrter dem i Fordærvelse, var mig, som jeg til min Beskjærmelse opdagede, ingenlunde fremmed. Jeg kom siden paa en lille geognostisk Reise

til Karlsbad. Der vare Hazardspil strængt forbudne; dog fandt de den Tid Sted ganske hemmeligt, og jeg erindrer ikke mere hvorledes det skeede, at jeg en Aften blev indført i den forborgne Kreds. Jeg fandt ved Pharaobordet Mænd, der hørde til det bedre, ja til høiere Selskab. Det var ikke den første Gang at jeg stod ved et Pharaobord. Spillernes vexlende hæftige Lidenskaber vare mig interessante, endskjøndt de ikke pleiede at gribe mig saaledes som rædsomme Fortællinger. Jeg spillede enten slet ikke, eller hørde op, naar jeg havde tabt en mueligst ringe Sum. Jeg var endogsaa stolt af at denne Lidenskab, som jeg troede, var mig ganske fremmed. Nu begyndte jeg ogsaa, som sædvanligt, med den fordrede ringeste Sum, bøiede een — to — tre Gange, vandt, besatte igjen et Kaart og vovede større Summer. „Du kan nu blive her i nogle Dage," tænkte jeg; og den anden Aften fandt mig igjen ved Pharaobordet. Lykken blev mig tro, jeg blev der næsten i tre Uger, spillede hver Aften, fandt Behag i en rig Reisendes Rolle, og gav engang det hele Selskab en stor The i det sachsiske Huus. Min Lykke var ikke saa afgjort at den faldt i Øinene, men de vundne Summer forøgede sig bestandigt mere og mere, og ethvert Tab

ophidsede mig. I denne hele Tid svævede Kaartene mig for Øinene. Pharaospillet har noget virkelig Dæmoniskt. Spillets Combinationer, der ere mere forviklede end i det siden herskende raae Roulette, satte den ophidsede Phantasi i den hæftigste Bevægelse. Man troer, at der bag den vilkaarlige Afverling ligger en Hemmelighed skjult, en Slags Kabbala, der, engang grundet, maa bringe en stadig Gevinst. De store Pengesummer, der opdynge sig i Banken, de betydelige, der gaae fluctuerende frem og tilbage, forrykke os den Maalestok, efter hvilken vi ellers i det ordnede Liv betragte de erhvervede Pengesummer. Man skammer sig ved at agte et Guldstykke. Man sætter noget i, at betragte det som en ringe, ligegyldig Sum. Uhyre Summer synes at tilhøre os, der hvor de bevæge sig frem og tilbage med saa megen Lethed, og man bensynker tilsidst i den ikke erhvervede men tilfældigt tildrømte uendelige Rigdoms natlige Afgrund. Det er en frygtelig, mørk Følelse, der, i det den ledsager os med Bebreidelser, gjennemtrænger os med Gysen, og dog lokker og fastholder os. Jeg har i hine Dage gjort denne Erfaring paa en Maade, der endnu i Erindringen opfylder mig med Forfærdelse.

Ellers var jeg vant til at omgaaes med Mænd, hvis hele Sind var rettet paa det Aandige. Jeg turde regne dem iblandt de Fortrinligste paa den Tid. Jeg hørde blandt dem og en Lykke var bleven mig til Deel, som jeg næppe havde kunnet vente, og som ellers gjorde mig saa salig. En dunkel Erindring om denne glade Tilstand forfulgde mig allevegne, men var mig nu en frygtelig Qval. Og hvem var nu min Omgang? Aftakkede Officierer, liderlige Æventyrere, der i mig erkjendte en god Kammerat. Med Gysen opdagede jeg disse Menneskers blaserede Væsen, den foragtelige Ligegyldighed, med hvilken de saae ned paa enhver høiere Ytring, den grusomme Ukjærlighed, med hvilken de betragtede deres Offre; og dog kunde jeg næsten udholde det i tre lange Uger i deres Selskab. En Aften overfaldt der mig en ubeskrivelig Uro i min saa kaldte Lykke. Under det Paaskud, at jeg befandt mig ilde, vilde jeg tidligere, end sædvanligt, hjem. Der fremtrængde alle forhen undertrykte Forestillinger sig pludseligt. De Mennesker, der omgav mig, forekom mig saa gemene. Jeg selv forekom mig saa dybt sjunken, at jeg blev forskrækket derved. Det faldt mig nu først ind, hvorledes jeg anvendte Tiden, og de Penge, som en vel-

villig Regiering lod mig udbetale i en ganske anden Hensigt. Erindringen om mine betydelige Venner rystede mig; med alvorlig Advarsel svævede det Store for mig, som jeg tænkte at udrette. De Ideer, der gjennemtrængde mig, forekom mig som gode Aander, der havde trukket sig tilbage for en Falden, og stode klagende langt borte. En Strøm af Taarer styrtede ud af mine Øine, og jeg indsaae, at jeg maatte flye, hvis jeg ikke vilde gaae uden Redning forloren.

En Tjener, som jeg havde antaget, sov allerede. Jeg rystede ham hæftigt op af Søvnen, og da han saae den Bevægelse, jeg var i, og mine forgrædte Øine, maatte han vel troe min Forsikkring at jeg havde faaet en sørgelig Efterretning, der tvang mig til, saasnart som mueligt, at forlade Karlsbadet. Jeg sendte ham paa Posthuset, og et Par Timer efter, midt om Natten, sad jeg i Vognen og forlod Byen. Jeg havde laant de Penge, jeg behøvede til min geognostiske Reise, i Freiberg; jeg kunde tilbagebetale denne Sum, og endnu reise omkring i nogle Maaneder paa en meget bequem og behagelig Maade. Hvad jeg den Tid havde vundet, kan jeg ikke mere overse, men for mig var det en ikke ubetydelig Sum. Jeg maa tilstaae, at den nu henrandt kun alt for

snart; men siden den Tid har Hazardspillet aldrig lokket mig mere.

De Erfaringer, som jeg gjorde i denne Tid, ere mig alligevel ikke lidet vigtige. I det jeg lærde at kjende Spillerne, der vise sig med det høiere Selskabs Anstand, troer jeg at have kastet et dybere Blik ind i en hensvunden Tidsalders smudsige Pøl, i den Tid, da ufornuftige Eventyrere endog udøvede en stor Indflydelse paa de europæiske Forhold, og jeg troer, at jeg i Walseith og Leith har leveret en ikke ganske mislykket Fremstilling af denne ulykkelige Epoche.

En anden Begivenhed, der falder i en lignende Kategori, tør jeg dog heller ikke forbigaae med Tausched. Jeg traf kort derefter i Köstritz en vandrende Skuespillertrop. Jeg saae den spille, og et Par Skuespillere, der ikke vare uden Talent, og en Skuespillerinde, der tildrog sig Opmærksomheden ved en i et saadant Selskab overraskende Ynde, vakte min Interesse. Selskabet boede i den samme Gjæstgivergaard som jeg, det brød op for at vandre videre. Jeg havde med Lethed giort Selskabets Bekjendtskab, og det var vel den Indflydelse, som Wilhelm Meister udøvede paa mig, der bevægede mig til at slutte mig til det. De Penge, som jeg havde vundet i

Karlsbadet, tog nu snart af. Men selsomt, min gamle Tilbøielighed til Skuespillerkunsten levede pludseligt op igjen, ja den skjulde i nogle Dage min Omgivelses platte Gemeenhed for mig. Troppen vilde opholde sig en Tid lang i Altenburg og spille der. Da blev jeg pludselig greben af Begjærlighed efter endnu engang at træde op. En Helterolle i et eller andet Stykke, jeg erindrer ikke hvilken, var snart funden. Skuespillerne opmuntrede mig, jublede, smigrede mig, og jeg lod mig virkelig forblinde saaledes, at jeg allerede havde den afskrevne Rolle i Haanden for at lære den. Da faldt det mig pludseligt ind, at Tilfældet dog let kunde føre en Bekjendt, ja maaskee en Landsmand til Altenburg, at et falskt Navn paa Anmeldelsen ikke tilstrækkeligt vilde skjule mig, og at jeg ikke alene maatte vække Opsigt ved min Skikkelse, men og ved min fremmede Udtale. Naar nu en Saadan, tænkte jeg, skrev til Kjøbenhavn, at han havde seet den samme Steffens, hvis Berømmelse som Skribent allerede havde tonet over til Danmark, træde op som Medlem af en omreisende Skuespillertrop! Denne Contrast overraskede mig dog selv saa meget, at jeg sendte Rollen tilbage, ja, det var som om den pludseligt aabnede mig Øinene for Gemeen-

heden af mit Selskab. Jeg forlod det, og denne Forvildelse varede kun i nogle Dage.

Disse Bekjendelser skulle vise hvorledes et dybt bevæget Gemyt, endog naar det er rettet mod det Høieste, hos en lidenskabelig ung Mand, dog ogsaa kan være udsat for de farligste, ja de gemeneste Forførelser, og jeg vedbliver nu i min Fortælling.

Fra Frankfurt reisde jeg nu alene til Bamberg. Underveis besøgde jeg Cisterzienser-Klosteret Eberach, hvis Abbed var den bekjendte Historiegrandsker Montag. Klosteret var rigt; Bygningerne vare ansеelige og Kirken var prægtig; Altarbladet, der, hvis jeg ikke tager Feil, var af Giordano, — behagede mig. Abbeden, Montag, modtog mig venligt, og jeg tilbragde nogle lærerige Timer hos ham. Dagen, da jeg skulde indtræffe i Bamberg, var bestemt. Roschlaub, Marcus og Professor Paulus med hans Kone, der den Tid opholdt sig i Bamberg, ventede paa mig. Jeg naaede Byen henimod Aften, og af en eller anden Grille gik jeg ind i den uden Ledsager og bar selv min Vadsæk. Saaledes traad jeg ind i Bamberger Hof, den Tid, den største Gjæstgivergaard i

Staden. Paa Gaden var der en Vrimmel af Mennesker. Et Marked havde forsamlet en Mængde af Omegnens Beboere, man var i Begreb med at rive Boderne ned, og jeg traad ind i Porten af Gjæstgivergaarden, just som en Mængde af Gjæsterne var i Begreb med at læsse paa Vognene og at reise. Vært- og Opvartere vare meget beskjæftigede, og da det endelig lykkedes mig, at gribe Kjælderſvenden ligesom i Flugten, forsikkrede han mig i en spodsk Tone, at her ingen Plads var for mig. Men da jeg holdt noget haandfast i ham, og forsikkrede ham, at jeg ikke vilde gaae bort, foreslog han mig et lille Kammer under Taget og ud til Gaarden. Jeg forsikkrede ham, at jeg maatte have to af de bedste Værelser i første Stokværk; at de i dette Øieblik vare komme beviisde de bepakkede Vogne. Han saae forbauset paa mig, jeg trak lystig min Pung, der nylig i Frankfurt var bleven fyldt med Guldstykker, frem, lod den klinge for hans Ører, og meende, at der nok lod sig finde en Plads saaledes som jeg ønskede den. Som jeg stod der, kom der en Tjener og spurgde Kjælderſvenden om Doctor Steffens endnu ikke var kommen? Kjælderſvenden, der ikke kunde slippe fra mig, svarede med et fortrædeligt Nei! — Jeg til-

kjendegav mig nu for Tjeneren, der var sendt af Professor Paulus, og sagde, at jeg strax skulde gjøre min Opvartning. Vel kunde jeg vente, at dette Optrin skulde gjøre noget Indtryk paa Kjælderfyenden; dog blev jeg forbauset over den store Forandring, der foregik med ham. Det var klart af Alt, at man ventede mig i Gjæstgivergaarden. Han bestormede mig med Undskyldninger og jeg erholdt Alt, hvad jeg ønskede.

Da jeg kort derpaa aflagde mit Besøg hos Paulus, erfarede jeg Grunden. Man havde nemlig, da man var vis paa mit Komme, leiet den store Sal i Vertshuset; de mod mig saa venligtsindede Mænd, Paulus, Marcus og Röschlaub, havde til den følgende Dag foranstaltet et stort Middagstaffel, ved hvilket flere af de anseeligste Familier vilde møde tilligemed et stort Antal af de unge Læger ved det medicinske Institut. Den, der erindrer min Ungdom, vil indsee, hvilket Indtryk en saadan Udmærkelse maatte gjøre paa mig. De to berømte Læger mødte mig paa en Maade, der er mig uforglemmelig. Jeg var i en Paaklædning, der rigtignok kun passede lidet til en saa høitidelig Modtagelse, imidlertid gjorde dette, da jeg havde sat mig mellem Profes-

forinde Paulus og en lystig Niece af Marcus, mig slet ikke forlegen. For første Gang i mit Liv var jeg saaledes Gjenstanden for en almindelig Agtelse, ja Hylding. To af Tysklands berømteste Læger yttrede sig om mig med en Anerkjendelse, der baade hævede mig og gjorde mig skamfuld.

Da jeg nu sildigt om Aftenen efter en saa glindsende Dag sad alene i mit Værelse, var jeg selsomt tilmode. Det forekom mig dog, at der laa noget Overdrevent og Upassende i det hele Optrin. Ja, jeg kunde næppe ret glæde mig over det. Da faldt det mig pludseligt ind, for hvem denne Begivenhed vilde have været en stor uforstyrret Lykke. Jeg tænkte paa den Tillid, med hvilken min stakkels Fader havde spaaet mig en udmærket Fremtid, og satte alle mine Forhaabninger til mig. Han havde hjulpet mig at bære og lettet min meget trykkende Elendighed. Jeg levede ganske i den snævre Stue i Rendsborg, i den dybeste Armod med min Broder, og med den stille taalende, ja trøstende Fader. Dersom Efterretningen om denne Dag havde naaet ham, hvor lykkelig vilde han da ikke have følt sig! Hvorfor levede han ikke mere? Og saaledes tilbragde jeg Natten efter en lykkelig Dag i Taarer.

Jeg henlevede nu flere Dage i Bamberg, og, som man let kan tænke sig, paa den muntreste Maade. Roschlaub lod mig vide, at den der residerende biskoppelige Coadjutor ventede mit Besøg. Jeg besøgte ham; han indbød mig til Taffels, hvilket jeg maatte afslaae, fordi min Garderobe ikke tillod mig at modtage en saadan Ære. Jeg sagde ganske oprigtigt Grunden, og at jeg var i Begreb med at gjøre en Reise til Fods. Men den geistlige Herre sendte mig et betydeligt Antal Flasker Stein og Leistein-Viin af sin Kjælder. Jeg vilde just som Fodgjænger være kommen i Forlegenhed med denne Masse af Viin, dersom jeg ikke den følgende Dag havde faaet et Besøg af de unge Læger. Det er ikke usandsynligt, at den gavmilde Meddelelse betydeligt forøgede de Besøgendes Antal, og den Agtelse, som jeg nød, tiltog. Jeg har siden paastaaet for Schelling, at disse Dage i Bamberg betydeligt have forøget den literaire Begeistring for Naturphilosophien og hværvet ham en Mængde betydelige Tilhængere.

Endskjøndt jeg allerede tidligere havde lært at kjende denne Egn, blev jeg dog først nu indført i de selskabelige Kredse i en betydelig Stad, og lærde nøiere at kjende Frankerne. De forekom mig især som ægte

Tyskere; og fornemmelig behagede Fruentimmerne mig ved deres frimodige Væsen; ja, jeg maatte i det Hele give dem Fortrinnet, naar jeg sammenlignede dem med de mere reflecterende nordiske Fruentimmer. Den naturlige Munterhed, den lette Spøg og den forgløse Nydelse af den nærværende Tid, der mindre, end i de nordlige Egne, blev forstyrret af Kritikken, var mig høist velkommen og behagede mig ifølge min Tænkemaade særdeles vel. Jeg tænker med Fornøielse paa en munter Dag, som jeg tilbragde paa Altenburg, paa Toppen af et smukt Bjærg, hvor Lægen Marcus havde indrettet den gamle Borg, som han der besad, til en Sommerbolig. Man overssaae herfra den gamle, skjønne Stad, med dens mangfoldige Taarne, og langt henne i det Fjærne den fortryllende Egn. I Aaret 1837 stod jeg igien her; Borgen var i andre Hænder. Mange Forandringer havde fundet Sted. Nye Anlæg vare opstaaede, og et Mindesmærke for den almindeligt agtede og høit ærede Læge erindrede mig paa en vemodig Maade om de Dage, som jeg havde henlevet her.

Natur-Philosophien havde allerede begyndt at vise sin Indflydelse, især paa Lægekunsten. Jeg var ingenlunde tilfreds dermed, endskjøndt det forskaffede

os mange lovprisende Tilhængere. Jeg var selv fra min Barndom af opvoret mellem Læger; mine Studier, den organiske Opfatning af Naturen, vare nær beslægtede med det lægevidenskabelige Studium; ja jeg vilde være bleven Læge, dersom jeg ikke havde været gjennemtrængt af den faste Overbeviisning, at min almindeligere, mere omfattende Anskuelse af Naturen maatte afbringe mig fra Praxisens Details Lægevidenskabens Disciplíner vare mig ingenlunde fremmede; Erfaringerne ved Sygesengene vare mig vigtige; men saa overbeviist som jeg var om den lægevidenskabelige Erfarings høie Betydning for Naturphilosophiens Uddannelse, saa bestemt maatte jeg erklære mig mod den overilede Anvendelse af philosophiske Anskuelser paa den lægevidenskabelige Praxis. Denne er mig en Kunst i den egentligste Forstand. Vel kan den være gjennemtrængt af et høiere aandigt Princip, ja den bliver ved dette mere betydelig, dybere, endog mere besindig; men det tør ikke træde ind i en construerende Methodes Form. Indsnøret af en Saadan, taber Praxis den aandige Frihed, der gives det kunstneriske, skarptiagttagende Talent ved Sygelejet, hiin beundringsværdige, paa mangfoldige dybe Erfaringer grundede Bevægelighed,

som jeg i mit Liv ofte har havt Leilighed nok til at beundre hos de største og betydeligste Læger.

Mit eget Skrivt har, uden min Skyld, bidraget til at fremkalde og nære denne Vildfarelse. Der forekommer i det en Anskuelse af Gifternes Virkning, der selv er bleven giftig. Jeg kaldte de narkotiske Gifter Kulstoffets mod de sensible Organers herskende Stikstof, ligesom de animalske Gifter Stikstoffets rettet mod Blodets Kulstof, og Blodsystemets Irritabilitæt, og jeg troede i de metalliske Gifter at erkjende en mellem Begge svævende, Reproductionen angribende Retning. I den Almindelighed, med hvilken denne Anskuelse fremtraad, understøttet ved saa mange Erfaringer, tilskrev jeg den, der just passede i Totalitæten af mine Combinationer, intet stort Værd. Men flere Læger greb denne Anskuelse med en altfor stor Iver. De gik ud fra den (saa almindelige, vel ikke usande) Forestilling, at Lægemidlerne svæve mellem Næring og Gift, og begyndte nu at inddele Sygdommene i Stikstof- og Kulstof-, saavel som paa den anden Side i Suurstof- og Vandstof-Sygdomme, og at helbrede dem alle ved deres Modsætning. At denne Inddeling af Sygdommene, saavelsom deres Lægemidler var aldeles vilkaarlig, hverken grundet

ved en aandrig, eller ved en erfaringsmæssig Opfat-
ning, maatte strax være mig indlysende. Jeg har
paa det allerbestemteste erklæret mig mod denne over-
ilede Anvendelse af umodne Anskuelser, endskjøndt det
dog ikke lykkedes mig ganske at undertrykke den.

Den Tilbøielighed, der viisde sig hos theoreti-
serende Læger fra Brown indtil Hahnemann, til at be-
tragte almindelige abstracte Principper som ledende
Grundlag for Lægens Praxis, har altid været mig
noget paafaldende. At Ukyndige, især Qvinder, med
et Slags Enthusiasme kunne gribes af saadanne
Anskuelser, begriber jeg meget vel; men hvorledes
den erfa ne Læge, der hvert Øieblik ved Sygesengen
er Vidne til de forunderligste og selsomste Udsvævelser
af Organismen og dens gaadefulde Forhold til de
specifiske Lægemidler, kunne troe ved nogle abstracte
Sætninger, at indfange og derpaa at, beherske en
saadan Verden af mangfoldige, dybe Phænomener,
har altid været mig uforklarligt. Da jeg var dannet
i en Skole, der kun erkjendte det for et ved Kjends-
gjærninger fixeret Forhold, ved hvilket begge Forbel-
denes Ledder reent afsondrede og befriet fra al Bilde-
flydelse, træde ligeoverfor hinanden, kunde jeg aldrig
finde mig i overilede Slutninger fra Følgerne alene.

fra en Helbredelse, hvis Aarsager dog kun med Usikkerhed lade sig vise. En practisk Læge er altid i en Stilling, der let forfører ham. Mod en dristigt theoretiserende Skribent bevæbner et kyndigt Publicum sig snart, og enhver usikker Paastand bliver gjort ham stridig: Lægens nærmeste Publikum er et ukyndigt. Et lykkeligt Udfald bedøver ham. Den Glæde, der følger paa en Helbredelse som finder Sted under gunstige Omstændigheder, er ikke den stille, indre, over en heldig videnskabelig Combination, meget mere en lydelig, der kan sætte Staden, ja Egnen i en voldsom Bevægelse, og som da kun erholder et altfor stort Værd i Lægens Øine, og truer med at berøve ham den kolde, besindige Roligheb. Øvinderne ere næsten alle umodne Læger og bidrage mere end man troer til at skaffe bestemte Lægemethoder, der gaae ud fra bestemte, let overseede Anskuelser, Indgang. Den unge Læge maa jo, naar han vil gjøre Lykke, først søge at indsmigre sig hos Fruentimmerne. Jeg har altid havt en stor Agtelse for en besindig Læge, der roligt og med et dybt Blik overskuer Mængden af de lægevidenskabelige Erfaringer og ikke lader sig lede vild af herskende Theorier, men støtter sig paa et alsidigt Studium af det organiske

Liv overhovedet, hvis dybe Betragtninger unddrager ham fra Fararne ved en faa nærliggende Forlokkelse, og som beherster ikke alene sin Videnskab, men ogsaa tilsidst, og i betænkelige Tilfælde bestemt sit Publikum. Ethvert Talent, som jeg ikke selv besad, havde altid en for mig uudgrundelig Side, der just syntes mig den betydeligste. En theoretisk Vildfarelse i den Videnskab, som jeg selv gav Anledning til, maatte just derved tabe alt Værd for mig.

Jeg er langt fra at anseе den mere phantastiske Maade, paa hvilken Lægekunsten blev opfattet i det fertende Aarhundrede, især af Paracelsus, for aldeles uden Værdi; men den tilhørde hans Tid, og jeg ku. de aldrig overbevise mig om at den i vore Dage herskende videnskabelige Aand, kunde finde Smag i den. Den aandige Forvirring, der opstod af en saadan Blanding, var mig meget mere imod i min inderste Sjæl.

Röschlaub og Marcus hørde vel ikke til de Læger, hvis Anskuelser man kunde betragte som et Product af Naturphilosophien. Da denne begyndte at udvikle sig, besad de allerede et betydeligt Navn som Læger, havde med Bestemthed sluttet sig til den brownske Lære, og denne udøvede en bestemt Indflydelse paa

Natur-Philosophien. For Schelling var vistnok Bevægelsestheorien et Middel til Udvikling af almindelige Satser, men han selv maatte nødvendigt gaae videre. Specifiske Lægemidlers Betydning maatte være ham indlysende, og om han endog mere end jeg paa denne Tid havde næret det Haab at virke kraftigt paa Medicinens Uddannelse, tog dog hans Natur-Philosophi selv siden en dybere, for den mere passende Retning.

Den Agtelse, som jeg nød i Bamberg, blændede mig ingenlunde. Den eensidige Anskuelse af Læger, der havde et saa stort Navn, ængstede mig næsten, og omendskjøndt jeg ingen Dom tillod mig, kunde jeg dog ikke følge denne Lægemethode uden en vis Mistillid. Marcus ledsagede jeg til Sygeleierne. En Typhus herskede paa den Tid i Bamberg; den blev behandlet som en asthenist Sygdom med Opium. Marcus viiste mig en Reconvalescent, der i mange Dage (jeg vover ikke at angive deres Antal, saaledes som det foresvæver mig, men utroligt syntes det), ingen Stolegang havde havt. Han paastod, at dette slet ingen skadelig Indflydelse havde, men meget mere betydeligt afkortede Reconvalescenzen. Da jeg i 1814, paa min Tilbagereise fra Paris, kom tilbage til Bamberg, gik jeg i Følge med Marcus atter til

Sygestuerne; der herskede atter en Typhus, men Lægens Anskuelse havde nu aldeles forandret sig, ja var bleven fuldkommen det Modsatte af den Forrige. Typhusfen var, efter hans Mening, altid forbunden med en Hjerneinflamation, og en anthiphlogistisk Lægemethode, som han før aldrig vilde have valgt, helbredede de Syge igjen.

Det er ingenlunde min Hensigt at nedsætte en Læge af en saa stor Berømmelse. Jeg besidder ikke de Kundskaber, der give mig Ret til at fælde en Dom over ham. Hans kunstneriske Talent og hans mangfoldige Erfaringer beherskede sikkert i de fleste Tilfælde Eensidigheden af hans Theori. Men paa mig havde dette Doctrinaire i en Videnskab, der hviler paa den dybeste, meest skjulte organiske Processes endnu uopløste Gaader, gjort et frastødende Indtryk. Det var den samme Vildfarelse, der ogsaa i andre Retninger kom tilsyne, naar Talen var om at afværge Udviklingens sygelige Afveie i aandig Henseende. Ogsaa der erkjendte jeg at Udviklingens dybe forborgne Grund, istedetfor at være Gjenstanden for en besindig Betragtning, losrevet fra sin naturlige Grund, forvandlet til en abstract Tanke, tilintetgjør Udannelsens naturlige Gang for af den brændte tid-

ligere Gestalts Aske at frembringe en ny Phønix. Saaledes fremtraad den revolutionaire Opdragelses-Methode, ligesom Staternes Revolution, og ogsaa dette havde Opdragelsens, saavelsom Statsdannelsens Doctriner tilfælleds med de almindelige Lægevidenskabelige, at deres Uddannelse blev understøttet og befordret af et uvidende Publicum.

Jeg forlod Bamberg ledsaget af to unge Læger, der paa Reisen ønskede at høre et Slags Privatissimum over Natur-Philosophien. Den Ene var en lille meget levende ung Bøhmer, Stransky til Stranka og Greifenfels, den Anden en Vestphaler von Arensberg, rolig og mild, af usædvanlig høi Vært, saa at han, der næsten var en Kjæmpe, ved sin Gestalt og Opførsel, dannede en høist selsom Modsætning til sin Ledsager. Vi bleve ledsagede af en gammel frankisk Bonde. Denne var en Katholik, og lyttede med et Slags Forundring og Forbauselse til mine Foredrag og til vore Samtaler. Jeg søgde at gjøre dem et Begreb om de Egnes geognostiske Beskaffenhed, gjennem hvilke vi vandrede, og mine Foredrag fandt derved et Tilknyttelsespunkt, der stemmede overeens med den eiendommelige Gang af min egen Udvikling.

Reisen selv, den ungdommelige Glæde, som vi aldrig søgde at hemme, tillod vistnok intet methodisk Foredrag, men dog laa der i min hele aandige Dannelse en indre Sammenhæng, der selv var den herskende i vilkaarlige Samtaler. De unge Mænd syntes at slutte sig til mig med en mere levende Interesse.

Det første Sted, der i Særdeleshed syntes mig interessant, var Banz, et meget betydeligt Benedictinerkloster, der endnu var beboet af Munke og beherskket af en Abbed, var i den fulde Nydelse af sine Indkomster. Vi bleve gjæstfrit modtagne og tilbragde, saavidt jeg erindrer, en heel Uge i dette Kloster. Det var Skik, at vi hver Formiddag maatte gjøre Abbeden vor Opvartning, vi bleve hver Gang strax ladte ind og meget høfligt modtagne. Men i Forgemakket saae vi hver Dag en Mængde Mennesker forsamlet, Mænd og Qvinder, Klosterbetjente, Borgere og Kjøbmænd fra de nærliggende Stæder, og jeg erholdt et Begreb om Klosterets betydelige Virkekreds, og om dets Indflydelse paa Omegnen, endog i materiel Henseende. Den øvrige Deel af Dagen tilbragde vi med Munkene, og kun naar Middags- og Aftens-Maaltidet forsamlede os i Refectoriet, sad jeg igjen ved Siden af den rolige, forstandige og lærde Abbed.

I dette Kloster syntes en større videnskabelig Sands at have indsneget sig, om ogsaa kun i Londom. Saaledes havde den for nogle Aar siden som en Tilbørger af Fichte og som Skribent bekjendte Philosoph Schad, først dannet sig i dette Kloster, og forladt det for at opoffre sig til Videnskaberne. I Bibliotheket, der stod aabent for os, fandt vi nyere, ja endog nylig udkomne philosophiske Skrivter. Pater Professor, en mager, bleg Mand, med dybsindige Øine, beskjæftigede sig med den nyere Philosophi. At de fleste Munke imidlertid vare af det ganske almindelige Slags og aldeles ingen videnskabelig Dannelse havde, forstaaer sig af sig selv; dog syntes de Alle at føle sig ærede derved at Schad var fremgaaet af deres Kloster. Et Hæfte af Schellings Tidsskrivt for den speculative Philosophi blev opslaaet, og den lærde Pater viisde sine Medbrødre en Opsats, der bar mit Navn. Munkene traad til, betragtede Opsatsen, mumlede Navnet og saae paa mig, som om de vilde søge at opdage om der var nogen Lighed mellem mig og disse trykte Linier.

Med Professoren havde jeg ofte lange og fortrolige Samtaler. Hvor alvorlige hans Studier end vare, var det dog ikke lykkedes ham at trænge igjen-

nem til nogen Klarhed. Religiøse Tvivl plagede ham; han var dog i sædvanlig Forstand Rationalist, og selv at naae dette Trin af aandig Dannelse, havde kostet ham Møie og Anstrængelse nok; nu havde hans tidligere Bekjendtskab med Schad, hvis Discipel han var, igjen gjort ham hans moisommeligt erhvervede Oplysning tvivlsom, og saaledes fremtraad Opfordringen til Speculation som en ny Oval for den stakkels Mand, der var plaget af en overleveret Tro, fra hvilken han ikke kunde stille sig uden Angst, af en sandselig Rationalisme, der formaaede at give ham en indskrænket Rolighed, men ingen Klarhed, og som næppe var vunden førend den igjen syntes at tabe alt Værd. Desuden ængstede hans udvortes Stilling ham. Schad var dog undveget af Klosteret, og omendskjøndt Munkene gjorde sig i vor Nærværelse til af, at han havde været Broder i deres Kloster, blev dog hiin Begivenhed betragtet som noget Ubehageligt og meget haardt dadlet. Saaledes stod denne stakkels Mand ganske alene, og tilstod mig, at han, hvor forstandig hans Abbed end var, dog vilde komme i en meget ulykkelig Stilling, dersom denne skulde faae nogen Aabnelse om hans aandige Kampe. Og i Sandhed, naar man

betænker de Forhold, under hvilke en saadan Mand er bleven opdraget, og hvorledes han, ganske hjælpeløs og overladt til sig selv, har maattet gjennemløbe saadige Udviklings Grader til hvis Uddannelse og Indskrænkning, ja Overvindelse, Historien har behøvet Aarhundreder, maa man vel i høi Grad beklage hans Skjæbne. Hvad der siden er blevet af ham, har jeg ikke erfaret.

Som en moersom Contrast fremtraad en anden Munk med et fuldt rundt Ansigt, der tydeligt viisde, at han aldrig blev foruroliget af Tanker, og af en overordentlig Corpulents. Han syntes at være den almindelige Gjenstand for sine Medbrødres Spog og taalde med en ubeskrivelig Godmodighed denne Stilling. Et betydningsløst Smiil svævede bestandigt paa hans Ansigt; og dog havde denne Mand ogsaa sin egen Oval, og troede at have Ret til at beklage sig. Han havde nemlig en uhyre Appetit, og da der i Klosteret ikke var Mangel paa Levnetsmidler, kunde han med Lethed tilfredsstille den. Maden smagde ham fortræffeligt, og jeg saae hans Øine glindse, naar Retter, der behagede ham, stod for ham. Men just dette var hans Ulykke. Hans Korpulents tog bestandigt mere til; hans Bug vorde synligt; Ande-

drættet blev ham besværligt. Kappen skjulde nogenlunde hans utrolige Omfang; men da han med en komisk bedrøvet Mine løftede denne i Veiret, for at overbevise os om hans Ulykke, bleve vi ikke lidet forskrækkede, thi Bugen var saaledes tiltaget, at den skjulde Laarene, saa man kun saae noget af disse tæt ovenfor Knæerne.

Saaledes havde jeg i dette Kloster lært at kjende den dobbelte Nød, den Aandige, saavelsom den Legemlige.

Jeg førde mine enthusiastiske Disciple over Bayreuth, Hof, Plauen, Zwickau, Chemnitz og Freiberg til Dresden, fordi disse Egne af Erzgebirge vare mig nøiagtigt bekjendte i geognostisk Henseende. Og her i Dresden traf jeg nu Tieck med hans Familie. Han havde nedsat sig der, ogsaa Friedrich Schlegel opholdt sig der hos sin Søster, der var givt med en Embedsmand ved det sachsiske Hof, Ernst. Tieck var af min Alder og altsaa aatte og tyve Aar. Smækker bygget, smuk, med Øine, hvis aandige Magt og forunderlige Klarhed Alderen selv endnu ikke har formaaet at overvinde. I alle hans Bevægelser herskede der en stor Ynde, ja Ziirlighed; hans Sprog

svarede fuldkommen til det Øvrige. Han skriver næppe skjønnere, end han taler. Det er ikke alene den store Klarhed, med hvilken han behandler Gjenstandene, der henriver os. Der gives ikke let en Personlighed, der vilde være mægtigere end hans. Jeg har næppe nogensinde seet ham hæftig. Hans Samtaler opfattede Gjenstanden med rolig Objectivitæt, behandlede den omhyggeligt, og dog med en tilbageholdende Enthusiasme, ved hvilken Fremstillingen selv erholdt en indre Varme, der mere syntes at udspringe af Gjenstanden, af dens levende, aandige Betydning, end af ham. Han selv har fortalt mig, at han, naar han i høiere Kredse saae det aandigt og digterisk Betydeligste behandlet med fornem Ringeagt, især naar man taelde foragteligt om det Fortrinligste, hvorved Göthe udmærkede sig, vel pludselig følde sig som forvandlet. En inderlig hæftig Ærrighed greb ham, som han forsikkrede, saa at han blev bleg; men han taug, hvor jeg, som jeg maa tilstaae, vilde have yttret mig ubesindigt. Jeg har seet hans meest erklærede Fjender ligeoverfor ham, altid overvundne af hans seirende Personlighed; ja, jeg tør paastaae, at denne har udøvet en ligesaa stor Indflydelse paa Tiden, som hans Skrivter. Hvad

han er blevet mig, kan jeg efter en inderlig, beslæg-
tet Forbindelse, i en lang Række af Aar, under de
forskjelligste Forhold, endog efter at vi tænkte for-
skjelligt over det Vigtigste og følde os fjærnede fra
hverandre, næppe paa en klar Maade fremstille.
Naar han taelde om Gjenstande, med hvilke han var
fortrolig, naar han taelde om Digtere, som han
ærede, f. Er. Göthe, Shakespeare, vel ogsaa Hol-
berg, meddeelde han sine Ideer uden Tilbageholden-
hed og gavmildt.

Hans Virksomhed som Skribent og hvor rigt og
omfattende han som Digter virkede paa sin Tid, er
nylig paa en saa mesterlig Maade blevet udviklet, at
jeg kan henvise til denne Fremstilling. Den indehol-
des i en Opsats om Tieck af Braniß, der er ved-
føiet det andet Oplag af Vittoria Accorombona.
Men mange yngre Digtere ere blevne berigede med
Spolier af hans Samtaler og have ikke nævnet ham;
ja Mange have endog stillet sig fiendtligt lige over
for ham, og naar deres Angreb indeholdt en sagte
Ahnelse af Aand, saa udsprang denne af den røvede
Skat, som de rigtigt nok ikke forstode at benytte i
dens hele Rigdom. Om mig maa jeg aflægge den
Tilstaaelse, at flere Anskuelser, som jeg vel ogsaa har

ttret offentligt, med Hensyn til deres Oprindelse ere blevne mig tvivlsomme. Jeg veed ikke om jeg har mig selv, eller hans righoldige Samtaler at takke for dem.

Da Sygdom endnu ikke havde betaget ham Legemets fuldkomne Verægelighed, var hans afværlende lige Mimik ligesaa beundringsværdig, som hans Sprogs Bøielighed. Han vilde, dersom han var traadt op, være bleven sin Tids største Skuespiller; og selv nu i hans høie Alder, naar han, lam af Gigt, sidder i sin Stoel, naar han med den i hele Europa bekiendt blevne Virtuositæt, foredrager et Drama, er det mig, som om Skuespillerkunsten er i sin høieste Betydning, fængslet til den gamle Mands Stoel, medens den paa Skuepladsen endnu fristet en tvivlsom og svag Tilværelse.

Det var hans Kones Fødselsdag; Tieck var især meget muntert stemt og vilde for at feire Dagen opføre et Skuespil og give alle Roller alene. Men dette Stykke skulde først opfindes. Han opfordrede mig til at give et Thema, og jeg foreslog ham at opfinde og fremstille et Stykke, i hvilket Elskeren og en Orangutang være den samme Person. Jeg kunde rigtignok, efter

hans Lunes daværende Retning, ikke træffe noget gunstigere Valg.

Tieck gik bort omtrent i en halv Time. Tilskuerne — Familien og nogle faa Vennerr, toge Sæde i den ene Halvdeel af Stuen, den anden Halvdeel forestillede Skuepladsen. Vi fandt os, da han havde fremsagt en Monolog, henflyttede i en stor Handelsstad. En Mængde Skibe laa for os. Ved Havnen gik en Skibscapitain, der nylig var kommen hjem fra Afrika, frem og tilbage. Han havde, som vi erfarede af hans Tale medbragt en Mængde Naturfjældenheder til en gammel Ven, der besad et Naturaliecabinet og var besjælet af en lidenskabelig Samlelyst. „Jeg gad dog vide“ — sagde han, — om den gamle Nar endnu bestandigt er den samme Kosmopolit som før?“ — Medens han saaledes gaaer frem og tilbage, møder han en yngre Ven, der seer meget bedrøvet ud. De kjende hinanden og Kapitainen spørger ham hvad der har sat ham i saa ondt Lune. „Er Du maaskee forelsket?“ og Efterskeren i Stykket tilstaaer det. Kapitainen erfarer nu, at hans Ven netop elsker den sværmeriske Naturvens Datter og bliver elsket af hende. Men Faderen sætter sig med Bestemthed mod denne Forbindelse, og de

begynder nu Stykkets Intrigue. Han foreslaaer den ulykkelige Elsker, at lade sig forestille af ham for den Gamle, som en i Afrika af det londonske Societæt omhyggeligt uddannet og velopdraget Orang-Utang. Scenen forandrer sig. Vi see Kapitainen i en Samtale med den Gamle. Den lystige Somand henvender lidt efter lidt Samtalen paa Hovedgjenstanden. Den ene dybe Vittighed følger paa den Anden. Tilsidst begynder han til den Gamles Forbauselse, at tale om det pædagogiske Institut i Sierra Leona. Det var ikke Negre alene til hvilke de humane Enthusiastmænd indskrænkede deres oplysende Opdragelse. Man havde anstillet lykkelige Forsøg med alle europæiske Grøntsager; man vilde nu see hvorvidt den herlige europæiske Oplysning kunde trænge ind i hine fremmede Regioner. Man turde ved dette vigtige Forsøg ikke binde sig til de saakaldte Mennesker alene. I Skoven løb ubarberede Mennesker omkring, som sad paa deres Bagbeen. De tog Snuus; saavidt havde man bragt det med dem, at de satte sig anstændigt paa en Stoel, noget der kun med stor Vanskelighed vilde lykkes med Negerne; og de brugde Gaffel og Kniv. Kamper havde beviist, at deres Strube var fuldkommen dannet, som den menneskelige; altsaa

maatte Sprogene sidde bundne i Halsen; man behø-
vede blot at løse dem. Det var vistnok en møisom-
melig Forretning; man kunde ikke nægte, at de fleste
Forsøg mislykkedes, og at de nederdrægtige Bæster
opførde sig, næsten som vort Folk, naar man vil be-
rove det sin Poesi og Religion og fodre det med den
nyeste Oplysning; ligesaa gjenstridigt og halsstarrigt.
Men med nogle af disse Lærlinger lykkedes det dog,
og han havde just medbragt et saadant Mønsterexem-
plar, en haabefuld Yngling, der nylig var bleven de-
mitteret fra Orang-Outang-Seminariet, efter med
Roes at have bestaaet alle sine Examina. En høist
forstandig ung Mand. Vel sad Sproget ham endnu
noget fast i Halsen, men naar man hørde noie til,
kom der dog ganske fortræffelige Tanker for Dagen:
om den menneskelige Lykksalighed, om Akazie-Plant-
ninger, Cichorie-Avl og hvad der ellers kan tjene til
Menneskeslægtens Forædling. Man har vel hidindtil
maattet lade ham beholde sin naturlige Pels. Et
Over-Sanitæts-Collegium i London skulde først be-
stemme hvorvidt man turde barbere ham, uden at
det vilde skade hans Sundhed. Imidlertid kunde han
vise sig og var tilstrækkeligt nok klædt, til at træde
frem i et anstændigt Selskab af oplyste Mænd, der

tænkde frit nok, til ikke at lade sig forskrække af en Dragt, der var afvigende fra den Almindelige. Man grundede store Forhaabninger paa dette unge Menneske. I London skulde han fortsætte den lykkeligt begyndte Dannelse, for derpaa som oplyst Folkeopdrager at lokke alle Orang-Outanger ud af Skovene, fange og tæmme dem. Denne Orang-Outang var vel endnu udvortes noget selsom, og, sagde Kapitainen, den, der ikke var saa fordomsfri som hans Ven, vilde han mishage baade ved sin naturlige Pels og ved sit keitede Sprog; men han havde et fortræffeligt blødt Hjerte, udgjød sig i Taarer, naar man forelæsde ham noget Sentimentalt af ifflandske og kotzebueske Stykker, og var overhovedet af en ganske fortræffelig indvortes Bonitæt. Vennen brændte af Begjærlighed efter at lære at kjende en ung Mand, der havde overvundet alle en modstræbende Naturs Vanskeligheder, og som syntes at udvide den saa kaldte Menneskehed over de hidindtil af Overtroen fixerede Grændser. Den forklædte Liebhaver viisde sig nu, taelde lidet, halvt brummende, men hans Tale var fuld af de fortræffeligste Tanker, aldeles sententios og sentimental. Efter at han var gaaet bort, udgjød den gamle Herre sig i de meest overdrevne Lovtaler.

Han ventede af dette Phænomen en betydelig Epoche i Historien. Hvilke Erfaringer, meende han, kunde man nu ikke vente over den saa kaldte Dyrisfhed, naar saadanne dannede Stammer yitrede sig lærerigt og aandrigt om deres tidligere Tilstand. Kunde en saadan ung Mand ikke oprette en fortræffelig Skole, i hvilken der blev givet Undervisning i Instinctet og i mange andre Fortrin, som Dyrene besidde, men som Menneskerne have tabt ved Cultur. Nu kunde Kapitainen vove at gjøre sin Ven et Forslag, ved hvilket denne rigtignok i Begyndelsen studsede. „Giv De deres Datter til denne udmærkede Orang-Outang; han mødte hende paa Trappen, da vi traad ind i Huset. Han har paa sin Reise, i de store Staer, der seet mange Fruentimmer, som beundrede ham, vare henrykte over ham, ja næppe kunde skjule en stille Tilbøielighed. De gjorde intet blivende Indtryk paa ham, endskjøndt han syntes at ahne hvad en af disse fortryllende Skabninger i Fremtiden kunde blive ham. Men da han saae Deres Datter, raabde han henrykt og gjennembævet af den dybeste Følelse: „Ah, hvilken herlig Skabning!“ Nystelsen løsde en Mængde Haar af hans Pels, der bleve liggende paa Trappen; Stemmen blev klarere, Øinene straalde, det hele Ans-

sigt var forklaret. Uden al Tvivl er deres Datter bestemt til at fuldende denne aandige Udvikling, der fremklinger som en Spaadom af saa mange herlige Eventyr fra Oldtiden og vil fremstille Kjærligheds Trylleri for den sjunkne Slægt." Den Gamle gjorde nogle Indvendinger, men Kapitainen vidsde at gjendrive dem. „De selv," — raabde han, — „vil blive udsdelig; den meest forbausende Epoche, som Historien har oplevet, vil for evigt knytte sig til deres Navn. Skynd Dem, jeg besværger Dem, dyrebareste Ven! at benytte deres Livs store Moment. Deres Datter vil være lykkelig, naar hun indseer den overordentlige Betydning af sit Livs Opgave; Grunden vil blive lagt til en Generation, der vil forene alle Dyrisksedens Fortrin med den ophøiede og ædle Tænkemaade, der i vore Dage viser sig i den dannede Menneskehed." Det er mig ikke forundt at gjengive al denne Vittighed, der fremtraad med Øieblikkets Letshed og gjennemtrængde den hele Forestilling. Vore Lystspildigtere kunde skatte sig lykkelige, dersom det var givet dem, i et heelt Lystspil at udfolde en saadan Rigdom af Vid, som der udviklede sig her i ethvert Optrin. Man kan tænke sig hvorledes Stykket endte; Datteren vægrede sig, gav endelig efter, og

Elskeren forvandlede sig virkelig, efter at Ægteskabet var sluttet, paa en Maade, der ikke var Faderen behagelig. Han gav imidlertid efter, men kunde ikke saa snart blive den forrige Forestilling qvit, og kaldte undertiden sin Svigersøn endnu bestandig Hr. Orang-Outang. Jeg har aldrig seet noget Lignende. Alle Personerne stode levende for os. Tidens Strøm blev aldrig afbrudt; med Tankens Hurtighed vare Personerne forvandlede og mangfoldiggjorte. Det var ingen Tvivl underkastet, at Tieck den Gang, i sin Ungdom, var sin Tids største Skuespiller.

Dette Stykke blev flere Gange gientaget i fortroligere, venskabelige Kredse, men saa bleve Rollerne uddeelte. Vi turde vel tillade os, hvad der vilde have givet et Publikum Forargelse. Det selsomme Ægtepar blev viet, og mig blev Præstens Rolle til Deel. Tieck roesde den Færdighed, med hvilken de oplyste Præsters Floskler stode til min Tieneste, og den tomme Pathos, med hvilken jeg foredrog dem; dog gjorde denne Forestilling aldrig det dybe Indtryk paa mig, som greb mig, da Stykket blev opfundet og alene udført af Tieck.

Saaledes levede jeg nu i nogle Maaneder med Tieck og Friedrich Slegel og vi saae hverandre hver

Dag. Hvad denne Tid er bleven mig, er vanskeligt at sige; thi en saa vigtig Mands aandige Indflydelse lader sig ikke fremstille som noget Enkelt og Affonderet; den danner ikke blot noget Meddeelt; den virker opvækkende paa den inderste Natur. Vi føle os ikke fængslede af den, som af noget Fremmed, der bliver føiet til os. Hvad der bliver fremkaldt, udspringer af os selv, og jo mægtigere Indflydelsen er, desto friere og selvstændigere føle vi os. Kunsten oplod sig i dette Selskab rigere for mig, jeg lærde at stille det Oprindelige fra det Afledte, det Simple fra det Maniererede, Kunstens Natur fra Skolens Ensidighed. Italienernes, Spaniernes og Engelskmændenes store Digterepocher, samt den germaniske Fortids traad mig nærmere; ja jeg blev hensat midt i dem ved en egen beslægtet Aand. Jeg oplevede disse blomstrende Tider, jeg nød en betydelig Fortid, som om den var en ny Nutid, og saae hver Dag med Glæde imøde.

Jeg boede vel ikke i Dresden, men i Tharand; men med Lethed og med stor Glæde gjennemilede jeg næsten hver Morgen de skjønne Dale, der føre til Dresden, og endnu bestandigt hviler den gladeste Erindrings Trylleri over disse, naar jeg i min høie

Alder hvert Aar besøger dem igjen. Tieck boede den Gang i Haven ved det heinrichske Bad. Jeg hørde ligesom til Familien; den venlige Kone ventede mig hver Dag. Med nogle Skridt naaede vi Østra-Wiese med dens herlige Træer. Jeg erindrer en skjøn Aften, da Solen gik glødende ned bag Træerne, og Tieck i dette ophøiede Syn troede at see et Billede af Gud saaledes som han aabenbarede sig for Moses bag den brændende Busk.

Et broget Liv bevægede sig omkring mig. I flere Aar havde jeg nu gjennemstreifet de forskjelligste Egne af Tyskland. Den Lethed, med hvilken jeg sluttede mig til Menneskerne og tog Deel i de gunstige eller trykkende Forhold, der glædede eller plagede dem, havde udvidet Kredsen af mine Bekjendtskaber i en næsten utrolig Grad. Her i Dresden traf jeg nu igjen Mange fra alle Egne. Næppe hengik der en Dag, uden at jeg blev overrasket ved det at en Bekjendt eller Ven traad mig imøde. Vi mindedes hen-svundne Dage, vi gjennemlevede med Glæde de Nær-værende, og hvert Øieblik frembød en ny, munter Nydelse. Jeg har oplevet hvorledes Mennesket kan leve, og med Frihed og uden Forvirring bevæge sig i en uendelig, mangfoldig Rigdom af indre og ydre

Begivenheder, naar han uden lammende Eensidighed og Indskrænkethed frimodigt slutter sig til det Gode, og Skjønne, der møder ham. Blandt dem, der forsamlede sig omkring mig, var der ogsaa Nogle, der traad mig nærmere. Med den endnu levende Professor Hartmann, der ogsaa kom i det tieckske Huus og som interesserede mig som en tankerig Kunstner, traad jeg i en nøiere Forbindelse, der ogsaa siden skulde erholde en høiere Indvielse. Bury, der med stor Forkjærlighed og Lykke førde vellykkede Kopier af sjældne Malerier af Leonardo da Vinci med sig, og den Tid copierede Raphaels Madonna, blev min Ven.

Men ogsaa en Mængde unge Kunstnere sluttede sig til mig. Ligesom jeg i Bamberg lærde at kjende de Vildfarelser, som Natur-Philosophien begyndte at fremkalde i Lægekunsten, saaledes skulde jeg her blive bekiendt med lignende, mere paafaldende og langt videre udbredte Vildfarelser i Poesien. Det var paa den Tid at de nye sydlige Digtarter ved heldige Forsøg af begge Schlegelerne og Tieck, begyndte at blive hjemme i Tyskland. Ved Voss og Göthe havde man allerede lært, at efterligne det græske Herameter med bestandigt større Sikkerhed og Correcthed. Jamberne

vare, især ved de schillerske Dramaer, næsten blevne de unge Digtere naturlige; nu forsøgde man sig i Madrigaler, Sonetter og andre vanskelige Former. Det er virkelig mærkværdigt, med hvilken overraskende Lethed endogsaa underordnede Naturer formaaede at bevæge sig paa en saadan Bane, naar den engang var aabnet. Det forekom mig selsomt, naar jeg nu hørde Digte, — thi de unge Digtere forsømde ikke, naar en Sonet var lykkedes dem, at forelæse mig dem, — der klang yndigt fra det Fjerne og gjorde at man ventede noget Betydeligt. Men hvor ofte jeg blev skuffet, klang disse Digte mig dog ved Forelæsningen indholdsrige, omendskjøndt jeg aldeles ikke formaaede at danne mig noget bestemt Begreb om deres Gehalt. Først naar jeg selv læsde et saadant Digt og vilde lære at kjende det mig hidindtil tilsløredе Indhold, opdagede jeg, at det i Almindelighed var aldeles indholdstomt. Det er bekjendt, hvorledes man i Begyndelsen hørde denne Klingklang fra alle Sider. Modstanderne havde ikke Uret, naar de gjorde opmærksom paa saadanne Poesiers Betydningsløshed og Tomhed; og dog tør man vel paastaae, at endog disse umodne Forsøg ikke vare uden en gunstig Indflydelse paa det digteriske Sprog, ja

endog paa Sprogets Dannelse overhovedet. Hvor noget aandigt Mægtigt rører sig, trænger der ogsaa altid en Masse til og mener ogsaa at kunne tage Deel deri. Saaledes bliver den faststampede, frugtbare Jord løs, naar de levende Plantekiim begynde at udfolde sig, og netop derved stikket til at befordre en Livsproces, der paa ingen Maade formaaer at udvikle sig i den.

Men paa mig gjorde disse unyttige Forsøg et vist sørgeligt Indtryk. Især er Erindringen om en ung Mand mig smertelig. Det var en Liefländer, B., der allerede havde seet mig i Jena, men som der ikke vovede at træde mig nærmere. Jeg forekom ham for haard, og frastødende, og da jeg meget vel kjendte min noget blødagtige Natur og vidste hvorledes ofte et ubetydeligt Menneske, naar han var inderligt bevæget, kunde drage mig til sig, saa overraskede denne Anskuelse mig, da jeg erfarede den. B. besøgte mig her, og han vilde med al Magt være en Digter. Han arbeidede i Dresden paa et tragisk Drama. Themaet tilhørde den moderne romantiske Poesi. Det var af den spanske Historie, bearbeidet i Jamber og ganske i Schillers Maneer. Naar han havde nogle Optrin færdige, ilede han til mig, og var, naar han

forelæsde mig dem, overordentlig lykkelig. Og mig syntes de virkelig høist velklingende og veludarbeidede. I Begyndelsen ventede jeg selv noget af dette Digt; det Overordentlige, Dybe og Betydningsfulde vil, tænkte jeg, vel komme. Jeg levede i en smertelig Spænding af venskabelig Deeltagelse. Den ene Act blev færdig efter den Anden. Store Ulykkestilfælder opdyngede sig; hæftige Sindsrystelser trængde sig paa hverandre, alle Dramaets Personer kom i Fortvivlelse, men det Betydningsfulde vilde ikke komme for Dagen. Tilsidst var det mig, som om det Aandrige, det sande Dybe, istedetfor at blive afsløret ved den poetiske Form, blev fængslet af Jambernes Velklang og det omhyggeligt polerede Metrums Glathed, saa at det aldeles ikke kunde komme for Dagen. Jo videre Dramaet vorde, desto mere henrykt var Digteren, desto mere forsvandt ethvert Haab paa min Side. Og da den stakkels B. med en grændseløs Glæde foredrog mig Slutningen af sit Arbeide, erkjendte jeg desværre, at det var aldeles uden Betydning. Men jeg blev nu greben af en tilintetgjørende Følelse. Dramaets Personer vare blevne mig fuldkommen ligegyldige, men desto mere vorde en smertelig Medlidenhed mod den stakkels Digter. Naturen

syntes mig grusom, fordi den havde lagt en saa tom Stræben med en saa overveiende Magt i den menneskelige Sjæl. Enhver Personlighed havde for mig et Værd, jeg formaaede aldrig at opgive det eller at betragte den som noget Ubetydeligt, ja min Deeltagelse voxde, naar den engang havde interesseret mig, bestandigt mere og mere, jo bestemtere en tidligere Forventning syntes at forsvinde. Den unge Digter var saa overvættes lykkelig; den dybeste Aand kunde, naar det herligste Product var lykkedes ham, ikke føle nogen større Glæde. Han følde sig hævet; han troede, at have erhvervet sig et betydeligt Sted iblandt Digterne, og jeg indsaae hvor tomt og elendigt det altsammen var. Jeg følde vel, at det var min Pligt at aabne Dinene paa ham. Nu skulde jeg virkelig, og det af ægte Venskab vise mig saa afskrækkende for ham, som jeg var forekommet ham i Jena, som en Fremmed og i Fraskand. Men jeg var altfor svag; jeg formaaede det ikke. Vistnok kunde jeg ikke dele hans Henrykkelse, ja jeg yttrede mig endog med Tvivl om meget; men den lykkelige Digter, der var hensunken i sin Glæde, oversaae den milde Dadel, og det var vel endogsaa min Skyld, naar det lykkedes ham endog at betragte den som en Roes. Dramaet

var færdigt, ja trykket; det er kommet bort for mig, og jeg erindrer ikke engang Titlen. Jeg bragde Tieck det. Trods min egen Overbeviisning, søgde jeg at skuffe mig. „Maaskee“ — tænkde jeg, — „vil den kyndige Digter opdage nogle Fortrin, der ere blevne skjulte for Dig.“ — Tieck forelæsde Dramaet en Aften, og det med den sjældne Virtuositæt, med hvilken han formaaede at læse sig ind i Forfatterens Hensigt og Eiendommelighed. Det var aabenbart, at han vilde foredrage det saa fordeelagtigt som muelig; ja omendskjøndt jeg kjendte Tiecks Maade meget nøie, blev jeg dog skuffet ved min Deeltagelse. Men Tiecks Dom var ligesaa haard, som min.

Jeg har siden hørt, at dette stakkels Menneske faldt i en physisk Sygdom; jeg har ikke seet ham siden. Men jeg føler bestandigt Samvittighedsbid over den Svaghed, som jeg ikke troer, at kunne bebreide mig haardt nok, og har fattet den Beslutning naar man forlanger min Dom aldeles at afvise digteriske Forsøg, naar de ikke ere understøttede af et afgjort Talent.

Hvad der er sagt om Poesien, gjaldt nu ogsaa om Kunsten, ja om Religionen. Ogsaa Gjenoplivelsen af den kunstneriske, saavelsom af den religiøse Følelse

begyndte paa denne Tid at tage en forkeert Retning hos Massen af den bevægede Ungdom. (Man tillade mig at kalde den Mængde afledte, ikke oprindelige Naturer, der meest blot have nogen Vægt ved deres Antal, Massen.) Jeg nævnede Kunst og Religion her ved Siden af hinanden, fordi de i Forening beelde og gjensidigt uddannede den samme karikerede Udskeielse. Ogsaa her havde Tieck især tidligere i Forbindelse med sin Ven Wackenroder givet den første Anledning. Naar Göthe havde erklæret sig mod „en kunstelskende Klosterbroders Hjerte-Udgydelser," og imod „Sternbalds Vandringer", saa havde han mere taget Hensyn til de Følger, der yttrede sig hos Massen, end til disse Skrivters oprindelige Tendents. Han burde saa meget mere have ladet sig afholde fra den Dom, som han yttrede, naar han havde tænkt paa de Følger, som Werthers Lidelser frembragde hos en lignende Masse. Hvor Tieck opfattede det bevægede Liv, der trængde Lidenskabernes Magt sig frem, og det simpleste Æventyr, saavelsom Dramaet bar et tragisk Præg. Tieck havde ladet sig forlede af Friederich Schlegel til hint Slags fra hinanden flydende Dramaer, der, idet de ville fremstille en Verden, frembære en næppe overseelig Mangfoldighed i Versemaalet,

saavelsom i de fremstillede Lidenskaber og Begiven-
heder. Genoveva og Octavian, Begge rige paa ægte
Poesi, bleve just derved formløse, og man maa be-
klage, at Fremstillinger, der høre til de meest Udmær-
kede af den tydske Poesi i enhver Tid, har forvildet
sig i Dramaer, der formedelst deres Form ingenlunde
kunne betragtes som Mønstre. Dette Ubestemte i
det Hele har opslugt mange i sig fuldendte Fremstil-
linger; men selv det, man kunde dadle, var et Pro-
dukt af den aandige Rigdom; det var den frembry-
dende, levende Drivt, der viisde sig i alle Retninger,
og endnu ikke formaaede at sammenfatte sig i sine
første overstrømmende Producter. Dog bid og just
denne Overvætteshed til at forlede underordnede Ge-
mytter, naar de bleve hæftigt bevægede, til farlige
Udskeielser. Mindre dadelværdige syntes hine oven-
nævnte Skrivter, der beskjæftigede sig med Kunsten,
og her viisde der sig nu hos Tieck paa en mærkelig
Maade en mærkværdig Modsætning til den mørke
tragiske Anskuelse. Hvor Livet havde vundet en rolig
Skikkelse, taug Lidenskaberne, der hævede sig og til-
intetgjorde hverandre, og de uendelige Dunster og
Forhaabninger, der ikke kunde blive opfyldte, ikke for-
maaede at danne sig der, angav det bestemt Dannede med

en mild Længsel. I den stille Troskab, i det ydmyge Sindelag, i den simple Yttring af en dyb Andagt, der undgik al Prunk, saaledes som den viisde sig i den ældre tyske og nederlandske Kunst, erkjendte man hiin stille, milde og rolige Retning af Tilværelsen, ved hvilken Historien selv ikke fortrængde Sandseligheden, men rensede den og gjorde den klarere. Man maa ikke forglemme, at Kunsten ganske havde tabt sig i Yderligheder, i Skolens Manerer, at den kun formaaede at føde sig selv igjen, i det den traf sig tilbage i sin egentlige Oprindelse, for, i det at den fremgik af sin oprindelige Kilde, at danne sig paa ny. I denne Henseende, i det man erkjender Nødvendigheden af at den kunstneriske Sands hæver sig til Tænkemaade, maa man tilstaae, at hine Skrivter have været af stor Betydning. De have reddet Kunsten, da den var nær ved sin Undergang og indeholde et Element, der ikke kan undværes mere. Skulde det lykkes den absolute Kritik ganske at tilintetgjøre det, da vilde Kunsten udentvivl igjen gaae sin Undergang imøde.

De kunstneriske Frembringelser af den nederlandske og tyske Skole i det sextende Aarhundrede indeholde rigtignok noget Tarveligt; de ere at sammenligne

med den simple Fromhed, der, i det den trækker sig til-
bage fra en i mange Henseender fristende Omgivelse,
ikke alene viser sig i sin barske Form, men ogsaa for-
falder til en eensidig Indskrænkethed. Men de inde-
holde Kimene til alle Retningerne, Begyndelsen til
et nyt Liv i den stumme og stille Gestalt, og det i
en Reenhed, som der ligesaalidet som her formaaer
at vedligeholde sig i den rigere Udvikling. Vel viser
denne Tilbageholdenhed sig skarpere, ja mere frastødende
for den verdslige Sands, i en Kunst, der ganske har
hengivet sig til Sandseligheden, og skal beherske den,
men ikke tør fralige sig den. Vist nok er Kunsten
en Verden af uendelig Mangfoldighed. Ikke de
Gjenstande, med hvilke Kunstneren beskjæftiger sig,
bestemme Værdien, men Fremstillingen selv. Den
meest ophøiede Gjenstand formaaer ikke at forædle
en umoden Fremstilling, medens den Ringeste, ja
Gemeneste ved en fuldendt Kunst erholder et blivende
Værd. Men dog bliver Livsprincippet, der bærer og
forædler alle Kunstens Former, der i den videste Ud-
strækning indeholder en ny Skabning og meddeler alle
dens Yttringer et fælleds Værd, især erkjendt i sine
høieste Livsyttringer, og saa vist som det er at intet
Billede kan fremstaae af det blotte, nøgne, i sig selv

selv hensjunkne og grublende Sind, men maa blive moisommeligt lært, skal kjæmpe med det modstræbende Stof, der kun bliver overvundet ved Anstrengelse, saa afgjort er det ogsaa, at der, hvor hiint høieste Livsprincip mangler, bortdunster Kunstens guddommelige Aande, alle Gjenstande, endog de tilsyneladende meest bortfjærnede tabe den høiere Indvielse, ved hvilken de alene erholde deres Værd. Saaledes formaaer, hvor en aandig mægtig Skikkelse træder frem, dens ædle Eiendommelighed ikke alene at afspeile sig i Ansigtstrækkene, den meddeler det hele Legeme en Værdighed og udpræger sig i det meest uanseelige Lems Bevægelse og Harmoni. Hvor nu en nys opvaagnet Sands bestræber sig for at hæve sig til Sindelag, der indeholder denne en Uendelighed af muelige Fremstillinger i sig, og Begeistringen, der skuffer sig, overseer den vanskelige Vei, der skal føre fra den blotte anskuende Mueligheb til Virkeligheden. Jeg vilde kalde denne Anskuelse, de begeistrede Kunstners Chiliasme. Massen af de daværende Kunstnere har søgt al deres Frelse i denne tomme Begeistring, saa at Skjønhedens Love, saaledes som Grækerne have overleveret os dem, og som de have erhvervet sig en evig Ret, vel endog forekom Daarerne som et Hedenskab,

der under enhver Betingelse maatte forsmaaes. En Hær af Kunstnere opstod, og en fælleds Bedøvelse syntes at have grebet dem Alle, men ogsaa Mængden af de Kunstvenner, der søgde at danne sig i den samme Retning, voxde synligt, og forenet med de modnere Kunstnere dannede Mængden af de katholske Proselytter sig, og tiltog paa en betænkelig Maade. Vistnok var Rom Hovedstedet for denne Udskeielse, men for det Andet maa Dresden ansees; hos de Førreste var det vel Alvor. Den katholske Musik blev nu hævet over Alt; de største Componister bleve forsmaaede blot fordi de vare Protestanter. Leo Pergolese hørde man allevegne beundres, Händel og Sebastian Bach bleve den Tid næppe nævnte. Den hele Retning var henvendt til Sandseligheden; Religionen hensank i den, netop fordi den gik ud fra et tomt, udskeiende aandigt, fuldkommen ubestemt Ideal. Det var ikke den friske Sandselighed, der ud af sig selv vilde fremstille et Høiere. Saaledes dannede Ovindelighedens Ideal sig, som det Høieste, Tilbedelsesværdigste, og Madonna fortrængde Frelseren. Men hun skulde blive synlig. Den Kunst, som hun i en tidligere Tid havde frembragt, skulde hun igjen frembringe i en fornyet. De Vildfarende ventede Alt af

Kunsten og Kunstnerne begyndte at afspeile sig selv i deres egen Høihed. Forløseren vorde aldrig ud af Børneaarene; kun baaren af Madonna havde den Betydning. Enhver Kunstner troede at være hiin Lykkelige, den Kaldte til ved Begeistringens Troldom at fremkalde den ophøiede Skikkelse, for hvilken alle Knæer maatte bøie sig, til Tilværelsen. Det var ikke Tiden, der fremkaldte en varig Skabning, kun den Ruus, der gik forud for denne, og som hentydede paa en Epoche, der endnu ikke var kommen. Den ægte Katholik kunde næppe være tilfreds med disse Neophytter af en umoden Begeistring. Mange bleve katholske af en gjennemført Protestation mod Protestantismen, som et Slags Hyper-Protestanter.

Mig var denne Tid en meget moersom. Mod den eensidige Vildfarelse var jeg beskyttet deels ved min Natur, deels ved mine Studier, men især derved, at jeg levede med den Mand, der imod sin Villie havde foranlediget den, og derfor ikke tog Deel i den. I en Henseende skuffede jeg mig vistnok. Jeg troede den Tid aldeles ikke, at der laa nogen alvorlig Mening bag dette løse Spil. De mange begeistrede Kunstnere, der omgav mig, vilde, tænkte jeg, nok blive fornuftige. Jeg havde jo kjendt saa mange

sværmeriske unge Digtere, der siden vare blevne kold-
blodige, nykterne Mænd, ja duelige og dygtige Em-
bedsmænd. Den største Deel, meende jeg, vil vel
forlade Kunsten, der havde lovet dem saa Meget,
for at kunne yde Noget, og dette Anstød af Katho-
licisme vil da forgaae dem. Saaledes forekom det,
der bedøvede saa mange unge Mænd, mig som et
lystigt Spil, hvorved den brogede, nye Brimmel blev
mere indholdsrig, ja betydningsfuldere. Disse Dis-
sonantser forvandlede sig til Accorder af den ophøiede
Musik, der tonede omkring mig. Det var ikke alene
den nærværende Tid, der syntes mig saa haabefuld i
denne Retning, det var en miskjendt Fortid, der op-
lukkede sig mere betydningsfuld for mig. De herlige
Kirker og den begavede Tid, der formaaede at bygge
dem, stode for mig. Præsterne i deres Ornat, de
Andægtige i deres Optog, det opreiste, tilbedte Kors,
som Tidens Signatur, omgav mig. Ridderlig Kjær-
lighed og mægtig Kamp forherligede Livet. I Bjærg-
klosterne, i de dybe Skove, over de af Solen bestin-
nede Marker tonede Sangene. I de høie Borge
herskede den raae, men sunde Kraft; i de frie Stæder
dannede sig et dygtigt Borgerskab, der blev sat i Be-
vægelse ved munter Virksomhed. Fyrster og Store

strede i betydningsfulde Krige. Keiser og Pave fremragede i en frisk og rig Tids Architektonik, som Taarnene paa en ophøiet Domkirke, hvis Piller bleve dannede af Borgere og Adel, af Fyrster og den høie Geistlighed.

„Og naar nu gamle Tider bleve unge" — „naar det blev klart fjærnt i Østen," naar de hensvundne Tiders ædleste Aander hævede sig i den glødende Morgenrøde, og førde en Samtale indholdsrig og dyb; naar jeg lyttede til disse Samtaler, naar de dybere, der ikke kunde blive lydelige, lød af det haarde, ligesom sønderslagne Sprog, men fandt deres Steder i alle Folks ædle Poesi og klang klart og muntert ud af de skjønneste Tider i Tyskland, Italien, Spanien, naar Freden skjulde sig bag de hæftigste Kampe, Kjærligheden bag det bittreste Had — da blev Naturen ikke som et Bundfald, priisgiven for den blotte stive Lov, noget Dødt, uden levende Udvikling. Det rørde sig i dens mørkeste Dybder; det Stivtblevne blev inderligt bevæget, det tilsyneladende Døde oplivet; og Alt tydede hen paa noget Høiere, men og paa det stille egne Liv. Jeg finder intet Udtryk for den Lyst, der gjennemtrængde mig; den Ironi, der yttrede sig uden Tilbageholdenhed, og end ikke var bange for

at angribe det Høieste, skjulde i sit Indre ingen Bitterhed; den var som et muntert Barns Legetøi, der finder sig sikkert og saligt i dets Besiddelse. Hver Dag, jeg tør paastaae det, gav mig en ny, forunderlig Lyst; den ubetydeligste Samtale antog vilkaarligt en alvorligere, betydningsfuldere Vending; Alt trængde sig som bevinget til det Høieste. Det var den levende Guds Aande, der gjennembævede mig.

Ofte naar jeg endnu i mine gamle Dage træder ind i et Huus, naar jeg seer hvorledes den dannede Verden er tilbøielig til at forsamle et betydeligere Liv omkring sig, naar jeg seer Væggene smykkede med Arbeider fra den hensvundne Tid; naar jeg hører Sproget selv bevæge sig lettere, klangfuldere om Livets dybeste Hemmeligheder; naar jeg fornemmer den meest ophøiede Musik fra en bedre Tid, og derpaa sammenligner alt dette med den Fattigdom, der herskede før, — saa erkjender jeg dette Livs levende Kilde, selv halv udtørret, hvorledes den nu gjennemtrænger en udmattet Tid frisk og mægtig ligesom den fremsprang i Aarhundredets Begyndelse. Ja, jeg tør sige mig, hvad den nu levende Slægt næppe formaaer at fatte, hvad den overmættet burde afvise, den positive Aands forborgne Rigdom, der vel kan blive un-

dertrykket, men aldrig tilintetgjort, havde, saaledes som den den Tid mægtigt udtaelde sig, grebet mig Lyksalige. En saadan Erindring udslettes aldrig, en saadan Tid forgaaer aldrig.

Vort Aarhundrede har allerede i sin første Halvdeel kaldt sig det Kritiske. Det forrige Aarhundrede fandt, da det var til Ende, (og det var egentligt, saavel indvortes, som udvortes) Behag i, at kalde sig efter det, som der mindst besad. Det bliver kaldt det philosophiske. Tidens særegne Aand forsvinder, naar den er nævnet, ligesom Aanderne i Æventyrenes Tryllerverden. Er vor Tidskritiske Aand i Færd med at forsvinde, da den hver Time tilraaber sig sit eget Navn? Den vilde vide hvad den besad, den undersøgde den overvættes Rigdom, der var givet den, og opdagede, at dens Besiddelse var et Intet; den maatte begynde fra ny. Jeg Arme følde mig fremmed i denne Verden, og det var min Ungdoms Rigdom; jeg besidder endnu Alt, og det vil Ingen forstaae. Jeg er underligt tilmode, naar kritiske Tanker, der den Tid vare næsten trivielle, komme mig imøde, som en ny Lærdom, som jeg maa overveie. De føre den nærværende Slægt til Intet. Mig opløsde de allerede den Tid den

taagefulde Tvivl i Lysets og Kjærlighedens evige Glands.

Jeg har ofte maattet høre det Spørgsmaal, hvorledes det var mueligt, at jeg ikke fremtraad som Digter. Man meende, at jeg var det; jeg er selv tilbøielig til at troe det; men det Digt, som svævede for mig, vilde være et Epos for Alle, og Historien uddøer ved Udarbeidelsen af dette Digt; hvorledes skulde et indskrænket Menneske kunne fremfremstille det? Den fødte Digter har sin Glæde i Fremstillingen; han er mere ligegyldig med Hensyn til Valget af Gjenstanden. Mig var Gjenstanden til enhver Tid for mægtig. Dog dersom Digterens Salighed bestaaer i, at den hele Gjenstand ved enhver, endog ved en tilsyneladende snæver Fremstilling gjennemtrænger ham, saa har jeg følt den, som kun Faa føle den. Det var imidlertid naturligt, at ogsaa jeg blev forledt til at afgive mig med poetiske Forsøg, og disse Forsøg maae tjene til Beviis paa, hvorledet jeg dog i strægeste Forstand kan kaldes Digter. Hver Gang, jeg forsøgde paa et Digt, fremtrængde der sig et saa dybt og uendeligt Thema, at Fremstillingen var umuelig. Og det, der føiede sig i en Form, forekom mig ringe og betydningsløst.

Hiin rædselfulde Begivenhed, som jeg havde bragt med fra mit Fædreland, som rystede Göthe, da han hørde den, som Schelling behandlede i Terziner, forekom mig som min Eiendom, og jeg gjorde mig en Tid lang Umage for at behandle den som et Drama. Som bekjendt bliver efter denne Fortælling en Præst, der boer i en øde, nogen Egn, tvungen til at vie et Brudepar i en Kirke, der alene er bleven tilbage af en undergaaet By, og som ragede frem af det forstyrrende Flyvesand. Et fremmed Folk, der taler et ubekjendt Sprog, er landet paa den øde Kyst; det opfylder Kirken; imod sin Villie maa Præsten forrette Vielsen. Han bliver stødt ud af Kirken; det fremmede Folk indskiber sig; men man finder Bruden myrdet i Kirken. Den uopløselige Gaade i denne Fortælling skulde antydes, men ikke løses; med en Himmel fuld af en klar, religiøs Sindelag vilde jeg fremstille ved Præsten, en Afgrund af titanmæssig helvedes Vildfarelse ved Brudgommen. Planen blev mig aldrig overskuelig klar. Fragmenterne af dette Drama ere for det meeste forsvundne af mine Papire; dog har dette Forsøg beskjæftiget mig saa længe og vedholdende, at det udgjorde en væsentlig Deel af mit daværende Liv. Hvad der især syntes mig mærkvær-

digt ved dette Fragment, er den tragiske Helts Personlighed. Det er den Samme, der beskjæftigede mig tredive Aar senere, da jeg udarbeidede Malcolm. Jeg kan forsikre, at jeg, medens jeg skrev Malcolm, ikke tænkde paa dette Fragment; ingen bevidst Erindring om hiint tidligere Arbeide naaede ind i den senere Tid. Hvor forbausedes jeg da ikke, da jeg nu, næsten efter fyrgetyve Aars Forlob gjennemlæsde disse Fragmenter, igjen erkjendte Themaet til den nye Novelle. Ja enkelte detaillerede Træk fandt jeg igjen. Og saaledes havde dette Billede af en betydelig Personlighed ledsaget mig i denne lange Tid, uden at jeg var mig det bevidst. Kun et kort Fragment, en Bøn af Præsten, just i det Øieblik, da de to fremmede Mænd træde ind, og true ham til at følge med til den langtfraliggende Kirke, maa endnu staae her;

Hvor Natten er høitidelig og stille!
Den længselfulde Vemod vaager kun;
Alt hviler trindt omkring mig, ingen Luftning
Er munter, Maanen kaster mild og klar
Sin lyse Glands paa hver en Bølge.
De stille Stjerner blinke venligt ned;
Det synes som de vinke os derop!
Hvor gjærne iled' jeg til dem, men ak!
Jeg maa desværre dvæle end hernede,
Maa skue sorgfuld op til Gud og stille,

Ugjærne draget ned fra Himlens Bue
Af dette tunge Klædebon af Støv.

Hør, o Christ! det ene Sande,
Som min dybe Længsel taler;
Vei de mange mørke Aar,
Og den troopfyldte Pligt,
Se paa mine hvide Haar,
Se paa dette blege Ansigt.
End kun Tinene er' klare
Af det skjønne Himmellys.
Læg mit Legem paa sin Baare;
Ei for Timen gyser jeg,
Da min Aand til Himlen farer,
Naar mit Klædebon af Støv
Synker og din Glands ved Dommen
Naaderig sig aabenbarer.

Naar Letheden i at behandle Sproget metrisk, udgjør et væsentligt Moment af Digtekunsten, er det aabenbart, at jeg ikke tør kalde mig Digter. At forfærdige et metrisk Digt har altid kostet mig overordentlig Umage, og det vilde være selsomt, dersom Sporrene af denne Umage ikke skulde indpræge sig i Digtet. Den prosaiske Form tillader en digterisk Fremstilling en større Udstrækning. Reflexionen kan, ja tør skjule sig bag Formen og titte frem bag denne, inderligt forbunden med den. Derfor afslutter den enkelte Form ikke og det Metriske i Fremstillingen

omfatter det Hele, uhørligt, og inddannende ethvert enkelt Træk i den fuldendte Skabnings Rythmus. Vi blive aldrig ved Omhu for det Enkelte afdragne fra det Hele, og det prosaiske Digt er just ved denne Magt, som et stort righoldigt, mange, ja alle Momenter af Tilværelsen omfattende Thema udøver, forskjelligt fra det metriske Digt. Hvor derfor saadanne alsidige Digte udgjorde Gjenstanden, bleve endog de fortriinligste Digtere tvungne til at vælge en prosaisk Fremstilling. Epocherne i denne Digtekunst begyndte som bekjendt med Cervantes „Don Quixote," og han er bleven Mesteren i denne Henseende. Det vil uden tvivl være indlysende for den Læser, der har fulgt min indre Dannelse, hvorfor jeg, om end først i de senere Aar, kunde vove at fremtræde som prosaisk Digter, omendskjøndt jeg aldrig er bleven en Metrisk.

Den sidste Tid i Tyskland. Tilbagekomst til Danmark.

Jeg tilbragde, som sagt, Slutningen af det forrige Aarhundrede i Jena, men Nyaarsaften i Wei-

mar, og maa endnu bemærke, at jeg hørde den Strid, der underligt nok, pleier at fornye sig hvert Aarhundrede, om man kan begynde at tælle med et Nul; altsaa afslutte det gamle Aarhundrede med Nul, eller begynde det Gamle med Nul. Det var selsomt nok, hvorledes man altid paa ny, blot forledet ved en Forandring af Tallene, kunde ansee Slutningen for Begyndelsen og forglemme at Nullet kun erholder Betydning ved Enheden. Der var paa den Tid ingen Mangel paa Betragtninger derover, ligesom ogsaa den absolute Tænkeproces i sin tomme abstracte Form vilde gaae foran med Nullet, og i denne Henseende begynde Aarhundredet med dets Slutning. Dette Experiment at tænke uden Anskuelse, har hidindtil udvannet sig saaledes, at man vel kunde skrive 1840 04. Paa den Tid vilde maa ogsaa i Tallenes ydre Fremgang erkjende en Indre. Da var det mig nu i høieste Grad mærkværdigt, ja latterligt, hvorledes Tilhængerne af Nullet, som Aarhundredets Begyndelsespunkt endskjøndt der hverken havde forandret sig Noget i os, eller omkring os, et Aar for tidligt bukkede under for denne mærkværdige dybe Følelse, da Uhret „forkyndte Midnat med betænksomme Slag.“ Minoriteten var forstandig nok til at erklære sig for at

begynde at tælle med Eet. Nullisterne bleve overvundne og maatte nu anden Gang indrette sig for den samme Følelse.

Aarhundredets virkelige Begyndelse oplevede jeg, som sagt med mine Jenaer Venner, og det i Weimar paa en Maskerade, der var bleven foranstaltet af Hoffet. Man tillade mig her at fremhæve denne Nat. Et velordnet, af Göthe udkastet Optog gjorde Begyndelsen. Siden begyndte Maskeballet og de forklædte Dandsere bevægede sig utvungne imellem hverandre. Et Maskebal, i det mindste som det finder Sted her i Norden, har aldrig interesseret mig synderligt. Den Maskerede er for reflecteret; han formaaer ikke bevidstløs at hengive sig til en nærværende Tilstand, og just fordi han bestræber sig for saa tro som mueligt at fremstille hvad han skal forestille, bevæger han sig ubehændigt og keitet og man mærker hans Forlegenhed; og dette er endnu det bedre Tilfælde. De fleste vilkaarligt Maskerede have leiet en Dragt og puttet sig ind i den, uden at vide hvad den betyder. Nu blive de tydeligt nok plagede af den Bevidsthed, at de ere rykkede ud af deres sædvanlige Tilstand, og man mærker det piinlige i deres Stilling. Derfor er den egentlige, sande Maskerade,

hvor Folket træder ud af alle sædvanlige Forhold, og føler sig hjemme i en phantastisk Verden, utænkelig i de nordlige Lande. Den er her nødvendigt en indstuderet, den bestaaer af Optog, der rigtignok, jo omhyggeligere de ere indøvede, erholde et desto større, eiendommeligere Værd. Og naar disse Optog ere endte, og Deeltagerne dandse i deres Kostume, bliver jeg erindret om Aftensmaaltiderne i Borups Selskab, naar vi, efterat Skuespillet var endt, sad til Bords i Dragterne, der tilhørde vore Roller. Den fremmede Klædning havde da aldeles mistet sin Betydning.

Hiin Aften drev jeg nu en Tid lang omkring i Salen med mine Venner og den herskende Forvirring vilde unægteligt have frembragt den største Kjedsommelighed, dersom en Maske ikke havde tiltrukket sig vor Opmærksomhed. Det var en gammel Kone, der med utrættelig Snakkesomhed trængde sig til Enhver. Hun syntes at være bekjendt med Alle, berørde med aandrig Lethed endogsaa indre Familieforhold, og taalde næsten med samme Færdighed alle Sprog. Tysk, Fransk, Engelsk, Italiensk. Schelling tiltaelde Masken paa Latin; den svarede i dette Sprog, omendskjøndt den tyske Udtale af det Latinske kostede den Umage. Jeg vilde sætte den i Forlegenhed og taelde

Dansk til den. Ikke jeg alene, men ogsaa de Omkringstaaende forbausedes ikke lidet, da den ogsaa svarede mig i dette Sprog, vel noget ubehændigt, men dog fuldkommen forstaaeligt. Ogsaa med mine Forhold syntes den ganske bekjendt, og der var ingen Mangel paa træffende og aandrige Hentydninger. Da den almindelige Opmærksomhed havde naaet den høieste Grad, og man trængde sig omkring Masken, for paa enhver Maade at opdage hvem den var, var den forsvunden. Nu blev der kun Hypotheser tilbage, man udtømde sig i Formodninger. Det Sandsynligste blev altid, at det var en ung Adelsmand af den bekjendte Emigrant Mouniers Institut. En Saadan kunde vel tidligere have opholdt sig i Kjøbenhavn.

Efter Midnat trak Göthe, Schiller og Schelling sig tilbage i et Sideværelse. Jeg turde gjøre dem Selskab. Nogle Flasker Champagne stode paa Bordet og Samtalen blev bestandigt mere levende. Da blev jeg, der med min nordiske Virtuositæt blev mere ædrue, end de gamle Herrer, opmærksom paa den Forandring, der foregik med to saa betydelige Personligheder. Göthe var utvungen lystig, ja overmodig, medens Schiller blev mere alvorlig og udbredte sig i vidtløftige doctrinaire æsthetiske Explicationer;

de havde den største Lighed med hans bekjendte Kritik over Klopstok og han lod sig ikke forstyrre, naar Göthe søgde at forvirre ham i hans Foredrag ved en eller anden aandrig Indvending. Schelling beholdt bestandigt sin rolige Holding og jeg kunde næppe mærke nogen Forandring paa ham. Lægen Hufeland var just i Begreb med at følge et Kald til Berlin. Han traad noget sildigere ind, og hvor elsket den fortræffelige Mand end var, yttrede det fjendlige Sindelag mod Preussen sig dog temmelig utvunget, og han taalde med Godmodighed at være Gjenstanden for vor Spøg.

Denne Nat er bleven mig saa meget mere vigtig, som jeg kort efter erfarede i Freiberg hvor betænkelige Følger den havde havt for Göthe. Han faldt, om jeg ikke tager Feil, for første Gang, i en betydelig Sygdom, og Tanken om hans forestaaende Død, der siden plagede ham, i det mindste i flere Aar, var en Følge af denne Sygdom. Jeg havde bestilt den Vogn, der om Natten skulde bringe mig til Auerstädt, afgjort Alt i Gjæstgivergaarden, afleveret min Domino, ifølge Aftale, og kjørde umiddelbart fra Balsalen, eensomt i den stille Nat til Auerstädt, hvor jeg

traf Lampadius, for med ham at kjøre tilbage til Freiberg.

Saa muntert og i en saa betydelig Omgivelse har jeg hilset Begyndelsen af det nye Aarhundrede. I stille Eensomhed henlevede jeg Slutningen af Aaret i Tharand. Og naar jeg nu overfaae det henrundne Aar, maatte jeg vel tilstaae, at det var et af de Rigeste, jeg havde oplevet. Ogsaa i andre Henseender var dette Aar mig vigtigt. Reichardts Datter, den Tid fytten Aar gammel, kom med sin Bestemoder til Dresden, for at besøge sin Tante, Tiecks Kone; hun blev siden min Hustrue. Hendes Bedstemoder var Enke efter Præsten Alberti i Hamborg. Han er bekjendt i den tyske Literatur ved Skrivter, Prækener, og religiøse Betragtninger, med hvilke de Orthodoxe ikke vare ganske tilfredse. Hovedpastoren ved den samme Kirke i Hamborg var den ved sin Strid med Lessing bekjendte Pastor Götze. Denne Mand var mig desto mere mærkværdig, som hans stive, ukjærlige og mørke Orthodoxi dannede en skjærende Modsætning til hans Broders muntre Naturbetragtning. Den Sidste var min muntre Lærer og Ledsager i min tidligere Ungdom, ogsaa Præst ligesom hans Broder,

men jeg kunde aldrig tænke mig ham, uden som en mild, venlig Mand.

Hovedpastoren i Hamborg havde søgt at ophidse sin Menighed mod Pastor Alberti; desto inderligere blev han elsket af en betydelig Deel af Samme, især af de mere Dannede. Med Lessing levede Alberti i det inderligste Venskab, og at hans Sindelag, hvor utilfreds end Götze var med ham, maatte kaldes ægte christeligt, beviser allerede den Maade, hvorpaa Claudius omtaler ham. Alberti var en meget hæftig Mand, og hans Modstanders vedvarende hadefulde Angreb have vel fremskyndet hans Død. Han døde i sine bedste Aar, og efterlod en Mængde Børn, blandt hvilke to Sønner, der udmærkede sig i Preussen, og en Datter, en munter, brav Mand, der erhvervede sig almindelig Agtelse. En Bemærkning maa jeg her gjøre, der synes at være af Vigtighed. Den gamle Alberti var vel gjennemtrængt af Christendommens religiøse Aand, men Dogmatikkens stive Form, saaledes som den havde uddannet sig i det forrige Aarhundrede, behagede ham ikke. Og nu skeede det, at tre af hans Døttre bleve, grebne af Tidens forunderlige aandige Gjæring, katholske. Det er overhovedet selsomt, hvorledes en forbigangen og vordende Tids

skarpe Modsætninger, udbrød saa hæftigt mellem Fædre og Sønner. Biesters, Platners, Schlossers Sønner bleve Katholikker.

Jeg havde nu tilbragt Sommeren afvexlende i Tharand og i Dresden og det i de lykkeligste Forhold. En Mængde Bekjendtskaber, der siden bleve mig vigtige og interessante, vare knyttede. Her lærde jeg først at kjende den dygtige, i mange Henseender betydelige Digter og Maler Runge, der døde altfor tidligt og blev altfor tidligt forglemt. Allerede ved det første Bekjendtskab erkjendte Vennerne i ham en meget lovende, aandrig Kunstner, og om han end var greben af den for Kunsten ikke ganske gunstige ubestemt-phantastiske Tid, varede denne Epoche dog ikke længe. Han fattede sin Kunsts Opgave i dens videste Omfang, og jeg vil finde Leilighed siden efter til at tale om ham og hans aandrige Bestræbelser.

Jeg havde dediceret mine Bidrag til Göthe; jeg maatte formedelst denne Dedication udstaae meget af Friedrich Schiller. Den høiere Poesies delphiske Tempel, som jeg havde indviet dette Skrivt til, gav ham Anledning til mange aandrige Indfald. Da der i det ofte var Talen om Metallernes Cohærents, saa paastod han, at jeg burde have understrevet mig som

Geheime-Cohærentsraad. Göthe tog levende Deel i dette Skrivt. Til mig skrev han et meget udførligt Brev, og hvad der især interesserede mig i det, var, at han fortalde mig hvorledes han med en fransk Naturforsker havde anstillet det Experiment om denne var i Stand til at følge Betragtningernes Gang og ved Anskuelse opfatte de af mig fremstillede Metalrækker i deres levende Sammenhæng. Han overbeviisde sig snart om at Forsøget var til ingen Nytte. Beskuelsen, paastod han, manglede Franskmændene aldeles, og han spaaede heraf den Skjæbne, som Naturphilosophien overhovedet og min Undersøgelse i Særdeleshed vilde finde i Frankrig; og ikke her alene, men ogsaa herfra hos alle empiriske Naturforskere i Tyskland. Jeg har lært i et langt Liv at finde mig deri, og om og en Anskuelse hist og her har fundet Bifald, saa er dog den Aand, der ligger til Grund for det Hele, bleven Naturforskerne ligesaa fremmed som paa den Tid. Min store Agtelse for Naturvidenskaben, min levende Deeltagelse i Opdagelserne i den, min Glæde over dens Fremskridt har ikke aftaget derved. Jeg har indseet, at Naturphilosophien er en fuldstændig Videnskab. Allerede ved sine Principper er den aldeles skilt fra den empiriske Grandskning,

endskjøndt den gaaer ud fra den, og er bunden til Totalitæten af dens Dannelse, som til sit Organ. Ofte nok har jeg havt Leilighed til at svare udmærkede Naturforskere, naar de redeligt bekjendte, at de ikke forstode hvad jeg vilde: hvorledes jeg dog havde en dobbelt Fordeel; Nydelsen af deres Opdagelser var mig ikke nægtet, Fremskridtene af den empiriske Videnskab vare mig vigtige, som de vare dem, men da jeg var stillet paa et andet Synspunkt, var det mig forundt, at opnaae en Nydelse, der, efter deres egen Tilstaaelse, blev dem fremmed. Deres Bestræbelsers philosophiske Kritik, deres Ringeagt agtede jeg ikke. Hypotheserne havde, naar de ikke forlangde at være mere, staaet deres Prøve ved deres Følger, og i ingen Videnskab havde de Forudsætninger, fra hvilke man gik ud, viist sig gavnligere, end i denne, selv naar de bleve erkjendte for falske og maatte henkastes, efterat de havde ydet det ofte meget Vigtige, hvortil de skulde tjene.

Sommeren gik til Ende. Reichardts Datter, der havde gjort et stort Indtryk paa mig, reisde; jeg skildes fra hende uden nogen Erklæring, men med det faste Forsæt, at anholde hos hendes Forældre om hendes Haand. Jeg ventede intet Afslag fra hendes

Side. Foruden Datterdatteren havde ogsaa den gamle Bedstemoder, forstandig, mild, en af de livsaligste og behageligste gamle Koner, som jeg nogensinde har lært at kjende, ganske vundet mit Hjerte. Den hamborgske Menigheds store Agtelse for hendes tidligt afdøde Mand havde sat hende i en anstændig, sorgfri Stilling og hun tilbragde Sommeren afværlende hos sine Børn, paa Giebichenstein, hos Reichardt, hendes Svigerson, ligesom nu hos Tieck, hvis Kone var hendes Datter; oftere i Berlin hos hendes Søn, der beklædte en anseelig Post, eller i Waldenburg, eller Schmiedeberg, i de schlesiske Riesenbjærge, hvor to andre Sønner levede som Kjøbmænd i Velstand. Denne Kones Liv var, saaledes som det den Tid viisde sig, efter min Mening, fuldt af Nydelse og tillige værdigt. Naar jeg nu betænker, hvad Tieck var bleven mig ved sin betydelige Personlighed, hvor nær hans Familie traad mig, og hvorledes det Baand knyttede sig her, der indvirkede saa betydningsfuldt paa min hele Fremtid, saa bliver det begribeligt, hvilket dybt Indtryk den stille Egn, i hvilken saa mange af mit Livs Forhold uddannede sig, maatte giøre paa mig hver Gang jeg saae den igjen.

De vare nu bortreiste. Den Brimmel af Frem-

mede, der morede mig, var forsvunden. Tieck forlod sin Havebolig og leiede sig ind i Neustadt. Billedgalleriet og de øvrige Samlinger vare lukkede. Ogsaa i Tharand var det brogede Liv, som Badegjæsterne og de tilreisende Fremmede fremkaldte, forstummet. En heel Sommer, rig for mig paa indre og ydre Begivenheder, ja den rigeste Tid i mit hele Liv, blev mig tilbage i den stille Eensomhed, som en Gjenstand for mangfoldige Betragtninger. Jeg havde foresat mig, at forblive hele Vinteren i Tharand; der vilde jeg uforstyrret beskjæftige mig med mine Studeringer. Saa uendelig meget laa for mig, ligesom opfattet og nydt i Flugten, der skulde blive Gjenstanden for dybere Betragtning. I det næste Foraar skulde jeg forlade Tyskland. Jeg maatte aflægge mig selv Regnskab for den Maade, hvorpaa jeg havde tilbragt min Tid; jeg troede vel ikke, at jeg havde ladet den hengaae ubenyttet, men en vemodig Følelse gjennemtrængde mig, naar jeg betænkte, hvorledes jeg nu skulde forlade et Land og skilles fra Venner, der vare mig saa vigtige og uundværlige. Men ogsaa en anden Bekymring plagede mig. Jeg havde nydt det indre og ydre Liv i friske Drag, og omendskjøndt jeg aldrig havde levet flot, saa var dog nu ved Enden

af min Reise mit Reisestipendium ikke tilstrækkeligt. Vel troede jeg, at jeg turde gjøre Regning paa Grev Schimmelmanns Velvillie mod mig. Det Navn, som jeg havde erhvervet mig i Tyskland, gjorde nogen Opsigt i Danmark, men dog var det mig kjært, at jeg ogsaa nu blev understøttet af et ydre Forhold. Mitschel var en Irlænder, og stod i et nøie Forhold til den gamle Kirwan, der levede i stor Anseelse i Irland. Man havde i Sinde at oprette et Bjærgcollegium i Irland, for den geognostiske Undersøgelse af de irlandske Bjærge; man haabede at gjøre vigtige og for Staten nyttige Opdagelser i disse endnu uudforskede Egne. Geognosien, der nu er saa uddannet i England, at den Autoritæt, som Tyskland før udelukkende besad, nu er udvandret af dette Land og især har sit Sæde i England, var den Tid næsten fremmed for de daværende Lærde. Man ønskede at erholde Discipler af den wernerske Skole til dette Bjærgcollegium, og der udgik en Opfordring til Mohs, Herder og mig til at antage Pladser ved dette Collegium. Jeg skulde især paatage mig de literaire Beskjæftigelser. Jeg forestillede Mitschel hvilke Vanskeligheder mine ufuldstændige Kundskaber i det engelske Sprog vilde lægge i Veien for en saadan

Beskjæftigelse. Vel læste jeg det Engelske med Letthed, men Udtalen var mig den Tid, ligesom nu, fuldkommen fremmed. Men han paastod, at en tre Maaneders Ophold hos en engelsk Familie paa Landet, vilde være fuldkommen tilstrækkeligt til at forskaffe mig de Sprogkundskaber, som jeg manglede. Han selv var bestemt til at være Directeur for dette Bjærgcollegium, og vilde i Begyndelsen og indtil alle Vanskeligheder vare overvundne, gaae mig tilhaande. Vi skulde opholde os i Dublin, og Størrelsen af Lønnen forekom Nordboen meget anseelig.

Dette betydelige Tilbud overraskede mig ikke lidet. Her laa der nu en Løbebane for mig, der syntes at have noget Tillokkende. En indflydelsesrig Virksomhed i et fremmed Land, saaledes som jeg endnu aldrig havde forestillet mig den; men netop dette aldeles Fremmede afskrækkede mig aldeles. Jeg vilde derved sønderrive mit hele tidligere Livs dybere Rødder, jeg vilde ganske og aldeles maatte forvandle mig, for at modtage et saadant Kald. Men jeg var ogsaa forpligtet til at afslaae det; thi mit Fædreland havde Fordringer paa mig, der ikke turde afvises. Omendskjøndt min Beslutning nu var fuldkommen fast, gladede det mig dog at sætte mig phantastisk ind i den

fremmede Stilling. Omendskjøndt denne Drøm aldrig forekom mig som om den kunde blive til Virkelighed, var den dog altid ledsaget af en hemmelig Gru; jeg fandt mig aldeles givet til Priis for et fremmed Folk, ja, endog ved den frie Forfatning som en Tjener. Jeg afslog Kaldet med Bestemthed; det samme gjorde Herder og Mohs. Vi havde alle Tre, hver paa sin Maade gode Udsigter for Fremtiden, og Intet kunde forlede os til at fatte en saa fortvivlet Beslutning. Imidlertid var dette Tilbud udgaaet frivilligt og i officiel Form til mig, og i det jeg vendte mig til Grev Schimmelmann, for at erholde den Sum, som jeg behøvede, for at betale min Gjæld, sendte jeg ham paa samme Tid Mitschels Brev. Min Begjæring blev mig tilstaaet. Gesantskabet i Dresden skulde berigtige min Gjæld der og jeg kunde uden Sorger tilbringe Vinteren i Tharand.

Det var den første Gang siden min tidligste Barndom, at jeg henlevede en Vinter i en vild Bjærgegn. Vinteren var haard, vedholdende og rig paa Snee. De steile Bjærgvægge laae sneebedækkede for mig. Jeg beboede en afsidesliggende Stue i en Bagbygning. Uglerne skreg ned fra Ruinerne, Vandmøllen klapprede, naar et mildt Veir tillod det, i

Nærheden af mig; et Par Ulve havde forvildet sig i disse Bjærge; jeg hørde dem tude om Natten. Jeg havde trukket mig tilbage næsten fra al Omgang, levede stille, fordybet i speculative Grublerier, eller spadserede eensomt, i et klart, klingrende Frostveir i den fortryllende Dal. Alt, hvad jeg havde oplevet, nydt og tænkt, trængde ind paa mig i denne stille Eensomhed. Dybt nede i Dalen, skjult mellem Buske laa i Nærheden af Floden Aabningen af en gammel Stolle. Der gik et Sagn om denne i et Par Aarhundreder forladte Grube. Man paastod, at den havde været rig paa de ædleste Ertser; den havde gjort Besidderne af Heckendorf umaadelig rige. Disse vare blevne overmodige ved deres Rigdomme; deres Heste bare Skoe af Solv; de levede i Suus og Duus og forglemde Gud og Troen, for at overgive sig til et ryggesløst Liv. Engang havde de, saaledes fortæller man, foranstaltet et prægtigt Maaltid i et vidt Rum i det Indre af Gruben. De sjeldneste Retter, de kostbareste Vine vare der i Overflodighed. Under Maaltidet trak der et hæftigt Uveir op; de frygteligste Tordenslag gjenlød i de dunkle Rum. Det ryggesløse, ved Spise og Drikke ophidsede Selskab broutede af sin Sikkerhed. Her, sagde det, kan Gud ikke træffe os. Da nedstyr-

lede der et forfærdelig Skybrud; Vandet i Weisseritz opsvulmede til en umaadelig Høide. Vildtrasende skummede Strømmen frem, og rev store Steenblokke med sig. Vandet strømmede gjennem Aabningen ind i Gruben; en Vandflod ovenfra forstyrrede Stigerne i Schachten, nye nedvæltede Steenblokke forhindrede Vandet i at stromme tilbage; det styrtede ind af Grubeaabningen og vorde mægtigt. Det hele Selskab druknede. Da man efter en lang Tids Forløb aabnede Adgangen til disse Rum, saae man sønderbrudte Borde, adspredte Spisevarer, sønderslagne Flasker og Glas; det adsplittede Sølvtøi bedækkede Gulvet, og de halvforraadnede Lig laae mellem disse Ruiner. Hvor meget eller lidet der nu maatte være sandt af dette Sagn, synes dog saa meget historisk Vist, at Gruben ikke var opgivet, fordi den var udtømt, men at den var bleven forstyrret ved et eller andet Uheld, sandsynligviis ved en Oversvømmelse. Nogle drivtige Mænd i Dresden troede vel, ved en forelobig Bortrømming i Indgangen, igjen at kunne aabne Stollerne og i det mindste vise, om der kunde ventes noget ved igjen at bearbeide Gruben. Tre eller fire Arbeidere vare forelobigen beskjæftigede her, og dette Foretagende havde for mig en stor Interesse.

Allerede midt om Sommeren begyndte Arbeidet; jeg besøgde Arbeiderne een Gang hver Uge og fortsatte mine Besøg endnu om Vinteren. Omendskjøndt det slet ikke forekom mig sandsynligt, at dette Foretagende vilde have Følger, var det mig dog behageligt, da det lykkedes at rense Indgangen af Stollemundingen, og at trænge et stort Stykke ind i Stollerne selv. Man overbeviisde sig let om, at Forstyrrelsen virkelig havde fundet Sted ved en Oversvømmelse; men de, der havde fundet Sted i den lange Tid, havde forenet sig med den Oprindelige. Man havde, for at skride videre frem, maattet vove en betydelig Kapital paa et høist usikkert Foretagende.

Men mig vare disse eensomme Gange interessante og vigtige. Mine Beskjæftigelser med Bjærgarbeidet henklang som et Eventyr. Stollemundingens Beliggenhed i en af de meest fortryllende Egne af Tharanddalen, i en Fraastand, til hvilken Gjæsternes Spadseregange sjælden rakde; dens hemmelige, skjulte Beliggenhed bag vildt Krat, forstærkede Indtrykket af Sagnet, og jeg kunde, hensjunken i Drømme, næppe beslutte mig til at twivle om Sandheden.

Min lille Stue havde noget uendelig Tillokkende for mig. En Trappe førde ned til den letbyggede

Spisesal, der, nu forladt, kun blev benyttet om Sommeren, og jeg kunde ikke modstaae Længselen efter at forskaffe mig en Nydelse, der i Erindringen syntes mig tillokkende, og som jeg ikke havde nydt siden min Barndom i Helsingør. Salen var i nederste Stokværk. En Bagdør førde til et eensomt Sted, der vendte ud til Klippevæggen. Her laa Sneen høit opdynget ved den tynde Væg og ved Døren. Jeg lod denne rømme noget bort, Salen varme, klædte mig af, væltede mig nogen i Sneen og vendte hurtigt tilbage i den varme Stue. Dette Sneebad forekom mig saa fortryllende, at jeg gjentog det flere Gange. Jeg havde dog paa min Reise, om og kun forbigaaende, og uden at jeg agtede synderligt derpaa, lidt af mange Slags Onder. En besværlig Mavekrampe vendte ofte tilbage. Halsdruse-Betændelsen, der først greb mig i Hamborg, kom ofte igjen. Truende Anfald, der hentydede paa en Pleuresi, havde endogsaa ængstet mig; men Gjentagelsen af Sneebadene gienga mig Følelsen af min tidligere Ungdoms fornyede, friske Elasticitæt. — Næppe har nogen af Badegjæsterne spøret en gavnligere Virkning af Sommerkuren, end den, som denne Vinterkuur forskaffede

mig. Især følde jeg mig muntert stemt og oplagt til enhver aandig Anstrængelse.

Jeg skulde nu vende tilbage til mit Fædreland. Hvilken Stilling jeg der vilde indtage, var mig rigtignok ikke klart; men at jeg vilde meddele mine Landsmænd de aandige Skatte, der vare blevne mig skjænkede i Tyskland, var min faste Beslutning. Jeg ønskede ikke at vende tilbage til Kiel; jeg haabede, at kunne holde philosophiske Forelæsninger i Kjøbenhavn. Til disse beredte jeg mig her i min Eensomhed. Da Philosophien i sit Slags er altomfattende, kom det an paa at finde et fælleds Synspunkt, en aandig Megling for alle Tanker, og hvad der skulde være Forberedelsen til en tilkommende Virksomhed, blev tilsidst et ordnende Middelpunkt for mit hele indre og ydre Liv i de sidste Aar. Denne Beskjæftigelse var aldeles munter. De betydelige Mænd, med hvem jeg havde levet, svævede levende for mig; ja de aandrige Personers mangfoldige Eiendommeligheder dannede, som Saadanne, væsentlige Momenter i den sammenfattede Eenhed. Endnu engang, renere, næsten mere rig paa Nydelse, gjennemlevede jeg den hele skjønne, ja, jeg tør sige, glindsende Tid. Da faldt det mig

ind hvorledes jeg dog havde havt i Sinde, efter mine øvrige Landsmænds Skik, at besøge en stor Deel af Europa, at gjennemreise Italien, Frankrig og England, og hvorledes den tyske Aand dog havde fastmanet mig, hvorledes jeg var blevet fængslet, ikke alene til Landet, men til bestemte Egne, til Jena, Weimar, Freiberg og Dresden. Og dog gaves der næppe en ung Mand, der nærede en større Længsel efter at lære at kjende Naturen i dens store Mangfoldighed, tilligemed fremmede Lande og fremmede Folk. Men den indre, aandige Drivt var mægtigere, end den ydre; jeg formaaede ikke at afvise den, og Gangen af min aandige Udvikling forekom mig ogsaa nu som voldsomt afbrudt, da jeg forlod en Omgivelse, der var bleven mig saa kjær og dyrebar. Her, i dette Land, ja i denne Egn levede jeg med alle mine Tanker; enhver Beskjæftigelse syntes kun her at kunne fremvoxe og trives; som af en fædrene Jordbund. En dyb Vemod greb mig, naar jeg tænkde paa at rive mig løs fra det rige Liv, der var blevet mit Egentligste, mit Inderligste. Selv Sproget, dette Tankernes rene Kar, havde for mig en uendelig Ynde, en vidunderlig dyb Klang. Intet Andet, saaledes forekom det mig, tonede saa fuldt frem af den dybt

bevægede Tilværelses indre Fylde, intet Andet bøiede sig saa føieligt, saa fuldt efter de skarpeste Tanker, som efter den meest blomsterrige Poesies frie og fine Vært.

Men i det jeg saaledes vemodigt, ja smerteligt følde Skilsmissen fra Tyskland, og fra det jeg maatte opgive, maa man ikke troe at jeg derfor mindre tilhørde mit Fædreland. Jeg var endnu altid ganske en Dansk. Maalet for alle mine Studeringer var en tilkommende betydelig Virksomhed i mit Hjem. Hvor jeg traf en Landsmand, opvaagnede Erindringerne om min glade Ungdom altid paa en næsten forurolígende Maade. Iblandt mit Fædrelands mere betydelige unge Mænd maa jeg især nævne Ørsted, den siden ved sine Opdagelser saa berømte Physiker. Han viisde sig allerede paa den Tid som en selvstændig, tænkende Naturforsker. Hans hele Dannelse gik ud fra Naturphilosophien, som han, rigtignok paa en Maade fastholdt af den kantiske Philosophies Indskrænkning, opfattede med Skarpsindighed. Han var en af de Første, der gjorde opmærksom paa den originelle, for den Tid betydelige, og maaskee nu med Uret ganske forglemte Anskuelse af den udmærkede ungerske Chemiker Winterl. Det var kun et forbigaaende

Bekjendtskab, der dog blev mig meget vigtigt; den Udsigt, at træde i et nærmere Forhold til ham, ja, at være forbunden med ham i mit Fædreland ved en beslægtet Virksomhed, var mig høist behagelig. Vistnok følede jeg mig noget ængstlig, naar jeg betænkde, at hiin tilbagetrængte Stræben, hiin skjulte Retning efter en ubekjendt Aandeverden, der tidligere bortfjærnede mig fra mine bedste Venner, nu fuldkommen havde faaet Magt over mig, ja ledede og beherskede alt hvad jeg tænkde. Jeg frygtede for at forekomme mine Landsmænd som alt for fremmed, ja ubegribelig; derfor var det Haab at finde en, der bevægede sig i den samme Retning, vigtigt og trøstende.

Men der knyttede sig til disse for mig saa vigtige Studier en Beskjæftigelse, som jeg dog ogsaa drev med nogen Iver. Paa alle de Steder, hvor jeg opholdt mig, var det mig ligesaa vigtigt at læse Stædernes Krønniker, som at gjøre mig bekjendt med de ydre Lokalitæter, med Gaderne, de mærkværdige Bygninger og Omegnen. Denne Kundskab om det Nærværende og det Forbigangne forbandt sig paa det Inderligste, og jeg følede mig først hjemme, naar den havde opnaaet Fuldstændighed og Sikkerhed. Nu var det mig umueligt at beskjæftige mig med Stæ-

dernes Krøniker, uden at Interessen for den mere omfattende Historie tillige blev forhøiet. Af alle skjæbnesvangre Epocher i den tyske Historie har Ingen havt en ulykkeligere, og tillige mere afgjort Indflydelse paa det Nærværendes Forfatning, end Trediveaarskrigens. Den adskiller, som en barbarisk Middelalder, en i sin Eiendommelighed munter og blomstrende Tid, med dens Poesi, Kunst og Livsanskuelse, fra den Nyere, der begyndte saa fattigt og usammenhængende. Schillers Wallenstein havde henledet min Opmærksomhed paa denne Epoche, og af Tieck især erfarede jeg hvor utilstrækkelig Schillers Kundskab var om den Tid, som han havde valgt til Gjenstand for sit Drama, hvorlidet det var lykkedes ham at omfatte Tidens Eiendommelighed, der dog vilde have været saa gunstig for Fremstillingen af et tragisk Drama. Jeg havde ved Tieck lært at kjende Philander von Sittewald og især Simplicissimus. Disse Skrivter hensatte mig levende i Trediveaarskrigens Tid. Bibliotheket i Dresden forsynede mig paa den liberaleste Maade med Bøger. Hortleder, nogle Bind af Khevenhüllers Annaler, af Theatrum europæum, af Flyveskrivter fra hiin Tids betydeligste Epocher, Bauvais Historie om Forhandlingerne ved den vest-

phalske Fred, og flere Kilder til Trediveaarskrigens Historie laae for mig, og jeg vederkvægede mig ved Læsningen af disse Skrivter, ved hvilke jeg ogsaa gjennemlevede hiin ulykkelige Tid i den friskeste Erindring.

Jeg maa her omtale en Begivenhed, der overraskede mig paa en egen Maade. Jeg blev ofte i nogle Maaneder borte fra Dresden. Da jeg nu henimod Foraaret lod bringe de Bøger, som man havde betroet mig, tilbage til Bibliotheket, traad den mig ellers saa venligtsindede Dasdorf mig forbittret imøde; han bebreidede mig paa en hæftig Maade, at jeg havde foretaget mig en lang Reise uden at afgive Bøgerne til Bibliotheket. Jeg forsikkrede ham, at jeg ikke havde forladt Tharand; han lod sig ikke formilde, og troede, at han paa en afgjørende Maade kunde bevise, at min Paastand ikke var sand. Han bragde en Avis, som han til den Ende havde forvaret og viisde mig en Artikel, i hvilken der blev sagt, at Doctor Steffens tillige med flere andre Danske var af den danske Gesandt bleven forestillet for den første Consul. Det kostede mig Umage at overbevise ham om at det ikke var mig. Det var min Broder Regimentslægen, og jeg erfarede paa denne Maade først, at han opholdt sig i Paris.

Foraaret nærmede sig. Med Vemod skildes jeg fra mit eensomme Opholdsted i Tharand; med Smerte rev jeg mig løs fra Dresden, der var blevet mig saa dyrebart, fra dets skjønne Omegn, fra mine mange Venner, med hvilke jeg havde henlevet saa mange glade Timer, men især fra Tieck, og hans Familie, der var bleven mig saa dyrebar. Jeg reisde over Leipzig, hvor Frommann opholdt sig i Mesfetiden. Jeg medtog et Brev fra ham til hans Familie; Schelling og Hegel fandt jeg venskabeligt forbundne med hinanden i fælleds Virksomhed. Jeg kunde blot hilse dem i Forbigaaende, og skulde nu for bestandigt skilles fra en Mand, hvis Aand havde kaldt mig fra mit Fædreneland, og givet mit hele Liv en saa afgjort Retning. Ogsaa han var bevæget ved denne Skilsmisse. Min gamle trofaste Ven Gries, der var beskjæftiget ved sine Oversættelser, sad endnu i den samme Stue, paa den samme Stoel, omgivet af de samme Møbler, saaledes som jeg fandt ham, da han for fire Aar siden kom til Jena. I Jena tog jeg Afsked med Göthe. Jeg vilde til Halle. Paa Giebichenstein skulde min Skjæbne afgjøres. Jeg anholdt om Reichardts Datter, som jeg havde lært at kjende i Dresden. Reichardt var fraværende. Der havde

fundet en Forsoning Sted mellem ham og Göthe; han var kommen til Weimar kort efter at jeg havde forladt denne Stad. Han blev ventet tilbage om nogle Dage, og jeg maatte, hvor tillidsfuld jeg end var, opholde mig i stor Uro i nogle Dage i Halle, adskilt fra Familien paa Giebichenstein. Forlovelsen fandt Sted. Om eet Aar var det besluttet, at jeg skulde komme igjen, for at tage min Forlovede med mig som min Kone til Kjøbenhavn. Saaledes føiede alt sig i denne lykkelige Tid. Jeg forekom mig selv som en Yndling af Skjæbnen og traad op med en Tillid, der ingen Vanskeligheder kjendte.

Nogle Dage efter forlod jeg Halle, og det rørde mig dog, da jeg kom til Hamborg og sammenlignede min Skjæbne med min tidligere saa høist betænkelige. Min tilkommende Svigermoder var født i Hamborg. Hun var opdraget med de betydeligste Kjøbmænds Familier. Reimarus Datter, den udmærkede Siewikings Kone, en af de herligste Koner paa sin Tid, var hendes meest trofaste Veninde fra Barndommen af. Min Bruud betragtede hun som sin Datter og en stor Deel af sin Barndom havde hun tilbragt deels hos sine Forældre, deels i Bedstemoderens Huus i Hamborg, og saaledes viisde jeg mig nu, som en

ung Mand, for hvem Alle interesserede sig, i de rigeste og meest ansete Familier i den store Handelsstad. Jeg blev kun her i nogle Dage og ilede over Lübeck med Paketbaaden til Kjøbenhavn.

Saaledes kom jeg nu munter og lykkelig, fuld af store Planer tilbage til mit Fædreland. Hidindtil saa forunderlig begunstiget af Lykken, saae jeg en venlig Fremtid imøde.